MART 1992 SAYI :22 FİYATI 10000TL. (KDV DAHİL)

AYLIK SİYASİ DERGİ

Demokrat!

MUHALEFET

11. İSTANBUL FESTİVALİ

CELAL KÜRKOĞLU'YLA: ANTİ-DARBE YASASI ÜZERİNE

8 MART: ARTIK KADINLARINDA TARİHİ VAR

İKTİDAR BOTAN'DA DEVLET "İSYANDA"

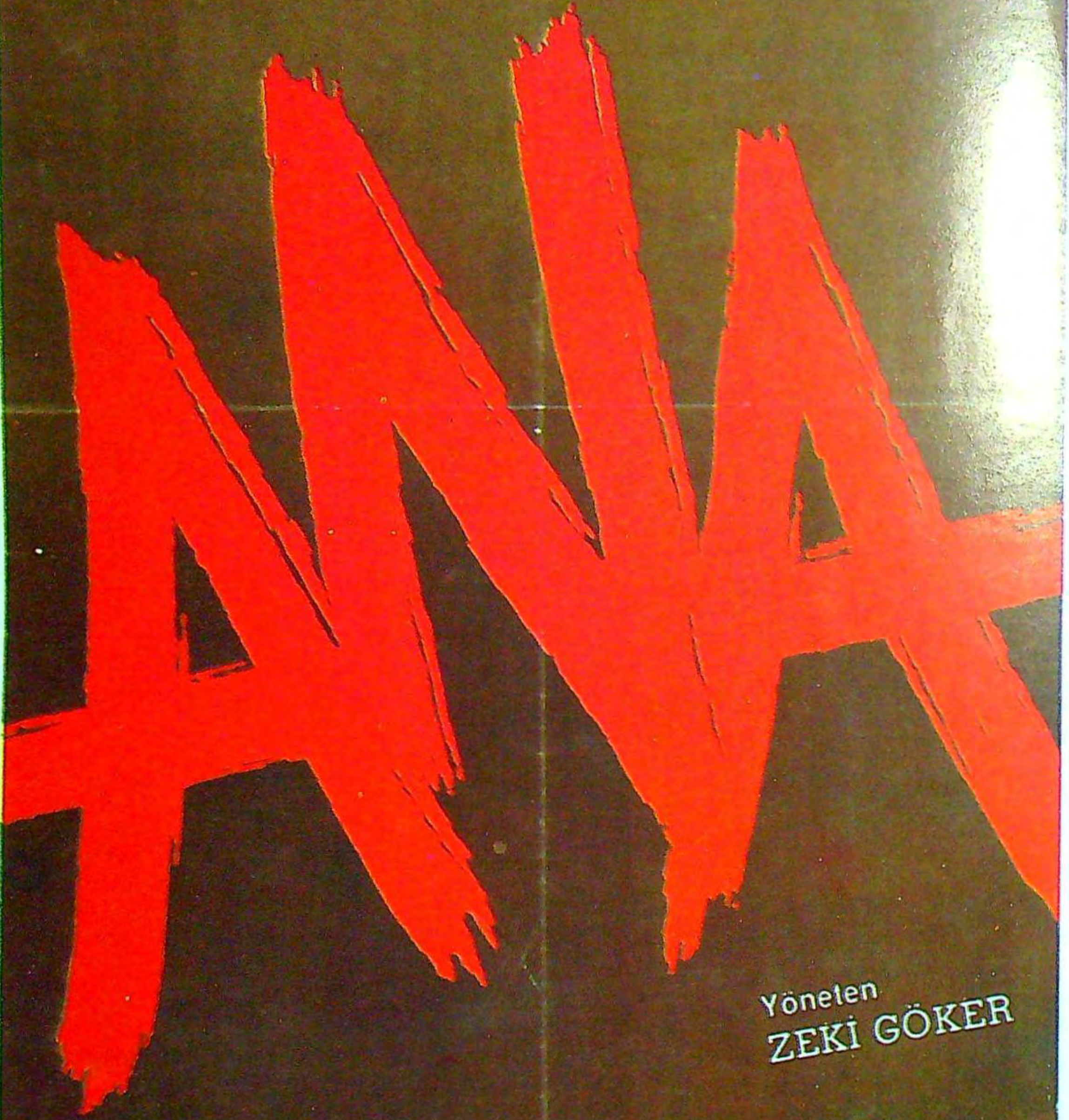

DÜNYAYA ESTETİK AMELİYAT YENİ DÜZENİN ÇEHRESİ

KİRAZ ZAMANLARI

KOMÜN 120 YAŞINDA

BİTMEYECEK

ANKARA BİRLİK TİYATROSU
MAKSİM GORKİ
BERTOLT BRECHT
ANA
Yöneten
ZEKİ GÖKER
Dekor : Birol Yılmaz müzik : Kemal Günüç kostüm : Filiz Işık

Demokrat!

MART 1992
Yıl:3 Sayı: 22 Fiyatı: 10.000TL.
Yurtdışı fiyatı: 5 DM

BASSAN AŞ. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Ümit ERDOĞDU

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Fevzi ARGUN, Okan ARPAÇ, Ali ATEŞOĞULLARI, Yılmaz AYSAN, Oğuz BİLİCİ, Korkut BORATAV, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Çiğdem ÇIDAMLI, Metin DEMİR, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, Tansel EMANET, Ersin ERGÜN, Hülya ERDOĞAN, Ümit ERDOĞDU, Bülent FORTA, Semra FÜSUN, Erdem GÜL, Engin GÜNAY, Selami İNCE, Semra KARDEŞOĞLU, Hayati KÜÇÜK, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Nimet MENTEŞEOĞLU, Hasan NECİP, Emirhan OĞUZ, Mahmut T. ÖNGÖREN, Ömer ÖZGÜNER, Melih PEKDEMİR, Ferzan PEKER, Levent SAÇILANATEŞ, Emre SENAN, Hayati SOYDAN, Caner SOYLU, Ülfet TAYLI, L. Doğan TILIÇ, Sibel TOPAKTAŞ, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Mecit ÜNAL, Şükrü YAVUZ, Murat YETKİN

Ofset Hazırlık:
BASSAN AŞ.

Basıldığı Yer:
Serler Matbaası

Dağıtım:
Birleşik Basın Dağıtım AŞ.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/6 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 512 08 77 Tel-Fax: 528 62 32

Ankara Büro:
Sağlık 2 Sokak No:65/12 Yenişehir
ANKARA
Tel: 131 21 48 Fax: 133 61 54

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 100.000 TL.
Altı Aylık: 50.000 TL.

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 50 DM
Avrupa Altı Aylık: 25 DM
Amerika Yıllık: 30 $
Amerika Altı Aylık: 15 $
Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb.
0007333-8BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

İÇİNDEKİLER

Şimdi de Hizb-i Kontra!

"Kürt realitesi"nin tanınmasının ardından Kürt halkına yönelik saldırılar sürüyor. Gün geçmiyor ki, bölgede PKK zanlısı, sempatizanı ya da bir aydın "bilinmeyen güçler"ce katledilmesin. Devrimci, demokrat ve yurtsever insanları hedefleyen saldırılar Şubat ayı içinde bu kez yaşananları, güç koşullara karşın kamuoyuyla paylaşmaya çalışan gazetecilere yöneldi. 18 Şubat'da 2000'e Doğru Dergisi'nin Diyarbakır bürosunu basarak içerde bulunan Halit Güngen'i tek kurşunla vuran saldırganların "izine" her zamanki gibi rastlanamadı. Ama, yaklaşık bir hafta sonra gazete bürosuna gitmek için evinden çıkan Yeni Ülke Batman muhabiri Cengiz Altun'u öldürenler "izlerini" bir kez daha belli ettiler. Öldürülen her iki gazetecinin ortak özelliği son günlerde yoğunlaşan Hizb-i Kontra faaliyetlerini teşhire yönelmeleri.

Halit Güngen vurulmadan önce yaptığı bir telefon konuşmasında "Bugünlerde tehdit telefonları almıyoruz, herhalde birşey yapacaklar" demiş, yine Yeni Ülke muhabiri Cengiz Altun, öldürülmeden önce gözaltına alındığı Gercüş'te bölük komutanlığındaki yetkililerce "Her ne sebeple olursa olsun Gercüş mıntıkasına ayak basmayacaksın. Aksi halde seni ortadan kaldırırız" denilerek tehdit edilmişti.

Kontrgerilla faaliyeti olarak gerçekleşen sayısız cinayetlerden ikisi, biri 24 diğeri 21 yaşındaki iki genç gazeteciyi buldu. Ama "büyük basın kuruluşları" için bu genç gazetecilerin öldürülmesi "haber değeri" taşımadı. Kendine dokunmayan yılana büyük basın da dokunmamaya devam ediyor.

Her iki gazetecinin de cenaze törenleri muhteşem kalabalıklarla kaldırıldı. Bölge halkı kendi evlatlarına sahip çıktı. Artık kınama mesajlarının, soru önergelerinin bu cinayetlerin önüne geçilmesi yolunda hiç bir anlam ifade etmediği ortada. Şimdi bölgedeki kontrgerilla faaliyetlerinin dağıtılarak halklara teşhir edilmesi bir zorunluluk.

YÖK gerçeğinin son örneği

YÖK'ün kıyasıya eleştirildiği, Doğramacı'nın ise gardını "sıkı" aldığı günlerde, kimi YÖK karşıtlarının eleştirilerinde ne kadar isabetli olduklarını gösteren, Doğramacı için ise ortaya çıkması büyük "talihsizlik" olan bir YÖK talimatı üniversitelere geçiliyordu. Doğramacı için gerçekten "talihsizlik"; çünkü o sıralar kendileri "üniversitelerimiz, dünyanın en özerk üniversiteleridir" savını işliyordu. Kasım ve Aralık aylarında rektörlüklere yollanan, **"GİZLİ"** kayıtlı bu talimat ise YÖK'ü ve onun üniversitelerini eleverdi.

Adı üstünde talimat!

"Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesiyle ilgili sosyolojik, antropolojik, arkeolojik, folklorik ve tarihi araştırmaların yaptırılması, **yapılacak tüm bilimsel çalışmaların bölgedeki Türk varlığının tespitine yönelik olması**" isteniyordu. "Yoksa bile bulun!" demeye gelen bu kaydın düşülmesini gerektiren ihtiyaç, herhalde bölgedeki Türk varlığını "kanıtlamaya" çalışırken, Kürt varlığıyla karşılaşma "olasılığı" olsa gerek. İşte burada, kafanıza takılması muhtemel, "lojik" ile biten sözcükleri peşpeşe dizmenin bilimselliğin kanıtı olup olamayacağı sorusunun yanıtı da yatıyor. Üniversitelerin bu konularda seminer, sempozyum ve konferanslar düzenlemesini "uygun gören" YÖK, kiminle nasıl yapılacağından, kimlerin katılmasının sağlanması gerektiğine kadar ayrıntılı bir çerçeveye oturtuyor talimatını: "Seminer ve sempozyumun icrasında mahallindeki mülki, adli ve askeri makamlarla işbirliği ve koordinede bulunarak **maksada uygun dinleyici toplanması** ve özellikle halkın katılımı sağlanacaktır... Konferanslara öncelikle üniversite birinci sınıf öğrencilerinin (hazırlık sınıfı dahil) katılmaları sağlanacaktır." Kürt sorununun ülkenin başat gündemi olduğu, Türk milliyetçiliğinin ise çeşitli şekillerde yükseltilmeye çalışılan bir dalga halini aldığı ve bunun yanında "bahar sendromu"nun yaygınlaştığı şu günlerde, maksadın ne olduğu konusunda tartışılacak pek fazla şey olmasa gerek. YÖK kurulduğu günden bugüne ülkede izlenen genel politikaların üniversiteye yansımasında belirleyici görev aldı. Şimdi kendini "bilim"e adadığını düşünmek için bir neden yok.

Marksist Araştırmaları Destekleme Ödülü

Bu ödül, **kuramsal bir konuyu ya da toplumsal bir sorunu Marksist açıdan incele**yen özgün araştırmalara verilecektir.

Ödül 6.000.000 (altı milyon) liradır. Seçiciler Kurulunun değerlendirmesine göre, bu para tek kişiye verilebileceği gibi, Kurulun be-

lirlediği oranlarda en çok üç kişi arasında da paylaştırılabilir. Araştırmalar, çift aralıklı en az 30 (otuz) daktilo sayfası uzunluğunda olmalıdır. Son teslim tarihi, 1 Eylül 1992 günüdür. Sonuçlar, 1 Kasım 1992 günü açıklanacaktır.

Yayım ve telif hakları araştırma sahibinde kalacaktır.

Seçiciler Kurulu: *Sadun Aren, Korkut Boratav, Cem Eroğul, Haluk Gerger, Alpaslan Işıklı, Kenan Somer.*

Adres: Ataç Sokak, No: 71/22
06420, Kızılay/Ankara

"İstanbul" Dergisi çıkıyor

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Türkiye tarihi konusunda eksikliği duyulan dokümantasyon, araştırma ve yayın çalışmalarını gerçekleştirmek üzere kurulmuş bir vakıf. Kendi alanlarında uzmanlaşmış 300'e yakın aydının kurucu ya da üye olarak bünyesinde yeraldığı vakıfta toplumsal yaşamı yakından ilgilendiren bir dizi çalışma yürütülüyor. Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı Profesör Doktor İlhan Tekeli'nin yaptığı vakıf, "Haberler" ismiyle çıkardığı aylık haber bülteninden sonra yeni bir çalışma içerisinde.

İstanbul'a daha ciddi, daha kapsamlı, daha somut bir biçimde sahip çıkmak binlerce yıldır insanlık kültürünün en önemli merkezleri arasında yeralmış bu kentin sorunlarını tanımlayıp çözüm yolları önermekte yaşanan tıkanıklıkları aşmak.

Bu çok yönlü gereksinimin bir bölümüne hazırlık çalışmaları süren "İstanbul" dergisi cevap verecek. Ülkemizin yetiştirdiği değerli uzmanları kültür, bilim, sanat ustalarını özel olarak İstanbul üzerine düşünmeye, araştırmaya, yazmaya, tartışmaya yöneltecek etkin bir platform olmak. İstanbul Dergisi İstanbul ve İstanbullu için, İstanbul'un ve İstanbul'da yaşamanın güzelliğine sahip çıkmak ve bunu bilinçli bir tutum kılmak için yayınlanıyor.

Kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan ve tarihsel değer taşıyan belgelerin, her türlü güç bulunur yayının ülke içinde kalması, herhangi bir yokolma olasılığına karşı bilgisayar kaydı, mikrofilm vb. kopyalarının çıkarılması ve bunların yararlanmak isteyenlerin kullanımına sunulması, ekonomik ve toplumsal tarihimizle ilgili araştırma çalışmalarının yürütülmesi ve desteklenmesi, tarihçiliğin gelişimine katkıda bulunabilecek alanlarda seminer, konferans ve sempozyumlar düzenlenmesi vakfın amaçları arasında yeralıyor. Vakıf, amaçlarını benimseyen herkesi olanakları ölçüsünde çalışmalara katkıda bulunmaya çağırıyor.

Dünya, son yıllarda hepimizin yakından izlediği öyle olaylar yaşadı ki, politika yapabilmenin anahtarı sayılabilecek birkaç sorudan biri olan "nasıl bir dünyada yaşıyoruz?" sorusunu sıkça kendimize sorar olduk. Görüyoruz ki; dünya ölçeğinde iki kutba göre düzenlenmiş olan ilişkiler, "yeni dünya düzeni"nde yerini başka tür çelişkilerin belirleyiciliğine bırakırken, ekonomiden politikaya, her alanda yansımalarını da buluyor. Görmeden, algılamadan sonra sıra tanımlamadadır. Evet, nasıl bir dünya bu yaşadığımız?

Bu ayki kapağımız bu soruyu çeşitli yönleriyle tartışan yazılardan oluşuyor. Konunun genişliği göz önüne alınırsa, her bir yazının kendi alanında konuya bir giriş mahiyetinde olduğu ve varolan tartışmalara yeni bir bakış getirme amacıyla kaleme alındığı kaydını düşmek gerekiyor.

Geçen sayıda başladığımız "dosya"nın bu ayki konusu, 120 yıl önce yaşansa da, bıraktığı mirasıyla hala önemini koruyan Paris Komünü.

Bu ay ayrıca dergimizin sayfaları arasında, bahar yaklaşırken devletin Kürt sorununa bakışı ve Kürdistan'daki gelişmeler, Nadire Mater'in Türki Cumhuriyetler izlenimleri, kent sorunlarının başlıca sorumlusu ilan edilen gecekondular ve sakinlerinin dile getirdikleri gerçekler üzerine yazılarla, Afganistan Maslahatgüzarı'yla ülkedeki son durum üzerine, SHP milletvekili C. Kürkoğlu'yla da "darbeleri önleme yasası" önerisi üzerine yaptığımız söyleşileri bulabilirsiniz.

Ocak '92 sayımızın "Ayın Gündemi" köşesinde çıkan "Maraş 1978-TBMM 1991" adlı yazıda kendisini "eli kanlı katil" diye niteleyerek, "şeref ve haysiyetine ağır bir saldırıda bulunduğumuz" iddiasıyla, MÇP Kahramanmaraş Milletvekili Ökkeş Şendiller (Kenger) hakkımızda 100 milyon liralık tazminat davası açtı.

Ayrıca dergimizin bu sayısının, bizim dışımızda nedenlerden kaynaklanan bir gecikmeyle elinize ulaşmasından dolayı özür diliyoruz.

Yeni bir Demokrat!'ta buluşmak umuduyla...

Ümit Erdoğdu

Liberal kapitalizm bir zorunluluk mu?

Tarih, ilk bakışta salt geçmişe ait bir kavram gibi görünür. Ama zamanın sonsuz akışındaki kesiksizlik düşünüldüğünde, geride hızla bir tarih bıraktığımız; diğer bir deyişle dün, bugün ve yarın arasındaki ayrımların aslında pek de öyle mutlak ayrımlar olmadığı ortaya çıkar. Sürekli olarak dünden gelen ve yarına evrilen sonsuz bir şimdilik içinde yaşıyoruz. Tekil bir varlık için geçerli olan bu gerçeklik daha geniş bir perspektiften genel insanlık kavramı için de geçerli sayılabilir. Sonsuz sayıda tekil varlığın, sonsuz sayıda eyleminden ve bunların bir noktada buluşmasından oluşan insanlık tarihi, bir bütün olarak geleceğe doğru akarken bir yandan geçmiş yaşanmışlıkları, diğer yandan da geleceğe ilişkin tasarımları kucaklıyor. Tarihin yapıcıları geleceğe ilişkin tasarımlarını eyleme döken varlıklar olarak davrandıkları oranda bilinçli özneler olarak tarihe katılıyorlar.

İçinde bulunduğumuz konjonktürde kapitalizme alternatif olarak ortaya çıkan "sosyalizm ütopyası"nın pratikte uğradığı aşınma, hem de bunun yanlış bir pratik marifetiyle gerçekleşmesi hiç de liberalizmin aşılmazlığını kanıtlayan bir durum değildir.

Tarihin kesiksiz akışı, ya tarihe ilişkin rutin bir akış düşüncesinin ya da tarihi bilinçli insan eyleminden bağımsız metafizik bir kavram olarak algılama düşüncesinin doğmasına kaynaklık etmiştir. Oysa tarih hiç de doğrusal bir çizgide ilerlemez. İnsanın doğa içindeki öyküsü düşünüldüğünde tarihin hızlı aktığı zamanlardan söz etmek gerekiyor.

Şimdi tarihin hızlı aktığı bir süreçten geçiyoruz. Önce Doğu Avrupa'da yaşanan başdöndürücü gelişmeler; ardından Körfezde yaşanan savaş ve milliyetçi etnik çatışmaların yarattığı karmaşa tarihsel akışta ortaya çıkan hızlanmanın en belirgin göstergeleri durumunda. Ancak bütün bu hızlı gelişmelerin tarih açısından "ipi göğüslemek" için yapılan son bir atak olduğunu düşünenler de var.

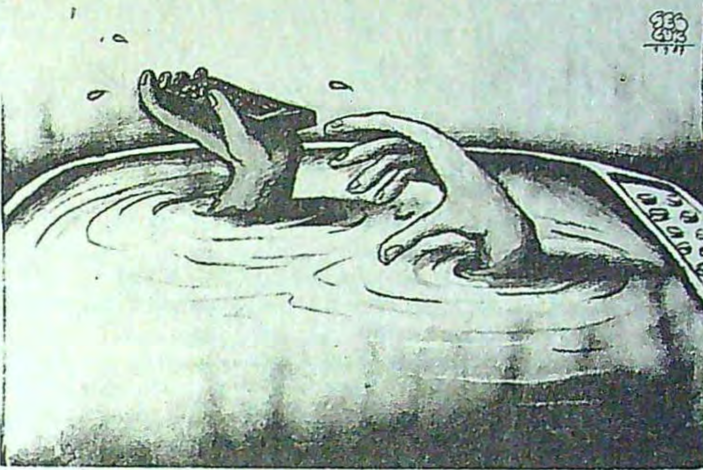
Örneğin ABD Dışişleri Bakanlığı stratejistlerinden Francis Fukayama 1989 yılında yayınlanan "Tarihin Sonu mu?" başlıklı makalesinde liberal kapitalizmin insanlık için son durak olduğunu ileri sürerek dünya planında tarihötesi bir döneme girildiğini şu sözlerle vurguluyordu: "Şu anda tanık olduğumuz sadece soğuk savaşın sonu veya savaş sonrası tarihin kısmen geçen bir dönemi değil, fakat tarihin sonudur: O da şudur, insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insanın yönetiminin son bir şekli olarak Batı liberal demokrasisinin evrenselleşmesi."

Bir "fani" olarak Fukayama tarafından tarihe son verilmesi entellektüel planda bir dolu tartışmaya kaynaklık etti. Fukayama gerek makalesinde bir fon olarak kullandığı Hegelyen felsefi öncüllerin zayıflığı gerekse de bunlar üzerine oturttuğu tezlerinin geçersizliği açısından yoğun eleştirilerle karşılaştı. Kuşkusuz Fukayama tarih ötesi bir çağ tanımlamasının bugün için sorunsuz bir dünya tablosu anlamına gelmediğini belirtiyordu, ama ona göre bugün dünya planında sürüp giden çatışmalar bir "anakronizm" anlamına geliyordu ve sürecin genel yönelimi tarihi yapan temel çelişkilerin ve bunun üzerinde yükselen çatışmaların liberal kapitalizm çerçevesi içinde çözülebilir olduğuydu.

Fukayama'nın iddiası aslında ne denli tarihe nokta koymayı içeriyorsa da esas olarak tarihsel bir iddia olmanın ötesine gidememektedir.Ve bu anlamıyla da burjuva ideologları açısından benzer nitelikli saptamaların bir tekrarı olma niteliğindedir. Daha önceleri de sistemler arası yakınlaşmayı temel alan Daniel Bell gibi teorisyenler "ideolojilerin sonu"nu ilan etmişler, ancak bu öngörüleri; dile getirdikleri konjonktürün ortadan kalkmasıyla birlikte bizzat olayların gelişimi tarafından yalanlanmıştı.

Benzer adlandırmalar ya da iddialar gerek kapitalist üretim tarzının işleyiş biçiminde gerekse de emek sürecinde ortaya çıkan değişimler nedeniyle sıkça ileri sürülüyor. "Teknokratik çağ", "bilgi çağı", "sanayi sonrası toplum" gibi kavramlar bugünün dünyasını kavramlaştırmak için ortaya atılıyor. Kapitalist toplum içindeki her tür "çelişmeyi" gözardı eden, sınıfsal bölünmelerin üzerinden atlayarak oluşturulan bu kavramların özünde hala geçerliliğini sürdüren kapitalist toplumun egemenlik ilişkilerini yok sayan bir içerik taşıdığı ortadadır. İçinde bulunduğumuz çağ ne türden kavramlaştırılırsa kavramlaştırılsın burjuvazi hala toplumsal gelişmelere yön veren egemen sınıf konumundadır. Teknolojinin ve teknokratların egemenliği gibi görünen olguların altında kapitalist toplumun temel güdüsü olan karın azamileştirilmesinin yattığı açık bir gerçekliktir. Bu güdünün olduğu bir toplumda emek sermaye çelişkisinin varlığını sürdüreceği açıktır. Karmaşık bir toplumsal biçim olarak kapitalist toplumun emek sermaye çelişkisi dışında, onunla ba-

ğıntılı ama ona indirgenemez olan bir dolu çelişkiyle daha malul olduğu da üstü örtülemez bir gerçeklik olarak görülmelidir. Örneğin ekolojik felaket, kadınların ezilmişliği vb. sorunlar salt emek sermaye çelişmesine indirgenerek çözülebilecek sorunlar değildir. Ancak kapitalist üretim tarzının işleyiş biçimi içinde söz konusu çelişmelerin birbirine eklemlenmiş tarzda birlikte var oldukları söylenebilir. Bu çelişkiler yumağının çözümü bu nedenle "birlikte" ele alınmak durumundadır. Bu noktada Fukayama'nın "insan yaşamında modern liberalizm bağlamında çözülemeyen alternatif bir siyasal ekonomik yapı ile çözülebilecek temel 'çelişkiler' var mıdır?" şeklindeki sorusu anlamsız bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. İçinde bulunduğumuz konjonktürde kapitalizme alternatif olarak ortaya çıkan "sosyalizm ütopyasının" pratikte uğradığı aşınma hem de bunun yanlış bir pratik marifetiyle gerçekleşmesi hiç de liberalizmin aşılmazlığını kanıtlayan bir durum değildir.

Gerçekten liberal kapitalizm insanlığın bütün sorunlarını çözen sonrasız bir toplumsal düzen midir? Artık uzlaşmaz çelişkilerin hüküm sürdüğü bir dünyada yaşamıyor muyuz? Kapitalizmin sorunları insanlığın evrensel sorunları mıdır? Sorular çoğaltılabilir; ama yanıt bizce tektir. Kapitalizm koşullarında yaşamaya zorunlu değiliz.

Kuşkusuz bütün bu adlandırmaların ve iddiaların altında yatan temel neden gerek düşünsel gerekse de politik anlamda dünyanın çehresinde ortaya çıkan değişimlerdir. Medyanın yarattığı bilinç içine sıkışan, yakın tarihte dünyayı değiştirme umutlarının akamete uğramasına tanıklık etmiş farklı kavramlarla düşünen ve farklı hedeflere göre davranan bir insanlık durumu söz konusu. Bizzat bu durum bile evrensel bir insan bilincinin ne denli yanıltıcı olduğunu kanıtlamak için yeterken liberalizmin yarattığı insan tipinin evrenselliğini ilan etme çabaları boşlukta asılı olarak kalmaya mahkumdur.

Tarihin belleğinden bir yaşanmışlığı silebilmek olanaksızdır. Bir Fransız Devrimi ya da Ekim Devrimi yaşandıktan sonra bunların izlerini yok saymak hiç bir "liberal gözbağcı"nın beceri sınırları içinde değildir. Aynı durum Ekim Devrimi'nin ütopyasının ortaya çıktığı ülkede terkedilmesinin yarattığı yıkım için de geçerlidir. 90'lı yılların yaşanmışlığı da derin izler bırakarak tarihin belleğinde yerini alacaktır. Bugün, eskinin peşinden koşmak ve ona ağıtlar yakmak gerekmiyor. Bugün bugünü kavramak gerekiyor. Gerçekten liberal kapitalizm insanlığın bütün sorunlarını çözen sonrasız bir toplumsal düzen midir? Artık "uzlaşmaz çelişkilerin hüküm sürdüğü bir dünya"da yaşamıyor muyuz? Kapitalizmin sorunları insanlığın evrensel sorunları mıdır? Sorular çoğaltılabilir; ama yanıt bizce tektir. Kapitalizm koşullarında yaşamaya zorunlu değiliz.

Önce evrensel çıkar üzerinde duralım. Neden egemen sınıflarla onların yönlendirdiği ezilen sınıflar arasında bir evrensel çıkar birliği olsun. Denilebilir ki bütün insanlığın ortak çıkarları var. Dünya bir ekolojik felaket noktasına geldi dayandı, nükleer silahlar herkes için bir tehdit oluşturuyor: Sonra çağımız artık uzlaşma ve hoşgörü çağı, işte insan hakları ve demokrasi düşünceleri etrafında herkes uzlaşıyor. Bu tür itirazların geçersizliği açıktır. Ekolojik sorunları kar için üretimin temel olduğu, üretimin başlıca amaç sayıldığı, tüketimi bir toplumsal ideoloji haline getiren kapitalizmden ayrı düşünebilmek olanaklı mıdır? Ya da sicili insan hakları ihlalleriyle ve demokrasiyi ortadan kaldırma marifetleriyle dolu olan emperyalist ülkelerin politikalarını unutarak onlarla evrensel çıkarlarımızın olduğunu ileri sürmek kurbanla cellat arasındaki bir ortaklıktan sözetmek değil midir? Bütün bu ve benzeri çelişkiler var oldukça tarihin sonunun geldiğini ileri sürmek ancak ve ancak zamanın şu anda durmasını isteyen liberal bir inançtan kaynaklanabilir. İnançların bittiğini ileri sürerken bir başka inanca yaslanmak liberalizmin paradoksu olsa gerektir ❑

Demokrat!

Devletçilikten yeni liberalizme ekonomi

"Nasıl bir dünyada yaşıyoruz?"

Levent Saçılanateş

Nasıl bir dünyada yaşıyoruz sorusuna verilecek yanıt devrimci mücadelenin üzerinde yükseleceği zeminin ortaya konulması açısından özel bir önem taşıyor. Özellikle 80'li yılların sonlarından itibaren dünya politikası düzleminde gündeme gelen hızlı değişimler düşünüldüğünde, bu soruya bütünlüklü bir yanıt verme gerekliliği her zamankinden daha acil bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyor. Dünya ölçeğinde eski ilişki ve çelişkilerin içerik değiştirdiği, yeni ilişki ve çelişkilerin ise uç vermeye başladığı bir "doğum anına" tanıklık ediyoruz. Eskinin kavramsal çerçevesi birçok şeyi açıklamada yetersiz kalırken, yeni adına önerilen birçok düşünce biçimi de bu "geçiş süreci"ni anlayabilecek kavramsal çerçeveyi sunabilme gücünden yoksun olarak şekilleniyor. Süreci devamlılıkları ve kesiklikleri içinde anlamaya çalışmak tavrı yerine, her türlü devamlılık kaygısı bir yana atılarak kesin bir kopuş mantığına ve bu kopma mantığından hareketle eski olan ama eskimemiş olan kavramlara karşı da bir savaş ilan ediliyor. Ve genellikle, dogmatizmin reddiyesinden sınırsız bir eklektizm türüyor. İşte bu nedenle "nasıl bir dünyada yaşıyoruz?" sorusuna verilecek yanıt özel bir önem taşıyor.

Dünya ölçeğinde eski ilişki ve çelişkilerin içerik değiştirdiği, yeni ilişki ve çelişkilerin ise uç vermeye başladığı bir "doğum anına" tanıklık ediyoruz.

Bu soruya verilecek yanıtları şu alt başlıklar içinde ortaya koyabilmek mümkündür:

* Emperyalist kapitalist sistemin yaşadığı bunalımın ele alınışı ve bu bunalım temelinde ortaya çıkması muhtemel ilişkilerin ve çelişkilerin konumlanışı.

* Bir çöküş yaşayan "reel sosyalist" sistemin dünya kapitalist sistemine nasıl eklemleneceği ve bu sürecin ortaya çıkaracağı sorunlar.

* Emperyalist kapitalist ülkeler ile azgelişmiş ülkeler arasındaki bağımlılık/bağımsızlık ilişkilerinin hangi biçimler altında süreceği ve "reel sosyalizm"in yaşadığı iflasın bu ilişkide ne tür değişimlere neden olacağı.

* Dünya çapında yaşanan bilimsel ve teknolojik ilerlemenin sınıfların konumlanışında ve ideolojik planda ne tür değişimlere neden olduğu.

* Kapitalizmin dünya çapında tek güç olmasıyla birlikte, anti-kapitalist toplumsal muhalefet hareketlerini besleyen ideolojik, politik ve kültürel dinamiklerin tespiti ve bu muhalefet hareketlerinin toplum projelerinin ele alınması...

Bu yazıda ise kendimizi birinci konuyla sınırlayacağız.

Emperyalist kapitalist sistem bunalımsız bir sürece mi girmiştir?

1929 Büyük Bunalım'ı, ekonomiyi gizli bir elin düzenleyeceğini ileri süren liberal rüyanın sona erdiğini bütün çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Bütün kapitalist ülkeleri derinden etkileyen bu bunalım karşısında Adam Smith'in "görünmeyen gizli el"inin hiçbir anlamı kalmamıştı. Bu nedenle bunalımı aşmak için ekonomi ve piyasa, "görünen bir el"e, devletin eline teslim edildi.

Bir "eksik talep" krizi olarak ortaya çıkan bu bunalımın tekil sermayeler vasıtasıyla aşılabilmesi mümkün değildi. Talebi kışkırtabilmenin temel iki yönü vardı; ya ücretler artırılacak ya da fiyatlar aşağıya çekilecekti. Tekil sermayelerin her iki çözümü de uygulamaları mümkün değildi. Çünkü ücret artışına veya fiyat indirimine gidecek olan sermayenin, bu uygulamalara başvurmayan sermayeler karşısında güç kaybetmesi kaçınılmazdı. Tüm sermaye sınıflarının anlaşarak ortak bir ücret ve fiyat politikası uygulamaları da sözkonusu olamazdı. İşte böylesi bir açmazda sermaye sınıfı bu düzenlemelerin yapılmasını, tüm sermayenin çıkarları doğrultusunda gerçekleştirecek güvenilir bir dosta, devlete bıraktı.

Keynesci ekonomi-politika adı verilen bu bunalımı aşma uygulamaları basit bir iktisat politikası değişimi değildi. Devlet/kapitalizm, piyasa/politika, devlet/birey ilişkilerinde de köklü bir değişim kaçınılmaz olmuştu. Düzenleyici olan artık devlet olunca devlet örgütlenmesi içinde yeralan teknokratların ve bürokratların özel bir

önem kazanması kaçınılmazdı. Bu "akıllı" insanlar, "haklı" toplumsal amaçlara ulaşmak için sermaye ve sermaye dışı sınıflara yol gösterici bir ışık olma görevini üstlendiler. Ancak devletin bu "akıllı" insanlar aracılığıyla yaptığı müdahale sadece ekonomiye yönelik teknik düzenleme sınırında kalmadı. Tüketim güdülenmelerinden, yatırım alanlarına, sosyal harcamalardan doğum kontrolüne kadar bütün gündelik yaşamı da kapsayacak biçimde bireylerin ve toplumsal ilişkilerin üzerine devletin gölgesi düştü. Burjuvazi ekonomik ve siyasal alanda gerçekleştirmeye başladığı bu kabuk değişikliğinin ideolojisini de "yeni bir yaşama tarzı", "refah toplumu", "sosyal devlet" vb. motifler temelinde ördü. Evrensel ve insan doğasına en uygun olduğu kabul edilen "liberalizm"in ilk tezleri böylece terkedilmiş oluyordu.

70'li yılların ortalarından itibaren yükselmeye başlayan "Yeni Sağ" dalga, bu bürokratik tüketim toplumunun yarattığı iklimde onun reddiyesi olarak ortaya çıktı.

70'lerin son yarısında ortaya çıkan ekonomik krizin niteliğine ilişkin konulan tanı ile krizi atlatmak için önerilen çözümler sermaye açısından oldukça gerçekçiydi. İlk olarak bu krizin kısa dönemli/devresel olmadığı, tam terzine genel/yapısal bir kriz olduğu tespit ediliyordu. İkinci olarak da '29 krizine çare olarak uygulamaya konulan ekonomi politikalarının, '70 krizinin nedeni olduğu ileri sürüyordu. Gerçekten de, "eksik talep" nedeniyle ortaya çıkan krizi atlatmada uygun araçlar sunan Keynesçilik, "kar oranlarında düşme eğilimini" kışkırtarak kapitalizmi yeni bir krize sürüklemişti. Yüksek ücret, tam istihdam, yüksek devlet harcamaları gibi ekonomik tedbirler, sosyal yardım, hak eşitliği, sınıflar arası uzlaşma, refah toplumu gibi sosyal ve ideolojik uygulamalar talebi kışkırtmış ama kar oranlarını da aşağıya çekmişti. Kar oranlarındaki bu düşüş doğal olarak sermayenin yeniden üretimi ve birikimi sürecinde tıkanmalara yolaçmıştı. **Bu anlamda '70'li yılların krizi tipik bir sermaye birikimi kriziydi. Ve bu yapısal krizin salt ekonomik politikalardaki değişimlerle atlatılabilmesi mümkün değildi. Çünkü kriz, siyasal, sosyal ve ideolojik yapılarda da köklü bir değişimi zorluyordu.** İşte '70'li yılların ortalarından itibaren başlatılan bu kabuk değişikliğinin adı "Yeni Liberalizm", "Yeni Sağ", "Yeni Muhafazakarlık" olarak tescil edilecekti.

"Yeni Liberalizm"in ortaya koyduğu çözümler ve kazanmış göründüğü bu meşruiyet, geçici ve yüzeysel olmaktan kurtulamadı. Ekonomik planda üretim düzleminde ortaya çıkan bir krizin, ağırlıklı olarak "finans düzleminde" alınan tedbirlerle köklü bir çözüme kavuşturulabilmesi zaten mümkün değildi. Nitekim ABD ve İngiltere'de Thatcher ve Reagan'ın politikalarında somutlanan çözümler sonuç olarak, kendi sınırlarına dayandı ve geçersizleşti.

Her ekonomi politika gibi, "Yeni Liberalizm"in de kitlelerce onaylanması ve meşruiyet kazanması gerekiyordu. Hele ki bu politikalar o güne kadar elde edilmiş kazanımlara ve yerleşmiş değerlere radikal bir biçimde saldıracaksa, meşruiyet sorunu daha bir önem kazanmaktadır. "Yeni Liberalizm", kuramcısı Friedman'ın da belirttiği gibi bir "karşı-devrim"di. Hem de öylesine bir karşı-devrim ki, muhafazakarlarca bile benimsenmiş bulunan tüm insani, siyasal, sosyal, kültürel değerleri hedef almaktan kaçınmıyordu. Bu noktada, böylesi bir politikanın sermaye dışı sınıflarca da onaylanarak iktidara gelmesinin ve iktidarının sürekliliğini sağlayabilmesinin nedenlerini ortaya çıkartmak önem kazanmaktadır.

'80'li yılların başından itibaren politik ve ideolojik gücünün doruk noktasına ulaşan "Yeni Liberalizm"in bu başarısının nedenleri, '60'lı yıllardan sonra yaşanan yirmi yıllık sürecin incelenmesiyle anlaşılır olmaktadır.

Keynesci ekonomi politikalarının sonucu yapılan yüksek devlet harcamaları ve bürokrasinin gündelik yaşamın her noktasına kadar uzanan müdahaleleri, ekonomik büyümenin ve tam istihdam koşullarının yaşandığı yıllarda olumlanıyordu. Ama '70'li yılların başında petrol ve dolar kriziyle birlikte ekonominin artık eskisi gibi işlemez oluşu hem devlete hem de bürokrasiye karşı kuşkuların doğmasına yolaçmaya başladı. Ve giderek o güne kadar tüm "iyiliklerin" yaratıcısı olarak sunulan devlet, doğal olarak ortaya çıkan "kötülüklerin" de sorumlusu durumuna düştü. "Refah dev-

leti" halkın refahına ortak olan bir mekanizma olarak suçlanıyordu artık.

Devlete ve bürokrasiye karşı oluşmuş bulunan bu güvensizlik ortamı "Yeni Liberalizm"in filizlenmesi için en uygun topraktı. Çünkü "Yeni Liberalizm" en önemli tezi olan serbest piyasa ideolojisini, devletin ve bürokrasinin müdahaleciliğinin karşıtı olarak ortaya koyuyordu. Yeni Liberalizmin ayağını bastığı ikinci tez ise özgür, güçlü, girişimci özelliklere sahip birey ve atomize olmuş toplumsal ilişkilerden kurulu bir toplum yapısıydı. 60'lardan beri yaşanan toplumsal mücadele süreci her iki teze de uygun zemini hazırlamıştı. 68 hareketinin önemli motiflerinden bir çoğu devletin ve bürokrasinin günlük hayata müdahalesinin radikal bir eleştirisi temelinde olmuştu. Ve bu eleştiri somut ifadesini, devletin karşısında bireyin "serbest" iradesini savunmada buldu. Farklılık, özgürlüktür düşüncesi 68 hareketliliğini motive etmişti. "Özgür, güçlü, girişimci" özelliklere sahip birey ve atomize olmuş toplumsal ilişkilerden kurulu bir toplum yapısını, devlet ve bürokrasi müdahaleciliği karşıtlığı içinde savunan "Yeni Sağ", böylece 68'in ideolojik tortusunu farklı bir düzeyde yeniden üretme başarısını gösterdi.

Şu anda yaşanmakta olan ekonomik kriz ve bir üretim tarzı olarak kapitalizmin ürettiği sorunlar üretim alanında olduğu kadar, yeniden üretim alanında da köklü çözümsüzlükler yaratmaktadır. Özellikle kar için üretimin dünyanın ekolojik dengesini tahrip eder boyutlara ulaşması kapitalizmin bırakın kendi rasyonalleri içinde insanlığın kurtuluşunu sağlamasının mümkün olup olmamasını, dünyayı varoluş ile yokoluşun sınır çizgilerinin giderek belirsizleştiği bir noktaya taşımıştır.

Bu bir anlamda tarihin bir "cilve"siydi. Çünkü sermayenin sorunlarına çözüm olabilecek en ideal politika aynı zamanda toplumsal ruh haline ve sermaye dışı sınıfların subjektif konumuna da uygundu.

70'li yılların krizi tipik bir sermaye birikimi kriziydi. Ve bu yapısal krizin salt ekonomik politikalardaki değişimlerle atlatılabilmesi mümkün değildi.

Emperyalist kapitalist, "sosyalist" ve üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan siyasal gelişmeler de en az ekonomik ve toplumsal gelişmeler kadar "Yeni Liberalizm"in meşruiyet kazanmasına yardımcı oldu.

Ancak, "Yeni Liberalizm"in ortaya koyduğu çözümler ve kazanmış göründüğü bu meşruiyet, geçici ve yüzeysel olmaktan kurtulamadı. Ekonomik planda üretim düzleminde ortaya çıkan bir krizin, ağırlıklı olarak "finans düzleminde" alınan tedbirlerle köklü bir çözüme kavuşturulabilmesi zaten mümkün değildi. Nitekim ABD ve İngiltere'de Thatcher ve Reagan'ın politikalarında somutlanan çözümler sonuç olarak, kendi sınırlarına dayandı ve geçersizleşti. Kapitalizmin krizi "Yeni Liberalist" önlemlere karşın çözümsüzleşmiş iken, bu kez o güne değin karşıt olarak tanımlanan sistemin yaşadığı kriz ek bir meşruiyetin devşirildiği bir olgu olarak ortaya çıktı. İşte tam da bu konjonktürde ortaya çıkan "Doğu Bloku" ülkelerindeki çözülme, Batı için ilk planda ideolojik bir kendine güven anlamında, ikinci olarak da yeni ekonomik olanaklar sunma noktasında kriz çözücü bir fırsat olarak ortaya çıktı. Kuşkusuz bu yeni gelişme, birçok alanda kendini karşıtına göre koşullamış Batı açısından kolayca intibak edilebilir bir zemin olmadı. Bu anlamda bugün hala bir geçiş sürecinden bahsetmek gerekiyor.

Batının bu geçiş sürecinde 70'li yıllardan beri süregelen sermayebirikim krizini çözebilecek ve yeni meşruiyet mekanizmaları yaratarak sistem içi alternatif birikim modelleri çıkartabilecek güçte olup olmadığı ve bu alternatif birikim modellerinin ulusal ekonomiler düzleminde ne tür güç ilişkilerine kaynaklık edeceği; bu güçler arası ne tür çatışmalara neden olacağı sorgulanmadan kapitalist sistem için zafer şarkıları bestelemek popüler bir dalganın üstüne oturmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Görünen o ki, mevcut krizin en derin boyutlarda yaşandığı ABD açısından eski gücüne ulaşabilmek oldukça zordur. Ancak bu ABD'nin havlu attığı anlamına gelmemektedir. Tam tersine ABD, üretim bazındaki dezavantajlarına rağmen, sistemin metropolü olmasından gelen avantajlara sahiptir. Emperyalist kapitalist sistemin finans merkezlerinin, karar alma mekanizmalarının halen ABD'nin denetiminde olması ve ilaveten nüfuz alanlarında ve hammadde kaynaklarında diğer ülkelere göre daha geniş olanaklara sahip olması nedeniyle ABD'nin patronluğunun devam edeceği görülmektedir. Askeri avantajlarını da gözönüne aldığımızda bu patronluğunu

sürdürme eğiliminde olduğu Körfez Krizi'nde görüldüğü gibi açıkça ortaya çıkmıştır. Almanya ve Japonya'nın gerek ekonomilerinin yapısal düzenlenişi noktasında, gerekse de emek sermaye ilişkilerinin dayandığı tarihsel temeller açısından belirli avantajlara sahip olmalarına karşın, ABD'nin yukarıda saydığımız özellikleri nedeniyle patronluk yarışında şimdilik ABD'ye karşı cepheden bir tavır takınmaları mümkün görülmemektedir.

Kapitalizmin bugün gelinen noktada ilan edilen "galibiyetinin" sahte bir galibiyet olduğunu görmek özel bir anlam taşıyor.

70'lere kadar kelimenin gerçek anlamıyla ekonomik, politik, ideolojik, askeri vb. alanlarda hegemonik bir güce sahip olan ABD'nin bu gücü 70 kriziyle birlikte sarsıntıya uğramıştı. Buna rağmen karşıt bir sistem olarak "sosyalist" ülkelerin varlığı, "kol kırılır yen içinde kalır" mantığıyla kapitalist sistem içi çelişkilerin önplana çıkmasını engelliyordu. Oysa 80'li yılların sonuna gelindiğinde kapitalist ülkeler arasındaki çelişkilerin ertelenme nedenlerinin en önemlisi olan "karşıt kamp" olgusunun ortadan kalkmasıyla birlikte "geçiş süreci" olarak ifade ettiğimiz bu dönem boyunca ve sonrasında söz konusu çelişkilerin ve değişen güçlerin yeni dengeleri zorlamasına tanık olmamız kaçınılmaz görülmektedir. Tek bloklu ve çok kutuplu dünya tablosunun yeni kutuplaşmalara gebe olduğu gözönüne alındığında, hem Batı toplumları hem de azgelişmiş ülkeler açısından muhalefet hareketleri için elverişli koşulların ortaya çıkacağı kabul edilebilir bir öngörü olmalıdır.

Bu anlamda salt ekonomik alanla sınırlı olarak ele aldığımızda bile sorunsuz bir emperyalist sistem tablosu ortaya koymak mümkün değildir. İdeolojik, politik, sosyal ve kültürel alanları incelemeye çalıştığımızda sistemin sorunlarının yakıcı boyutlarda olduğu iyice açığa çıkmaktadır. Kapitalizmin ideolojik, politik ve kültürel açıdan da kendi meşruiyetini kolayca sağlayabileceği düşüncesi son derece yanıltıcıdır.

Şu anda yaşanmakta olan ekonomik kriz ve bir üretim tarzı olarak kapitalizmin ürettiği sorunlar üretim alanında olduğu kadar, yeniden üretim alanında da köklü çözümsüzlükler yaratmaktadır. Özellikle kar için üretimin dünyanın ekolojik dengesini tahrip eder boyutlara ulaşması kapitalizmin bırakın kendi rasyonalleri içinde insanlığın kurtuluşunu sağlamasının mümkün olup olmamasını, dünyayı varoluş ile yokoluşun sınır çizgilerinin giderek belirsizleştiği bir noktaya taşımıştır. Ayrıca dev teknolojik gelişmelerin yabancılaştırıcı ilerlemeye paralel olarak ortaya çıkan "boş zaman"lar üzerinde egemenlik kurmasından kaynaklanan "tek düzelilik" düşünüldüğünde kapitalizmin yarattığı insan tipinin gelecek ve mutluluk vaadetmediği şimdiden ortaya çıkmış durumdadır. Bu durumun toplumsal yaşamı içten çürüten rolünün yanısıra düşünsel planda da "kısırlık" yaratmakta olduğu bilinmektedir.

Ayrıca savaş sanayiindeki yatırımlar ile dünya, "dehşet dengesi" sınırı diye ifade edilen bir konuma taşınmıştır. Cinsel ve ırksal boyutu da içeren her tür ayrımcılık kapitalist ilişkiler içinde her geçen gün daha da yakıcı bir biçimde üretilmeye devam etmektedir. Kısacası sistem kelimenin tam anlamıyla "groggy" durumundadır. Ama rakibi "knockout" olduğu için bu "groggy" durumu onun en azından ideolojik olarak üstünlük sağlamasına engel olmamaktadır. Bir anlamda "mukayeseli üstünlük" durumu sözkonusudur diyebiliriz. Ama artık mukayese edilebilecek bir rakip kalmadığından, sistem kendi içine dönmek zorunda kalacaktır. Ve bu içe dönüş yaşanmaya başladığı andan itibaren yukarıda saydığımız olumsuzlukların herbiri ciddi toplumsal sorunlar yaratabilecek unsurlar olmaya şimdiden adaydır. Son on yıldır sürdürülmekte olan "Demokrasi ancak serbest piyasayla birlikte varolabilir" tezinin de ideolojik meşruiyeti devam ettirme açısından fazlaca bir önemi kalmayacaktır. Kapitalizmin bugün gelinen noktada ilan edilen "galibiyeti"nin sahte bir galibiyet olduğunu görmek özel bir önem ta-

Temel çelişkiler sürüyor

Kapitalizmin bir yapısal kriz içinde olduğunu söylemek kanımca mümkün değildir. Batı kapitalizmi 1974 sonrasının değişen ekonomik koşullarına uyum sağlayabilmiş, 1945'i izleyen otuz yıl boyunca geçerli olan tüm çalışma koşullarına son vererek, yedek işgücü ordusunu yeniden kitlevi olarak yaratmış, sendikal hareketin gücünü büyük ölçüde aşındırmış, komünist ve sosyal demokrat partilerin ve iktidarların belirgin bir biçimde sağa kaymasını sağlamış, üçüncü dünyadaki başkaldırma eğilimlerini evcilleştirmiş, bağlantısız hareketin siyasette, 77'ler grubunun ekonomide "yeni bir uluslararası düzen" taleplerinin rafa kaldırılmasını sağlamış, son olarak da reel sosyalizmin dağılmasına yol açan gelişmeleri hızlandırabilmiştir. Kapitalizmin yapısal bir kriz içinde olması bir yana, son yüzyıl boyunca bu derece "muzaffer" sayılabileceği başka bir dönemecin gözlenmediğini söyleyebiliriz.

Yapısal bir krizin bugün için yokluğu, kapitalizmin temel çelişkilerinin ortadan kalktığını göstermez. Nitekim, 1970'li yılların ortalarından itibaren gerçekleşen yeniden yapılanma süreçleri ve buna bağlı teknolojik atılımlar, kapitalizme dinamik ve uzun dönemli bir büyüme ivmesi sağlayamadı. Şu anda yaşanan durgunluk bu olgunun yansımasıdır. Avrupa, Amerika ve Japonya arasındaki çelişkiler keskinleşme eğilimi gösteriyor. GATT görüşmelerinde hala bir uzlaşmanın gerçekleşmemesi bunun bir kanıtıdır. Doğu Avrupa ve eski SSCB'deki ekonomik çöküntünün, sosyalizmin değil, kapitalizmin ve piyasa anarşisinin bir eseri olduğu ortaya çıkıyor. Bu ülkelerin Batı kapitalizmi ile bütünleşmesi, beraberinde on milyonlarca insanın Batı Avrupa'ya kayması anlamına gelen bir işçi göçü olasılığını da gündeme getiriyor ve bu olasılık kapitalist metropollerde yeni kriz senaryolarının incelenmesine yol açıyor. Uzak Doğu, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika bloklarının dışında kalan çevre ülkeleri için ise seçenekler çok sınırlı tutulmaktadır: Buralarda, metropol kapitalizmiyle ekonomik bağımsızlık tabanı üzerinde oluşturulacak ilişkilere dayalı dinamik gelişme biçimleri, IMF ve Dünya Bankası tarafından çok etkili bir biçimde önlenmekte. Sadece ve sadece Batı sermayesinin inisiyatifine bağlı gelişme modelleri pazarlanıyor. Böyle bir çerçevede, Kuzey-Güney çelişkilerinin giderek derinleşmesi ve önümüzdeki yüzyıla doğru uluslararası ilişkilerin gündeminin ana öğelerinden biri olması beklenmelidir.

Yirmibirinci yüzyıla ilişkin bir öngörü yapayım: Maddi üretim süreçlerinde bugünkü teknolojik eğilimler sürerse ve örneğin robotların da robotlar tarafından üretildiği teknolojiler sanayiye ve hatta tarıma egemen olursa, kapitalizm mantıken "imkansız" hale gelir. Tarihi maddeciliğin iyi bilinen tezi doğrulanmış olur; üretim güçlerindeki bu gelişme biçimlerini sürdürmek, eski üretim ilişkileri içinde mümkün olmaz. Kollektif mülkiyet ve planlamanın, kapitalist mülkiyet ve piyasanın yerini alması kaçınılmaz olur. Temsili demokrasinin yerini doğrudan demokrasi biçimlerinin alması mümkün ve olası hale gelir. Bu derecede dramatik bir niteliksel dönüşümün, yumuşak, "evrimci" bir süreç içinde mi, devrimci kopuşlarla mı gerçekleşeceğini şimdiden öngöremeyiz. Kısacası, 21. yüzyılda sosyalizmin, çok farklı biçimler içinde insanlığın yeniden gündemine egemen olacağını düşünüyorum. Yakın gelecekte de sosyalizm varolacaktır. Sosyalizmin yokolması için sömürünün, eşitsizliğin, baskı ve adaletsizliğin dünya yüzünden silinmesi gerekir. Burjuva ideolojisi, sosyalizmin yerine "serbest piyasa", sınırsız tüketim tutkusu ve içeriksiz bir demokrasi söylemi dışında hiçbir şey öneremiyor ve bunları kitleye aşılamaya çalışıyor. Başarı şansı yoktur. Ancak, reel sosyalizmin ve komünist hareketlerin yenilgileri yüzünden, öyle sanıyorum ki sosyalizm yakın gelecekte emekçi sınıfların saflarında eskisinden çok farklı akımlar içinde ve çok farklı söylemler biçiminde yayılacak, yerleşecek ve filizlenecektir.

Korkut Boratav

şıyor. Gerçekten de kapitalizmin ekonomik, sosyal, siyasal ve ideolojik anlamdaki zaferi kendi başarılarından türeyen bir zafer değil, tamamıyla karşıt olarak tanımlanan somut siyasal sistemlerin iflasından devşirilmiş bir zafer olarak şekilleniyor. Bir başlangıç noktası olarak bunun kabul edilmesi kapitalist toplumların analizinde daha nesnel bir değerlendirme yapabilmenin ön koşulu. "Reel sosyalizmin iflası"ndan kapitalizmin insan cinsi için en ideal düzen olduğu iddiasını türetebilmek, ancak kelimenin kötü anlamında ideolojik (hatta demogojik !) bir tutumdur.

Kapitalizm için böyle bir yargıya varabilmenin ilk koşulu, onun kendi gerçekliği içinde ele alınmasıdır. Kapitalizm bize nasıl bir geçmiş yaşattı, nasıl bir bugün yaşatıyor ve nasıl bir gelecek vaadediyor? Bu üç nasıl sorusu kendi tarihselliği içinde "başka bir dünyanın" olabilirliğini elbette kendi içinde vermeyecektir. Ama en azından "başka bir dünya" bu üç nasıldan ve onun eleştirisinden/reddiyesinden yola çıkılarak oluşturulabilir ❑

Yeni muhafazakarlık bitti mi?

Bizim sorunlarımız da bunlar*

Eric Hobsbawn

Batı'nın önde gelen yazarları, bize komünizmin işlevini yerine getiremediği için parçalandığını ve işlevsel yeteneklerinden ötürü zaferi yine kapitalizmin kazandığını anlatıp dururlar. Sözü edilen zaferi, herşeyden önce en büyük kapitalist toplumda sorgulamak gerekiyor: Yüzde 43'lük (1) GSMH'sıyla OECD'ye önderlik ederek, Batı'nın ekonomik otoritesini elinde tutan, pazar ve kar ilişkilerinin önerildiği ve desteklendiği, ama bütün bunlara rağmen SSCB'deki dağılmanın büyük bir sevinçle karşılandığı bir devlet: Amerika.

Bu satırları New York'da Union Square'deki bir apartman dairesinde yazıyorum. Şehrin, neredeyse King Kong formatlarını anımsatan, bir oyuncak kente dönüştüğü bu gökdelen kompleksinde, 80'li yıllarda yaşanan inşaat patlamasının ürünü olan bir anıttayım. Görünüşe bakılırsa burada oturanların çoğu Japon: Kendileri için Japonya'dan gelmiş olmak büyük bir ayrıcalık. Bu iş merkezini finanse eden şirket bölgeyi genişletmek zorunda kalmış ama bu serüven iflasla sonuçlanınca büro ışıkları birer birer sönmeye başlamış. "Square'de artık zor dönemler başlıyor" sözlerinde ifadesini bulan kriz New York Times'da bile yeralmaya başlamış.

Artık Amerika, kapitalizm için iyi bir ticari etiket değil "Amerikan tarzı hayat" için en güçlü propaganda argümanı olan yüksek maddi yaşam standartları 90'ların başında sürekli düşüyor.

50 bin metrekarelik bir büro alanı bu boş meydanda öylece kalakalmış. Üstelik, park alanları, yıkıntılar, geride bırakılan enkaz bu rakama dahil değil; ilerde gerçekleşeceği umulan mülk alımları için saklanmış. Oysa gelecek daha şimdiden tükenmiş durumda.

Şu günlerde Square çevresindeki parklarda yalnızca nöbet tutan polisler var, evsizlerin 80'li yıllarda burayı istilasının ardından bölge temizlenmiş ve emlakçıların hizmetine sunulmuş. O gün bugün bekleyen iki polis arabası, sanki o günlerin anısını yaşatmaktalar burada. Direnen evsizlerle mücadele, az da olsa onları hala bilinmez köşelere sürüklüyor. Bu bölge yoksul Latin'lerin alışveriş merkezi olan 14. cadde ile kesişiyor. Alışveriş Latince yapılıyor. İndirim nedeniyle açık dükkanların ve Bazaar'ların ön tarafında 5 dolara satılan gömlek ya da kozmetik maddelerine yönelik hırsızlık olaylarını önlemek için merdivenlere gözcüler konulmuş.

Eskiden dolup taşan kaldırımlarda, şimdi "jogging" yapılıyor. Para çok sınırlı; çalışabilir nüfusun yüzde 9-10'unun işsiz olduğu düşünülürse, buna şaşmamak gerekir. Olayı daha iyi karakterize etmesi bakımından; 7 milyon nüfuslu şehirde 1 milyon insan sosyal yardım fonlarıyla hayatını sürdürüyor dense yanlış olmaz. Ama hala parası olanlar da -bu şehirde hala dolaşımdaki para çok yüksek- dokunulmaz değiller. Havayolları şirketleri cimri zenginler için indirim yapıyor, dükkanlar kullanılmış mal alıyor ya da kullanılmış lüks saat satıyorlar. (Eğer benim hiç mi Rolex saatim olmayacak diye hayıflanıyorsanız, hemen koşun, bir tane edinin.)

Bir dahaki ekonomik kriz için yeni bir edebi söylem (!) bulunmalı, çünkü artık "resesyon" sözcüğü kulağa eskisi kadar yumuşak gelmiyor.

Yabancılar için gündelik yaşamın bir diğer göze batan öğesi ise, bir zamanlar bu ülkenin tek gurur kaynağı iken şimdilerde giderek kötüleşen teknik süreçler. Kentin altyapısı oldukça eski durumda. Bazen insan kendini bir üçüncü dünya ülkesinde yaşadığına inandırmak zorunda kalıyor. Özellikle de (bugün olduğu gibi) 87 yıllık su kanalının ana borusundaki patlama 42. caddeyi belirsiz bir süre kapalı tuttuğu zamanlar.

Medya bugün -diğer raşitik ekonomi alanlarında olduğu gibi- işlerin ne kadar iyi gittiğiyle değil, ne kadar çabuk onarıldığıyla gururlanıyor.

Geçenlerde, etkin telekomünikasyon (!) anlamına gelen AT&T isimli şirkette işlerin kötüye gitmesi sonucu New York'taki hava trafiği bütün gün felç oldu. Kısaca, günlük hayatın akışı eskisi gibi keyifli değil, artık benzer "gelişmeler" hiç kuşkusuz, Avusturya ve İsveç'te de beklenmektedir.

Şimdi New York'un bir istisna olduğunu söyleyebilirsiniz. Bunda da oldukça haklısınız. Çok kısa bir süre önce Philadelphia'daki eğitim komisyonunun -Phillip Morris şirketinin yardımıyla- yaptığı bir araştırma Philadelphia dahil birçok şehirde insanların ne okuma ne de yazma bilmediğini ortaya çıkardı (2). Belki azınlıkların bulunduğu bölgeler istisna olabilir. Ama Amerika'nın rüyalar şehri California'da da durum pek farklı de-

(*)Sozialismus Dergisi'nin Ocak 1992 tarihli sayısından Ferzan Peker tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

ğil. Oraya da gruplar halinde göç edildiği için, nüfus 30 milyona ulaşmış, yani neredeyse diğer büyük şehirler nüfusunun yarısı, bir başka ifadeyle her on Amerikalıdan biri California'da yaşıyor.

New York Times yazıyor:

"Durgunluk, California'yı kötü etkiledi, bir zamanların güçlü ekonomisi şimdilerde Amerika'nın ekonomik gelişimine ayakbağı oluyor. Halihazırda da pembe kehanetlerden söz eden bulunmuyor. Bunun yanısıra gazeteler bir sürü faktör sıralıyor:..... Yüksek ev kiraları, trafik kaosu, polisiye olaylar ve her gün kötüleşen sosyal hizmetler vs. Ve her yıl bir sürü insan tam verimli yaşlarında (30-44) California'ya yerleşmek üzere geliyorlar. İnsanlar New York'u terkettikleri gibi şimdi de Los Angeles'ı terkediyorlar."

Ekonomik verileri detaylı incelemeye gerek bile yok. Artık Amerika kapitalizm için iyi bir ticari etiket değil, "Amerikan tarzı hayat" için en güçlü propaganda argümanı, maddi yaşam standardının sürekli yükseltilmesi idi. Göçmenlerin beklentisi ise, üçüncü dünya ülkeleri ve gelişmiş kuzey arasında hızla artan gelir uçurumunun bertaraf edilmesi. Doğma-büyüme buralılar için bu sorun pek geçerli değil. Yüksek gelir grubunu oluşturan yüzde 5'lik bir grup, Reagan döneminde kendilerini iyice güvenceye aldılar.

80'li yıllarda alt gelir grubunu oluşturan her beş kişiden dördünün durumu daha da kötüleşti. En yüksek gelir grubuna dahil olan yüzde 1'lik ailelerin ise gelirleri yüzde 75 oranında artarken, en düşük yüzde 20'lik grubun durumu yüzde 4.4 oranında düştü.

ABD hep kapitalist sistemin vitrini olageldi. Gökdelenlerin, neon ışıklarının, Hollywood'un vb.lerinin parıltıları tarafından gizlenen "evsizler"in sefaleti, zenci mahallelerindeki yoksulluk vb. bu vitrinin arka yüzüdür. ABD hala emperyalist-kapitalist sistemin patronu. Ama şimdi herkes bu "hala"nın 21. yüzyılda da sürme olasılığını tartışıyor.

Eşitsizlik her geçen gün artıyor. Kesin sayılarla verecek olursak; nüfusun yüzde 20'sini oluşturan yoksul Amerikalıların net geliri 89 sonunda 1970'li yılların da altına düşmüş.

Bu zamanda gerçek ücret yüzde 9.3'e düşmüş ise, her 5 aileden dördü çocuklarıyla birlikte 10 sene öncesinden daha az kazanıyorsa; kadınlar iş bulmada güçlük çekiyorsa ya da daha fazla mesai yapmak zorunda iseler, buna pek şaşmamak gerek. (3) Diğer bir konu ise, her 10 Amerikalıdan biri, gıda gereksinimlerini hükümet programının bir parçası olarak sosyal yardım dahilinde edinmekte. 1970'de bu rakam 2 iken, şimdi 100 civarında seyretmekte. İşin diğer bir ilginç yanı, gıda maddesi yardımı sadece Amerikalılara yapılıyor. 4 kişilik bir aileye ise 1.117 dolar düşüyor. En ucuzu 4500 dolar olan bir arabaya dahi sahip olamıyorlar. Tartışmasız bir yoksulluk yaşıyorlar. (4)

Amerikan halkının yoksullaşması, diğer bir anlamda yaşam standartlarının düşmesi, yeni bir olgu. 40'lı yılların sonu ile 70'li yılların ortalarına kadar süren Altındevir -Lale devrinden sonra kapitalizm yine zor durumda. Kuzeyin refah ülkelerinde yaşayan bizler, bu durumu bazı nedenlerden ötürü farkedemedik.

Sosyal devlet sistemine göre reforme edilmiş, savaş sonrası kapitalizm, 30'lu yıllara oranla krizlere karşı daha tedbirli. Gelişmiş sanayi ülkeleri, Latin Amerika ve Afrika'yı talan ederken, bunu bütün ağırlıklarını koyarak gerçekleştirmediler. Bir diğer faktör de, komünizmin çöküşü. O olay dikkatleri çekerek, bizim gibi ülkelerin yaşadığı problemlerden biraz uzaklaştırdı.

90'lı yılların başında bütün bunlar dikkate alınmak zorunda:

* Bir nesil boyunca, kapitalizm insanlara hayal güçlerinin de ötesinde şeyler sundu. Bunu nasıl gerçekleştirdi: Tam mesai ve iş sunarak. 1960'lı yıllarda Avrupa'nın 5 sanayi ülkesinde işsizlik oranı yüzde 1.7'nin altında iken 1970'lerde yeniden kitlesel anlamda işsizlik başgösterdi. Kapitalizmin, yükselme devrinde yaşadığı 80'lı yılların sonunda işsizlik oranı yüzde 8.5 iken 80'li yılların başında bu oran sadece yüzde 11.5'di.

* Bir nesil boyunca, gelişmiş sanayi ülkelerinde çalışanlar, bazı şeyler iyi ya da kötü gitse de, kazalar ya da kişisel tercihler bir yana bırakıldığında, çalıştıkları oranda gerçek gelirlerinin her sene artacağına inanmışlardı. Hükümetler, patronlar ve işletmeler uzun yıllar süren lale devrinde hareket etmenin verdiği rahatlıkla, aralarında düşünce farkları

olmasına rağmen, iş hacminin artırılmasını, paylaşılmasını ve nasıl temellendirmek gerektiğini öğrenmişlerdi. 70'li yıllarda bir çoğumuz 10 yıl boyunca gerçek gelirimizin aynı yerde sayacağını duysak, sinirimizden ölürdük herhalde. Ama Amerika'da tekrar bir düşüşün yaşandığı gün gibi ortada.

* Bir nesil boyunca, gelişmiş sosyal devlet sistemleri gerçek geliri yükseltti, ekonomik anlamda zayıf ve şanssız olanları eskiye oranla korumaya çalıştı. Bu sistemler, ekonomik ödenekleri daha da artırdı. Örneğin Almanya'da 12 hafta boyunca ödenen annelik ücreti, 50'li yıllarda 6 aya yükseltilirken, İtalya'da 31 hafta, Finlandiya'da 35 hafta oldu. Bu tür ödenekler ev ekonomisine önemli katkılardı. Fransa'da bu yardımlar 80'li yılların başında üçte bir oranında artırılmıştı.

Bir kriz yaşanmadan bile, böyle bir bütçe açılımının nasıl karşılanacağı düşünülmüş müydü acaba? Sosyal yardımlar için yapılan ödemeler, toplumsal kaynak gelirlerini aşmaya başlayınca, kapitalist dünyanın büyüme hızının 70'li yıllarda inişe geçmesiyle ve vergi gelirleriyle harcamaların birbirini karşılamamasıyla, kriz kendini göstermeye başlamıştı bile. Ne oldu; kapitalist kar erimeye başladı, bunun üzerine iş çevreleri gözünü sosyal ödemelere dikti. Reagan'ın Amerika'sında, Thatcher'ın Britanya'sında 80'li yıllar boyunca sosyal devlete karşı saldırılar başgösterdi.

Bir kez daha:

* Bir nesil boyunca; kapitalist ekonominin ana ritmini bozan yükseliş ve krizler, iniş ve çıkışlar, ekonomik döngüler yaşanır oldu. Artık krizler eskisi gibi küçük manevralarla aşılacak cinsten değildi. 70'li yıllardan beri, yaşlı insanların anımsayabileceği türden krizler yaşar olduk. Ve onlar 30'lu yıllarla 80'li yılları karşılaştırdıklarında gerçekten korkuya kapılıyorlar.

Amerikan halkının yoksullaşması yeni bir olgu. 1940-70 yılları arasında yaşanan Altın Çağ'dan sonra, kapitalizm yine zor durumda.

Kapitalizm artık bölgesel olarak gelişim gösteremez. Tarihçiler ve ekonomistler arasında, Fransızların "en parlak 30 yıl" dediği, 2. Dünya Savaşı sonrası kapitalizm denen bir Lale Devri (Altın Çağ) yaşandığı, tartışma konusudur.

Anlaşmanın çok az olduğu bir alan ise, bu dönemin neden 70'lerin başlarında son bulduğudur. Ama artık bu devrin bittiğine dair hiçbir anlaşmazlık yok ve kapitalist dünya ekonomisinde bu bitişten sonra çok zor bir dönemin yaşandığı da kabul gören bir gerçek. Dünya üretiminin gelişme oranı 80'li yıllarda, 60'lı yılların ancak yarısı büyüklüğüne ulaşmış. Dünya ticaretinin gelişme payı ise çok daha düşmüş.

Kıyamet kehanetlerine yer yok; Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği bize bunu gösterdi. Kapitalizm ise bu krizler periyodunu, geçmiş dönemlerdeki gibi, örneğin iki savaş arası yaşanmış karanlık yılları atlattığı gibi aşmaya çalışacaktır.

Bu konuda iki önerim var: Kapitalizmin, köklü ekonomik, sosyal problemleri çözücü önlemleri almadan Lale Devri'ni sürdürebilmesi mümkün olmadığı gibi, savaş sonrasında dünya ekonomisinde başgösteren bunalımı Keynes dönemindeki gibi reformasyona uğratmak zorunda kalır. Reaganizmin yükselişi, Thatcherizmin yükselişi ve Yeni Liberal ekonominin 70'li ve 80'li yıllardaki yükselişi de paradoksal bir ironiyi içerir aslında. Bunlar bürokrasiyi, sosyal devlet yardımlarını ve sosyalizmi dünya ekonomisini boğan etmenler olarak görüyorlar ve 70'li yıllarda son bulan Lale Devirleri'ni geri getirmek amacıyla reforme edilmiş savaş sonrası-kapitalizme saldırmakla çözüm arıyorlardı. Kapitalizmin en başarılı dönemindeki çelişkilere (oysa bunlar her zaman için geçerliydiler) hücum ettiler, çünkü bu onların kendi krizlerine neden olmaktaydı.

Denemelerin ortaya koyduğu üzere, hem doğuda hem de batıda (Amerika ve Britanya'da) Yeni Liberal ekonomik taslaklar uygulamaya konuldu.

Ekonomi politik, özgür, açık pazar temeline dayanırsa ekonomik büyümeyi sağlayamaz. Uluslararası rekabete dayalı halk ekonomilerini yaratamaz, aksine korkunç sosyal bedellerin ödenmesine neden olur. Bu 40 yıl önce birçok kapitalist hükümet ya da ekonomi sözcüsü açısından pratik anlamda anlaşılır bir olguydu. Hala da bazıları için anlaşılır durumdadır. Bu nedenden ötürü açık pazar ekonomisi ekonomistler arasında çok çabuk moda olmaktan çıktı. O yalnızca geçmişin gerçeklerini yansıtıyor. Kapitalizmde ya da eski merkezi sovyet yapısında varolan yanlışlar, herşeyin güdümsüz açık pazar ekonomisine dayandırılmasıyla çözülemez. Bu artık 1991'de Moskova'da anlaşılmış olmalıdır. Yaşamsal, serpilen ve insanca bir ekonomi, geleceğin karma ekonomisinde kapitalist öğelerin de ağırlıkta olmasını isteyenler için Adam Smith tarafından geliştirilen prensiplere bir geri dönüş olarak algılanmalıdır. Zorunlu olansa, kapitalizm bir dünya sistemi olarak nasıl işler, çelişkileri nedir, sarsılmaz sanılan gidişatını nasıl işletir sorularının sorgulanmasıdır ❑

Dipnotlar:
(1) Veriler 1987 yılına aittir. Amerika'nın üstünlüğünü ilan ettiği 1950 yılında brüt ulusal gelir yüzde 52.3 civarındadır.
(2) The Philadelphia Inquirer, 29.9.1991
(3) Bütün bu veriler, Lawrence Mishel ve David M. Frankel, Hard Times for Working America, Dissent, ilkbahar 1991, s. 282-85'den alınmıştır.
(4) Fox Butterfield, Record Number in US Religing on Food Stamps, New York Times, 31.10.1991

Post-fordist sosyal demokrasi

Delors, Mitterand ve diğerleri tarafından açımlanan post-fordist sosyal demokrasi 1970'lerin ekonomik krizinin, partizan sağda neo-liberalizmin yükselişinin ve sermayenin yeniden yapılanmasının ortaya çıkardığı karmaşık bir sonuçtur. Post-fordist sosyalistlerin birincil önceliği, hızla değişen ve tehdit edici bir özellik taşıyan uluslararası ekonomik ortam karşısında, yeni bir uluslararası rekabet yeteneği üretmeye yönelik ulusal ekonomik kapasitelerin yeniden yaratılmasıdır. Bu sosyalistlerin projeleri, katı uluslararası ekonomik sınırlamaların yurtiçinde müthiş reform planlarını dışladığını düşündüklerinden, yeniden bölüşüm hedefini sosyalist haleflerinden çok daha az gözetmektedir.Yeni sosyalistlerin iddiasına göre, çıkmazların ötesine geçebilmek, uluslararası ekonomik gelişmeyi hızlandıracak bir ulusal misyonu gerektirmektedir. Bu misyon başarıya ulaşırsa daha fazla yeniden bölüşüm mümkün hale gelecektir.

AT Dönem Başkanı Jacques Delors

Yeni sosyalistler, haleflerinden çok daha menajeryal ve teknokratik bir bakış açısına sahiptirler. Dikkatle ele alınması gereken temel siyasi iddiaları, kapitalizmin, merkezi siyasi görevlerin kapitalistlerden alınarak teknik ve siyasi uzmanlıklara sahip devlet menajerlerine verilmesi halinde çok daha koordineli ve akılcı bir hale geleceğidir. Herşeyden önemlisi yeni sosyalistlerin kabülüne göre, kapitalistlerin kendi başlarına yaratamayacakları bir "sanatsal yönetim" tipi, "uluslararası planda çok başarılı" bir kapitalizm modeli yaratmayı mümkün kılan bu cins bir sosyal demokrasi, ekonomik bakımdan da büyük ölçüde "modernist"tir. Üstelik bu yeni sosyal demokrasi, savaş sonrası sosyal demokrasiye göre çok daha az "işçici", sendikal hareket ve siyasi dünyayı sınıf analizine dayalı olarak değerlendirme noktasına daha uzak ve yüksek işsizlik düzeylerine izin verilmesi konusunda daha isteklidir. Ancak yeni sosyalistler bu geniş çerçeve içinde, ulusal sistemler dahilindeki toplumsal hizmetlerin, ekonomik sınırlamalar elverdiği ölçüde korunması gerektiğini savunmaktadırlar. (...)

Yeni Sosyaldemokratlar ve 1992

Post-fordist Avrupa solu, düzenlemeci olmayan doğasına karşın 1992 sürecini kuvvetle desteklemektedir. Ancak bu sosyalist onay, içinde belirli itirazları da barındırmaktadır. Yeni sosyalistler pazar deregulasyonuna Avrupa düzeyinde dirijist politikaların, özellikle daha az gelişmiş bölgelere (Avrupa Akdenizi -İspanya, Portekiz, İtalyan Mezzogiorno bölgesi ve Yunanistan- ve İngiltere ile İrlanda'nın sanayisizleştirilmiş bölgeleri) yardım eden bölgesel politikaların eşlik etmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bunun kadar önemli bir başka nokta, deregulasyona eşlik etmesi gerektiğini belirttikleri, "Sosyal Avrupa"yı kurma çabalarıdır. "Sosyal Avrupa" kavramı, yeterli toplumsal programların -işyeri sağlık ve güvenliği, işsizlik tazminatı, sağlık hizmetleri, pansiyonlar, eşit işe eşit ücret, düşkünlerin korunması, yoksulluk-karşıtı programlar- mevcut olan yerlerde korunması, olmayan yerlerde ise başlatılmasını içermektedir. Sosyal Avrupa savunucuları, işçilerin toplu sözleşme yapma ve işyerlerindeki bazı kararlara katılma gibi haklarını koruyan mevcut endüstriyel ilişkiler sistemlerini güçlendirmeyi ve bu korumayı, tüm Avrupa'ya yaymayı hedeflemektedirler.

Avrupa'da elbette, 1992'nin arzu edilirliği hakkındaki mutabakata tamamen katılmayan bazı sol gruplar da bulunmaktadır.

Yeşiller, ulusal sınırlarla bölünmüş olmalarına karşın, göreceli olarak zayıf Avrupa Parlamentosu'nda geniş biçimde temsil edilmektedirler. Sosyalist politikaların ve seçim kampanyalarının ılımlı biçimde "yeşermesine" yönelik içsel engeller bulunmamasına karşın, post-fordist sosyalistler henüz çevre konularını nasıl ele alacakları konusunda bir sonuca varamamışlar ve bu tip konuları Yeşillere bırakmışlardır. Bunlar dışında, 1992'ye yönelik daha güçlü karşı çıkışları olan -Fransız, Portekiz, bazı Yunanlı ve İspanyollardan oluşan- küçük bir Komünistler grubu bulunmaktadır; ancak bunlar da kendi aralarında bölünmüşlerdir ve düşüş içindeki partileri temsil etmektedirler; yeni bir Avrupa'ya yönelik tepkiler konusunda kendi aralarında bir görüş birliği bulunmamaktadır.

1992 ile AT ve Jacques Delors'un liderliğiyle sembolize edilen AT sosyal demokratik solunun post-fordist dönüşüm deneyimi arasında güçlü bir içiçelik bulunmaktadır. Bu "yeni" resmi sol, 1992'yi esas olarak Tek Avrupa Pazarı'nın, ekonomik büyümeyi sağlayacağı, Avrupa sermayesinin yeniden yapılanmasına hız vereceği ve Avrupa'nın uluslararası rekabet yeteneğini yenileyeceği umuduyla desteklemektedir. Sosyalistler bu Avrupa-çapındaki stratejiyi, yerel politikaların belirli bir bileşeni olmaktan çok, sürekli işsizliğe karşı gerçek bir çare gibi görmektedirler. Bizzat Jacques Delors tarafından dile getirilen temel uyarıları, 1992 sonrasında oluşacak Avrupa'nın, katı neoliberalizmin devletin özel sektörle (ulusal ve Avrupa düzeylerinde) aktif biçimde elele çalışması lehine reddedilmesi ve toplumsal programların oldukları düzeyde tutulmasıyla birlikte, ünlü "Avrupa toplum modeli"nin korunmasıdır. Yani Avrupa toplum modeli, tek pazar, refah devleti ve "Sosyal Avrupa"nın bir karışımına tercüme edilmiştir.

Bütün bu tartışmalar içindeki en çarpıcı olgu, her zaman kendi ulusal kapitalizmlerine ve Avrupa kapitalizmine karşı eleştirel ve en azından kısmen muhalif olduğu iddiasındaki Avrupa solunun, artık, en azından 1992 konusunda her iki konumu da terketmesidir. Aslında, 1992 konusunda Avrupa solu, esas harekete geçirici güç haline gelmiştir.

Yeni uluslararası iş bölümü "ulusal" ve "uluslararası" arasındaki sınırların doğasını hem siyasi hem de toplumsal olarak değiştirmiştir. Birincisi, uluslararası kavramı, ulusal olarak neyin varolduğu ve neyin varolabileceğini tanımlamada çok daha büyük bir önem kazanmıştır. İkincisi, uluslararası kavramına doğru bir kayış aynı zamanda pazara ve bilinçli siyasi seçimlerden uzağa doğru bir kayış anlamına gelmektedir. Post-fordist sosyal demokratlar temel olarak bu değişen sınırları, kendi ulusal toplumlarının uluslararası rekabetçilik konumunu maksimize etmek ve büyüme, ulusal gelir ve istihdam olanaklarını artırmak için kullanmakla ilgilidirler. Bu tip öncelikler dikkate alındığında, 1992 Avrupa'sına yönelik hevesleri daha kolaylıkla anlaşılabilir hale gelmektedir. Çünkü Avrupa ulusal devletleri, kendi başlarına maksimum rekabet yeteneği sağlamak açısından son derece küçüktür ❑

George Ross *

*Socialist Review Dergisi'nden Türkçe'ye çevrilmiştir.

Yeni işbölümlerinin ışığında

ABD doktrinlerinden Yeni Dünya Düzenine

Caner Soylu

80'li yılların ortalarında, SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde gündeme gelen değişimler, dünya solunun en önemli gündem maddesini oluşturdu. Yenilgi sonrası dönemi yaşamakta olan Türkiye solu açısından bu durum daha da geçerliydi. Geçiş dönemi, sosyalist demokrasi, Leninist parti anlayışı ve Marksizmin "bunalımı" sorunları, Türkiye solunun siyaset yapma/olma zeminleri haline geldiler. Kuşkusuz bu sorunlar tartışılmalıdır. Ne var ki, "nasıl bir dünyada yaşıyoruz?" sorusunun yanıtlarını, "nasıl bir 'reel sosyalizm'de yaşadık" sorusuna indirgeyerek bulmaya çalışmak anlaşılır bir yöntem olmasa gerek. Tam tersine bugünün dünyasını anlamak istiyorsak, çözümlemelerimizi "reel sosyalizm"deki değişimlerin emperyalist kapitalist kampta yarattığı etkileşimler bağlamında yürütmemiz sorunludur. Bu konuda sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için sorunu tarihsel ve konjonktürel boyutuyla ele almamız gerekecek. Tarihsel olarak emperyalist sistem Doğu Bloku karşısında ne tür bir tutum takınmıştır ve bugünün koşullarında bu tutumu nasıl bir değişime uğrayacak?

Soğuk Savaşın Sonu ve Yeni Dünya Düzeni

2. Savaş sonrasında kurulan "yeni düzenin" ABD açısından en belirgin simgesi teknolojik donanımı ve heybetli görünüşüyle hemen herkesi etkileyen bir savaş gemisiydi: Missouri. Missouri savaş sonrasında ve bunu izleyen yıllarda dünyanın denizaşırı limanlarına ABD egemenliğinin taşıyıcısı oldu. Kendini komünist dünya karşısında "hür dünya"nın koruyucusu ilan eden ABD, bir yandan dünyanın çeşitli ülkelerinde üsler elde etmeye çalışırken, diğer yandan kendi ideolojisini yaygınlaştırmanın yollarını da arıyordu. Savaşın yıkımını kendi topraklarında yaşamış olmamanın avantajlarını kullanarak emperyalist-kapitalist sistemin liderliğini ele geçiren ABD için artık yeni bir düzene gereksinim vardı. ABD Başkanı Truman kendi adıyla anılan doktrinini geliştirirken temel hedef olarak "kızıl tehlike"nin önlenmesini seçiyordu. Amerikalılara göre dünya iki ana kampa bölünmüştü; "hür dünya" ve komünist diktatörlüklerin dünyası. Böylece ABD komünizmin pençesine düşmekten kurtardığı ülkeleri hür dünya kavramı altında toplayıp kendi düzenini kurarak, bu düzenin dışında kalanlara karşı da savaş ilan etti. Bu savaş iki sistem arasında bir soğuk savaş olarak yaşanırken sömürgelerdeki kurtuluş mücadelelerine karşı da bir kirli savaş biçimine büründü. Türkiye de Amerika'nın hegemonyası altındaki sisteme görkemli Missouri karşılamalarıyla katıldı. Limanlarımızı ziyaret eden Missouri'li gemiciler o günlerin bir moda şarkısıyla; "America I love you" ile karşılandılar. Dönemin yetkilileri bu kadarla da yetinmediler. Missouri'nin erlerine "geleneksel konukseverliğimizi" genelevleri badanalayarak gösterdiler. Böylece Missouri Amerikalılar, genelevler de Amerikan işbirlikçileri için yeni dünya düzeninin simgeleri oldular.

ABD ve NATO açısından en önemli sorun revizyonist - bürokratik diktatörlüklerin birbiri ardına çökmesiyle ortaya çıkan "ideolojik" boşluktur. Artık yeni düşmanlara ihtiyaç var!

"Soğuk savaş" hemen 2. Dünya Savaşı sonrasından başlayarak, uluslararası politikanın ana eksenini oluşturdu. Ve ABD açısından 50'ler sonrası dünyada hüküm süren düzenin en temel kavramı olma özelliğini korudu. Süreç içinde çeşitli aşınmalara uğrasa da dünya politikası açısından sınırları belirgin bir çerçeve oluşturma işlevini hep taşıdı. Bu nedenle "soğuk savaş"ın getirdiği disiplin (Cold War Dicipline) ABD ve destekleyicileri açısından dünya düzeniyle özdeş bir anlama sahipti. Ancak 80'li yılların sonunda Doğu Bloku ülkelerinde yaşanan hızlı değişimlere bağlı olarak "soğuk savaş"ın da sonu geldi. Şimdi artık dünya politikası açısından yeni bir disiplin arayışı gündemdedir. CIA'nin eski Ortadoğu Dairesi Sorumlusu Fuller son körfez kriziyle ilgili düşüncelerini açıklarken "Ben soğuk savaş iyiydi demiyorum, ama uluslararası bir disiplin getirmişti. Bu disiplinin ortadan kalkması Irak krizi gibi krizlerin doğmasını kolaylaştırıyor" diyerek hem soğuk savaşın yarattığı disiplini vurgulamakta hem de yeni bir disiplin arayışının gerekliliğine dikkati çekmektedir. Fuller bu görüşlerinde yalnız değildir. Bunun hemen hemen bütün ABD yetkilileri ve strate-

jistleri soğuk savaşın yerine neyin geçeceği konusunda mütalaalarda bulunmaktadırlar. Amerika'nın etkili gazetelerinden Washington Post'ta yayınlanan yazısında Charles Krauthammer gereksinim duyulan disiplini "yeni dünya düzeni" kavramıyla ifade etti. Bunu Bush "ABD körfezde petrol için değil yeni dünya düzeninin kurulması için savaşıyor" diyerek resmi Amerikan politikası olarak benimsedi.

"Yalta'dan Malta'ya"... bu kafiyeli başlık 2. büyük savaş sonrasında kurulan "dünya düzeni"nin ömrünü gösteren bir niteleme durumunda. Malta sonrası "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılmasına rağmen, tek sistemli olması nedeniyle bir anlamda Ekim Devrimi öncesine dönüşü akla getiriyor. Ama yine de Malta'dan sonra ne olacağı, nasıl bir dünya düzeninin kurulacağı henüz belirginleşmiş değil.

Bu yeni dünya düzeninin bir emperyalist düzen olacağını simgelercesine Körfez Savaşı sonrası günlerinde Missouri yeniden sahneye sürüldü.

Topyekün Karşılıktan Ayrımcı Caydırıcılık Doktrini'ne

Hitler ordularına karşı kazanılan zaferin doğrudan sonucu galiplerin dünyaya kendi düzenlerini kabul ettirmeleri oldu. Bloklar bazında düşünüldüğünde ikinci paylaşım savaşının iki galibi olduğunu söylemek gerekiyor. Bir yandan yanıp yıkılmış Avrupa'nın inşaası, diğer yandan da "komünizmin yayılmasını" önleme işlevini üstlenen ABD, diğer yandan SSCB, savaş sonrasında oluşan iki kutuplu dünya tablosunun en önemli bileşenleri olarak ortaya çıktılar. Her iki ülke de kendi blokları açısından tartışmasız liderliklerini müttefiklerine kabul ettirmiş görünüyorlardı. Hemen herkes 20 yüzyılın iki lider ülkesinin ABD ve SSCB olacağını öngören Tacqueville'nin kehanetinin doğrulandığını kabul ediyordu.

Emperyalist-kapitalist sistemin savaş sonrası görünümüne bir göz attığımızda Almanya'nın bloklararası bölünmüşlüğü, ABD'nin diğer emperyalist ülkeler karşısında kesin hegemonyasını sağlaması ve esas sorunun da komünizmin yayılmasını engellemek olduğu ilk göze çarpan olgulardı. Sistemin koruyucusu olarak ortaya çıkan NATO yeni dönemin "ne savaş ne barış" olarak şekillenen koşulları içinde en önemli örgütlenmelerinden biri olarak kuruldu. NATO stratejistleri açısından dünya düzeninin yeni bir sistemler arası savaşla dağılmamasının güvencesi "topyekün karşılık" adı verilen doktrin içinde ifade ediliyordu. Buna göre atom bombasının tekelini elinde bulunduran ABD herhangi bir NATO ülkesine saldırı olduğu taktirde topyekün bir saldırıya girişeceğini belirtiyordu. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girişiyle birlikte strateji en ince detaylarına kadar geliştirildi. Avrupa'yı bir saldırıdan korumak için ABD bu bölgeyi askeri olarak koruma görevini üsleniyor, Norveç ve Türkiye gibi kanat ülkelerine de "ileri karakol" olma işlevi düşüyordu. Ancak silah teknolojisinde gündeme gelen ilerlemeler ve atom bombasının Sovyetler tarafından da yapılması "topyekün karşılık doktrini"ni tartışmalı bir hale getirdi. SSCB'nin doğrudan Amerikan topraklarını vurabilecek araçlara sahip olmasına bağlı olarak "esnek karşılık doktrini" formüle edildi. Buna göre NATO sınırlarına, özellikle de kanat ülkelerine karşı girişilecek bir saldırı karşısında topkeyün bir nükleer karşılık oldukça riskli olacağı için saldırının dozajına ve biçimine göre bir karşılık verilmesi kabul edildi. "Esnek karşılık" stratejisi '80'lerin sonlarına değin varlığını korudu. ABD'nin sınırlarının ABD'nin çıkarlarının olduğu yere kadar uzandığının kabul edilmesi olarak özetlenebilecek olan Eisenhower Doktrini ile birlikte emperyalist sistemin çıkarlarını koruma noktasında bir çerçeve oluşturdu.

Orta Asya Batı'nın çekim merkezine nasıl ve hangi yolla kapılacak? Avrupa ABD ve Japonya'yı birarada tutabilmek için "batılı değerler" yeterli olabilecek mi? Yeni Dünya Düzeni'nden Yeni Dünya Düzensizliği'ne doğru gelişen süreç nasıl bir ton tutacak?

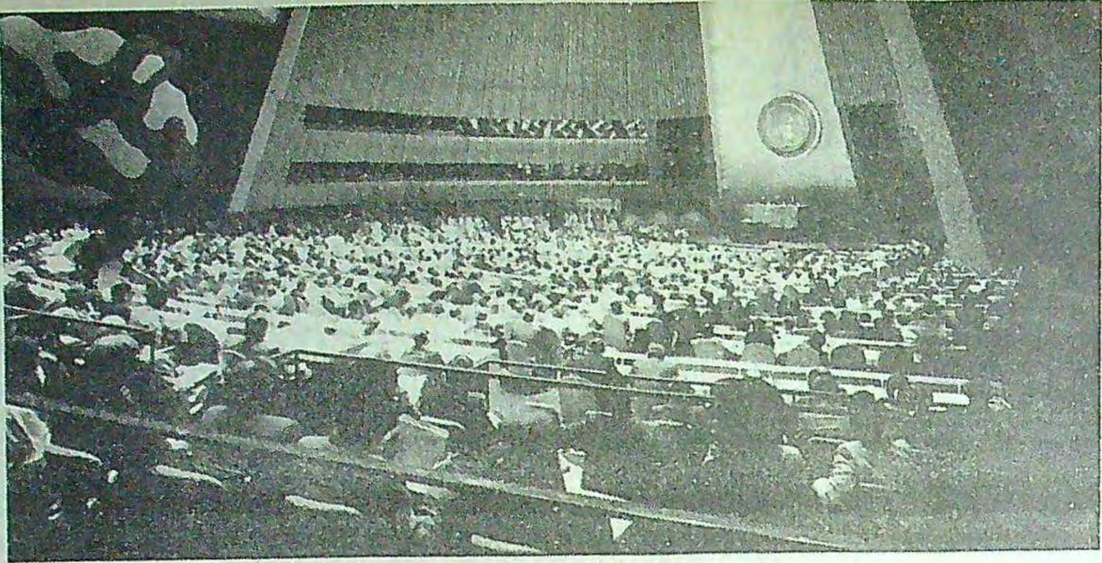
Bugüne değin doktrinde öngörüldüğü gibi Avrupa topraklarında bir savaş yaşanmadı; iki sistem arasındaki asıl kapışma alanı NATO sınırlarının dışında ve dünyanın başka coğrafyalarında ortaya çıktı. Kore gibi sistemlerin yüzyüze geldiği ya da Vietnam, Mozambik, Angola vb gibi ulusal kurtuluş savaşı özelliğini kazanan bir dolu çatışmada iki kutuplu dünyanın çeşitli yansımaları kendini hissettirdi. 40 yıl boyunca ABD, "hür dünya"dan ayrılmaya kalkan ülkelere karşı, sistemin "garantörü" olma misyonuyla kimi zaman CIA kaynaklı darbelerle, kimi zaman da açık askeri işgallerle acımasız bir saldırganlık sergiledi.

'80'li yıllar emperyalist sistemin liderliğini sürdürmekte olan ABD açısından önemli değişimlere sahne oldu. Birincisi o güne kadar anti-komünizm ideolojisine oturtmuş bulunduğu sistem, SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan köklü değişimlerle birlikte anlamını yitirdi. İkincisi Almanya ve Japonya ekonomik alanda ABD'yle rekabet edebilecek, hatta yer yer geçebilecek bir konuma yükseldiler. Oysa bugüne değin, '70'lerden itibaren önemli sarsıntılara uğramasına karşın ABD hegemonik bir güç olma özelliğini ekonomik, siyasal ve ideolojik alanların tümünde sürdürebiliyordu. Bugün ise savaş harcamalarının ABD ekonomisine getirdiği yük artık taşınamayacak boyutlara yükselmiş durumda. Vietnam savaşı yıllarında ABD bugüne göre daha güçlü bir ekonomiye sahip olmasına karşın savaşın yükünü tek başına karşılamakta zorlanmış; savaş masraflarını karşılamak için getirilen ek vergilerle birlikte, yüksek enflasyon ve altına hücum, ekonominin bir kriz içine sürüklenmesine neden olmuştu. Bugün, koşulların daha elverişsiz olduğu ve sosyalist ülkelerin somut bir tehlike olmaktan çıktığı bir dönemde, ABD "dünya polisliğinin" karşılığını talep etmektedir. Diğer bir değişle yıllarca kendi düzenini sağlamak için "paralı asker" konumuna düşmüştür. Birnbaum bu durumun çarpıcılığını şu sözlerle ifade ediyor: "Suudiler Körfezdeki askerlerimiz için yaptıkları ödenekleri kesseler, hemen askerimizi geri çekmek zorunda kalırız." Bu anlamda savaş harcamaları açısından ABD için ikinci bir Vietnam yükünün kaldırılabilmesi olanaksızdır.

Oysa emperyalist sistemde geleneksel olarak en güçlü ekonomiye sahip olan devlet sistemin liderliğine de sahip olurdu. Şimdi bu kural bozulmuş durumdadır. ABD artık "dünya polisliğinin" finansmanını ekonomik planda kendisiyle rekabet etmelerine karşın askeri olarak güçlü olmayan müttefiklerinden karşılamayı talep etmektedir. Nitekim Körfez Savaşında Japonya başta olmak üzere Avrupa ülkeleri ve petrol zengini Arap devletleri ilk planda 13.5'er milyar dolar taahhüt etmişlerdir. Ancak böyle bir ortaklığın sorunsuz olduğunu söyleyebilmek olanaksızdır. Nitekim artık diğer gelişmiş kapitalist ülkeler; "bedelini ödeyeceksek, söz ve karar sahibi olmamız gerekir" diyerek ABD'nin askeri güçlülükten kaynaklanan hegemonyasını sınırlama talebinde bulunmaktadırlar. Gerçekten de ABD ekonomisi kelimenin tam anlamıyla bir "resesyon" dönemi yaşamaktadır. Sovyet tehdidinin kalkmasıyla birlikte, askeri harcamalara bütçede ayıracağı miktarın meşruiyeti milyonlarca evsizin ve işsizin varlığı düşünüldüğünde kolay sağlanamayacaktır. Dahası ABD ekonomisi bu haliyle eski saldırgan dış politikasını da müttefiklerinin yardımı olmaksızın sürdüremeyecek duruma gelmiştir.

Bunun yanı sıra ABD ve NATO açısından diğer önemli bir sorun da revizyonist-bürokratik diktatörlüklerin birbiri ardına çökmesiyle ortaya çıkan "ideolojik" boşluktur. Anti-komünizm/hür dünya ikileminde kendini ifade eden ve sistemin örgütsel, siyasal ve ideolojik temellerini oluşturan tüm köşe taşları "sosyalist" sistemin ortadan kalkmasıyla birlikte anlamsızlaştı. Artık ABD açısından yeni ideolojik motiflere (siz bunu yeni düşmanlar diye okuyun!) NATO açısındanda yeni işlevlere gereksinim duyulmaktadır. Doğu Bloku cephesinde elde edilen kolay ve hızlı zaferin şaşkınlığı biter bitmez NATO içinde ve ABD'de tartışılan en önemli konular bu noktalarda düğümlenmektedir. NATO artık ekonomik ağırlıklı bir rol mü üslenecektir? Varlığına son vermeyle karşı karşıya mıdır? Ya da ittifak alanının dışında (out of area) yeni bir role mi soyunacaktır? Bu ve benzeri sorular NATO içinde önemli tartışmalara ve saflaşmalara neden olmaktadır. 5-6 Temmuz 1990 yılında toplanan Londra Doruğu'nda alınan kararlar bu tartışmalar açısından bir dönüm noktası olarak görülebilir. Londra doruğunda NATO'nun taktik nükleer silahlara başvuran ilk taraf olmaya yönelik stratejisinde bir değişim kabul edilmiş, yerine "nükleer silahlar en son başvurulacak çaredir" anlayışı ikame edilmiştir. Böylece kanatların işlevini tanımlayan ileri savaş ilkesinin de terkedilmesi gündeme gelmiştir. Bütün bunlar iki sistem arasında bir nükleer savaş olasılığını ortadan kaldıran ya da son derece azaltan bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak NATO'nun varlığına son verilmesi yerine sorumluluk alanlarının yeniden tanımlanması NATO çevrelerinde daha ağırlıklı bir düşüncedir. Körfez sa-

Bundan böyle ABD'nin müttefiki olacak ülkenin, NATO için çizilmiş sınırların dışında kalan bir bölgeye de müdahale etmeyi kabul etmesi gerekiyor. Ve savaşın yükü sadece ABD'de olmayacaktır.

vaşı bu konudaki düşüncelerin pekişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Thatcher'ın "NATO güneyden gelen tehlikelere yönelmelidir" sözlerinde ifadesini bulan bu yeni işlevin provaları Körfez'de yapılmıştır.

Aslında bütün bu gelişmeler Doğu Bloku ülkelerindeki hızlı gelişme yaşanmazdan önce kaleme alınan yeni ABD doktrininde yer almaktaydı. 1988 yılında yayınlanan ve "Seçmeci Caydırıcılık" (Discriminate Deterrence) adını alan bu doktrin önümüzdeki yirmi yıl boyunca muhtemel ABD politikalarının köşe taşlarını oluşturmaktadır.

Bu doktrinin adından da anlaşılacağı gibi ABD dünya haritası üzerinde artık seçmeci davranacaktır. Eskiden birincil dereceden stratejik öneme haiz ülkeler/bölgeler komünizm tehlikesine yakınlık derecesine göre belirleniyordu. Örneğin devrimini yapan bir ülkenin çevresinde yer alan ülkeler "değer" kazanıyor ve ABD'nin ekonomik ve askeri ilgisine mazhar oluyordu. Komünizm tehlikesi kalkmış olduğuna göre "değer" kazanma kıstaslarında da bir değişim olması artık kaçınılmazdı.

Ülkemiz ABD'nin şevkati dışında yaşamaya alışık olmadığı için, bu doktrin ortaya atıldığında ilk tepki Türkiye'den geldi. Özal NATO'nun 5. maddesini hatırlatarak, Türkiye'ye bir saldırı olduğunda diğer NATO ülkelerinin yardıma gelip gelmeyeceğini sordu. ABD açısından sorun çok açıktı. Artık eskisi gibi sadece "kızıl" tehlikeye karşı nöbet tutmakla yetinen askerlerine karavanadan yiyecek vermeyecekti. NATO'ya dahil olmak veya olmamak "değer" kazanmak için bir kıstas olmaktan çıkmıştı. Zaten yeni savaşların NATO'nun eskiden öngördüğü (Avrupa) bölgede çıkma ihtimali de ortadan kalkmış bulunuyordu. İşte bu noktada, doktrini yeni stratejik bölgeler saptamasında bulunuyor. Bu bölgelerin başında Körfez geliyor. Güney Amerika ülkeleri ve Pasifik havzası diğer önemli bölgeler olarak düşünülmelidir. Yeni seçilen bölgeler kadar, bu bölgelerde çıkacak sorunlarda "görev alma" biçimi de ABD'nin yeni müttefik anlayışının çerçevesini oluşturmaktadır. Bu anlayış doktrinde aynen şöyle yeralıyor: "Bize yardımcı olacak müttefikler, ortak çıkarlarımızı müttefik sınırların dışında savunacaklardır... Gelecekte,... ABD müttefiklerinin ortak savunmanın getireceği yükleri ve riskleri paylaşmasını istemektedir."

Bu alıntıda iki önemli nokta bulunmaktadır. Birincisi ABD için sadece NATO sınırları tehdit edildiğinde müttefik gündeme gelmeyecektir. Bundan böyle ABD'nin müttefiki olacak ülkenin, NATO için çizilmiş sınırların dışında kalan bir bölgeye de müdahale etmeyi kabul etmesi gerekiyor. İkincisi savaşın yükü sadece ABD'nin omuzlarında olmayacaktır. Parası olan parayla, silahı olan da ordusuyla bu riski paylaşmak zorundadır. Çok açık görülüyor ki, ABD, NATO döneminden kalma müttefik anlayışını köklü bir biçimde değiştirmek istiyor. Böylece hem ekonomisine binen yükü hafifletecek hem de kaybedilen savaşların yarattığı prestij kaybını tek başına yüklenmeyecektir. Diğer yandan senelerce komünizm tehlikesiyle motive ettiği Amerikan vatandaşını, şimdi başka nedenlerle savaşa sürmesi de çok kolay olmamaktadır. Ayrıca ABD askerlerinin üçüncü dünya ülkelerine yaptığı müdahaleler sırasında karşılaştığı en önemli zorluklardan birisi, o bölgenin ırk, kültür, din vb. özellikleri ile Amerikan askerleri arasındaki farklılık olmuştur. Müslüman bir ülkeye Hristiyan askerleriyle yapılan müdahale, hiç de hesapta olmayan direniş faktörleri doğurabilmektedir. Ya

da siyah/melez ırkın yoğun olarak yaşadığı Latin Amerika'ya istila için gelen "beyaz" ABD askerlerinin bölge halkına Cortez'i anımsatması kaçınılmazdır. Bu olumsuzlukları da gözönüne alan doktrin, üçüncü dünya ülkelerinden müttefik edinilmesini önermektedir. İşte birinci önemli değişim emperyalist-kapitalist sistemin "örgütlenme" anlayışında ortaya çıkıyor. Avrupa'yı "kızıl" tehlikeye karşı koruyacak bir örgütlenme yerine, seçilen bölgelerden tespit edilecek uygun müttefiklerle oluşturulacak "bölgesel güvenlik örgütleri"nin ikame edilmesi. Körfez Savaşı ile birlikte NATO'nun böyle bir "bölgesel güvenlik örgütü"ne dönüştüğü söylenmektedir.

Bu noktada, müttefikliğin komünizm tehlikesi kalktığına göre neye karşı oluşturulacağı sorusu gündeme gelmektedir. Bu sorunun yanıtı bir anlamda emperyalist sistemin bundan sonra dayanacağı "ideoloji"nin ipuçlarını da verecektir. Doktrinde bu ipuçlarını bulmak mümkün; "ayaklanmalar, örgütlü terör, para-militer öldürme eylemleri, sabotajlar ve diğer şiddet eylemleri..."

Çok açık olarak, ABD dünyada yeni bir ayrıma gerek duyuyor. Demokratik ve terörist ülkeler. Demokrasiye bu denli vurgu yapılmasının bir kaç amacı olduğu açık. Doğu Avrupa ülkelerindeki dönüşümün "demokrasi" ağırlıklı gelişimi, o ülkelerin kapitalizme bir daha kopmamacasına bağlanabilmesi için, demokrasinin kapitalist sistemin tekelinde bulunması gerekiyor. Ayrıca Batı insanının gözünde saldırgan dış politika uygulanmasına meşruiyet kazandıracak en uygun motif de terörizm ve diktatörlüklerdir. Ek olarak seçilen bölgelerdeki ülkelerin yapısal ve tarihsel özellikleri terörist devlet suçlamasına uygunluk göstermektedir. Kuşkusuz ABD'nin demokratik/terörist devlet ayrımında objektif kıstaslar kullanacağını düşünmek safdillik olacaktır. Kapitalizmin gelişmiş bulunduğu Kuzey ülkelerinin dışında kalan, azgelişmiş üçüncü dünya ülkeleri potansiyel olarak terörist devlet sınıfına dahil olacaklardı. Ve müttefiklik durumlarına göre ya "ilgi" görecekler ya da cezalandırılacaklardır. İlgi görenler "kooperatif güçler"in içinde yeralarak, cezalandırma eylemlerinde önemli görevler üstelenecekler ve bu hizmetleri karşılıksız kalmayacaktır.

Yeni bir işbölümü doğuyor: Japonya ve Almanya "cezalandırma eylemleri"nin finansörü olurlarken ABD yine başkomutan olmayı sürdürecektir; kendi ordusunun değil bölgesel olarak oluşturulmuş "kooperatif güçler"in başkomutanı.

Böylece yeni işbölümü ortaya çıkmaktadır. Japonya ve Almanya ağırlıklı olarak "cezalandırma eylemleri"nin finansörü olacaktır. ABD yine başkomutan kalmaya devam edecektir ama eskisi gibi kendi ordusunun değil bölgesel olarak oluşturulacak "kooperatif güçler"in başkomutanı olacaktır. İşte 1988 yılında yürürlüğe konulan bu doktrinin pratikteki ilk uygulanışı Körfez Savaşı'nda gerçekleşti.

Bush Körfez Savaşı ile ilgili konuşmalarının hemen hemen tamamında "Yeni Dünya Düzeni"nden sözetti. Kuşkusuz bu kavram yeni telaffuz edilmiyordu. Kapitalist dünya 80'li yılların ikinci yarısından itibaren aşması zorunlu olan yeni sorunlarla karşı karşıyaydı. Eskiden iki merkezli olarak düşünülen dünya SSCB'nin devreden çıkmasıyla birlikte tek merkezli ama çok başlı bir sisteme dönüşmüştü. Bu çok başlılık içinde yeniden bir düzenlemeye gidilmesi zorunluydu. ABD hegemonik devlet olma konumunu nasıl devam ettirecekti? Birleşik Avrupa ve Japonya yeni düzenlemede ekonomik güçleriyle orantılı yeni inisiyatifler elde edecekler miydi? SSCB'nin etkisinden çıkan Doğu Avrupa ülkeleri kapitalist sisteme nasıl entegre edileceklerdi?.. İşte bu sorulara verilecek yanıtlar "Yeni Dünya Düzeni"nin alacağı biçimi ortaya çıkaracaktır.

Ancak hemen belirtelim ki; Yeni Dünya Düzeni kavramıyla ifadelendirilen sürecin ABD'nin bütün isteklerine karşın henüz dünya planında bir "düzen" olarak kurulabilmiş olduğunu söylemek olanaksız görünüyor. Türkiye'nin bu nedenle işi oldukça zor. Özellikle Gorbaçov'la birlikte açılan "pandora kutusu"ndan dökülen milliyetçi akımlar dünya düzeninin kurulmasında önemli bir engel oluşturuyor. Batı ülkeleri dört bir yandan etnik çatışmaların hüküm sürdüğü ülkelerce çevrilmiş durumdalar. Yugoslavya'da sürüp giden iç savaş, dağılan Sovyetler'deki etnik çatışmalar dünya politikası düzleminde de önemli birer istikrarsızlık kaynağı durumunda. Üstelik Rusya'da ateş bir barut fıçısının, nükleer silahlar sahipliğinin üstünde yanıyor. Bu istikrarsız ortam, yerini "batılı değerleri" benimsemiş ülkelerden oluşan bir dinginliğe nasıl bırakacak? Orta Asya cumhuriyetleri, Batı'nın çekim merkezine nasıl ve hangi yolla kapılacaklar? İçinde yaşadığımız Yeni Dünya Düzeni'nden yeni dünya düzensizliğine doğru gelişen süreç nasıl bir ton tutacak? Bu ve benzeri sorular kuşkusuz dünya politikasının önemli birer sacayağı durumunda.

Diğer yandan ortak düşmana karşı birleşebilen Avrupa, ABD ve Japonya'yı biraradatutabilmek için serbest piyasa, demokrasi ve insan hakları şeklinde formüle edilen "batılı değerler" yeterli olabilecek mi? Bütün bu sorulara verilecek yanıtlar şimdi sadece birer eğilim tespiti olabilir. Kelimenin gerçek anlamıyla bir geçiş sürecindeyiz. Belki de bu nedenle hemen hemen her ABD başkanına atfedilen "ABD doktrinleri" bu kez formüle edilemiyor ❑

Yaşanan sürece bakıldığında barış ve adaletin egemen olduğu bir Yeni Dünya Düzenine doğru gittiğimizi gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Tersine, görülen, Birleşik Devletler ve İngiltere'nin Güvenlik Konseyi'nde uzun zamandır uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler karşısında yürüttükleri kampanyayı sürdürmek için her türlü nedene sahip olduklarıdır. İngiliz vetoları çoğunlukla, özel bir ilişki içinde olduğu Güney Afrika'nın ırkçı devletlerine destek vermeye yöneliktir. Bunlar gizli olgular değildir. Bu son derece saydam olguların asla gün ışığına çıkarılmamış olması bile, entellektüel kültürümüz, akademik yaşantımız ve medyamız konusunda ilginç bir yorum niteliğindedir. Bunlar, sanki yokmuşlar gibi görmezlikten gelinmektedir. Sürekli ve sürekli olarak duyduğumuz, artık sonunda Rus blokajcılığının bitmiş olduğu ve Birleşmiş Milletlerin barış yapıcı fonksiyonunu yeniden ele alacağıdır. Üçüncü dünya ülkelerinin anti-batıcı retoriklerine gelince, bunun genellikle, üçüncü dünya ülkeleri açısından büyük güçlerin, özellikle de ABD'nin kanundışı davranışlarına karşı çok zayıf bir barikat oluşturan uluslararası hukuka uyma çağrılarından başka birşey olmadığı görülmektedir. Anti-batıcı retorik işte budur.

İşte Birleşmiş Milletler budur. Zengin vaatlerle dolu bir çağa doğru gittiğimizi gösteren hiçbir şey yoktur. Aslında, -kapalı değil, son derece açık olan- bu şeffaf olgular sadece yüzde yüz görmezlikten gelinmemekte, yüzde yüz inkar da edilmektedir. Bu, bizi Yeni Dünya Düzenine götüreceği varsayılan dünyanın önder devletinde egemen olan siyasi kültür, entellektüel kültür hakkında çok şey söylemekte ve aynı zamanda da bu yeni düzenin neye benzeyeceğini göstermektedir.

(...)

Caydırılmamış ABD Saldırganlığı

ABD güç tekeline sahiptir. Dünya ekonomik açıdan üç merkezli ama askeri açıdan tek merkezlidir. Bu, tüm taraflarca kabul edilmektedir. Sovyetler Birliği'nin dünya sahnesinden çekilmesiyle birlikte, ABD'nin güç kullanımı karşısında hiçbir caydırıcı güç kalmamıştır. Her zaman bir caydırıcı olmuştu. Her zaman başınızın Ruslarla belaya gireceğinden korkardınız. Bu sona erdi. ABD ve İngiltere bundan on ya da onbeş yıl önce Ortadoğu'ya büyük konvansiyonel askeri güç gönderemezdi. Bu çok tehlikeli olurdu. Anlaşmazlık Ruslarla cepheleşmeye dönüşür ve o zaman da hiçbir şansınız kalmazdı. Saldırmak istediğiniz ülkeler kendisini koruyabilecek olanlar değil koruyamayacak olanlardır. Bu, devlet idaresinin kanunudur. Şimdi caydırıcı güç ortadan kalktı ve ABD istediği her yerde keyfi güç kullanmakta özgürdür. Devlet adamları ve stratejik analistlerin bu gerçeği bilmediklerini sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Bunu biliyorlar, bunu konuşuyorlar. Elimizde ne var? Bir dünya sistemi, içinde, oldukça önemli bir askeri gücü elinde bulunduran bir "yüzbaşı"yla en önemli askeri gücün yanyana durdukları bir Yeni Dünya Düzeni. Bunların ikisi de ekonomik olarak hakim değiller. İkisi de siyasi olarak zayıflar. Bir cepheleşme anında boğazlaşmayı güçlü oldukları alana doğru kaydırmaları doğaldır. Bu, ulusal sürtüşmeler için de uluslararası sürtüşmeler için de böyledir. Elinizdeki güçlü kartla oynarsınız, elinizdekileri kazanabileceğiniz bir alana sürersiniz. ABD ve onun İngiliz yüzbaşısının kazanmaları muhtemel olan alan da güç alanıdır. Gücün dünyayı yönetmenin tek yolu olduğunu göstermek istiyorlar. İşte Yeni Dünya Düzeni budur. Buna katkıda bulunan başka faktörler de bulunmaktadır. Uluslararası ekonomi basınında bunun açıkça tartışıldığını söyleyebilirim. İngiltere'de Financial Times ABD'nin eskisinden çok daha fazla ücretli asker gibi davranması gerektiğini belirtmektedir: Birinin, üçüncü dünya ülkelerini denetim altında tutması gerekmektedir. Bunu yapacak güce sahip tek ülke ABD'dir. Bunu yapabilecek ekonomik temeli yoktur; o halde başkaları bunun karşılığını ödeyecektir. Başkan Yardımcısı Lawrence Eagleberger Yeni Dünya Düzeni'ni Kongre'ye anlatırken de tamamen aynı şeyi söylüyordu. Yeni Dünya Düzeni'nde diplomasi sanatında yeni buluşların yaşanacağını belirtiyordu. Biz müdahaleleri yapacağız, başkaları bunun için gerekli ödemeleri yapacaklar. Almanya ve Japonya ödeme yapma konusunda o kadar istekli değillerse de petrodolarlar hala mevcut. ABD'de de bu yönde bastıran yerel faktörler var. Bunu zorlamıyorlar ama bunun için baskı yapıyorlar.

"Altyapı" denen şeyin çökmekte olduğu bir sır değildir. Kentler çürümekte, eğitim sistemi çökmekte, sağlık sistemi yokolmaktadır vs. Bu çok ciddidir. Aslında büyük şirketler bile bundan kaygılanmaya başlamışlardır. Kaygılanmalarının nedeni Çalışma Bakanlığı vs'nin tahminlerine göre önümüzdeki on yıl içinde istihdamın yarısının, eğitilmeksizin, okuma yazma öğrenmeksizin, sadece birbirlerine silah çekmeyi ve uyuşturucu çekmeyi öğrenerek "kent" denen toplama kamplarına tıkılmış Siyah ve İspanyol kökenli insanlar tarafından doldurulacak olmasıdır. İşe girecek insanlar bunlardır. Şirketler bunu bilmekte ve rahatsız olmaktadırlar çünkü onların para kazanması işlerde doğru dürüst birilerinin çalışmasına bağlıdır. Bu önemli bir sorundur. ABD'de büyük çaplı bir kalifiye emek sıkıntısının başgöstermesi beklenmektedir. Kalifiye personelin anlamı sekreterinden bilgisayar teknisyenine, ürün tasarımcısına, araştırmacıya kadar uzanır. Bu alanda bir darlık başlamıştır. İktisat biliminde öğretilen onca şey içinde doğru olan belki de tek şey birşeyin miktarı azaldığında fiyatının artacağıdır. Bu da kalifiye emeğin maliyetinin yükselmesi demektir. Kalifiye emeğin maliyeti artınca çokuluslu şirketler bu maliyetin düşük olduğu, yani araştırmadan sekreterliğe kadar her işi karşılayabilecek bol miktarda ucuz emeğin bulunduğu yerlere gideceklerdir. Bu yerler belki, eğitim sistemlerinin o kadar da kötü olmadığı üçüncü dünya ülkeleri, özellikle de Doğu Avrupa'da yaratılması umulan yeni üçüncü dünya olacaktır. Soru şudur: Birleşik Devletler'e ne oluyor? Paralı askerlik görevi her zaman vardı. Belki daktilo ya da bilgisayar kullanamazsınız ama her zaman bir çölde ya da ormanda sürünebilirsiniz. Eğer biri parayı ödeyecekse ABD bu alanda rol alabilir. Bu kaçınılmaz ya da hoş bir şey değildir ama imkansız da değildir. Biçimlenmekte olan Yeni Dünya Düzeni budur.

Bunun, geleneksel kurbanlar için iyi birşey olacağını sanmam. Bu, paralı asker ülkelerin vatandaşları için de hoş bir şey olmayacaktır. Ancak paralı asker ülkelerin vatandaşları birşey yapmaya karar verirlerse, kaçınılmaz bir gelecek de olmayacaktır ❑

Noam Chomsky

*Open Magazine makale serisinden Türkçe'ye çevrilmiştir.

"Bahar" yaklaşırken

"İktidar Botan'da, gönüller dağda, devlet 'isyan'da"

Selami İnce

Devlet, uzun süredir Kürdistan'a askeri yığınak yapıyor ve Türkiye'nin neresinde yaprak kımıldasa bunu "Kürtlerin baharda isyan yapacakları"nın yeni bir işareti sayıyor. Basın, halklar arasında "gerilim" yaratmak, bunu canlı tutmak ve yaygınlaştırmak "işlevi"ni yerine getirmek için beyinlere baskınlar düzenliyor. "Olası isyanın" ezileceği basınından iş çevrelerine, hükümetinden cumhurbaşkanına, ordusundan polisine, sendikacısından bazı sol çevrelere kadar uzanan "şer cephesi" tarafından, Türkiye'ye "hakedilen ve kaçınılmaz bir şey" olarak sunulunca, bunun "ne olduğu ve ne için yapıldığı" gibi soruların sorulmasına da fırsat kalmıyor. Çok açık ifadeyle, bu aylarda, Kürtlerle Türkiye devleti arasında bir "savaş" çıkacak ve devlet, Türkiye insanının "hizaya" gelmesi için de elinden gelen her şeyi yapıyor. Körfez savaşı ile bile, hiç değilse CNN'den izlediği kadarıyla ilgilenen Türkiye insanı, bugün büyük oranda, bu savaşın Mozambik'le Cubiti arasında geçeceği havasında.

Aslında basının Kürdistan'da "bahar sendromu" adını koyduğu ve "yeni gelişmeler" dediği şeylerin hemen hepsi en az iki yıl önceden bilinen ama devletten "yaz emri" çıkmadığı için "yok sayılan" gerçekler. Her evden bir gerillanın dağda savaştığı, ya da çatışmada öldüğü, her kasabada büyük bir "şehitliğin" bulunduğu, mahkemelere hiç bir davanın yansımadığı, irili ufaklı bir çok yerleşim biriminin denetiminin gerilla tarafından yapıldığı, Türkiye gazetelerinin satılmadığı, "savaş hükümeti"nin ve "Kürdistan Ulusal Meclisi"nin nüveleri olan "halk meclisleri"nin köy köy, kasaba kasaba, kent kent kurulduğu hergün binlerce insanın "iktidar Botan'da, gönüller dağda" sloganları ve PKK bayraklarıyla yürüdüğü bir Kürdistan kim için "yeni" ve bu coğrafyanın insanları ne için "isyan" etsinler?

Basının "bahar sendromu" adını koyduğu şeylerin hemen hepsi en az iki yıl önceden bilinen ama devletten "yaz emri" çıkmadığı için "yok sayılan" gerçekler.

Bugün Kürdistan'da halkın günlük yaşantısında ve örgütlü tavır alışında PKK dolayımıyla kaydedilen "ilerleme" artık devletin "tahammül sınırını" aşmıştır. Bütün sorun da budur... Bugün devleti zor durumda bırakan ve devletçe "Türkiye'deki bütün kötülüklerin anası" diye gösterilen Kürdistan'daki "ikili iktidar" durumu, aslında "beklenen isyan"dan sonra kurulacakmış gibi halka "korku" salmaktadır. Türkiye insanından aylarca "bombardıman"dan sonra, "bütün kötülüklerin kaynağının kurutulması" çabasına ve "ülkenin bölünmesinin önlenmesi"ne destek olması biraz da "kendi menfaatlerimiz icabı" türünden "tehditlerle" isteniyor. Bizim bugün Kürdistan'da "fiili iktidar"ın, halk meclislerini bile kurmuş Kürtler'de olduğu hatırlanırsa ve Türkiye ya da herhangi bir ülkedeki Kürtlere "müttefik" olabilecek "güç"ün de sıfıra yakın olduğu hesap edilirse, "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan da olma" riskini en azından PKK'nin de hesap ettiğini herkese anlatmamız gerekiyor. "İsyan"ın kar ve zarar hanesine nelerin yazılacağını hesap etme şansını önlemek için bütün gücüyle devlet PKK'nın üzerine gidiyor ve halka da "hak edilmiş bir felaket" öngörüyor. Asıl tehlike, devletin Kürdistan'da "beklenen isyan"ın, Balıkesir yada Kastamonu'da ortada hiçbirşey yokken bazı kötü niyetlilerin kafaları bozulduğu için halkı "kışkırtarak " sokaklara dökmeye benzetme (Kürdistan'da en son isyan 15 Ağustos 1984'te başladı) çabalarına inanıldığında başlar. Yapılması gereken Kürdistan'ın "bugününü" savunmaktır. "Müttefik güç"lerin sayısı ve değeri arttırılmalıdır.

Devletin en yetkili ağızlarınca ihsas edilen "bahar taarruzu", koalisyon hükümeti açısından tam bir sınav niteliğinde. Benzer bir sınav kuşkusuz kendine devrimci-demokrat sıfatını takan herkes için de geçerli.

İsyanı devlet başlattı. Özal'ın "baharda o eşkiya denen adamlara karşı, görün siz harekatı" açıklaması, Savunma Bakanı Nevzat Ayaz'dan eski HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar'a kadar "Özal muhalifleri"nin söyledikleri gibi "boşboğaz-

1 Mart 1992, Çağlayan Meydanı. HEP'in "Halklarımız Kardeştir, Katliamlara Son" mitingi yaklaşık beş bin kişinin katılımıyla gerçekleştirildi. Kürdistan'da yaşanan baskıların dile getirildiği ve halkların kardeşliği temasının işlendiği bu mitingin olduğu gün bir sınır ötesi operasyonun gerçekleştirilmesi ise bazı gerçekleri tekrar hatırlatıyordu: Barışın ve savaşın, kardeşliğin ve düşmanlığın, özgürlüğün ve köleliğin taraflarını... Ve bir gerçeği daha: Bu kaçıncı operasyon.. Tükenmediler! Tükenmeyecekler!...

lık"tan ibaret değil. Bugün Kürt halkının "önünü görmeye" ve Türkiye emekçisinin, devrimcisinin her koşulda ve zamanda "yanında" olduğunu hissetmeye ihtiyacı var. "Gerilim"in ve "devlet isyanı"nın önünün alınmasının tek yolu da budur. Eğridir, Foça ve Bolu'da yetişen bütün dağ komandolarının ve yeni polis okulu mezunlarının Kürdistan'a gönderilmesi bölgedeki bütün birlikleri; yüzde yüz kadro yapmak ve "seferi birlik" haline getirmek istiyor. Diyarbakır'daki Asayiş Kolordu Komutanlığı 600 yeni subayla ve yeni araç gereçle hem modernize ediliyor, hem de güçlendirilerek yeniden düzenleniyor. "Malatya ve Erzurum'daki ordular da savaşa hazır". Devlet Mart ayı içinde bölgeye yeni bir ordu kurmak ya da bir NATO tümeni getirmek çabasında. Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesi için teklif edilen rakam geçen yıla göre %76 artışla 7 trilyon 35 milyar TL. Jandarma Genel Komutanlığı'ndaki artış ise, geçen yıla göre % 113 olarak öngörülüyor. Bölge Valiliği yalnızca bir "danışma" kurumu niteliğine büründürüldü. Bütün "otorite" askerlerde. CIA'nın Jandarma, polis ve MİT'e yardımcı olacağı ABD'de Demirel'in gezisinde karara bağlandı. Devlet, Kürdistan'a yaptığı yığınaklara rağmen, ortadaki "pat durumu"nu kendi lehine çevirememesinin ve niyetinin bozukluğunun açığa çıkmasının paniğinden olacak "ihtilaf" ve "ittifak" devletlerine de geziler düzenlemeye başladı. Demirel'in ABD dönüşü Barzani Türkiye'ye geliyor ve Irak Kürdistanı'nında Türkiye'ye bağlanması projesi ciddi ciddi tartışılır oluyor. Basın, yılların "otonomicisi" Barzani'nin Kürdistan'ın Irak ya da Türkiye'ye bağlı bir otonomiye kavuşmasının farketmeyeceği fikrinde olduğunu düşünüyor ki, Güney Kürdistan'ı Türkiye'nin işgal etmesi gerektiği fikrinin Barzani'den çıktığını yazıyor. Böyle olmasında Barzani'nin 3 Nisan seçimlerinden sonra Güney Kürdistan'da değişen hiçbir şeyin olmayacağını her fırsatta söylemesinin de payı var. Oysa Güney Kürdistan'da Körfez savaşından bu yana tam bir "bağımsızlık" var. Bu fiili durumu yeni dünya düzeninin sahipleri, Kürtlerin aklı başına gelmeden, ortadan kaldırmak istiyorlar. En azından PKK buralarda da, Kürdistan Özgürlük Partisi (PAK) aracılığıyla, son dönemde ciddi bir güç olmaya başladı. Güneydeki "ehlileştirme" 3 Nisan seçimleriyle oluyor. Kuzeyde ise Türkiye'ye "isyan"la ehlileştireceğini umuyor. PKK'lıların, "Kürdistan projesi", Türkiye Kürdistanı'yla sınırlı olmadı hiç. Örneğin, bu son "halk meclisi" ve "ulusal meclis" oluşturmayı da Abdullah Öcalan, "30 milyon Kürdün temsilci"lerinden seçilerek gelenlerle gerçekleştireceklerini açıkladı.

Dünya yeni düzenine girdi. Türkiye ve Kürdistan'a da yeni düzen verme çabaları sürüyor. Ancak ne Kürdistan sorunu "yeni" ne de buradaki "isyan"lar. Ve sorun "bir baharlık isyan"dan daha büyük.

Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta da, tam da bu günlerde "komünizm düşmanlığı"nın yeniden büyük bir "tesadüf" olarak ortaya çıkmasıdır. "Komünizm bitti" diye ağzını açanlar, sözlerini yine "Kahrolsun komünizm" diye bitiriyorlar. Adana, İstanbul'da slogan atıp yürüyüş yapan polislerle, Cumhuriyet yazarı Şahin Alpay'ın yaşamları boyunca "kahrolsun komünizm" dışında "ağızbirliği" edebilecekleri kaç şey olmuştur? Ve bundan sonra olabilir? Daha dün "ideolojisiz kalan terör örgütleri işi çeteciliğe bozmuşlar"dı, şimdi, İsmet Sezgin'inden Ünal Erkan'ına kadar devlet, "yetkili ağızlar"dan komünizmin varolduğunu ve "kahrolması" gerektiğini anlatıyor. Daha dünün "cani terör örgütü PKK" bile, bugün "marksist-leninist devrim yapmak isteyen örgüt" oluverdi. Bütün bunlar Türkiye'de devrimci solun bir türlü aşamadığı "meşrutiyet krizi"ni derinleştirmeye "katkı" amacından çok devletin "isyan"a kadar ve "isyan"da buralara da bir "tırpan" vurmak amacında olduğunu gösteriyor.

Ayrıca HEP kanalıyla Kürtlerin Türkiye'de sosyalist solla işbirliği yaparak açmak istedikleri "Demokratik Cephe" kanalı da böylece tıkanmak isteniyor. Zaten HEP'lilerin "ehlileştirilmesi" uzun süredir hem Özal'ın, hem Demirel'in ve hem de İnönü'nün gündeminde. Yani devlet "ehlileşmiş" bir HEP istiyor. Devletin iki önemli kanadının iki önemli kaleminden almak gerekiyor haberi. Ertuğrul Özkök; "Güneydoğu'nun kaderi tartışılacaksa burada muhatap kim olacaktır? PKK terör

suçlusu olduğuna göre, onla masaya oturmak mümkün değildir. O nedenle geriye HEP milletvekilleri kalıyor. Şu anda Türk devletinin Güneydoğu'nun kaderini konuşmak için karşısına alabileceği tek meşru muhattap onlardır..." Güneri Civaoğlu, "HEP'in de mutabakatı alınarak bir büyük ve ulusal master planı hazırlanmalıdır..." Özal'ın, "HEP'liler PKK'yi desteklemediklerini açıklasınlar" isteği de farklı biçimlerde yerine getiriliyor. HEP Genel Başkanı Feridun Yazar: "Newroz bir bayramdır. Ben insanlara mutluluk veren bir bayramın silahlı eylemlerle gölgelenmesine karşıyım. Silahlar sussun..." Salih Sümer: "Bekaa vurulabilir ve biz buna karşı çıkmayız... " Fehmi Işıklar, Zübeyr Aydar, Mahmut Alınak, Sedat Yurttaş ve Adnan Ekmen'in Yavuz Donat'a söyledikleri: "Silahlar toprağa serilsin..." Oysa HEP örgütünün tavrının daha başka olacağı da açık. En azından şimdiye kadar "kaybolan" HEP üye ve yöneticisinin sayısı da 16'yı buldu. Devletin Kürtleri ve PKK'yı "yalnızlaştırmak" için "desteklediği" bir diğer girişimin başını da Murat Belge çekiyor. Bu ekibin söylemi ve işlevselliğiyle, Kayseri'de kurulan "Türklerin Haklarını Koruma Cemiyeti"nin söylemi ve işlevselliği "netice itibariyle" bir ve aynı.

Ve devlet bütün bunlardan sonra Kürdistan'da, "cephe"de önce bir kaç "çapulcu"yu da kullanarak işe başlıyor. Hizbullah, Ortadoğu'daki "siyonizm" ve başta "büyük şeytan Amerika" olmak üzere, "batı" düşmanı Humeynici örgütlerin en etkilisi. Önemli üslerinden biri Bekaa'da ve dünyada islam devrimini yaymaya çalışıyorlar. Bu zamana kadar PKK'yla işbirliği yaptıklarını bile Türkiye basını yazdı. PKK önderi Öcalan'ın 1990 yılı Kasım ayında Serxwebun'da, "İran devrimi, islamı ilerici temelde kullanmış ve değerlendirmiş, devrimci ve anti-emperyalist örgütü ortaya çıkarabilmiş ve büyük etkinlik kazanabilmiştir. Dinin anti-emperyalist ve anti-sömürgeci bir temelde ve halkın tarihi geleneklerine uygun bir mücadele alanı olarak kullanmasına önayak olmak gerekir" değerlendirmesine Hizbullahçılar ancak "dini elimizden alıyorlar" diye karşı çıkabilirler.

Bugün Kürt halkının, Türkiye emekçisinin, devrimcisinin her koşulda ve zamanda yanında olduğunu hissetmeye ihtiyacı var. "Gerilimin" ve "devlet isyanı"nın önünün alınmasının yolu budur.

"Allahın Partisi"nin, PKK'nın bu çabasının sonuçta "Allah Yolu"na "ciro" edileceğini bildiği olasılığı PKK'ye düşman oldukları olasılığından daha yüksektir. Geriye PKK, Hizbullah çatışmasının "ne olduğu ve niçin olduğu" sorularına verilebilecek iki cevap kalıyor. Birincisi İran denetlemekte zorlandığı Türkiye sınırından PKK'yı atmak istiyor ve PKK oradaki muhalif Kürtleri de arkasına alarak mollalara kafa tutuyor. Bu zayıf bir olasılık. Özal, İran'a gittiğinde İranlılar, "bizde vallahi de billahi de PKK'lı yok. Gelip bakabilirsiniz" yerine "siz orada bastırın biz de buradan" derlerdi. İkinci olarak ise, 20 Ekim seçimlerinde bölgedeki islamcıların "güç ve itibar" kaybetmeleridir.

20 Ekim'den önce bölgede iki önemli güç vardı. PKK ve islamcılar. Şimdi PKK bölgenin tek hakimi ve HEP'in SHP'ye katılması ve RP'nin MÇP'lilerle işbirliği yapması bölgedeki bütün dengeleri altüst etti. Ve islamcılar kendilerini bir daha toparlayamadılar.

Şimdi Kürt islamcılar üçe bölünmüş durumdalar. RP'de kalanlar, PKK'ya katılanlar ve devletle birleşerek PKK'ya karşı Hizb-i Kontra oluşturanlar...

Kürdistan'da görev yapan hemen hemen bütün polisler eski MHP'li yeni islamcılar. Subay ve astsubayların da durumu çok farklı değil. Köy korucularına PKK'nın "silah bırakmaları" için tanıdığı bir yıllık süre daha tamamlanmadan köy koruculuğu "iflas"ın eşiğine geldi. Son altı aydır gazetelerde bir tane "köy koruculuğu" haberi çıkmıyor. Kalan korucuların silahlarının "Kaleşnikof"larla yenilendiği, haber bile olmadı. Devlet bu durumu, PKK'nın karşısına yeni bir güçle çıkarak düzeltmek ve yeniden lehine çevirmek için uğraşıyor. Yani bu durum, devletin karşısına çıkan son fırsat ve devlet bundan bir taşla iki kuş vurarak yararlanmak istiyor: Birincisi islamcılar bölünüyor, ikincisi islamcıların bir kısmı devletle birlikte PKK'ya karşı savaşıyor, üçüncüsü köy koruculuğunun yerini bu islamcılar alıyor, dördüncüsü devlet kasaba ve kentlerde gelişen PKK hareketliliğine karşı köy koruculuğu benzeri "çete"ler oluşturma derdinden de kurtuluyor. Ve bunlardan daha önemlisi, "Kürt Birliği" oluşturma projeleri küçük de olsa sekteye uğruyor. Bir "isyan" durumunda hiç değilse bir kaç "yerel işbirlikçi" devlet açısından hazır:

Dünya "yeni düzen"ine girdi. Türkiye ve Kürdistan'a da "yeni düzen" verme çabaları sürüyor. Ancak ne Kürdistan sorunu "yeni" ne de buradaki "isyan"lar. Ve sorun "bir baharlık isyan"dan daha büyük. "İsyan" da ya da bugün buradan "vur gerilla vur, Kürdistan'ı kur" demekle, "silahlar sussun, barış olsun" çağrıları yapmak arasında "oraya" anlatabildiklerimiz açısından hiç bir fark yok. Bu temenniler "ora"ya hiç bir zaman ulaşmıyor ve oradaki Kürt böyle giderse "bizi" hiç göremeyecek. Ne zaman "buradan" oraya "iş bitirme"ye gidenler, buraya döndüklerinde kimsenin yüzüne bakamayacaklarını anlarlar, o zaman oradakiler de bizi görmüş olurlar ❑

Evet Erdinç Nehari açıklıyor!

Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye'den beklenen itaat: "Pist! Hadi"

Bir Erdinç Nehari haberi...

Bir "yeni dünya düzeni" lafıdır gidiyor. Nedir bu yeni dünya düzeni? Bu soruya teorik düzeyde verilen yanıtlar var. Ancak, yeni düzen ayrıntıda ne gibi düzenlemeler öngörüyor? Örneğin Türkiye'ye biçilen görev ne? Gerekçesi ne? Yeni dünya düzenine uyulmazsa ne olur? Ne yani? Ne? Ne?

İşte bu türden sorulara henüz tatmin edici bir yanıt verilmiş değil. Çünkü, bu işin "mucidi" Amerikalılar da şu ana kadar, yeni dünya düzeni çerçevesinde her ülkeye düşen görevi "10 Emir" haline getirip "tebliğ" etmiş değiller. Büyük bir hızla gizli çalışmalarını sürdürüyorlar. Ama artık biliniyor; bize gizlilik sökmüyor. Çalışmaların şu ana kadar tamamlanmış bölümlerinin yazıya döküldüğü belgeleri ele geçirmiş bulunuyoruz.

Belgelerin ilk sayfasında dünya için yeni bir düzene neden gereksinim duyulduğu anlatılıyor: "SSCB dağılmadan önce, soğuk savaş döneminden kalma bir dünya düzeni vardı ve onunla iyi kötü idare ediyorduk. Esnek karşılık doktrinimiz geçerliydi. Müttefiklerimize; bir Sovyet saldırısına maruz kalmaları ve bu saldırının konvansiyonel silahlarla yapılması halinde, bizim ABD olarak ve Başkanımız nezdinde Sovyetlere yönelik bir "Fuck you" hareketi (diğer parmaklar kapalı olduğu halde açık ve dik duran orta parmaklı yumruğun sert biçimde havaya kaldırılması) yaparak destek vereceğimiz... ikinci aşamada; saldırganlar nükleer silah kullanırsa, müttefiklerimize (içine kusmaları için) yeterli miktarda naylon torba dağıtacağımız... üçüncü aşamada; Sovyetler müttefik ülkeyi işgal etmeye başlarsa, Senato ve Temsilciler Meclisi'nde atılacak "yazı-turanın" ardından, tura gelirse müttefikimize askeri yardımda bulunacağımız ve fakat yazı gelirse, müttefikimiz için kiliselerimizde mum dikeceğimiz, bütün dünya tarafından biliniyor ve kabul ediliyordu.

Ama şimdi komünizm tehlikesiyle birlikte bu doktrin de anlamını yitirdi. Eski dünya düzeni ortadan kalktı. Şimdi Saddam gibi manyakların ortaya çıkmasını önleyecek, çıksa da yok edecek yeni bir dünya düzenine ihtiyacımız var. Çıkarlarımızı korumalıyız."

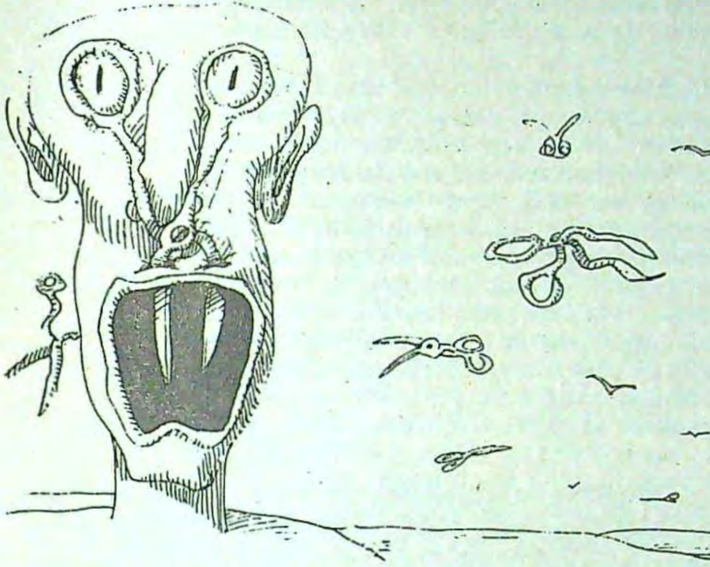
Amerikan gizli belgelerinde bu saptama yapıldıktan sonra, yeni dünya düzeninin nasıl olması gerektiği, önce genel hatlarıyla veriliyor: "Artık dünyada bir ABD kutbu, bir SSCB kutbu yok. Ama iki kutupluluk sürdürülmelidir. Bir kutupta, ki bu kutup üstündeki ozon tabakasının sağlam olduğu kutup olmalıdır; ABD yer almalıdır. Diğer kutupta, üstündeki ozon tabakasının delik olduğu kutupta da geri kalan ülkeler. Yeni iki kutupluluk böyle düzenlenmelidir.

Yeni dünya düzeni içinde bütün ülkeler tek sıra halinde ve birbirlerinin enselerinden hiza alarak bulunmalıdırlar. Her sabah ve her akşam "sağdan say" komutuyla içtima yapılmalı, "firari" ülkeler terörist ilan edilmelidir. Terörist ülke derhal tecrit edilmeli, çevresindeki ülkeler de onu imha etmek için harekete geçmelidir.

Yeni dünya düzenini tehdit eden bir terörist ülkeyi/rejimi enterne etmek tüm ülkelerin görevidir. Her şeyi Sam Amca'dan bekleme alışkanlığı terkedilmelidir. Hür dünyayı tehlikelerden koruma görevi ABD ekonomisini derinden sarsmaktadır. Bunun sonucunda trafik her geçen gün biraz daha tıkanmaktadır. Çünkü artık, 10 şeritli olmasıyla övündüğümüz yollarımızın 7-8 şeridinde evsizler yatmaktadır. Kaldırımlar zaten çoktan dolmuştur. "Ranzalı kaldırım" sistemine geçilmezse, Başkan

Bush'un yeniden seçilmesi çok güçtür. Başkan'ın, çeşitli hayır kurumlarının dağıttığı bir kase çorba ile gününü geçiren işsizlerden birkaçının çorbasını, içerken ağızları yanmasın diye, üfleyerek yaptığı şovlardan oy kazanması da hayaldir. Ekonomik sorunlar çok büyüktür. Başkan'ın değil, daha önemlisi, ülkenin geleceği tehlikededir. Bugün büyük bir durgunluk yaşıyoruz ve bu durgunluk giderek artıyor. Öyle ki, 200 işadamımız üzerinde uygulanan bir deneyde, "Şu karşınızda duran Asyalıyı parmağınızı oynatarak sömürmeniz mümkün olsa, parmağınızı oynatır mıydınız?" sorusuna, tam 12 işadamı "Bilemiyorum. Düşünmek lazım" yanıtını vermiştir. Yüzde 6'lık bu şüphe, müteşebbis Amerikan ruhunun nasıl kemirilmekte olduğunun çok karanlık ve vahim bir göstergesidir.

Kaçınılmaz çare, hür dünyayı korumak uğruna seferber ettiğimiz kaynakları ekonomik canlanmayı başlatacak alanlara kaydırmaktır. Bu, hür dünyayı Saddam gibi manyaklara terkedelim demek değildir. Artık hür dünyayı koruma faaliyetine müttefiklerimiz ve ilgili tüm ülkeler katılmak zorundadır. Katılmayan terörist damgasını yer."

Belgelerin bundan sonraki bölümünde, yeni dünya düzenini bozacak bir gelişme karşısında, Amerikalıların beklediği katılım ve görev bölümünün ayrıntılarından söz ediliyor: "Tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik katkılar çeşitli biçimde olabilir. Görevli ülkeler, ellerinden geldiğince yardım edeceklerdir.

Örneğin Japonya: Bugün yerli otomobil üreticilerimiz, eski kovboylar gibi, bütün Amerika'yı istila eden vahşi Japon otomobil sürülerini denetim altına almaya çalışmaktadırlar. Japonların Coca-Cola'nın formülünü de ele geçirmelerine ramak kalmıştır, bağımsızlığımız tehlikededir. Başkan Bush ve 245 Temsilciler Meclisi üyesinin, 10'ar milyon dolar karşılığında adlarını da (Bush= Bushika) değiştirerek Japon uyruğuna geçecekleri ciddi olarak ileri sürülmektedir. Japonlar, dünya düzeninin bozulma tehlikesine karşı askeri müdahalenin kaçınılmaz olduğu durumlarda kullanılmak üzere, Amerika'ya "işgal bedeli" ödemelidirler. Her Amerikan yurttaşından alınan vergi Japonlardan da alınmalıdır.

Parasal katılımda bulunacaklar grubunda Almanya ve zengin Arap ülkeleri de yer almalıdır.

Örneğin İngiltere: Bu değerli müttefikimiz de, ortak askeri müdahalelere, "Kraliçe ve çelik tavası", "Prens ve sapanı" gibi sembolik katılımlar yerine çok daha fazla ve yeterli miktarda silahla katılmalıdır. Hür dünyadan yana oldukların ileri süren Fransa, Almanya, Hollanda gibi gelişmiş silahlara sahip müttefiklerimiz gerektiğinde bu silahlarını yeni dünya düzeninin korunması için kullanıma sunmalıdırlar. Silah gerektiğinde değerli NATO müttefiklerimizin sık sık başvurduğu, "silahlarımızı temizlemek için sökmüştük, takamıyoruz" bahaneleri inandırıcılığını yitirmiştir.

Örneğin Türkiye: "Bu ülkeden beklenen fazla birşey yoktur. Parası ve silahı yoktur. Çevresinde yeni dünya düzeni tehlikeye düştüğünde, ortak müdahaleye asker vererek katılabilecek ülkeler grubundadır. Ancak bu konuda tavrı istikrarlı ve net olmalıdır. Körfez Savaşı sırasında Ankara'nın (Başkan Özal'ın üstün gayretlerine rağmen) gösterdiği tereddüt kaydedilmiştir. Bu durum, Türkiye'nin güvenilir müttefik imajını bozar niteliktedir. Asker lazım olduğunda, "Pıst! Hadi" dememiz, müttefikimiz Türkler için neden yeterli olmamaktadır, bunu anlayabilmemiz güçtür. Ki, "Pıst! Hadi" Türkçe olarak "Pıst! Hadi" diye söylenmektedir. İngilizce söylense, Ankara anlamadı diye düşünebilirsiniz.

Bu bize, müttefiklerimize asla tam olarak güvenmemeyi öğretmelidir. Müttefiklerimiz gerekli para, silah, insan katkısında bulunursa biz de onları terörizmden koruyabiliriz. Teklifimiz şu olmalıdır: Yüzde 50 peşin, yüzde 50 iş bitince..." ❑

Boğaz'ı gecekondusuzlaştırma projesi

"Gecekondulara savaş, villalara barış!"

Engin Günay

Avrupa megapolü burada doğuyor", "İstanbul'a megapol yönetimi". Rio gibi, Sao Paolo gibi nüfusu 10 milyonu aşan dev metropoller için kullanılan megapol kavramı İstanbul için sıkça kullanılıyor son günlerde. Bu kavramı kullanmak, İstanbul'un bütün sorunlarını çözebileceği gibi bir eğilimi de besliyor adeta.

"Bu kent düzen kabul etmiyor, yasaklara isyan ediyor: Kaos'un İstanbul'u!" Bu kaosu çözebilmek için yeni yönetim modelleri tasarlanıyor, yeni bir idari bölümleme, illerin bölünmesi, kaymakamlık sayısının artırılması, kaymakamlara valilik yetkisi, İstanbul için özel güvenlik teşkilatı v.s. Bir kavram daha kullanılıyor son günlerde: "Kente karşı suç: Gecekondu", Aktüel Dergisi bu başlığı atıyor. "1960'ların o masum gecekondulaşmasının yerinde çoktandır yeller esiyor... Gecekondular barınmanın masum kaleleri değil artık..." Evet, İstanbul'un gecekonduları mutlak yoksulluğun hüküm sürdüğü, sokaklarında açlığın kol gezdiği Latin Amerika'nın teneke mahallelerine benzemiyor. Mafyanın, arazi spekülatörlerinin üzerinden büyük rantlar vurduğu alanlar artık. Eskinin tek göz gecekondularının üzerinde yıllar geçtikçe ikinci, üçüncü katlar yükseliyor. Eskinin muhalif gecekonduluları mülkiyet edindikçe düzenle uyumlulaşıyor. Bir yandan kent gecekonduları massediyor. Diğer yandan gecekondular "kente karşı suç" işliyor. Bazı "yetkililer"in iddiasına göre "terör"ün kaynağı da gecekondular. Ağızbirliğiyle gecekondular bütün melanetlerin kaynağı; "suçlu" ilan ediliyor.

Gecekondu bir sonuç değil mi? Bu sonucu besleyen koşullar ortada duruyorken, sonuçlarıyla, gecekondularla boğuşmak ne kadar anlamlı?

İyi ama gecekondu bir sonuç değil mi? Bu sonucu besleyen koşullar ortada duruyorken, sonuçlarıyla, gecekondularla boğuşmak ne kadar anlamlı? İstanbul'a her yıl yüzbinlerce göçün önlenmesi için neler öneriliyor? O kadar çok suç işleniyor ki kente karşı, daha da önemlisi insana karşı! Güneydoğu'dan göçe zorlanan insanlara yapılanlar insana karşı suç değil mi? Bunları sorgulamadan gecekonduları suçlu ilan etmek neyi çözecek? "Kente karşı suç"u önlemek için "mülkiyet yerine kullanma hakkı" öneriyor İstanbul Mimarlar Odası. Peki, İstanbul Boğaziçi'ne lüks konut, villa-siteler için yatırım projeleri yapan büyük inşaat firmaları, holdingler için de öneriliyor mu "mülkiyet yerine kullanım hakkı"? Park Oteller ve benzerleri "kente karşı suç" değil mi? Paşabahçe sırtlarında Rüzgarlıbahçe'de, şu yerinden bir türlü kıpırdatılamayan Adalet Bakanlığı Müsteşarı Arif Yüksel'e "ait" olduğu iddia edilen 3000 dönümlük arazi için de geçerli mi kullanım hakkı, yoksa "mülkiyet hakkı kutsal" mı? Boğaz'ın en "mutena" yerine "kartal yuvaları" gibi yerleşen; emekli generallerin, holding paşalarının, milletvekillerinin talip olduğu Uyum Sitesi ne olacak?

Sarıyer'i İmar Planı mı, Yıkım Planı mı?

"89'da Belediye yönetimine geldiğimizde Sarıyer'in imar sorununun çok ciddi boyutlarda olduğunu gördük. Bir sınıflandırma vardı, bazıları için çok iyi planlar yapılmıştı. Boğaz üzerindeki araziler üç kategoriye ayrılmıştı: öngürünüm, gerigörünüm ve etkilenme bölgesi olarak. Bazı öngörünüm alanları geri görünüm olarak belirlenmişti belli kişiler için. De-

nize 100 m. olan bazı yerler geri görünüm olarak saptanmıştı. Plan yapılırken STFA'dan görüş alınmıştı. Biz STFA yetkilileri ile görüştüğümüzde apaçık şunları söylediler: 'Biz öncelikle gecekondu bölgelerini tasfiyeyi gözettik planlar yapılırken." Sarıyer Belediyesi İmar Komisyonu Başkanı Musa İlhan'a ait bu sözler aslında boyutları çok daha geniş olan bir senaryonun ipuçlarını da veriyor. Boğazın iki yakasını kendileri için dinlenme-yerleşim alanı olarak tahsis etmek istiyor İstanbul'un eski ve yeni zenginleri. Bu amaçla şehrin gürültüsünün, iş merkezlerinin dışında Boğaz'a nazır villa konut projeleri hızlanıyor.

Sarıyer İmar Planı geçtiğimiz Ocak ayının 15'inde açıklandı. Bu planın gecekonduları yıkma projelerinin çok inceltilmiş bir biçimi olduğunu düşünüyor Sarıyerliler; "İktidarın mantığına göre İstanbul'u kurtarmanın yolu gecekonduları yıkmaktan geçiyor. Sarıyer'in özel önemiyse, para babalarının ve bürokratların iştahını kabartan Boğaz güzelliğidir. Buraları bize değil, kendilerine, köşklere ve villalara layık görüyorlar. Yani amaçları Sarıyer'i bizlerin elinden alıp kendi kullanımlarına geçirmektir".

Sarıyer Mahalle Komiteleri Ne İstiyor?

Sarıyer halkı bu imar planına karşı dilekçe ve imza kampanyası başlattı geçtiğimiz günlerde. Dilekçede "Bir taraftan evlerimizin yeri yeşil alan, park alanı, ağaçlandırma alanı olarak gösterilirken, diğer taraftan büyük inşaat firmaları, diğer holding ve benzeri kuruluşlar tarafından yeşil alanlar büyük sitelerle doldurulmaktadır. Bu amaç için ormanlar kesilmekte ve özel imarlar çıkarılmaktadır" diyorlar. Evlerinin korunup, tapuya ve ruhsata kavuşturulmasını, yeşilin ve ormanların talanının durdurulmasını, imar planının geri çekilip, halkın katılımıyla yeniden hazırlanmasını talep ediyorlar.

Sarıyer halkı bunları talep etmekle de yetinmiyor. Sorunun takipçisi olabilmek için Sarıyer Halkevi'nin girişimiyle mahalle komiteleri oluşturuldu. 9 Şubat'ta Tarabyaüstü'nde mahalle komitelerinin biraraya geldiği bir halk toplantısı yapıldı. Mahalle komiteleri ev toplantılarında, kahve toplantılarında en geniş katılımla oluşturulmaya çalışıldı. Boğaz'da bir balık lokantasının otoparkında kahyalık yapan Ali Hüseyin Aslan "Mahalle komiteleri halkın temsilcisi, bizim temsilcimiz" diyor, "yaptıkları işleri beğenmezsek değiştiririz. Söz halka aittir, oraya herkesi seçmeyiz. Beğenmediğimiz zaman da değiştiririz".

Aslında birbirlerine çok uzak değil, "Kente karşı suç: Gecekondular" ile "Uyum Villaları". Boğazı talan eden, oralara villalar, büyük inşaatlar yapmayı tasarlayan holding sahiplerine karşı, Sarıyer Halkı komiteleşerek karşı çıkıyor; talepleri de var: Yeşil alan, kreş, ortak çamaşırhane, park.

"Aktüel'in gecekonducuları" gibi "biz park da okul da istemiyoruz. Biz dört kat istiyoruz" da demiyor mahalle komitelerindekiler. Dağevleri Kadın Komitesi temsilcisi "Bizim istediğimiz şu an varolan evlerin korunması, bundan sonra yeni yapılaşmanın olmamasıdır. Biz de yeşil alan, kreş, ortak çamaşırhane, park istiyoruz. İnsanca yaşamak istiyoruz. Biz komite olarak daha güzel bir mahalle ve yaşam için çalışacağız. Kadın erkek birlikte" diyor. Ferahevler Komitesi'nden biri de "Boğaz'ın talanını bizim sırtımıza yıkmak istiyorlar. Biz onları engelledik, yoksa Fatih Ormanı'nı bile talan edeceklerdi" diyor. "Biz köyümüzden buralara gelirken hiçbirimiz buraları işgal edelim diye gelmedik. 20 sene önce buraya ev yaparken kimse birşey demedi. Ama şimdi oturup buraları işgal edelim diye ciddi ciddi planlar yapan holdingler var. Alarko'nun mimarlarından, STFA yetkililerinden görüş alınıyor. Ama Sarıyerli gecekonduculardan kimse görüş istemiyor. Biz işgalci diye niteleniyoruz" diyor bir başkası.

Mahalle Komiteleri Sarıyer'in gözü kulağı olacak diyorlar. Mahallelerini insanca yaşanılabilir alanlar haline getirmeyi amaçlıyorlar. Holdingler bir yerde ormanı kesiyorlarsa oraya müdahale edecek. Yeşil alanlara villa yapıyorlarsa müdahale edecek. Ancak 20 sene, 30 sene önce yaptıkları evlerinin şimdi yeşil alan gösterilerek yıkılmasına da izin vermeyecekler. Bundan sonra her türlü yapılaşmaya da karşı olduklarını söylüyorlar. "Boğaz'a karşı suç" işlenmesine karşı çıkacaklar. Yalnızca Boğaz'a değil insana karşı da! Evet, yeni bir megapol doğuyor. Bir değil, birçok İstanbul var içinde ❑

İşçisiz Kurultay ve Genel Kurul

Zonguldak... Bitmedi!

Ali Ateşoğulları

İkinci Zonguldak Kurultayı 8 Şubat'ta yapıldı. İşçilerin ilgi göstermediği kurultay, GMİS yönetiminin de yoğun çabalarıyla DYP şovuna dönüştürüldü. Bir yıl önceki kurultayda, salonu ve sendika önünü dolduran binlerce işçi bu kurultayda yok. Bakanlar, milletvekilleri, koruma polisleri ve bakanlarla görüşmeye gelen DYP'li bayanlar. İşçisiz, coşkusuz bir salon. Ve DYP şov.

Kurultay'ın ardından, 1 Mart'ta eski delegelerle yapılan Olağanüstü Genel Kurul ise bu çizginin bir devamı niteliğindeydi. Salona delegasyon dışındakilerin girmesi yasaklanınca, dışarıda biriken işçiler camları kapıları zorladılarsa da içeri girmeyi başaramadılar. Beş kez mali denetime uğrayan GMİS Genel Kurulu'nda tartışmaların ağırlığı "parasal" konulardaydı. Şemsi Denizer'in yeniden Genel Başkanlığa seçildiği Genel Kurul'un yarattığı tek değişim, Hasan Yaman ve Ali Akgün'ün yerlerine İrfan Akyiğit ve Ramazan Karakök'ün mali ve örgütlenme sekreterleri olarak seçilmeleri oldu. Sosyal demokrat nitelikli ve puantör kökenli bu yeni yöneticiler, sendika yönetiminin yeraltı işçilerine karşı geleneksel kapalılığının sürdüğünü gösteriyor.

Maden işçisi, sendikaya güvenmiyor artık. Bir yıl öncesinde söylediği gibi "başkanla ölüme de gitmeye" hiç niyetli değil.

Maden işçisi, sendikaya güvenmiyor artık. Çok değil, bir yıl öncesinde söylediği gibi "başkanla ölüme de gitmeye" hiç niyetli değil. Kendisiyle özdeşleştirdiği ve çok güvendiği bir yapının ihanetine uğramışlığının burukluğunu yaşıyor şimdilik. İngiliz şarapları, kömür kumpanyası, havza-i fahmiyye ve Zonguldak Kurultayı ve Olağanüstü Genel Kurul birbirinin devamcısı bir çizgiyi oluşturuyor. Bu çizgi, madenciye kader olarak sunulmak isteniyor. Sendika yönetimi ise yakında oturacağı toplu sözleşme masasından zorlanmadan çıkma hesapları yapıyor.

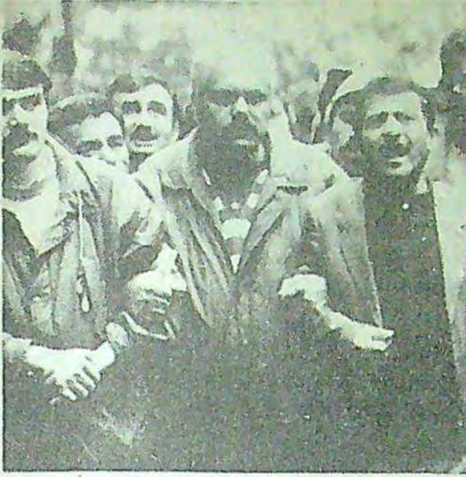
Siyasi iktidar Zonguldak'a yönelik politikalarını tedrici bir şekilde devreye sokuyor. Taş kömürü rezervleri er ya da geç bitmek durumunda. Siyasi iktidarın programı ise, KİT "kamburu"ndan bir an önce kurtulmak şeklinde biçimleniyor. Yani, taş kömürü rezervleri bitmeden de Zonguldak'ın bitirilmesinin politikalarına zemin oluşturmak isteniyor. Doğal olarak bu politikalar emekçilerin çıkarlarını gözetmeksizin gerçekleştirilecek. İktidar, bir başka "Zonguldak Direnişi" istemiyor.

Bir yıl önce tüm Türkiye'nin, coşkularını kararlılıklarını konuştuğu maden işçileri, ikincisi yapılan Zonguldak Kurultayı'na "ihanete uğramışlığın burukluğu" ile rağbet etmediler. İşçilerin boşalttığı kurultay sıraları bakanlar, milletvekilleri, koruma polisleri ve DYP'li kadınlarla dolduruldu.

Taşkömürü rezervleri er ya da geç biteceğine göre, bunun karşısında Zonguldak emekçilerinin ekonomik demokratik çıkarlarını gözeterek, taşkömürü üretiminden kentte oluşturulabilecek diğer sanayi kollarına doğru geçiş politikaları oluşturulmak zorunluluğunda. Üstelik bu geçiş süreci, ne kadar uzun bir döneme yayılabilirse, maden işçilerinin ekonomik-demokratik hakları da o denli korunabilecek. Kentin taşkömüründen, diğer sanayi alanlarına geçişi de bu şekilde sağlanabilecek. Böylesi bir bakış açısı, aynı zamanda en radikal politikaları da içermek zorunluluğunda. Zonguldak Kurultayının açığa çıkardığı sonuç, Zonguldak'ın bitirileceğidir. Ancak bunun için, öncelikli olarak maden işçilerinin ve kentin direnme gücünün kırılması hedefleniyor.

Kurultayda Maden Mühendisleri Odası Başkanı dışında, hiç kimse bu politikalara karşı çıkarak, emekçilerin çıkarlarının gözetildiği bir geçiş süreci ve bu süre-

ce ilişkin radikal politikalar öneremedi.

Kurultay ve DYP Şov

Kurultayın açılış konuşması ise, Devlet Bakanı Ömer Barutçu'ya verildi. Barutçu konuşmasında, çalışmadan ücret alan 3-4 bin kişinin olduğunu ve maden mühendislerinin yeraltına girmediklerini iddia etti. Zonguldak'a yönelik olarak da turizm, tarım ve hayvancılık gibi alanlara yönelinmesi gerektiğini, hükümetin Zonguldak'a alt yapı yatırımları yapacağını belirtti.

Kurultay'da, özelleştirme politikasına yönelik tek radikal yaklaşımı dile getiren Maden Mühendisleri Odası Başkanı Fikret Özbilgin'in sözleri sadece Zonguldak için değil, özelleştirme tehdidi altındaki tüm KİT'ler için önem taşıyordu. Özbilgin; "Büyük holdingler, kendi doğuşu ve gelişmelerinin itici gücü olan, sermaye birikimlerinin dinamosu olan KİT'leri Türkiye ekonomisinin kamburu olarak görmekte, KİT'lerden kurtulmak istemektedirler", diyerek tasfiyenin bedelini büyük sermayenin ödemek zorunda olduğunu söyledi. TTK'ya ilişkin olarak da örneklerle maden mühendisleri odasının önerilerini ifade etti. Bu örnekler arasında; "Verimsiz çalışma ünitesinin kapatılarak, yatırım ve cari harcamaların daha verimli alanlara kaydırılması... İşçi alımının ivedi yeraltı ihtiyaçları dışında kesin kayıtlarla durdurulması... Maden işçileri için özel bir erken emeklilik yasasının çıkarılması... Ayak içi üretimle, ocaklardaki diğer madenci faaliyetleri arasındaki teknolojik uçurumların giderilmesi... Kısa süreli bir geçiş dönemi için sarma boylarının üç metreye indirilerek, vardiya sayısının dörde çıkarılması... TTK'nın hiyerarşik yapısında ve yönetim tarzında köklü bir dönüşümle tüm kesimleri yönetimde söz ve karar sahibi kılacak bir düzenlemenin meşrulaştırılması" olabileceğini belirtti. Kurultayın panel bölümünde ise, çok sayıda kitle ve meslek örgütü temsilcisi, uzmanlar ve maden işçilerinin direnişi sırasında yaptığı açıklamalarla işçilerin hedefi haline gelen sanayici İshak Alaton konuştu. Alaton, salonda bulunan işçiler tarafından yuhalanarak protesto edilirken, sendika görevlileri tarafından işçilerin protestosu önlenmeye çalışıldı. Alaton; "Beni dinlemeden mahkum etmeyin. Dinleyin, sonra düşünün, belki dostluğumuz daha da gelişecek.. Galiba yolun sonuna geldik. Zonguldak'ın dertleri öyle boyutlara vardı ki, hastayı aspirinle uyutmanın artık faydasının olmadığını hepimiz görüyoruz" diyerek başladığı konuşmasında, tepegözden verdiği görüntülerle TTK'nın kapatılması, ithal kömür ve somon balığı önerisinde bulundu. Ocaklar kapatılsın diyen Alaton'un konuşması, salonun büyük bir bölümünü işgal eden protokol tarafından sık sık alkışlarla kesildi.

Şimdi, kazmanın bir ucunu siyasi iktidara, diğer tarafını da mevcut sendikal anlayışa göstermelidir. Göstermelidir ki, herkes bilsin, Zonguldak tarih olmayacaktır. Zonguldak... bitmedi

160 Yıllık Havza Tarihi: Asker Zoru ve Madenci... Madenci ve Taşkömürü...

160 yıl önce asker zoruyla, dipçikle, süngüyle ocaklara sokuldu Zonguldak'lı. Angaryayla en ağır koşullar altında çalıştırıldı. Asker kuşatması altında evlerden zorla toplanılan Zonguldak'lı, askerlerin eşliğinde ocaklara götürülüp, getirilerek çalıştırıldı. Sermaye birikimi oluşturulsun, özel teşebbüs gelişsin, daha sonraki yıllarda da "her mahalleden bir milyoner çıkartacağız" denilerek ocaklara sürüldü. Bunun karşılığı, madenci, yaşamının üçte birini kömür tozuna verdi. Bir milyon ton kömür için; 18 ölü, binlerce yaralı ve tükenen bir hayat oldu maden ocağı. Şimdi TTK zarar ediyor deniliyor. İşçi fazlası var, teknoloji yok deniliyor. Ocaklar kapatılsın isteniyor. Oysa bütün bunların sorumlusu, siyasi iktidarlardır, sermayedir. Havzaya 160 yıldır aynı bakış açısıyla bakanlardır.

Madenci 160 yıl havzanın bedelini ödedi. Artık bu bedeli başkaları ödemelidir. Taşkömürü madencinin yaşamında, "sofrasında aş, sobasında ateş" oldu. Ocaklar kapatılsın, Zonguldak tarih olsun isteyenler, bu bedeli ödemek zorundadır. TTK'yı zarar ettiren, siyasi nedenlerle TTK'ya işçi alan, teknoloji yatırımı yapmayan yine kendileridir.

160 yıllık birikimin açığa çıkardığı direniş, sendikal yönetimi de, hareketin önüne - ilerisine- fırlatmıştı. Bugün bu sendikal "yönetim" ve anlayış gericileşmiştir. Geriye dönmüştür. Ankara yürüyüşünden geriye dönüşle birlikte oluşan güven bunalımının üzerine oturmaktadır. Kişisel çıkarlar ve yönetim hesapları herşeyin önüne geçmiştir. Diğer taraftan, madenci, taş kömürünün kara suratına kazmalar vurmaya devam ediyor. Şimdi, kazmanın bir ucunu siyasi iktidara, diğer tarafını da mevcut sendikal anlayışa göstermelidir. Göstermelidir ki, herkes bilsin, Zonguldak tarih olmayacaktır. Zonguldak... bitmedi ❑

Bir alan olarak halkevleri

Yerel çalışma, kültürel özerklik

Hayati Küçük

Son beş yıldır Halkevlerinde sürekli bir insan akışkanlığının yaşanmış olması, yaratılmış birikimlerin de toparlanamamasına neden olmuştur. Ancak bu durumun sürgit böyle olmaması gerektiği, olamayacağı da çok açıktır. Çünkü insan akışkanlığı, elde edilen birikimlerin de bu insanlarla akıp gitmesine neden oluyor ve tüm üretilenler yokmuşcasına yeni baştan yola çıkılmaya çalışılıyor. Beş yıl içerisinde Halkevlerinde yaşanan pratik, hafızalarda tutulduğu ve toparlanabildiği oranda, önemli bir deneyim ve birikim olarak bu alanın geleceğini belirleyecek düzeydedir. Çünkü aslında bu süreç, Halkevleri açısından bir tekdüzelik ve yalnızca kısırlık olarak yaşanmamıştır. Çok değişik düşünceler, çok farklı pratik varyasyonlarıyla yaşama geçirilmeye çalışılmış ve bir deneyimler zenginliği ortaya çıkmıştır. Alan içerisinde nasıl yer alınamayacağını gösteren örnekler, yaşanan kısır döngüler kadar; oldukça başarılı ve önü açık olan çalışmalar da yapılmıştır. Üstelik başarı elde edilen bu çalışmaları "o yöreye özgü", "dönemsel", ve "tesadüfi" olarak da tanımlamak mümkün değildir. Çünkü, bu türden "tesadüfleri" yaratmak için gerekli malzeme, ülkemizin her yöresinde, her zaman için mevcuttur. Konunun asli yönlerini ele almadan önce ve bir giriş olarak şu noktaya değinmek gerekiyor: Halkevleri ve içinde yer aldığı ilişki çevresi toplumsal muhalefetin öznelerinden biri olarak çok önemli bir alanı teşkil ediyor. Halkevlerinin bulunduğu bu zeminler işçi, memur, öğrenci, insan hakları gibi alanlar yanında tali bir alan olarak algılandığı sürece, gerçek kimliğine ve işlevine ulaşamayacaktır. Nasıl ki, çeşitli alanlarda mücadele araçları olarak DKÖ'leri varsa ve bu örgütler aracılığıyla ekonomik (akademik)-demokratik mücadele veriliyorsa, Halkevleri de DKÖ olarak demokratik ve kültürel mücadele aracıdır. Bu duruma Halkevlerinin örgütlenme ağının elverişliliği ve yaygınlığı da eklendiğinde Halkevcilerin önüne oldukça anlamlı iki asli görev çıkıyor: Birincisi, Halkevlerinin kurulu bulunduğu yöreye/mahalleye ilişkin; ikincisi, genel olarak kültürel-sanatsal görevler. Ve her durumda bu iki görevin optimum bileşkesini kurmak.

Halkevci, mahallesine ilişkin bütün sorunların çözümü doğrultusunda çaba sarfetmek, yerel politikada söz sahibi olmak gibi yükümlülüklerle de karşı karşıyadır.

Yerel Kurumsallaşma

Halkevci aynı zamanda mahallenin insanıdır. Dolayısıyla her duyarlı demokrat insan gibi o da mahallesine ilişkin bütün sorunların çözümü doğrultusunda çaba sarfetmek, yerel politikada söz sahibi olmak gibi yükümlülüklerle de karşı karşıyadır. Dolayısıyla yöreye ilişkin sorunların çözümü ve tüm sosyal-ekonomik girişimler yalnızca Halkevleri üzerinden sürdürülebilecek etkinlikler olarak da görülemez. Halkevleri kurulu bulunduğu yörede önemli bir örgütlenme açığını kapatmakla birlikte, yerel siyasetin sürdürülmesi, ekonomik-sosyal dayanışma gibi birçok konularda yetersiz kalacaktır. Bu alanlarda başkaca uygun araçların varolanlarına katılma, denetleme, olmayanlarını da yaratma gibi çok boyutlu girişimlere de ihtiyaç vardır. Bu anlamda, bugüne kadar yerel örgütlenme konusunda en yetkin çalışma tarzı olarak mahalle komiteleri/meclisleri önerisi üzerinde durulmuş, pratikte yaşama geçirilme çabaları sürdürülmüştür. Bu önerme, uygulandığı yörelerdeki deneyimlerden de görüldüğü gibi, doğrudan demokrasi anlayışının en yetkin ifadesi olarak önemli bir hedeftir ve her adımda gözetilmesi gerekir. Ancak, dünyadaki ve ülkemizdeki son gelişmelerin, 11 yıllık ülkemiz gerçeklerine eklenmesiyle ortaya çıkan durum karşısında, kitle psikolojisinde ve inisiyatifini harekete geçirmede görülen önemli değişimler, kitlelerin seferber olmasını gerektiren böyle bir önermeyi, bugün için gerçekleşebilirliğin dışına itmiş görünüyor. Daha doğrusu bunun gerçekleşebilmesi olanağı, bir takım öncüllerin yerine getirilmesine bağlı hale gelmiştir. Bu öncüllerse, politikleşme-kitleselleşme ve meşruluk ekseninde atılacak bir dizi adımı içermektedir. İçinde bulunduğumuz koşullarda yapılacak şey, yerel kurumsallaşma di-

yebileceğimiz bir çabaya girişmektir. Yaşadığımız yörenin siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, sportif vb. tüm boyut ve sorunlarına yönelik varolan temsil kurumu ve oluşumlarına katılmak ve ihtiyaçlara göre yenilerini oluşturmak, kurumsallaşma olarak adlandırdığımız çalışmanın ilk ayağını oluşturmaktadır. Bir kurumu (dernek, kooperatif vb.) oluşturmak ya da çalışmalarına katılmak nisbeten kolay bir iştir. Önemli olan bu kurumları sürekli ve kitlesel kılabilmekte; işleyişi, iç ilişkileri, içinde yaratılacak kültürel-sosyal değerleriyle oturmuş kurumsal ilişkiler haline dönüştürebilmektedir. Sorunun canalıcı noktası da buradadır. Kurumsallaşmadan asıl anlaşılması gereken de bu ikinci yöndür. Geçmişte elde edilmiş kazanımların ancak çok küçük bir kısmının bugüne taşındığının bilinciyle, bugün elde edeceğimiz kazanımları büyük oranda yarına taşımak çabasında olmalıyız. Demokrasi anlayışımız, kitlelerin kalbinde ve beyninde gerçek anlamda bilince dönüşmelidir. Bu bilinç, yaratmış olduğumuz kurumları gerçek anlamda birer demokrasi okuluna dönüştürebildiğimiz oranda gelişecektir. İçinde yer aldığımız kurumlar, yöre halkının somut taleplerini dile getirmesi ya da karşılaması nedeniyle kitleselliği içinde barındırırken, bu talepleri arama ya da karşılama sürecinde içine gireceğimiz her boyuttaki ilişkilerle de belirli bir değişim-dönüşüm hedeflenmek durumundadır. Yani somut taleplerin ortaya konulmasıyla, bilinçlenme süreçleri birbirinden koparılmaz yönler olarak görülmeli-ele alınmalıdır. Halkevleri de kendine özgü yapısı ve işlevleriyle, kurulu bulunduğu yöre halkı için somut ihtiyaç halini almalı ve bu ihtiyaçları karşılamada yeterli düzeye ulaşmalıdır. Yörede bulunan ve yerel demokrasi anlayışında yetkinleşebilmiş diğer temsil kurumlarıyla (muhtarlar, dernekler, kooperatifler, sendikalar vb.) platformlar oluşturarak, yöre açısından temsil yeteneği artırılmış kurumsal işleyişlere yönelmelidir. Yerel komiteleşme diyebileceğimiz olgu, belki de böyle bir sürecin üzerinde yükselecektir.

Bugünkü durumda, sazdan başka enstürümana ilgi duymayan insanların fazlaca olması, başka sanat dallarına ilgi duyan insanların -hiç olmazsa- çalışmalar dışında lokallerde oturmasını; diğer etkinliklere katılmasını engellemektedir.

Kültürel Düzey

Halkevlerinin yerel işlevleri yanında, kültür-sanat alanına ilişkin işlevleri de sözkonusu. Her ne kadar, bu iki işlev mahalle zemininde iç içe geçse de kültür-sanat işlevinin, yerel olmanın çok ötesinde boyutları da var. Ayrıca bu düzlemdeki görevlerini yerine getiremediği sürece, yerel görevlerini de başaramayacaktır. İçinde bulunduğumuz dönemde bu işlev boyutuyla da genel olarak bir kısırlık yaşanıyor olmakla beraber, önümüzdeki dönemde bu durumun aşılacağı yönünde ipuçları da görünüyor. Pek çok halkevinde kültür-sanat tartışmaları ve bu alanda yaratılabilecek olanaklar önemli gündem konuları arasında yer alıyor. Örneğin, Ankara Halkevlerinde oluşturulan şubelerarası Kültür Komisyonu, önüne bir kültür politikasının detaylarıyla tartışılmasını-tartıştırılmasını koymuş durumda. Gündemde, kültürel eğitim dizgeleri, tiyatro festivalleri, geceleri yeni anlayışla yaklaşmanın gerekleri gibi önermeler yer alırken; uzun vadede bir halk konservatuvarının yaratılması hedefinden sözediliyor. Bu boyutta hedeflere varabilmek biraz olanak sorunuysa, biraz da anlayış sorunudur. İşin olanak kısmının çözülebilmesi için halkevleri gibi bir örgütlenme oldukça elverişlidir. Anlayış ise, halkevcilerin büyük çoğunluğunun içinde bulunduğu kültürel düzeyi aşmasıyla ilgilidir ve ancak böylece çözülebilir. Çünkü bugünkü durumda, sazdan başka enstürümana ilgi duymayan insanların fazlaca olması, başka sanat dallarına ilgi duyan insanların -hiç olmazsa- çalışmalar dışında lokallerde oturmasını; diğer etkinliklere katılmasını engellemektedir. Nasıl kısır politik tartışmalar kitleye itici geliyor, bizim de ilerlememize hizmet etmiyorsa, "kargadan başka kuş tanımaz" sanatsal yaklaşım da aynı etkiyi yaratmaktadır. Tabii, yalnız sanatsal olarak değil, edinmiş olduğumuz kültürü her boyutta sorgulayarak ve geliştirerek kendimizi aşabiliriz. Halkevlerini yaşatmak ve işlevlerini ileri götürmek, ya halkevcilerin bu şekilde kendilerini aşmasıyla, ya da bu kurumu doğru anlayışa sahip olanlara terkedebilmesiyle olanaklıdır! İnancımız, bugün halkevcilik yapanların gerek kültür-sanat boyutunda, gerekse yerel boyuttaki görevleri birlikte ele alan anlayışla, bu işi başaracağı yönündedir ❑

Kürtçe gazete Welat çıktı

"Yeni bir yaşam için"

Sibel Topaktaş-Hülya Erdoğan

Kürt Realitesinin tanınması ve Kürt dili üzerindeki yasağın kaldırılmasıyla gündeme gelen Kürtçe yayın, kitap, yazım kılavuzu vb. den sonra şimdi de Kürtçe gazete çıkıyor. Tamamen Kürtçe olarak hazırlanan haftalık Welat (Ülke) gazetesi yayın hayatına başladı. "Kürt sorunu" gündemdeki yerini korurken, Kürt Ulusal Mücadelesinin geldiği noktanın bir ürünü Welat. Kürt Halkının mücadelesinin bir bileşeni ve onların sözcüsü olmaya aday. Nüfusu milyonları bulan bir halk, şimdiye kadar kendi diliyle eğitim yapamaz, gazete çıkaramazken, bugün kendi ulusal kimliğine sahip çıkıp, kültürünü geliştirmek ve yaşatmak istiyor.

Kürt Gazetelerinin tarihine bir gözattığımızda, tarihteki ilk Kürt gazetesinin 1898 yılında Miktat Bedirhan tarafından Mısır'da yayımlandığını görüyoruz. Ancak Arap harfleriyle yazılan "Kürdistan" isimli gazetenin Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içerisine sokulması 2.Abdülhamit tarafından yasaklanmıştı. Bu baskılardan sonra "Kürdistan" İsviçre'de yayımlanmayı 1902 yılına kadar sürdürdü.

1909'dan 1920'ye kadar ise, Kürtçe yayın serbestti ve Kürdistan, Rojakürt gibi gazeteler çıkmıştı. O zamandan günümüze kadar geçen sürede ise, Kürtçe yasak bir dil olarak kaldı.

70 yıl aradan sonra ise, Kürtçe yasağının kalkmasıyla iki ayrı Kürtçe gazete çalışması yapıldı. Bunlardan Rojname (Gazete) geçtiğimiz aylarda deneme yayını olarak çıktı. Önümüzdeki günlerde haftalık olarak çıkmayı planlıyor. 22 Şubat 1992 tarihinde yayın hayatına başlayan Welat ise, Kürtlerin çoğunluğu tarafından kullanılan Kurmançe lehçesiyle yazılmış. Zaman içerisinde ortak bir yazma ve konuşma diline varmayı hedefliyorlar. Bu çalışmayı tanıtmak amacıyla Welat Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdullah Keskin ile yaptığımız söyleşiyi aktarıyoruz.

Welat Gazetesinin çıkış amacı nedir? Neyi amaçlıyorsunuz?

Bugün Türkiye'de resmi verilere göre 20 milyon civarında Kürt yaşıyor. Kürtler 70 yıldır, temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmışlardır. Kürtçe bile yasaklanmış, Kürt tarihi ve kültürü üstüne hiçbir araştırma yapılamaz duruma gelinmiştir. Ama gelişen mücadeleyle birlikte bu dönem geride bırakıldı. Şimdi yeni bir dönem başlıyor. Bu yeni dönemde hayatın bir alanına yönelmek zorundayız. 70 yıllık asimilasyon süreci Kürt toplumunu tahrip etmiştir. Onun için "Ji bo jiyaneke nuh" (Yeni bir yaşam için) şiarını seçtik. Welat, yeni bir yaşam yolunda bizim için bir ilk adımdır. Kendi dilinde okuyup yazamayan milyonlarca insan... Bölünmüş parçalanmış bir toplum. Böylesi bir toplumda çıkıyoruz ve insanlarımızın başka gündemlerin tutsağı olmasını istemiyoruz.

Gelişen mücadeleyle, bir dönem geride bırakıldı. Şimdi yeni bir dönemde hayatın her alanında varolmak amacındalar. Kürtçe gazeteler bu çabanın bir parçası.

Yayın politikanızın ağırlık noktası ne olacak? Siyasal yelpazede kendinizi nasıl ifade ediyorsunuz?

Kürtler geleneksel bir toplumdur. Aydınların bireysel ürünleri bile önemli ölçüde geleneksel motifler taşıyor. Bugün geleneksel kültürler sadece Doğu toplumlarında değil, Batıda da yok olmakla karşı karşıya, Kürt kültürü ise uzun yıllar resmi devlet politikalarının etkisinde bırakıldı. Yazıya dökülmesi gereken birçok kültürel unsur var. Yayınlarımızda kültürel konulara geniş yer vereceğiz. Şinasi'den bu yana 100 yıl geçmesine karşın Türkiye basınına henüz nesnel habercilik anlayışı egemen olmadı. Nesnel habercilik yapmaya çalışacağız. Gerçek olgulara nesnel bir yaklaşım olarak da ifade edebilirim bunu.

Sosyalizmin sorunlarına eleştirel yaklaşan, ülkemizin ve bölgemizin tarihsel-sosyal-kültürel özelliklerini gözönünde bulunduran siyasal bir yelpaze olarak tanımlıyoruz kendimizi.

Kürt sorununun çözümü için kültürel özerklik yeterli mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Kürt sorunu kültürel bir sorun değildir. Tarihsel-toplumsal-siyasal boyutları vardır. "Kültürel özerklik" genellikle halk muhalefetinin geliştiği ortamlarda ortaya atılıyor ve hep kağıt üstünde kalıyor, ciddi somut adımlar atılmıyor. Kültür sorunu önemli güçlükleri olmasına karşın, halkın içinden çıkan kurumların (YMKM, Enstitü, gazete vb.) ciddi çalışmalarıyla uzun vadede çözülebilecek bir sorundur.

Kürtçe'nin konuşma dili olarak yaygınlığına rağmen, yazı dilinde kullanılmamış olmasının dezavantajı var. Gazeteyi kim okuyacak? Yaygın bir Kürtçe okuma yazma seferberliği başlatmadan ya da dil kurslarını yaygınlaştırmadan

Welat gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Abdullah Keskin: "Dilin Kürtçe olması bile mizanpajdan habere kadar birçok şeyi değişik kılıyor. Dolayısıyla gazeteyi hazırlarken hiç bir yayını örnek almadık."

gazetenin işlevli olacağını düşünüyor musunuz?

Sorunu Türk-Kürt diye nitelemek istemiyorum ama, Kürtlerin Türkçe için gösterdiği titizliği, özeni ve çabayı Türkiye'nin tüm insanlarından bekliyoruz. Neden Türk Kürdologlar, Fransız ya da Rus asıllı Kürdologlardan daha azdır? Gerçek kardeşlik bu tür karşılıklı çabalarla sağlanacak.

Dil kursları birkaç ay önce başlamıştı. Ciddi engeller var. Devlet Kürtçe eğitimi desteklemek bir yana halkın kendi imkanlarıyla oluşturduğu kurumlara baskı uyguluyor. Diğer yandan Kürtçe eğitim yapan medreseler var. Ayrıca son yıllarda Kürtlerde, Kürtçeye ciddi bir eğilim var. Özel durumların dışında Türkçe yazı kabul etmiyoruz. Bize gelen yazılar tahminlerin çok üstünde Kürtçe yazan kesimlerin olduğunu gösteriyor.

Gazetenizde Türk aydınları da yazabilecek mi? Ya da bunu istiyor musunuz?

"Aydın" nitelemesini hak etmiş, olgulara nesnel yaklaşabilen herkes hiç bir kategoriye tabi tutulmadan yazabilecek. Ama bizim için önemli olan Kürtçe yazmayı teşvik etmektir. Çeviri kokan bir dil istemiyoruz. Onun için çeviri yazılara daha az yer vermeyi düşünüyoruz. Önemli sorunlarımız var. Çözümleri de dolayısıyla hedeflediğimiz gazetede uzun vadede gerçekleşebilecek bir projedir.

Sizden önce bir deneme sayısı hazırlayarak piyasaya çıkan ancak henüz yayın faaliyetine başlamayan Rojname ile farklılıklarınız nelerdir?

Rojname ile çıkış noktalarımız, soruna bakış açımız tamamen farklı. Rojname ne bir homojenliği ne de gerçek anlamda bir çok sesliliği ifade ediyor. Hitap edeceği kitlenin istemlerini gözönünde tutmayan bir anlayışın ürünü.

Yeni Ülke gazetesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Onun bir Kürtçe versiyonu mu olacak?

Yeni Ülke'nin teknik bir takım eksiklikleri olmakla birlikte özellikle son dönemlerdeki yayınlarıyla Kürt halkının demokratik mücadelesine önemli katkıları olduğunu düşünüyorum. Onun veya bir başka gazetenin Kürtçe versiyonu olmak diye bir şey sözkonusu değil. Dilin Kürtçe olması bile mizanpajdan habere kadar bir çok şeyi değişik kılıyor. Gazeteyi hazırlarken, hiç bir yayını örnek olarak almadık. Tamamen kendi kadromuzun yetenekleri ölçüsünde biçimlendirmeye çalıştık.

Türk-Kürt çatışması tehlikesi karşısında, gazete yayın düzleminde nasıl bir tavır alacak?

Devletle ilişkili bir takım kurumların çabaları sonucunda Batıdaki Kürtler ve Türkler arasında bir gerginlik ortamı yaratılıyor. Devletin resmi politikası ırkçı ve Kürtleri yok sayan bir temelde gelişti. Buna karşı geliştirilen mücadele Türk halkına değil, Türk devletinin baskı ve zora dayalı politikasına karşıdır. Devlet zaten her gün kitlesel denebilecek kıyımlar gerçekleştiriyor. Helikopterlerle onbinlerce insanın üzerine kurşun yağdırıyorlar. Bölgedeki katliamları meşrulaştırmak için Batı'da bir Kürt psikozu yaratılıyor. Ufak bir olay bile istenmeyecek durumlara yol açabilir. Onun için bu konularda duyarlı olmak ve kışkırtmalardan kaçınmak gerekiyor. Kürtlerde bu yönde bir reaksiyona rastlanmıyor. Yöneticilerin ve görevlilerin bu tür provakatif tutumları terk etmeleri lazım.

Gazete olarak bu konuda yapabileceğimiz fazla bir şey yok. Her yanımızla kuşatılmışız zaten. Dileğimiz halkların bu tür provokasyonlardan kaçınması. Sol çevrelerin ve yayın organlarının şimdiki konumlarıyla engelleyici bir işlevi üstlenmeleri güç görünüyor. Günlük basının atacağı asılsız bir manşet bile bu çabaların hepsini baltalayabilir. Günlük basının kimler tarafından nasıl yönlendirildiği biliniyor. Dolayısıyla görev gene sol yayın organlarının üzerine düşüyor. Solun kendi içindeki çekişmeleri bırakıp, geniş açılımlar yapması gerektiğine inanıyorum. Bunun için şartlar oluşmuştur, geniş bir açılımın, demokratik bir çağrının kitlesel taban bulacağını sanıyorum.

Welat nasıl bir gazete olacak? Hangi konulara yer verilecek? Kadın, çevre, spor gibi konular yer alacak mı?

İlk sayımızın tirajı 40 bin civarında olacak. Gazetede haber yorumların dışında Kültür-Sanat, Dil-Edebiyat, Tarih, Dünya, Türkiye, Toplumsal Yaşam, Röportaj vb. sayfalar da var. Kadın, çevre vb. sorunlar yer alacak. Kadın sorunu kadının bakış açısından verilmesi gereken bir sorun. Ormanların, köylerin yakılıp yıkıldığı, doğal kaynakların tahrip edildiği bir coğrafyada yaşıyoruz. Çevre sorununu uzun bir dönem, global bir sorun olarak değil, halkımız ve ülkemiz için hayati bir sorun olarak düşünüyoruz ❑

8 Mart Dünya Kadınlar Günü

"Artık bir tarihimiz var"

Kadın Dayanışması*

Kadın Kurtuluşu Hareketi soruları ve pratiği ile gözardı edilemeyecek bir etki yarattı. Kadınlar politik gündemin ilk maddeleri arasına girdi; ya da doğru bir deyişle politik gündemi yeniden oluşturdular. Kadın Kurtuluşu Hareketi'nin bu kendini meşrulaştırma süreci, toplumun pek çok kesiminden gelen farklı tepkilere direnerek, onunla yüzleşerek gelişti. Toplumun değerler bütününün sorgulanması, bütün erkek egemen yapılar için tehdit ediciydi. Bu sosyalist sol için de geçerli oldu. Toplumsal muhalefetin en radikal iki odağı olarak sosyalizm ve feminizm bu nedenle uzun süre karşı karşıya kaldı. Sosyalist solun direnmesine rağmen feminizm, söylemi ve pratiği ile bir yandan sosyalizmin toplumsal dönüştürme projesini zenginleştirdi, öte yandan da kadınlara biraz daha sabretmeleri teklifini geçersizleştirdi. Bu süreç sosyalist solu kendisini sorgulamaya itti. Bugün solun, öteden beri dağarcığında bulunan "kadın sorunu"nu öncelikler sıralamasına yerleştirerek çözme yaklaşımı sarsıldı. Öte yandan, sola angaje kadınların organik bağlarına rağmen bugün oluşturdukları kadın gruplarının, (yarın için) sol yapıları dönüştürme potansiyeli taşımadığını kim söyleyebilir?

"Kadın Dayanışması"nın gündeminde yine ilk sırada başka kadınlarla kuracağı yeni ilişkiler yeralıyor. Bizim tarihimiz bir bakıma bu yeni kadınlararası ilişki üzerine düşünme tarihi oldu. Kendimizi bir grup olarak nitelediğimiz 1986'da Ankara'da kadın hareketini ayrıştıran, başka kadınlarla ilişki üzerindeki tartışmaydı. Kadın Dayanışması daha çok kadınla birlikte olmayı, anti-otoriter, anti-hiyerarşik yönelimlerine bir tehdit olarak algılamadı. Diğer taraftan birbirine benzeyen kadınlar olarak bir araya gelmemiz ve küçük gruplarda bulunup oradan politika yapmamızla ilgili eleştirilere de hep muhatap olduk. "Peki diğer kadınlar ne olacak?", "Onları kurtaracak mısınız?", "Siz kentli, sorunsuz kadınlarsınız, işçi ve köylü kadınlara nasıl ulaşacaksınız?"

Oysa önümüzde duran bizim açımızdan basit bir tercih meselesi değildi. Bizim meselemiz, başka kadınlarla sesimizi birleştirerek çoğalırken, kadınlar arasında bir güç ilişkisine dönüşmeyecek bir yapıyı keşfetmek, yaratmak ve sürdürmekti. Bu bağlamda dayanışma, grubumuzun etiği ve politikasının temel dayanağı oldu. Bu deneyimimizle, kadınlarla ilişki kurmanın, dayanışmanın farklı yollarını keşfettik. Bu yıl, Yüzüncü Yıl Kültürevi'nde bir grup ev kadını ile kurduğumuz ilişki ve etkileşim parçalanmış kadınlık dünyasını birleştirmeyi bizim için daha mümkün bir proje haline getirdi.

Bugün belki feministler bir avuç kadın olarak görülebilir, ama Kadın Kurtuluşu Hareketi'nin mesajı hemen her kesimden kadına ulaşmış durumda. Gerçekten de kadınlar artık eskisi gibi yaşamak istemiyor. Bu göze görünmeyen kadın muhalefeti varolan cinsiyetçi sistemi zorlayacak potansiyel bir güçtür. Bu gücün farkında olan erkek egemen sistem ise engelleme adımları atmakta. Bu çaba feministlere sataşan köşe yazılarında ya da devletin kadın hareketini kurumsallaştırma girişiminde görülebilir. Devletin, kadın bakanlığını "sunmasında" kuşkusuz kadın muhalefetinin payı büyüktür. Ancak, Birleşmiş Milletler'de 111 ülkenin "kadınlarla ilgili mekanizmalar" oluşturma kararını imzalamış olmasının ve "demokratikleşme" çabalarının vitrinini tamamlamanın etkileri de unutulmamalı.

Elimizdeki bu veriler, önümüzdeki dönemi Kadın Kurtuluşu Hareketi açısından daha bir hassas kılmakta. Bakanlıkla, yasalar yoluyla gerçekleştirebilecek taleplerimizin hayata geçirilebilmesi için ve yaklaşım olarak kadınlardan yana politika yapılmaya çalışıldığı sürece ilişki içinde olmayı reddetmiyoruz. Böyle bir noktada, bizim açımızdan ayırdedici olan beklentilerimizin tesbitini yapmış olmaktır. Bakanlığın kadınların sesi olamayacağı bilinciyle "bağımsız, özerk" alanımızı korumamız ve güçlendirmemiz, olmazsa olmaz koşuldur. Bağımsız kadın hareketi, kadın-erkek arasındaki egemenlik ilişkisinin ortadan kalkmasının güvencesi ve mevcut durumu bugünden değiştirmenin de itici gücüdür ❑

* Ankara'dan bir grup feminist kadın.

Nasıl bir kadınevi tartışması

"Korunak" değil, "kadınevi"

Ülfet Taylı

Kadınevleri ya da yaygın adıyla "sığınaklar", 1987'de bir grup feminist kadının başlattığı Dayağa Karşı Kampanya ile tartışma gündemine girdi. Dayak, erkek egemenliğinin yaygın ve meşru biçimiydi; bu yüzden de evli kadınların 1/3'ü dayak yerken, hemen tüm kadınlar cinsiyetleri nedeniyle yaşamlarının bir döneminde en azından dayak tehdidiyle karşılaşıyorlardı. Kampanya, aynı zamanda "özel hayat" sayıldığı için üzerinde konuşulmayan ve dokunulmaz sayılan bir alanın kapılarını da açtı. Aile içinde, evde yaşadıklarımız politikanın dışında değildi, değiştirmeye çalışmak için de beklemek, "yarın"a ertelemek gerekmiyordu. Kocalarından dayak yiyen kadınların, bu sorunu ortaklaştırabilecekleri, dayanışma duygusunu hissedebilecekleri "sığınak" düşüncesi kampanyanın kısa vadeli hedeflerinden biri oldu.

Aile, babanın çocuklara, kocanın karısına egemen olduğu bir kurum. Dayak da bu egemenliğin bir ifadesi, hem de bunu sürdürmenin bir aracı. "Özel yaşam" aslında bir yanılsama. İki kişi arasındaki ilişkide ortaya çıkan sorunlarda bizi tek başına kalmaya mahkum eden, sorunların kaynağı bizmişiz gibi hissetmemize yol açan bir aldanma bu. 1987'de açılan dayağa Karşı Kampanya bu gerekçelerden yola çıktı.

Batı'da sığınmaevleri bir yandan kadın hareketinin yükseldiği, bir yandan da sosyal refah devletinin ezilenlere kısmi haklar tanıdığı bir döneme denk düşüyor. Belediyeler ve diğer resmi kuruluşlarca oluşturulan kadınevleri, projenin radikal yanlarını törpüleme eğilimini de içinde taşıyor. Kadınevleri iki toplumsal grup arasındaki iktidar ilişkisinin her an şiddete dönüşebildiğini ve buna karşı kadınların kendi dayanışmalarını, mücadele geleneklerini yaratmalarını vurgulayan yönüyle resmi ideolojinin sınırlarını zorluyor. "Hayır" kurumlarından farklılığını koyabildiği, aileye olan bağımlılığı kadınevine bağımlılığa dönüştürmediği, kadınların kendi kararlarını vermesinde cesaretlendirici olabildiği ve onları farklı bir yaşama hazırlayabildiği ölçüde aileyi parçalama potansiyeli içeriyor. Bütün bunların gerçekleşebilmesi ise güçlü bir kadın hareketi ile mümkün. Batı'da olduğu gibi Türkiye'de de belediyelere bağlı kadınevleri, aynı zamanda kadınların özgül taleplerinin içeriğinin sistem tarafından nasıl boşaltılabileceğini ortaya

koyan deneyimler sundu.

Sığınak düşüncesine özellikle SHPli adaylar büyük ölçüde oy kaygısıyla 26 Mart yerel seçimlerinde sahip çıktılar. Ancak belediye tarafından oluşturulan projelerin hiçbiri, kadınevlerinin "korunak" olmanın ötesinde, kadınların özgüven kazanacakları ve sonraki yaşamlarında tek başına ayakta durmalarını sağlayacak, iç işleyişinin orada yaşayan kadınlar tarafından belirlendiği bir çizgide değildi. Şişli ve Bakırköy'de kurulan iki kadın sığınağı, dövülen kadınların hiç değilse bir bölümünün "ortada kalmasını" engelledi, ancak şiddetin, otoritenin, hiyerarşinin ilk örneklerinin yaşandığı aile kurumunu sorgulayan, kadın dayanışmasını hedefleyen bir zemine oturmadı. Şimdi bu iki sığınak da yol ayrımına gelmiş görünüyor.

Aile içinde şiddete uğrayan ve şiddeti uygulayanlar hakkında kovuşturma açılmasını istemek üzere karakola başvuran kadınlar, komiserlerin ve polis memurlarının olmadık hakaretlerine maruz kalıyorlar. Aile içindeki şiddet ortamından kaçmayı başaran çok az kadın, şikayet için karakola gittiğinde sanki bu suçu kendisi işlemiş gibi itilip kakılmakta, aşağılanmakta. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'ndan bir grup kadın bu uygulamayı ve dayak atan kocayı koruyan tutumu protesto için, 20 Şubat'ta Şişli karakolu önünde bir basın toplantısı düzenledi.

Batı'da sığınmaevleri bir yandan kadın hareketinin yükseldiği, bir yandan da sosyal refah devletinin ezilenlere kısmi haklar tanıdığı bir döneme denk düşüyor. Belediyeler ve diğer resmi kuruluşlarca oluşturulan kadınevleri, projenin radikal yanlarını törpüleme eğilimini de içinde taşıyor.

Oldukça elverişsiz sayılabilecek bir mekanda (genişçe bir apartman dairesi) kurulu Şişli Kadınevi'nde bugüne kadar 85 kadın kalabildi. Kadınevi yöneticileri tarafından verilen bilgilere göre kadınlar ortalama 3 ay olan kalma süresi içinde grup terapileri ve sağlık hizmetlerinden yararlandılar. Kadınların, kadınevi ile kurdukları ilişkinin niteliğini anlamak için başvurdukları andan sonraki işleyişe gözatmak yeterli.

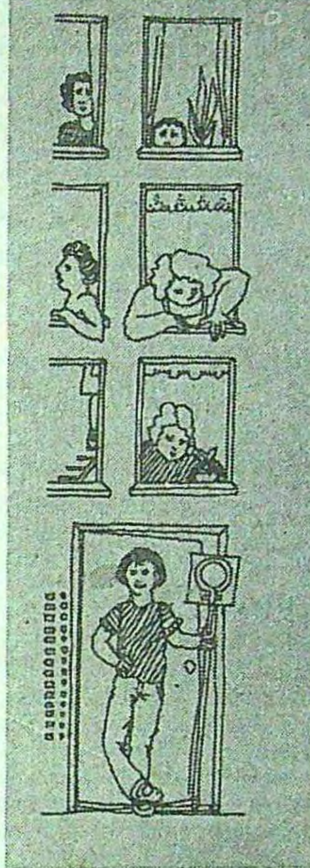
Koca dayağının özel yaşam "mahrem" sayıldığı için hiç konuşulmadığı, üstelik bu yüzden kocanın değil kadınların kendilerini suçlu bile hissettikleri düşünülürse, kadınların dayak nedeniyle evden ayrılmaya karar verdikleri anlar gerçekten de yaşamlarındaki en güç dönemler. Tam da böylesi bir noktada telefon eden, ya da bizzat belediyeye gelen kadın, kanalizasyon, yol, su vb sorunları için oraya gelmiş diğer insanlar gibi halkla ilişkiler müdürlüğüne başvurmak zorunda. Haftada iki gün gelen psikoloğa derdini anlatıp kadınevinde kalmaya başladığında oldukça ağır kurallar onu bekliyor. Kadınevinden ancak nereye gittiğini belgeleyerek çıkabiliyor, saat 17.00'den geç dönemiyor. Yaşadıklarını henüz sorgulamadan koca baskısının yerini bu kez farklı baskı biçimleri alıyor. Kendi başına iş aramak için izin almayı becerse gerekli cesareti nereden bulacak? Psikolog Esra İlem, buna sığınıyor: "Zaten kocalarından korktukları için bakkala bile gidemiyor kadınlar, biz rahatlıkla girip çıkmalarına izin versek de gitmezler ki..." Şişli Sığınma Evi'ni yöneten belediye görevlileri, salt kadınlara dönük hizmet vermekten oldukça rahatsız. Bu yüzden Mor Çatı ile farklılıklarını vurgulamaya özen gösteren Halkla İlişkiler Müdürü Durhan Çayhan "Mor Çatı bizim toplumsal yapımıza dönük değil. Erkeği eğitirsen kadın ezilmez" diyor. Sığınmaevini, psikolojik sorunları olan erkeklerin de yararlanabilecekleri bir Sosyal Ev projesine dönüştürme hazırlıkları içinde olduklarını anlatıyor. 2 yıllık süre içinde 400 kadar kadının kaldığı Bakırköy Kadınevi ise belediye başkanının değişmesiyle varolup olmama sorunuyla karşı karşıya kaldı. Kadınevinin belediye bünyesinde dahi kurumlaşamamış olması, bütçesinin belirsizliği, yeni başkanın kadınevine basında da yer alan soğuk yaklaşımı yönetici Uğur İlhan'ın istifasına yol açtı. Uğur İlhan'la birlikte kadınevinde kalan bir grup kadının da protestosu üzerine belediye kadınevi yönetimini Mor Çatı'ya devretmeye karar verdi. Eğer Şişli Belediyesi'nin daha önce yaptığı gibi özerk bir yapı oluşturulması fikrinden vazgeçilmezse ilk kez tümüyle kadınların yönettiği bir kadınevi deneyimi yaşama geçmiş olacak ❑

Hamburg'ta bir kadınevi yöneticisi anlatıyor:

"Kurtulmuş" kadınlar değiliz

Işık Soner 11 yıldır yurtdışında mülteci olarak yaşıyor. Hamburg'da çeşitli kadınevlerinde sosyal danışmanlık yaptı. Son 9 aydır otonom bir kadınevinde çalışıyor. Mor Çatı'da 11 Ocak 1992'de kendisiyle yapılan söyleşiden bir bölüm sunuyoruz.

Otonom kadınevleri Almanya'da '68 hareketiyle birlikte ortaya çıktı. Belediyeye ait kadınevleri de var. Ancak bunlar adeta bir yurt havasında. Akşam kapıları belli bir saatte kapanıyor, girip çıkmak yasak. Çok sıkı kurallar var. Kadın bakış açısıyla değil, "yardımseverlik" anlayışıyla yönetiliyorlar. Otonom kadın evleri ise işletme giderlerini yıllık bütçe yaparak belediyeden aldıkları halde iç işlerinde tümüyle bağımsız. Öyleki bu evlerde kimin çalışacağına dahi belediyeler değil, orada kalan, çalışan kadınlar birlikte karar veriyorlar.

Almanya çapında otonom evlerin sayısı yaklaşık 480 kadar. Yalnızca Hamburg'da 4 tane var. Otonom kadınevlerinin temel felsefesi, şiddete uğrayan kadınlara mekan ve olanak sağlamak, onlara kendi ayakları üzerinde durma süreçlerinde destek olmak. Burada önemli olan, kadının kocaya ya da aileye olan bağımlılığını, "bize" olan bağımlılığa dönüştürmemek. Kendileri için yapmaları gereken işlerde onlara destek olmaya, yalnız bırakmamaya özen gösteriyoruz, ama işi "onlar adına" yapmıyoruz. Çünkü böylesi bir yaklaşım kadının kendine olan güvenini azalttığı gibi, bağımlı yaşamasını da besliyor. Evin yatak kapasitesi çocuklarla birlikte 33. Ancak daha çok sayıda başvuru olursa genişletebiliyoruz. Odalar 3 kişilik, yurt ya da otel havası yaratmamak için ranza kullanmıyoruz. Biz orada ücretli çalışan 8 kadınız. Kalmak isteyen kadınlarla bizler görüşüyoruz. Bu görüşme çok önemli. Bizden kaynaklanan hatalardan dolayı bazı kadınlar ilk görüşmeden sonra gidiyor. Buranın bir otel ya da pansiyon olmadığını, bizlerin yönetici olmadığını, olmak istemediğimizi, dayanışma gösterdiğimizi, ortak kurallarımızı, kendisinin de kararlara katılması gerektiğini anlatıyoruz.

Kadınlarla kurduğumuz ilişkide "kurtarıcı" olmadığımızı, "kurtulmuş kadınlar" da olmadığımızı, kadın olarak benzer sorunları yaşadığımızı vurgulamak önemli. İlk görüşmeyi mutlaka iki kişiyle yapıyoruz. Tek ya da üç kişi değil. Kalmaya başlayan kadınlara odalarının anahtarını hemen, ana kapının anahtarını ise bir hafta sonra veriyoruz. Evin işleyişinde bütün kadınların eşit katılımına dayalı ortak yönetim esas. Hiyerarşi yok. Çalışanlar arasındaki işbölümü dönüşümlü. Her yıl iki kişi defter tutuyor, diğer ikisi bürokratik raporlar yazıyor vb...

Tüm kadınlarla eşit işbölümüne dayalı bir ilişki yaşamaya çalışıyoruz. Otokontrol uygulayarak hiyerarşi yaratmamaya çalışıyoruz. Bunun dezavantajları da var kuşkusuz. Zaman zaman koordinasyon kopukluğu ya da dağınıklığa yol açsa da hiyerarşisiz yaşamaktan' mutluyuz. Yasaklarımız da var: Hırsızlık, alkol kullanmak, uyuşturucu almak, adresin gizliliğine uymamak, kalmakta olduğu süre içinde fahişelik yapmak ve şiddet (çocukları dövmek).

Yasaklar ihlalin derecesine göre belirleniyor. Ortak toplantı yaparak ne yapacağımıza birlikte karar veriyoruz. Hırsızlık ise hemen evden uzaklaştırmaya yol açıyor. Ancak polisi ve devleti kesinlikle iç işlerimize karıştırmıyoruz. Polisi yalnızca dışardaki işlerimizde kullanıyoruz. Kadına refakat edip evinden eşyalarını almak, ya da evin önüne gece gelip olay çıkaran kocalara karşı... Ancak bir kez içeri sokarsak, bir daha çıkaramayacağımızı bildiğimizden polisi hırsızlık olayları da dahil kesinlikle içeri sokmuyoruz. Kadınevinde kalmanın süresi yok, ancak kadın evleri, kadının kendi hayatını kurmasında sadece bir geçiş yeri. Bunu istismar eden kadınlar da var. Çalıştığı ve ev bulabileceği halde, para biriktirmek vb gibi nedenlerle evde kalmaya devam ediyorlar. Bunu anladığımızda kendisine belli bir süre tanıyarak evden çıkmasını istiyoruz.

Yasakların dışında, kadınlarla çok keyifli şeyler de yapıyoruz. Her ay kahvaltımız var. Evdekiler, evden ayrılanlar, tekrar kocasına dönenler, yani ilişkiye geçtiğimiz tüm kadınlarla sabah kahvaltılarında buluşup sohbet ediyoruz, her yıl isteyenlerle tatile gidiyoruz, doğum günü partilerimiz var.

TARTIŞMA

"Türkiye'de kadın hareketinin ve feminizmin bugünkü durumu ve onu önümüzdeki on yılda bekleyen sorunlar"

Tartışmacılar : Saadet Özkol/Şirin Tekeli/Gülnur Savran/Nükhet Sirman Fatmagül Berktay/Canan Arın

Yer : Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
Fransız Hastanesi Sok. Özbakır İşhanı 3/2 Harbiye/İstanbul

Tarih : 8 Mart 1992 Pazar Saat: 13:00

Üniversiteli kadın olmak

Semra Füsun

Üniversiteli bir kadın olmanın ne anlama geldiği üzerine düşündüğümde aklıma ilk gelen annemin "önce iyi bir eğitim, ardından iyi bir izdivaç", "özdeyişi" oluyor. Annem bu sözleriyle bugün üniversiteli kadına sunulan kişisel-toplumsal hedefi son derece öz bir biçimde "formüle" ediyor aslında. Bugün üniversiteli kadının karşısında iki seçenek duruyor; ya iyi bir eğitim görüp iyi bir izdivaç yapacaksınız (ne demekse), ya da reddedeceksiniz. Ben ikincisini seçtim.

Üniversiteye başlayana kadar hep "farklı şeyler" yaşadığımı düşünürdüm. Başkalarınınkine benzemeyen bir baba, ağabey, eş dost... Bizimki gibi, açık şiddetin yaşanmadığı bir ailede bile; bir tiranın ezici, öğütücü ağırlığını, sürekli izleyen gözlerini her yerde hisseder, ama tüm bunların "sevgi" adına yaşandığı bir mekanizmada, ne yapılabileceğini bir türlü keşfedemezdim. Kendimi bildim bileli oluşturmak için çaba gösterdiğim direnme odakları da her an açık saldırılara maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıyaydılar.

Üniversiteli olmayı bir kurtuluş olarak görüyordum. Bir türlü sevemediğim; neden sevmediğimi ise anlamlandıramadığım aile kurumundan bağımsızlık hayaliydi üniversite. Lisenin son yılında bir yandan kadın hareketiyle öte yandan sosyalizmle tanışıklığım başladı. Kadın hareketiyle yakın bağlar kurabilecek bir nesnellik mevcutken (hareketin en canlı dönemini yaşaması, yayınların çıkması) sosyalizmle kurduğum bağlar çok daha soyut ve ilkeldi. Aynı dönemde üniversiteyi kazandım. Kazandığım üniversite değil de, özgürlüğümmüş gibi budala bir iyimserlik içindeydim. Artık 18'indeydim; (filmlerde hep 18'indeki gençlere özgürlük "verilir" ya...), çalışıyordum, oldum olası kendimi yabancı hissettiğim aile kurumunun etki alanından çıkacaktım. Bunlara bir de üniversite atmosferinden beklentilerim eklenince uzun süre ayaklarım yere basmadan gezdim. Bir süre gerçekten farklı oldu, ekonomik bağımsızlığımın da etkisiyle ailenin otoriter alanının dışına çıkmak mümkün oluyordu. Asıl sorun (savaş demek daha doğru aslında) işi bıraktığımda; ardından da ilk kez gözaltına alındığımda başladı. Havuç buzdolabına kaldırıldı; sopa kullanılmasa da (ne de olsa biz uygar bir aileydik) gösterildi. Babam okuldan almakla tehdit etti, annem babama destek oldu, çok şaşırmıştım. Bu işte bir gariplik var diye düşünüyordum; hani 18'imi bitirince özgür olacaktım? Bunu bana özgürlük vaadeden anneme ve babama sordum. Babam fikir değiştirdiğini, "okul bitene kadar himayesi altında olacağımı, ondan sonra ne b.... istersem yiyebileceğimi" söyledi. Annem babamdan daha "pederşahi" davranarak "bir evlat isterse 50 yaşına gelsin, o annesi ve babası için hala çocuktur" dedi. KANDIRILMIŞTIM! (Heyhat, resmi tarih söylemez ama kadınların tarihi kandırılmışlıklarının tarihidir. Tarihin akışını değiştirmek için -resmi tarih yazıcılar "biz sizi kandırdık" demediklerinden- önce bunu anlamak gerekiyor)

Her neyse, kandırıldığımı kabul ettikten sonra başka kandırılan var mı, yoksa bu yalnızca bana özgü bir aptallık mı diye çevreme göz gezdirdiğimde gördüm ki, birçok kadın için aynı şey sözkonusu. Benim bir üniversiteli olarak katıldığım ve bana çok doğal gelen YÖK'ü, okul içinde elini kolunu sallayarak gezen polisi protesto eylemleri önümde yeni bir pencere açtı: Başka insanlarla birlikte karşı çıkmak ve bunu yüksek sesle söylemek. Çevremdeki politik mücadele içinde yer alan kadınları gözlediğimde devlete, okul içindeki militer aygıtlara, okul yönetimine karşı birlikte savaşımın özgüven kazanmada, dayatılan normları kırmada oldukça önemli rol oynadığını gördüm. Kamusal alandaki savaşımı iradeleriyle seçtikleri bir yaşam biçiminin doğal bir sonucu olarak algılayıp cesur ve kararlı bir biçimde savaşan bizler, özel alanın sınırları içinde çok daha fazla yıpranmaktaydık. (Aslında bu noktada özel alan-politika ilişkileri ya da politikanın tanım aralığına dair bir tartışma yürütmek gerekmekte. Ancak bu yazının sınırları buna yetmeyeceğinden şimdilik durumu saptamakla yetiniyorum)

Şimdiye kadar ki deneyimlerim oyunun kendisini ortadan kaldırmadan, kurallarını tümüyle değiştirmenin mümkün olmadığını gösterdi; ancak benim gibi sinirlerini sağlam tutmak için olağanüstü çaba gösterip uzun süreli bir savaşı göze alanlar için önemli oranda esnetmek mümkün.

Sonuç olarak ben "iyi bir eğitim-iyi bir izdivaç" formülüne karşı çıkıyorum. Bu karşı çıkışım sırasında; bana karşı çıkan ve bunun için her türlü yasal, yasadışı, psikolojik, ekonomik vb. silahı kullanan; gerek eğitim camiasına gerekse izdivaç taraftarlarına teşekkür ediyorum. Onların aciz likleri ve komiklikleri olmasaydı direnecek ve gülebilecek gücü bulamazdım ❑

Darbeye karşı yasa değişikliği öneren Celal Kürkoğlu:

"Meclis'te direneceğime söz veriyorum"

Erdem Gül

Bir sabah radyoda marşlarla uyanmak... ve sonra davudi bir sesten "Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmetler Yasasının kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevinden hareket ederek, emir komuta zinciri içinde yönetime el koymuştur" diye biten bir nutuk dinlemek... İşte Türkiye'nin karşısına hep böyle çıktı darbeler. Sonra işkence oldu, idam oldu, cezaevleri oldu, binlerce, onbinlerce insan için. Belki epey şakşakçısı, seveni de oldu darbelerin. Onlardan bazıları bir ardıç kuşu olup kondular özel TV ekranlarına ve akıllarınca alay ettiler darbelere karşı çıkanlarla.

Öte yandan, her darbe kendi karşıtlarının sayısını da arttırdı. Darbe, darbecilerin bile savunamaz olduğu bir eylem oldu çıktı tepkiler karşısında. SHP Adıyaman Milletvekili Celal Kürkoğlu'nun, kamuoyuna "Darbeye Karşı Kanun" olarak yansıyan yasa değişikliği önerisi, bu doğrultuda parlamentoda atılmış önemli bir adımdı.

Celal Kürkoğlu, meclisin en genç milletvekillerinden. O'nu kamuoyu daha çok DSP içinde Ecevit'e karşı verdiği mücadeleden tanıyor. Ecevitlerin partinin kuruluş ilkelerini çiğnedikleri gerekçesiyle DSP'de başlayan muhalefetin lideriydi. Ekim ve Kasım 1987'de iki kez toplanan DSP Kurucular Kurulu'nda DSP Genel Başkanlığı'na seçildi. Daha sonra arkadaşlarıyla birlikte SHP'ye katılan Kürkoğlu, 20 Ekim seçimlerinde Adıyaman Milletvekili olarak parlamentoya girdi.

Kürkoğlu'yla SHP grubuna verdiği ve darbelerin en azından bazı gerekçelerini ortadan kaldırmayı hedefleyen yasa değişikliği önerisi üzerine görüştük.

"Önergemizin meclisten geçmesi, yasalaşması bir daha darbe yapılmasını kesinlikle engelleyecektir diyemem. Ama bir caydırıcılık yanı olur. Bu tür yasalar tek başına yeterli değildir. Darbelere karşı asıl önlem seçimle gelmiş insanların yüreklerinde, cesaretlerinde, bilinçlerinde yatar".

Önce şunu sormak istiyorum, bu tür yasalarla darbelerin önlenebileceğine inanıyor musunuz? Zaten anayasaları ihlal ederek darbe yapan generaller, bu yasa çıkarsa darbe yapmaktan vazgeçerler mi?

Önergemizin Meclis'ten geçmesi, yasalaşması bir daha darbe yapılmasını kesinlikle engelleyecektir diyemem. Ama bir caydırıcılık yanı olur. Darbeye karşı çıkış biçimlerinden birisidir ve bir parlamenter olarak benim parlamentoda hayata geçirmek zorunda olduğum biçimdir. Ayrıca bu önergenin yasalaşması darbelerin önüne çıkarılacak bir engeldir de. Yasa çıktıktan sonra kimse kalkıp da "ben bu yasanın şu maddesine dayanarak, İç Hizmet Yasası'nın bu maddesine dayanarak yönetime el koydum" diyemeyecek.

1960'da, 1970'de ve 1980'de onar yıl arayla üç kez yapılan ve yapılması nerdeyse bir gelenek haline getirilen askeri müdahaleler, iktidarı devralmalar demokrasi için bir yüzkarasıdır. Bunu önleyici tedbirler almazsak, bu gerçekten bir gelenek haline gelir. Bu yüzden bir milletvekilinin bu yasa önergesini vermesi zorunluydu diye düşünüyorum.

Dediğim gibi, bu parlamentoda verilecek mücadelenin bir parçası. Dahası da var kuşkusuz. Asıl Silahlı Kuvvetler'in şunu öğrenmesini sağlamak zorundayız: "Ben silahla meclise dayandığım zaman ordaki çalışanlar bırakıp kaçmayacaklar, meclisi terkedip evlerine gitmeyecekler. Orada, seçimle gelmiş ve ancak seçimle çıkacak yürekli insanlar var". İşte bu imajı verebilirsek darbeleri engelleme şansımız olur.

Ben kendi adıma konuşuyorum. Bu parlamentoya seçimle ve halkımın oylarıyla geldim. Yasal sürem dolmadan da hiçbir güç beni buradan çıkaramayacak.

Yani, bir daha darbeye kalkışanlar olursa "ben meclisi terketmem" diyen milletvekillerini de karşılarında bulacaklar. Siz bunlardan biri olacağınızı şimdiden ilan ediyorsunuz.

İspanya parlamentosunda yaşanan olayı televizyondan izlediniz mi bilmiyorum. Askerler silahlarıyla parlamentoya doluştular. Ama sonra geldikleri gibi gitmek zorunda kaldılar. Türkiye'de de olması gereken budur. Evet, ne tür baskılarla karşılaşırsam karşılaşayım, Meclis'i asla terketmeyecek milletvekillerinden biri ben olacağım. Eğer demokrasiyi ülkemizde yerleştirmek istiyorsak, kalıcı ve gerçek bir demokrasi

istiyorsak herşeyden önce askerlerin demokrasiye müdahale alışkanlığını kırmamız gerekiyor.

Demokrasinin tam olarak uygulandığı hiçbir ülkede Silahlı Kuvvetler yönetime el koymaz, koymamıştır. Darbeler sadece azgelişmiş ülkelerde sözde bir çare olarak çıkabiliyor halkın karşısına.

Silahlı Kuvvetler de bu memleketin, bu halkın bir parçasıdır, ancak onun görevi sınırları beklemek, ülkeyi dış tehlikeler karşısında korumaktır.

Silahlı Kuvvetler mensupları da, her vatandaş gibi, politika yapabilir, parlamentoya girebilir. Bu onların doğal hakkıdır. Ancak parlamentoya üstündeki üniformayı çıkararak girecektir. Parlamentoya silahsız olarak girecektir. Devletin sınırları beklemesi için verdiği silahı, aklına estiği zaman ülkenin en yüce organına çevirmesini, yönetime el koymasını, ben demokrasimiz adına çok acı bir durum olarak değerlendiriyorum.

Bu yalnızca demokrat insanları, demokrasiyi incitmekle kalmıyor aslında. Aynı zamanda Silahlı Kuvvetlerin tarihi saygınlığına da gölge düşürüyor.Yasa değişikliği önergemiz geçerse, hem demokratikleşme sürecinde bir adım daha atmış olacağız, hem de Silahlı Kuvvetler halkın gözünde daha saygın bir hale gelecek.

Yasa değişikliği önergenizin zamanlaması da anlamlı. Son günlerde olaylar tırmanıyor. Parlamentoda belki kritik günler yaşanacak, olağanüstü hal yasasının uzatılması gündeme geldiğinde Cumhurbaşkanı PKK'ya karşı operasyondan söz ediyor. Öldürmeler, bombalamalarla birlikte darbe olasılığı da akıllara geliyor. Acaba bütün bu olup bitenleri gözleyip, şimdi böyle bir önergenin tam zamanıdır diye mi düşündünüz?

Evet, bütün bunların zamanlama açısından bir etkisi oldu. Ama aslında bu önerge geç bile kalmıştır. Keşke daha önce bir başkası gündeme getirmiş olsaydı.

Türkiye'de yapılan askeri müdahaleleri incelersek, askeri müdahaleler öncesinde yaşanan olayları incelersek, önce olayların tırmandığını, tırmandırıldığını, inanılmaz güç olayların yaşandığını görürüz. Yaşanan üç darbede de, istihbarat örgütünün, yabancı istihbarat örgütleriyle dirsek temasında olduğu, bazı olayların içerisinde olduğu yazıldı, kitaplara konu oldu.

Türkiye'de belirli aralıklarla gündeme gelen ve iyi, güzel ne varsa saldıran askeri darbeler, yalnızca kitle örgütlerini değil, parlamentoyu da kapatır. "Darbeye karşı kanun" olarak tanımlanan yasa değişikliği kabul edilirse, yine bir sabah marşlarla uyanıldığında parlamentonun alacağı tavrı şimdiden bilmek olanaklı değil, ama "İç Hizmet Kanununun bu maddesince" diyerek yönetime "el koyamayacak."

Ben şuna inanıyorum: Gerekçesi ne olursa olsun darbe meşru sayılamaz. Her türlü bunalım ancak tartışmasız en yüce organ olan parlamentoda aşılabilir. İşte, önergemi de bu inançla ve şimdiye kadar darbecilerin sözde de olsa ortaya koydukları bir gerekçeyi ortadan kaldırmak için yaptım.

12 Mart ve 12 Eylül öncesi olaylarla bugün yaşanan bazı olaylar arasında kimi paralellikler kurmak mümkün. Aklıma aynı sonuca ulaşılabileceği gibi birşey getirmek istemiyorum. Ama öte yandan da, bekleyerek daha fazla kaybedecek zaman olmadığı inancındayım.

İsterseniz biraz da değişiklik önergeniz üzerinde duralım. Bundan önceki darbelerden, Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanunu'ndaki "Cumhuriyeti korumak ve kollamak" sözlerinin darbecilerce dayanak olarak sunulduğunu biliyoruz. Siz, darbecilerin kullandıkları bu tür gerekçeleri ortadan kaldırmaya yönelik bir önerge verdiniz ve bu şimdi SHP grubunda. Önergeniz yasalaşırsa artık radyoda "Silahlı Kuvvetler, İç Hizmet Yasası'nın kendisine vermiş olduğu görevden hareket ederek, emir ve komuta zinciri içerisinde yönetime el koymuştur" cümlesini duymayacak mıyız?

En azından artık bu cümle ile başlayamayacaklar. TSK İç Hizmet Yasası'nın 43. maddesi TSK mensuplarının görev alanını çiziyor ve siyasetle ilgili yasaklar getiriyor. Ben bu maddenin sonuna şu cümlenin eklenmesini istiyorum: "Koşullar ve gerekçe ne olursa olsun TSK mensupları yönetime el koya-

Değişiklik önerisinde neler var?

31.7.1970 tarihli ve 1324 sayılı Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkilerine Ait Kanun'un 4. maddesinin şu andaki hali:

"Genelkurmay Başkanı, şahsen veya yetkili kılacağı kişi ve kuruluşlarla, görev ve yetkilerine ait konularda ilgili bakanlıklar, daireler ve kurumlar ile doğruca yazışma yapabilir ve temaslarda bulunabilir."

Değişiklik önergesindeki hali:

"Genelkurmay Başkanı, görev ve yetkilerine ait konularda ilgili bakanlıklar, daireler ve kurumlar ile yazışmalarını ve temaslarını Milli Savunma Bakanı kanalıyla yapar."

4.1.1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 35. Maddesi ile 43. Maddesinin birinci paragrafının şu andaki hali:

Madde 35: "Silahlı Kuvvetlerin vazifesi, Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktır."

Madde 43: "Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü siyasi tesir ve düşüncelerin dışında ve üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi parti ve derneklere girmeleri bunların siyasi faaliyetleri ile münasebette bulunmaları, her türlü siyasi gösteri, toplantı işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk ve beyanat vermeleri ve yazı yazmaları yasaktır."

Değişiklik Önergesindeki Hali:

Madde 35: "Silahlı Kuvvetlerin vazifesi, Türk yurdunu, Anayasa ile tayin edilmiş bulunan Türkiye Cumhuriyetini ve demokratik düzeni korumaktır."

Madde 43: "Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü siyasi tesir ve düşüncelerin dışında ve üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi parti veya derneklere girmeleri, bunların siyasi faaliyetleri ile münasebette bulunmaları, her türlü siyasi gösteri, toplantı işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk ve beyanat vermeleri ve yazı yazmaları yasaktır. Silahlı Kuvvetler mensupları koşullar ve gerekleri ne olursa olsun ülkedeki siyasi iktidara müdahale edemez, ülkenin yönetimine el koyamaz, yönetimi devralamaz."

maz. İktidara müdahale edemez, yönetimi devralamaz".

Bundan sonra darbe olacağını düşünmek istemiyorum, düşünemiyorum ama yine de parlamento çatısı altında darbelere karşı bazı adımlar atılması gerektiğine inanıyorum.

Bir noktayı tekrar vurgulamak istiyorum. Bu tür yasalar tek başına yeterli değildir. Darbelere karşı asıl önlem seçimle gelmiş insanların yüreklerinde, cesaretlerinde, bilinçlerinde yatar. Ancak darbecilere karşı çıkarak "Ben halkımın oylarıyla geldim ve yalnızca onların oylarıyla giderim" diyecek yürekli insanların parlamentoya hakim olması darbelerin önüne gerçek bir set çekebilir. Ben bu mecliste bu tür arkadaşların çoğunlukta olduğuna inanıyorum ve bu yüzden önerimin geçeceğinden de kuşku duymuyorum.

Peki, darbeler sadece parlamentodaki direnişle önlenebilir mi? Darbeden bütün bir toplum zarar görüyorsa ona bütün bir toplumun karşı çıkması gerekmez mi?

Hem 12 Mart'ta, hem de 12 Eylül'de darbeye karşı tabanda oldukça önemli mücadeleler sergilendi. Gençler, işçiler, memurlar tepki gösterdi ve bu tepkileri yüzünden de büyük acılar çektiler. Oysa 12 Eylül partileri kapattı, parti yöneticilerinden ses çıkmadı. Parlamento feshedildi, "parlamentoyu terk etmem" diyen bir tek yürekli ses duymadık. Eğer asker üç kez demokrasiye müdahale etmiş, yönetime el koymuşsa bunun asıl sorumluluğu parlamentoya aittir. Darbe bir demokrasi ayıbıysa, bu ayıp halkın değil parlamentodakilerin üzerindedir. Ben sağ olduğum sürece böyle bir ayıba katlanamayacağım sözünü vererek seçildim. Eğer parlamentoda müdahaleler karşısında yaşamını bile feda etmeyi göze alan bir oluşum olursa, direnme halkın her kesiminde en umulmadık boyutlara ulaşır. Ben böyle bir oluşumun yaratılması için çalışılması gereğine inanıyorum ve çalışıyorum.

Önergenizin gerekçesinde kimsenin karşı çıkamayacağı çarpıcı saptamalar sıralamışsınız. Her darbeden sonra, darbenin hasarlarını tamir için yıllarca uğraşılıyor diyorsunuz. Menderes ve iki bakanı idam ediliyor, yıllar sonra bunun hata olduğu kabul ediliyor. 12 Mart ve 12 Eylül de haksızlıklarla dolu. Siz seçim kampanyanızda Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını sık sık gündeme getirdiniz. Şimdi, bu üç insana karşı yapılan haksızlığın da düzeltilmesi için bir önerge vermeyi düşünür müsünüz?

Biz istiyoruz ki, bu ülke bir daha yaptıklarına pişman olmasın. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı da Menderes'lerinki gibi kamu vicdanında eziklik yaratmaktadır ve bu durum onarılmadıkça yaratmaya da devam edecektir.

Ben sadece 12 Mart'ın haksız yere idam ettiği o genç insanların değil, sonradan idam edilen diğer gençlerin, vatandaşlıktan çıkarılmışların, yurtdışında yaşamını yitirmiş Nazım Hikmet'lerin, kısacası 12 Eylül sonrası benzer durumlara düşen bütün insanlarımızın demokratik haklarının siyasal haklarının, vatandaşlık haklarının iadesi için her türlü çabayı harcamaya hazırım. Parlamenter olarak üstüme düşen ne varsa yapmaya hazırım. Ve zaman içerisinde yapacağım da. Bu benim için bir görevdir ❑

Türki cumhuriyetlerde 16 gün

Türkiye "ağabeylik" yapmasın

Nadire Mater

Bakü'ye hangi uçak gidiyor diye sormaya gerek yok: Kişi başına beş-altı bavullu kuyruk neredeyse, oraya doğru yönelin. Türkiye'nin cicili bicili sabunları, diş macunları, kötü plastik çiçekleri, hatta inanması zor olsa da makina halıları Bakü'ye giden uçağa binenler için cazip. Aynen 70'lerde Avrupa'dan gelenlerin bavul maceralarını çağrıştırıyor.

Bakü'de ya da Aşkabat (Türkmenistan), Taşkent (Özbekistan) ve Alma Ata'da (Kazakistan) bu hoşluklara pek raslanmazken, doğal gazın ısıttığı korunaklı konutlar, ulaşım rahatlığı, uçak sıradanlığı, hastalanana doktor, isteyene okul vaka-ı adiyeden. Aşkabat'ta evin birinde buzdolabı göremeyince soracak olduk. Evin kadını bu anlaşılmaz soruyu "Türkiye'de herkesin buzdolabı yok mu" diye soruyla karşıladı. Cümlenin devamı ise haklı ama şaşırtıcıydı: "Türkiye'de üretilmiyor mu ki, herkesin evinde buzdolabı yok?"

Asya ve Avrupa'nın arasına sıkışmış Türkiye insanı olarak Doğu ve Batı'da her an her yerde gazete, kitap ne bulduysa okuyan insanları gördükçe aşağılık kompleksi yaşamamak elde değil. Bunca okuyacak ne buluyorlar acaba? Sonra müzik; Azerbaycan'da evlenen kızın çeyizi arasında mutlaka piyano bulunuyor, cumhuriyetlerde neredeyse gidilen her evde votka ikramını bir ev konseri izliyor. Tiyatro, bale, konser afişleri cabası.

Azerbaycan'da Türkiyeli olmak, Taşkent'de müslüman olmak, Türkmenistan'da insan olmak işe yarıyor. Kazakistan'da ise müşteri olmak yeterli.

Alma Ata'da tanıştığımız Türkiyeli bir işadamının "iyi ki bizim köylüler ve de işçiler ve elbette memurlar buraya gelmiyorlar. Yoksa bunların neden ayaklandıklarını merak edip, utanç içinde Türkiye'ye dönüp hemen ayaklanırlardı" sözleri bir çok şeyi yeniden düşündürmeye yetmez mi?

Ve tabii ki herkese iş: Şimdi maaşlar yetmiyormuş, olsun; Azerilerin deyişiyle "pazar iktisadiyatının" nimetleri ortaya çıktıkça bir maaşa beş kilo et, ya da on kilo elma gündeme geldiyse, bütün bunların herkesin pazarda tüccar olması uğruna yapıldığını bilen biliyor: O yüzden de, "eski komünistler yeni kapitalistler olacak" diyorlar. Para da nüfuz da, dış ilişki deneyimi de, şu anda kendilerine "demokratik" adını takan KP'lilerde olduğuna göre, yorumda yanlışlık yok gibi görünüyor.

Türki cumhuriyetlerdeki gelişmeler Türkiye'yi uluslararası politika sahnesine taşıyacak bir fırsat olarak değerlendiriliyor. Taşkent'te Türkiye'den kendini Orta Asya steplerindeki kardaşlara İslamı kavratma misyonu verenlerin Türkçülük bölümünü üst tuttuklarını gördük. Ama 20. yüzyılın başlarında kabaran "Turancılık" eğilimleri, 21. yüzyılın başlarında ham bir hayal olma özelliğini sürdürüyor.

Bu pazar iktisadiyatı eskiden yalnızca belli bir kesimde varolan rüşvet, adam kayırma, yolsuzluk gibi "bildik alışkanlıkların" boy verip yayılmasına yol açmış görünüyor. Bakü'de Türkiye'lilere bunu yaşatmıyorlarsa da, konuştukça üniversiteye girmenin bile artık rüşvetsiz mümkün olmadığı anlaşılıyor. Özbekistan ve Türkmenistan'da normal düzeyde seyreden dolar hayranlığı Kazakistan'da artıyor, Moskova'ya gidince ise "her yabancıya sokaktan dolar toplayarak gelmiş muamelesi" ister istemez can sıkıyor.

Şimdi konuşma, seyahat etme ve kendilerine güvenirlerse "pazar iktisadiyatının" bir parçası olma şansları varsa da, Orta Asya'lılar buna pek aldırır görünmüyorlar: şikayetlerini -belki de özlemlerini- de çoğunlukla "sosyalizm iyiydi" cümlesiyle özetliyorlar. Romanya'da olduğu gibi, sosyalizm, kötü uyguladığı düşünülen eski liderlerle özdeşleştirilmiyor genellikle.

Bilmiyorsanız, onları geçmişte kimlerin yönettiğini öğrenmeyi beklemeyin. Lenin de Azerbaycan dışında duvarlarda ve meydanlardaki yerini koruyor. Halk, bu yoketme eğilimlerini kınıyor: "Tabii eleştirilir. Ama o, bizim tarihimizin bir parçası. Neden yokedilmeye çalışılıyor, isimler neden değiştiriliyor. Bu da bir fanatizm değil mi?"

Ekranda sık sık görüp de iç acıtan kıtlık tabloları Orta Asya'da yok. İklimi Türkiye'yi andıran bu cumhuriyetlerde bildik meyva ve sebzeler mevcut durumda. Azerbaycan pek çok alanda olduğu gibi kıtlık konusunda da farklı. Sözgelimi pazarda et bulmak kesinlikle

mümkün değil. Orta Asya cumhuriyetlerinde muhalefet hayli zayıf. Halk şu anda yalnızca bağımsızlığı önemsediğinden ve geleneği de olmadığından muhalefeti gerekli görmediği gibi, böylesi bir bölünmeyi de zararlı buluyor sanki.

Atalarımızın topraklarına bir Türkün gitmesinin manası ne? Bir kere Azerbaycan dışında soydaşlarla tercümansız anlaşmak mümkün değil. Azerbaycan'da Türkiye'li olmak, Taşkent'te müslüman olmak, Türkmenistan'da insan olmak işe yarıyor. Kazakistan'da ise müşteri olmak yeterli. Her nedense Türkiye basınının feryad figan duyurduğu Türk aşkı o kadar da değil. Türklük ve islamiyet için cansiperane çalışan Türkiye'li sayıları giderek artan grupların ise "umdukları dağlara kar yağacak" gibi görünüyor.

Milli Eğitim Bakanlığı 3 milyon alfabe bastırıp gönderecek. Görevden alınan Diyanet İşleri Bakanı Yazıcıoğlu da 150 milyon Kuran istendiğinden söz etmişti. Bu hesapların kaynağı ne? Azerbaycan dahil beş Türki cumhuriyetin nüfusu 45 milyon ediyor. Bu cumhuriyetlerde Rus, Ukrayna'lı ve diğer halklar gözönüne alındığında -ki Kazakistan'da mesela Kazaklar kadar hatta daha fazla Ruslar yaşıyor- 150 milyon Kuran'ın kim için istendiğini anlamak mümkün değil. Üstelik alfabeleri de Kiril. Gerçi bunu düşünen İstanbul Müftülüğü'nün Kiril ve Arap alfabesiyle bastırdığı İslamın Beş Farzı kitapçıkları Alma Ata'da bedava dağıtılıyordu. İsteyen herkes yaşadığı şehrin kitapçısında kendi dilinde ve Kirilce basılmış kuran bulabildiğine göre Türkiye'de yaşanan bu telaşı neye yormalı? Ki, kitapçılar genellikle bir ayda en fazla beş Kuran sattıklarını ifade ediyorlar.

Taşkent'te Türkiye'den kendini Orta Asya steplerindeki kardaşlarına islamı kavratma misyonunu verenlerin Türkçülük bölümünü üst tuttuklarını gördük. İşte Türkçe burada işe yarıyor. Gittiğimiz bir evde İhlas yayınları, Diyanet Vakfı yayınları, Türkiye gazetesi kasetleriyle karşılaştık. Evin eskiden Komsomol yöneticisi 19 yaşındaki kızı, birkaç ay öncesine kadar evinde islam dışı kitap ve de kaset ne varsa atmış, yeni bir kütüphane oluşturma çabasında. Onun bile düşleri öyle Pantürkizm ya da Panislamizme değil, olsa olsa sınırların aynen korunduğu, Türk ve müslümanların pasaport derdi çekilmeden serbest geçişlerin yaşanacağı bir coğrafyaya kadar uzanıyor. Her cumhuriyette meclisler açılmaya çalışılırken, Türkiye'den giden islamcı grupların müftülükler dışında boy atmayı hedeflediği ortada. Kafkas müslümanları Müftüsü Allahaşükür Paşazade'nin yanından ayrılırken, bir haftadır Bakü'de bulunan Diyanet Vakfı yöneticileri müftüyü ziyarete ancak fırsat bulmuşlardı.

İnanılmaz bir halklar mozayiği sunan Orta Asya ve Kafkaslar yeni değişimin sancılarını çekerken, terazi oradan buradan çekiştirilirken ağırlık sosyalizmden yana görülüyor.

Türkçülüğe gelince: Azerbaycan Halk Cephesi Başkan Yardımcısı Tevfik Kasımoğlu Türkçülüğünü Türkiyeseverlik olarak tanımladı: Sınırların ve bağımsızlığın önemle altını çizdi. Türkiye'den kanun nasıl çıkarılır, şu pazar iktisadiyatına nasıl alışılır gibi tiyolar istiyorlar. Öyle alfabe ya da Kuran değil. Geçende Azerbaycan'dan yayınla ilgili bir yetkilinin açıklaması çıktı. "Biz alfabe değil, varsa matbaa istiyoruz" diye. Gene Azerbaycan Başbakanı'nın "Türkiye'nin ağabeylik yapmasını istemediklerini" açıklamak zorunda kalması gibi.

Cumhuriyetlerde evlere konuk olduk. Muhalefet ile konuştuk. İktidardakilerin görüşlerine başvurduk. Özetle herkesin Türkiye'ye bir sıcaklık duyduğu ortada, ne var ki, sözgelimi ekonomik yatırımlarda öncelik sıralamasında Türkiye, Bağımsız Devletler çatısı altındaki cumhuriyetler, gelişmiş kapitalist Batı ülkeleri ve komşularından sonra geliyor.

Türkiye'yi sınırlı bilgileri ışığında, laik yapısı ve "gerçekleştirdiği ekonomik mucize" nedeniyle model olarak gördükleri doğru. Özellikle İran'ı komşuluk ilişkileri ve televizyon yayınları nedeniyle iyi tanıyan Azerbaycan ile Türkmenistan bu laiklik vurgusuna özellikle basmayı ihmal etmiyorlar.

Alfabe Azerbaycan'da Latine döndü. Öteki cumhuriyetler henüz tartışıyor ya da tartışmak gerekliliğini düşünüyor. Arap alfabesinden yana olanlar bile buradan bakıldığı üzere islamı yakınlık nedeniyle değil, kendi kültürlerini araştırmanın yıllarca kullandıkları Arap alfabesiyle daha kolay ve hızlı olacağını düşündüklerinden. Aşkaabat'da 56 yaşındaki geleneksel giysiler yapıp sergiler açan Yazgül'ün söylediği ise belki de en doğrusu: "Neden bir alfabe? Dünyayı kavramak için her alfabeyi bilmeli!"

Ve ordu... Azerbaycan Karabağ sorunu nedeniyle ayrı bir orduya sahip olmak zorundaydı, kendilerine göre, öyle oldu. Ötekilere bakarsanız pek öyle ordu sorunu yok. Hatta Türkmenistan'da köylü Recep soruyor: "Zaten 3.5 milyonuz, sınırlarımız da uzun mu uzun, korumaya kalksak hepimizin asker olması gerekecek. Varsın Kızıl Ordu kalsın!"

Cumhuriyetleri dolaşmak 16 gün aldı. Çok değil. Çünkü her giden en fazla bu kadar kalıyor. Türklerden başka inanılmaz bir halklar mozayiği sunan Orta Asya ve Kafkaslar yeni değişimin sancılarını çekerken, terazi oradan buradan çekiştirilirken sosyalizmden yana görülüyor. Onlar sosyalizmin tüm sevdikleri yanlarıyla "pazar iktisadiyatının" sabununu, diş macununu birlikte sunacak yeni bir "izm" istiyorlar. Ama bunun Pantürkizm ya da Panislamizm olmadığı çok belli. Deprem araştırmalarıyla tanınmış Türkmen Prof. Obek Obekov "çöken sosyalizm değil, yanlış uygulama. Teori dimdik ayakta", diyor ❑

Ona camide rastladım; o gün çok emin olmamakla birlikte Hazreti Ali'nin doğum günü olduğunu söylediler; camide erkekten çok kadın vardı; her yaştan ve her meslekten; ama ibadetten ziyade bir kabul günü havasında sohbetler yapılıyor. Meyvalar helvalar yeniyordu.

Mühendis ve iki çocuklu kırklarında bir kadın. Tanışmamızın daha ilk dakikalarında ilk aşkıyla evlenemediğini, mühendis olan kocasıyla pek de mutlu olmadığını, ne var ki boşanmanın da Azerbaycan'da neredeyse imkansız olduğunu anlattı. Toplum buralarda boşanan kadını fena halde lanetliyor: Kadının da bu lanetle yaşamayı göze alması kolay değil. Orta Asya'da da durum aynen böyle.

Zorluğun yükünü kadınlar çekerken, erkek kimi kanallarla, açıkça ifade edilmese de, boşanamamanın yaşattıklarının dışına çıkabiliyor. Aşkaabat'da genç bir taksi şöförü karısının güzelliğini anlatırken, İslam Cumhuriyetinden yana olduğunu ironiyle açıklayıverdi: "Katiyen İran gibi olmak istemiyorum da, şu dört kadınla evlenmek doğrusu pek cazip!"

Türkmenistan Kültür bakan yardımcısı Hatice Galina ilk hedeflerinin başlık parasını kaldırmak olduğunu açıkladı. Şaşılası da olsa, Orta Asya'da hala başlık parası var. Kadın sigara da içemiyor. Bu sahiden "fenalık" işareti. İçkide kesin bir ayrım olmasa da erkekler votka içerken, kadınlara daha hafif şampanya uygun görülüyor.

Pantolon giymek de ayıpların içinde sayılıyor. Türkmenistan'da geleneksel giyim yalnızca kadınlarca bugüne taşınırken, erkekler bunun dışında kalmayı pekala becermişler. Kadınlar ise Batılı giyinme heveslerini henüz sızlanma düzeyinde dile getiriyorlar.

Evin sultanı da koca elbette. Kadın evdeki hizmetkar olarak çocuk bakıyor, yemek pişiriyor. Bulaşık ve çamaşır yıkıyor. Koca da televizyon seyredip gazetesini okuyor. Arada da çocuklarını seviyor.

Elindeki tüm hakları ve haksızlıkları çok normal karşılayan bu kadın çalışma yaşamında ise alabildiğine ilerleme şansına sahip. Hem Azerbaycan'da hem de tüm Türki Cumhuriyetlerinde kadının çalışma yaşamındaki konumu hayli yükseklerde. Kadın politik, kültürel, sanatsal alanda adeta baştacı. Yeteneği olan yürüyor.

Kadın bakanlar, bakan yardımcıları, direktörler, mühendisler, doktorlar, profesörler ve gazetecilerin -gazetecileri özellikle zikretmek gerekiyor, sözgelimi Irak Kürdistan'ında kadının neredeyse ulaşamadığı tek meslek kötü gözle bakıldığından gazetecilik- sayısı şaşırtıcı. Toplumun tümündeki ileri okumuşluk düzeyi elbette kadını da kapsıyor. Özellikle otel ve restoran hizmetlerinin tümü neredeyse kadınlarca yürütülüyor. Türkiye'de kadınların bu sektörlerde pek de çalışmaması ise Türkiye'nin bu noktadaki geriliğine bağlandı.

Örgütlenme anlamında bakıldığında ise, Azerbaycan'da kadınların daha çok Karabağ sorunu nedeniyle milliyetçi güdülerle Kadınlar Şurası'nda biraraya geldiklerini, Kazakistan'da ise Müslüman Hanımlar Cemiyeti çatısı altında örgütlendiklerini gördük. Yani kadın olma bazında bir örgütlenme daha gerekli görülmüyor.

Bakü'de katıldığımız Kadınlar Şurası toplantısı ilginçti. Türkiye'de kendisini feminist olarak tanımlayan grupların toplantılarında bile rastlanmayacak denli demokratik ve katılımcıydı. Her kadın ya öneriyi tartışıyor ya da projeye yeni katkılar getiriyor. Sessizlik ye fikirsizlik yok!

Bir konservatuar öğretmeninin başkanlığında örgütlenen Alma Ata'daki Müslüman hanımlar ise önce örgütlenme gerekçelerinin içine ekolojik sorunları da katarken söyleşinin sonunda "Yaşasın Büyük Türk İslam Cumhuriyeti" diyecek kadar heyecanlandılar. Başlarını bağlamaya ise henüz başkan dışında başlamamışlardı.

Azerbaycan ve Orta Asya kadınları henüz feminizmi duymamışlar. Kadın üzerine tartışma da başlamış değil. Ne var ki, Kazakistan Yazarlar Birliği 3. Sekreteri, eğitim düzeyi bunca yüksek kadının dünyayla bağları kurulmaya başlayınca herşeyi çok daha kolay alacağı, tartışacağı ve örgütleneceği yolundaki yorumumuzu, dinledikten sonra, hak verdi. Sonra da "asıl korkulması gereken bu mu acaba" demekten kendini alamadı ❑

Siyasal çözümün eşiğindeki Afganistan

13 yıllık savaşın sonu mu?

L. Doğan Tılıç

Afgan sorunundaki son gelişmeleri Afganistan'ın Ankara'daki Maslahatgüzarı Sayın Ahmet Savar ile görüştük.

Son aylarda Afganistan konusunda bir hareketlenme görülüyor. İsterseniz önce son gelişmeler ve son durum üzerine konuşalım biraz.

Önce şunu belirtmek isterim. Derginiz Demokrat Afganistan'da da buradaki kadar tanınıyor. Tarafsız ve objektif değerlendirmeleriniz Afgan basınına ve TV'sine de yansıyor. Afgan sorununa ilginizden ve objektif yaklaşımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ne yazık ki Afgan sorunu çok uzun zamandır gündemde. Bundan büyük üzüntü duyuyoruz. Son on yılda savaş çok can aldı. Aydınlarımızı, en değerli insanlarımızı, gençlerimizi, çocuklarımızı kaybettik.

15 Şubat'ta son Sovyet askerinin ülkeyi terk etmesinin üzerinden 3 yıl geçti. Hala kan dökülüyor. Oysa askeri çözümün mümkün olmadığı görüldü. Dünyadaki son gelişmeler bölgesel sorunların diyalog, görüşmeler ve karşılıklı anlayışla çözülebileceğini gösteriyor.

Bu genel hava içinde, BM 1991 Mayısında Afgan sorununun çözümü için 5 maddelik kapsamlı bir plan önerdi. Plan, Afganistan'da taraflar arasında düşmanlığa son verilmesi, bir diyalog sürecinin başlatılması, bir geçiş döneminin gerekliliği ve hepsinden önemlisi de BM gözetiminde seçim yapılmasını öneriyordu. Biz bu planı bütünüyle kabul ettik. Bu önerinin arkasında BM üyesi ülkelerin tümü var. Şimdi yapılması gereken bu planın hayata geçirilmesi için adımlar atmak. BM Genel Sekreteri barışçıl bir çözüme hiç bir zaman olmadığı kadar yaklaşıldığını söyledi. Biz de çok umutluyuz. Tek engel fundamentalist grupların direnişi. Bazı mücahit grupları görüşmelere katılmak yerine askeri çözümde ısrar ediyorlar. Sonuna kadar savaşacaklarını belirtiyorlar. Ancak bizim ulusal barış politikamız binlerce muhalifin silah bırakması sonucunu verdi. Ben bu engelin ortadan kalkacağını ve çözüm yolunun açılacağına inanıyorum.

Peki mücahitlerin direnişinin nedeni nedir? Tavırlarını nasıl açıklıyorlar?

Mücahitleri iki gruba ayırmak gerek: Ilımlılar ve aşırılar. Ilımlılar görüşmelere yanaşıyorlar. Başta Gulbiddin Hikmetyar'ın İslami Parti'si olmak üzere, aşırılar savaşta ısrar ediyorlar. Rabbani'nin grubu Cemiyet-i İslami ortada denilebilir. Rabbani Pakistan'da kurulan sözde geçici hükümetin Dışişleri Bakanı. Onlar da görüşmelerden yana.

Aşırıların savaşta ısrar etmelerinin anlaşılır hiç bir yanı yok. Kabil Hükümeti görüşmelerde yer almamalıdır, diyorlar. Kabil Hükümetinin meşru olmadığını söylüyorlar. Üç yıl önce Afganistan'da yabancı güçler varken bunu söylemelerinin bir anlamı olabilirdi. Ama bugün Anayasamız, parlamentomuz, çok partili bir sistemimiz var. Meşru olmadığına inanıyorlarsa bunun yolu halka gitmektir. Onların oyuna başvurmaktır. Biz her türlü uluslararası gözetim altında kimin meşru olduğuna halkın karar vermesini sağlayacak seçime hazırız. Eğer halk onları destekliyorsa seçime neden karşı çıkıyorlar?

Afgan sorununun tarafları Kabil yönetimi, Mücahitler, eski SSCB yönetimi, ABD, İran ve Pakistan'dı. Ve bir de Suudi Arabistan. Sonuncusu hariç, bu ülkelerin hepsinin pozisyonlarında önemli değişiklikler oldu. Herşeyden önemlisi artık Kabil'in en büyük destekçisi SSCB yok. Bu gelişme durumu nasıl etkiledi.?

Üstelik SSCB yerine hemen sınırınızda Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi üç devlet oluştu. Çok uluslu bir ülke olan Afganistan'da, bu üç komşunuzun halkları da yaşıyor. Afganistan şimdi bir de milliyetçi kalkışlar yaşayabilir mi?

SSCB'nin ortadan kalkması tamamen ora halkının kararıydı ve biz bu karara saygı duymak durumundayız.

Afganistan'la ilgisine gelince... Son Sovyet askeri ülkeden ayrılalı üç yıl oldu. Üç yıl az bir süre değil. Hele bazılarının birkaç gün ya da ay içinde

1992 yılına Afganistan, yeni gelişmelerle girdi. Birçok Batılı ülke Afganistan'la görüşmeye çalışıyor. Yıllardır ülkedeki muhalifleri destekleyen Pakistan, çatışmaların son bulmasından ve siyasi bir çözümden yana. Kabil hükümeti, kendilerini gayrımeşru ilan eden muhalifleri "seçime" davet ediyor.

Kabil'in düşeceği iddialarını anımsarsanız. Biz bu süre içinde kendi ayaklarımız üzerinde durabileceğimizi kanıtladık. Bu süre, kimseye dayanmadan yaşayabileceğimizin ve meşruiyetimizin açık bir kanıtıdır. Üstelik, herkes Sovyet askerleri çekilince yıkılacağımızı ilan etmişti ama şimdi "SSCB dağıldı, Kabil düşer" diyen hiç kimse yok.

Yeni komşularımızla ilişkilerimiz ise çok iyi ve karşılıklı yarar temelinde daha da gelişecek. Arada ticari bağlar, kültür bağları var. Bağımsız Asya cumhuriyetlerinin hepsi Afganistan'ı bağımsız bir devlet olarak tanıyor. Bu ülkelerle ilişkilerimizde şimdiye kadar hiçbir sorun olmadı. Tersine yeni komşularımızın Afgan sorununun barışçıl ve siyasi çözümüne katkıları olduğunu söyleyebiliriz.

Milliyetçilik akımları belki var. Faşist akımlar da olabilir. Ancak bunlar söz etmeye değer, halkı etkileyecek boyutta şeyler değil ve komşularımızın hiçbir ilgisi yok. Evet, Afganistan'da değişik ulustan insanlar, Türkmenler, Tacikler, Özbekler var. Ama Afganistan bu coğrafyada yeni değil. Beş bin yıldır var. O nedenle bir milliyetçi kalkışma endişesi taşımıyorum.

"Bizim ulusal barış politikamız binlerce muhalifin silah bırakması sonucunu verdi. Ben engellerin ortadan kalkacağına ve çözüm yolunun açılacağına inanıyorum."

Acaba bağımsız Asya cumhuriyetleri kendileri açısından da fundamentalizmi tehlikeli görüyor ve bu yüzden Kabil'de bir Mücahit hükümeti görmek istemiyor olabilirler mi?

O cumhuriyetler adına konuşamam. Yalnız daha önce problemlerimiz olan diğer komşularımız Pakistan ve İran'ın Afgan sorununa bakışlarında çok önemli değişiklikler olduğunu söyleyebilirim. Pakistan artık siyasal çözümden yana ve Gulbiddin bu yüzden Pakistan'a tehditler savurmaya başladı. Geçenlerde, Sait Abdül Hak isimli bir Mücahit komutanı Pakistan'ın Orta Asya cumhuriyetleriyle politik ve ekonomik olarak ilişkilerini geliştirmek istediğini ve bu yüzden de Afganistan'da barıştan yana bir politika izlemeye başladığını belirterek, bu durumda mücahitlerin silah ve cephane sıkıntısı çekebileceklerini ileri sürdü.

Pakistan geçen Aralık ayında eski Sovyet cumhuriyetlerine üst düzeyde bir heyet gönderdi. Bu cumhuriyetlerle ticaret yapmak, ilişkiler geliştirmek istiyorlar. Oralara giden yol ise Afganistan'dan geçiyor.

Ayrıca İslam radikalizmini desteklemenin kendilerine bir yarar getirmeyeceğini gördüler. Pakistan Cemiyet-i İslami Partisi lideri Gazi Hüseyin Ahmet, yeni Afgan politikasından dolayı, Navaz Şerif hükümetinden desteğini çekeceğini açıkladı. Ama Pakistan hükümetinin siyasi çözümden yana tavrını sürdüreceğini umuyoruz. Hatta Türk basınından görüşmelerin Türkiye'de yapılmasını istediklerini okuyoruz. Cezayir'de de Batılıların karşısına Afganilerin, Afganistan'da savaşmış Cezayirlilerin çıkması belki Batı için yeni bir uyarı oldu. ABD'nin değişen politikasının da Pakistan üzerinde bir etkisi olduğu kesin. Sonra Pakistan'la ticaretimiz savaş sırasında bile hiç kesilmedi. Afganistan'da ticaret hiç bir zaman devletleştirilmediği için, halktan halka ticari ilişkiler hep sürdü. Pakistan halkı bu ticaretin artmasını istiyor. Celalabad Kharkum ticaret yolunun açık tutulmasını istiyor. Bu talepler de Pakistan'ın politikasını etkilemiştir.

Öte yandan, İran çok gerçekçi bir politika izliyor. İran Kızılay'ı Kabil'e insani yardım göndermeye başladı. Şii Mücahit grupları da daha ılımlı bir çizgideler.

ABD Mücahitlere silah yardımını gerçekten kesti mi?

ABD ve SSCB arasında bu konuda bir anlaşma vardı. Ve görebildiğimiz kadarıyla bu anlaşmaya uyuluyor. Ama silah alınacak başka yerler de var. Amerikan basınında bile Mücahitlerin uyuşturucu ticaretinden ve trafiğinden kazandığı paralara ilişkin yazılar çıktı. Başka para kaynakları da var ve bunlarla değişik kanallardan silah sağlayabilirler.

Görüşmeler için arabuluculuk yapan ülkeler var mı? Türkiye'nin tavrını nasıl karşılıyorsunuz?

BM planında ilerlemeler sağlanıyor. Genel Sekreter'in Afganistan özel temsilcisi, Afganistan, İran, Pakistan, eski Afgan kralının yaşadığı İtalya ve çok sayıda Afganlının bulunduğu İngiltere arasında mekik diplomasisi sürdürüyor. Türkiye BM planı uyarınca görüşmelere ev sahipliği yapmayı kabul etti. Bu çok memnunluk duyduğumuz bir gelişme. Eğer yakın gelecekte bu görüşmeler Türkiye'de yapılırsa olumlu sonuç alınacağından çok iyimserim. Türkiye ile kardeşten daha yakın hissediyoruz kendimizi. Ve görüşmelerin burada yapılmasını destekliyoruz. ❑

"Kiraz zamanları" hiç bitmeyecek

Levent Saçılanateş

1789'da Bastille'i basarak burjuvalarla birlikte ilk "komünü" kuran yoksullar, o yıllarda taşıdıkları kırmızı berelerini sınıflarının bayrak rengi olarak seçtiler. Ve o bayrağın altında burjuvalara yer yoktu artık.

Paris 18. yüzyılın sonlarından itibaren ayaklanma, barikat, grev, işçi sınıfı, özgürlük, eşitlik, kardeşlik demekti. Bu şehir 19. yüzyılda ise insanlık tarihinin birkaç yüzyıl boyunca yaşayamayacağı toplumsal olayları kısa bir dönemde yaşamıştı. 1789'dan 1871'e kadar geçen sekseniki yıl boyunca yarım milyon nüfuslu yaşlı Paris, adeta siyasal mücadelenin laboratuvarı olmuştu.

Önce 1789, ardından bitmek bilmeyen iktidar savaşları. Tarih adeta Paris'te yazılıyor, Paris "Tarih"e yeni kavramlar armağan ediyordu: Konvansiyon, Direktuar, Termidor ve İmparatorluk... Ayaklanmaların, geri dönüşlerin ardı ardına birbirini izlediği o günlerin Paris'inden insan manzaralarını anlatmayı bir canlı tanığa, Hugo'ya bırakalım:

"Kadınlar, kilisenin taş merdivenlerine oturup yaralılar için sargıbezi hazırlıyor, Marseillaise söylüyorlardı... Bütün mahallelerdeki silah atölyeleri aralıksız çalışıyordu... Kokartsız bir tek şapka görünmüyordu. Kadınlar, kırmızı bere ile ne kadar güzeliz, diyorlardı... Eskici dükkanları taçlarla, papaz serpuşlarıyla, üstüne zambak deseni işlenmiş yaldız kaplamalı ceviz bastonlarla, hanedana ait eski püskü eşyayla doluydu. Bütün bunlar geçip giden monarşinin yıkıntılarıydı." (1)

Hugo'nun yukarıda büyük bir canlılıkla anlattığı Konvansiyon günleri burjuva devrimini mantıki sonuçlarına taşımak için mücadele eden Jakobenlerin iktidarı ele geçirmelerinin ürünüydü. Evet burjuvazinin üç renkli bayrağı kısa bir süre için de olsa Versailles sarayının salonlarını süslemişti. Ama bayrağı taşıyan Paris'li "sans culotte"lara, bayrağın üstünde yazılı olan eşitlik ve özgürlük yerine yine yoksulluk ve esaret kalmıştı. Özgürlük burjuvalar içindi. Ama iktidara yürürken, işçi sınıfına ve yoksul köylülüğe sırtını dayayan burjuvazi, iktidarını onlarla paylaşmaya yanaşmadı. Burjuvazinin Jakoben ve Jironden diye adlandırılan iki kesimi arasında yürütme erkinin ele geçirilmesi mücadelesinde yaşanan gelgitler sonucunda, aristokrasinin temsilcisi olan Kral'a karşı bir isyan olarak başlayan devrim, bir yeni krala, İmparator Napoleon'a iktidarın teslim edilmesiyle sonuçlandı. Frigya kölelerinin özgürleşme sembolü olan kızıl bereleri taşıyan yoksullar, burjuvaların iktidarı yeni bir krala teslim etmesi karşısında çaresiz kaldılar. Özgürlük "kiraz zamanına" ertelendi.

Napoleon bir yönüyle Fransız burjuvazisinin uluslararası yayılma politikasının mızrak başı olurken, diğer yandan Kıta Avrupa'sındaki monarşilere "Cumhuriyet"in ve 1789 ilkelerinin taşıyıcısı oldu. Ama bütün radikal devrimci özelliklerinden arındırarak. 1804'de yayınlanan "Code de Napoleon" kelimenin tam anlamıyla burjuva düzeninin ideolojik motiflerinin anayasasıydı. Napoleon'un burjuvaziyle sürdürdüğü evliliğin balayı yılları kısa sürdü. Avrupa monarşilerinin "haçlı" ordusunun Paris'i işgal etmesiyle sonuçlanan imparatorluk dönemi yerini tekrar monarşiye bıraktı. Paris bir kez daha beyaz bayrağın dalgalandığı şehir oldu ve 1830'a kadar sürecek Restorasyon dönemi, yoksulların kazandıkları hakların gaspına sahne oldu.

Fransa'nın yenilgisi burjuva devriminin de yenilgisiydi. Napoleon kendisiyle birlikte burjuva düzenini ve liberalizmi de yenilgiye sürüklemişti. Burjuvazi bir anlamda yarattığı "Frankestein"ın kurbanı olmuştu. Sonuç "ancient regime"in tekrar bütün Avrupa'ya egemen olmasıydı. Siyasal tarih kitaplarında "Restorasyon Dönemi" olarak adlandırılan bu dönemde; nereden bakılırsa bakılsın, eski rejim geri getirilmiş, liberalizm ve devrim yok edilmişti. O günlere ait bir halk şiirinde de ifade edildiği gibi, Rusya, Avusturya ve Prusya "status quo" yu koruyacaklardı;

"Yeryüzündeki üçlünün kılığına büründü Tanrı
İnsanın tekrar maymun olması gibi." (2)

Restorasyon yılları bütün Avrupa için gericilik yıllarıydı. Ama büyük devrimin insanların bilincinde bırakmış olduğu izler "insanın tekrar maymun olmasına" olanak tanımayacak kadar derindi. İnsan olmak isteyenler yine ayaklandılar ve yine yenildiler; yıl 1830'du. Karanlık, bu zaferini yıllarca monarkların saraylarında verilen balolarda, hanedanlar arasındaki evliliklerin görkemli düğünlerinde kutladı. Saraylarda sevinç ve neşe, kulübelerde yoksulluk ve sefalet hüküm sürüyordu.

Karanlığı yırtan ilk çığlık Fransız devriminin izlerini yüreklerinde ve bilinçlerinde taşıyan Silezyalı dokumacıların çığlığıydı. Silezya dokumacılarının Prusya Kralı'na ve burjuvazisine karşı 1844'de başlattıkları ayaklanma bu kez de Paris proletaryasına esin kaynağı oldu. Parisliler tarihin derinliklerinden gelen kendi seslerini tanıdılar. Beyaz bayrağa alışamayan Paris yeniden ayaklandı. "Devrim Çağı " başlamıştı. Ve dönem 1789 günlerinden çok farklıydı artık. O zamanlar bur-

"Yoldaşlar barikatlarda/Ya ölünür, ya kalınır/Sökelim kaldırım taşlarını/Karşılayalım onların/Atlarını ve kasvetli marşlarını/Karşılayalım bu kana susamış mezbaba cellatlarını/Öyle bir mezar kazalım ki onlara Paris'te/Tiranlara yaraşsın." Paris sokaklarında barikatlarda dövüşen işçiler, bir yandan da şarkı söylüyorlardı.

juvalar ve işçiler aynı mahallelerde yaşardı. Ama artık işçiler Paris'in gecekondu mahallelerinde burjuvalar ise Versailles'ın çevresinde yaşıyordu. "Saraylara Savaş, Kulübelere Barış" sloganıyla başlayan devrim dalgası giderek halkla burjuvazi arasındaki savaşı da içererek bütün Avrupa'yı etkisi altına aldı. 1789'da Bastille'i basarak burjuvalarla birlikte ilk "komünü" kuran yoksullar, o yıllarda taşıdıkları kırmızı berelerini sınıflarının bayrak rengi olarak seçtiler. Ve o bayrağın altında burjuvalara yer yoktu artık.

Komünizmin Hayaleti Paris Komünü'nde Vücut Buldu...

16. yüzyılın başından itibaren Kıta Avrupa'sında şehir, banker, işletme, orta sınıf gibi sözcükler daha fazla, serf, senyör, ayni vergi, kilise gibi sözcükler daha az telaffuz edilmeye başlanmıştı. Ve 18. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Britanya Endüstri devrimi ve peşi sıra patlayan Fransız devrimi birincilerin lehinde ikincilerin aleyhinde yeni sözcüklerin ortaya çıkmasına neden olur. Endüstri devriminin yarattığı proletarya, Fransız devriminin yarattığı özgürlük, eşitlik kavramlarıyla birleştiğinde Kıta Avrupa'sında 19. yüzyıl boyunca dolaşacak olan "komünizm hayaleti" nin ortaya çıkışı gerçekleşmiş oldu.

19. yüzyıl boyunca kapitalizmin gökyüzü cenneti hergün kırlardan sanayi kentlerine akan on binlerce insanın toplandığı işçi mahallelerindeki diz boyu yoksullukla, sınırsız sömürüyle, derin toplumsal eşitsizliklerle ve terörle simgelenen bir yeryüzü cehennemi olarak ortaya çıktı. O yıllar bir "devrim çağı" olduğu kadar bir "akıl çağı"ydı da. Burjuvazi kendi ideolojik hegemonyasını kurarken, feodalitenin ve Kilisenin imanının karşısına aklı çıkartmıştı. Ama burjuvazinin ideolojik olarak yücelttiği "akıl" la kurduğu düzenin akıl dışılığı ortaya ütopik sosyalizmi çıkarttı. Owen, Fourier ve Saint Simon; bu üç büyük ütopyacı burjuvazinin akıldışı düzeninin çelişkilerini akıl yoluyla kurdukları "ütopya"larla çözebilecekleri sanısına kapıldılar. Ama proletarya'nın devrimci bir sınıf olarak tarih sahnesine çıkışı her türlü ütopik çözümün geçersizliği ve kapitalizmin çelişkilerinin çözülmesinin ancak onun varlığına son vererek gerçekleşebileceği anlamına geliyordu. Bu devrimci sınıfın, kendi dünya görüşüne kavuşması ve ütopik sosyalizmin yerini bilimsel sosyalizme bırakması ise Marx ve Engels'i bekleyecektir.

Marx ve Engels bu tarihsel momentte nicel ve nitel olarak güçlenmiş olan proletaryanın, burjuva devrimlerinin ötesinde hedeflere varabileceğini öngörürler. Ve "Komünist Manifesto"yu bu öngörünün ideolojik metni olarak kaleme alırlar. 1830 ile 1850 arasındaki yirmi yıl Avrupa proletaryası açısından boş geçirilmemiş yıllar olmasına rağmen, Marx ve Engels'in öngörüsü gerçekleşmeyecektir.

48 devrim günlerine gelindiğinde burjuvazi 1789'daki gibi bir rol oynamak istemiyordu. Proletaryanın talepleri onu ürkütüyordu. Bu nedenle de eski rejimle radikal bir hesaplaşma içine girmekten kaçınıyordu. Köylülük ise feodal yükümlülükten kurtulmuş olmanın verdiği rehaveti hala üzerinden atamamıştı. Proletarya feodalizmi ortadan kaldıracak nitel ve nicel güce kavuşmuş olmasına rağmen, kendi varlık nedeni olan sanayi kapitalizmini ortadan kaldıracak güçten yoksundu.

İşte bu güçler dengesi 1848 devrimini "burjuva

cumhuriyet"iyle taçlandırdı. Marx bu rejimi "...krallıkların kutsallaştırdıkları şeyi yeryüzüne indirmiştir. Egemen sınıfın çıkarlarına onlara verilen aziz adları yerine, burjuva özel adlar takmıştır."(3) diye tanımlar. Engels ise devrimi ve sonuçlarını başka bir prizmadan şöyle değerlendiriyordu;

"Bu devrim her yerde işçi sınıfının eseri olmuştur; barikatları kuran ve bunu hayatıyla ödeyen işçi sınıfıydı. Hükümeti devirmekteki niyeti açıkça, burjuva rejimini devirmek olanlar yalnızca Paris işçileriydi. Ama kendi sınıfları ile burjuvazi arasındaki onmaz uzlaşmaz karşıtlığın bilincinde olsalar bile, gene de, ne ülkenin ekonomik gelişmesi, ne de Fransız işçi kitlesinin zihinsel gelişmesi, henüz toplumsal bir yeniden kuruluşu olanaklı kılacak aşamaya ulaşmış değildi. Bu nedenle, devrimin meyvelerini toplayan, son tahlilde, kapitalist sınıf oldu" (4)

Artık yönetimde ister kral, isterse imparator olsun farketmeyecektir. Bütün ırmakların suları "burjuva" denizine akmak zorundaydı. Burjuvazi, devleti başkalarına bıraktığında bile bu gerçek değişmeyecektir.

1848 devrimleri son bulduğunda savaşan sınıflardan hiçbiri doğrudan kendi egemenliğini kuracak güçte değildi. Burjuvazi kendine taraflı bir hakem buldu: Bonaparte. Ve egemenliğini sürdürmek için devleti Bonaparte'ın ellerine teslim etti. Marx, I. Napoleon'un yeğeni III. Napoleon tahta geçmeden önce 1852'de şu öngörüde bulunur; " İmparatorluk pelerini Louise Bonaparte'ın omuzlarına düştüğünde, Vendome meydanındaki Zafer Anıtı da kaidesinden devrilecektir." Marx'ın öngörüsü gerçekleşir. III. Napoleon amcasının heykelini Zafer anıtının tepesine diker. Ama Paris proletaryası o heykele ve heykelin temsil ettiği rejime ancak yirmi yıl dayandı. Ve "İmparatorluğun doğrudan antitezi komün oldu..." Komün Marx'ın belirttiği gibi sadece imparatorluğun antitezi olmakla kalmadı. O, "Çifte Devrim" çağının ortaya çıkarmış olduğu toplumsal biçimlenişin ve siyasal rejimin mezar kazıcısını da ortaya çıkardı; Proletarya ve Sosyalizm.

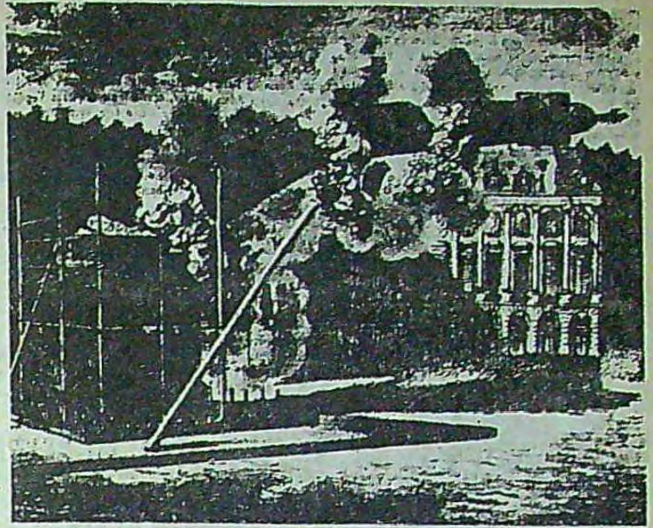
Ya Özgürlük ya Ölüm: Komün

Kiraz zamanını her zaman seveceğim:
Kalbimde tam da o zamandan kalma
Açık bir yara taşıyorum,
Ve açılsa da talihim
Acımı asla dindirmeyecek.
Kiraz zamanını her zaman seveceğim
Ve kalbime gömdüğüm hatırayı.

Jean Baptiste Clement

Komüncüler Paris'in sokaklarından, meydanlarından zafer alaylarıyla geçerken, barikatlarda beklerken hep bu şiiri okudular. Yenik düştükten sonra da, Charonne duvarının önünde kurşuna dizilirken de, her Komüncünün dudağında hep bu dizeler vardı. Kendisi de bir "komünar" olan Clement'in "Kiraz Zamanı" adlı bu şiiri sanki Komün'ün bir kiraz zamanı kadar kısa ve bir kiraz zamanı kadar güzel; ve onun yenilgisinin de bir kiraz zamanı kadar hüzünlü olacağını önceden haber veriyordu.

Komün günleri 1793 devriminin aynı trajik gelişmelerini yaşayarak yenildi. Prusya monarşisinin başını çektiği "haçlı" ordusu yine Paris'i hedef aldı. Çünkü Paris işçi sınıfının Fransa'ya, Fransa'nın da Avrupa'ya meydan okumasıydı. Tarih bir kez daha yenileniyordu ama birincisinden daha acımasız olarak. 93 devriminin destansı dramını Hugo'nun kaleminden

"... İmparatorluk pelerini en sonunda Louis Bonaparte'ın omuzlarından düştüğü gün, Napoleon'un tunçtan beykeli, Vendome dikili taşının tepesinden gümbürtüyle devrilecektir." Marx'ın 1852'de yazdığı, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'indeki bu eşsiz kehaneti, Komüncüler, 16 Mayıs 1871'de gerçekleştireceklerdi.

okuduğumuzda, Komün günlerinin anlamı daha çarpıcı ortaya çıkmakta:

"93, Avrupa'nın Fransa'ya; Fransa'nın da Paris'e karşı savaşıydı. Pekiyi ihtilal neydi? O da Fransa'nın Avrupa'ya, Paris'in de Fransa'ya zaferiydi. O korkunç anın 93'ün yüzyılın bütününden bile büyük olmasının nedeni işte buradaydı. Avrupa'nın Fransa'ya, Fransa'nın da Paris'e karşı saldırısından daha trajik bir şey olamazdı. Bu destansı bir dramdı. "

Elbe nehrinin batısını kapsayan devrim dalgası doğuya doğru yönelmeye başlar yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında. Kıta Avrupa'sında proleter devrim umutlarını yitiren Marx ve Engels de gözlerini doğuya çevirir. Marx ve Engels'in Rusça öğrenmeye başladığı bu dönemde Rus devrimcileri de marksizmi öğrenmeye başladılar. Ve Rus steplerinde yoksullar "kiraz zamanını" kendi türkülerinde yaşatmaya başladılar. Kiraz zamanlarının hiç bitmeyeceği inancıyla.

Volga,Volga! Baharda taşınca suların
örtmez ovaları.
Topraklarımızı baştan başa örten
Halkın acıları kadar.

Nekrasov

Evet Komün "destansı bir dram" olarak son buldu. Ne var ki, her destan gibi Komün de kendinden sonraki tarihte yerini aldı. Hem de sadece söylence olarak değil, ete ve kemiğe bürünmüş canlı bir organizma olarak... 1905, 1917 Sovyetleri, İtalya İşçi Konseyleri, İspanya Konseyleri, Çin Kızıl Siyasi İktidarları, Latin Amerika Halk Komiteleri ve Türkiye... ❑

Dipnotlar:
(1) 1793 Devrimi, Hugo, s. 516
(2) K.M.Doğuşu, D.J.Struik, s.15
(3) S.E.I.s.327
(4) S.E.129
(5) Hugo, 1793 Devrimi, s. 125

Paris Komünü'nden yüzyirmi yıl sonra:

Dünya cumhuriyetinin bayrağı kızıl!

Emirhan Oğuz

Son barikatlara yağmur yağıyor.

Bu hüzün değil! Bir hafta süren yoğun bombardımanın ardından *Versailles*'cılar sokaklarda kanlar içinde yatan komünar cesetlerinin üzerinden geçerek şehre giriyorlar. *Pere Lachoaise* mezarlığının taşları arasından son silah sesleri duyuluyor. *Rue Myrha*'daki çarpışmada vurularak ölen **Dombrowski**'nin cenazesinin *Bastille*'e götürülüşü üzerinden sadece beş gün geçti. Paris düşüyor.

Okurda kendinden taşma duygusu uyandıran bir öfkeyle kaleme alınmış Fransa'da İç Savaş Üzerine Hitabı'nda **Marx**, Komün'ün seçkin askeri önderi **Dombrowski**'den Polonya halkının yiğit evladı olarak sözeder. Çarlık Rusyası'na karşı 1863'deki ayaklanmaya katıldığı için hapse mahkum edilen ve Sibirya'ya sürgüne gönderilirken kaçıp Paris'e sığınan **Dombrowski** Komün'e katılan yabancılardan sadece biridir. Yetenekli bir piyanist ve saygın bir askeri önder olan **Wrobleski**, Yürütme Komitesi üyesi ve Çalışma Heyeti Başkanı olarak Komün'ün tarihte tümüyle yeni bir devlet tipi halinde örgütlenmesinde imzası bulunan Macar **Frankel**, kadın işçilerin savunma savaşı ve yeni yaşama ka-

Komünü Avrupa burjuvazisinin korkulu rüyası haline getiren, burjuvazinin kutsal yönetme hakkına karşı giriştiği tecavüzün yanında, onun enternasyonal niteliğiydi.

"Proletarya devrimleri, 19. yüzyılın devrimleri olarak durmadan kendi kendilerini eleştirirler, her an kendi akışlarını durdururlar, yeni baştan başlamak üzere, daha önce yerine getirilmiş gibi görünene geri dönerler, kendi ilk girişimlerinin kararsızlıkları ile, zaafları ile ve zavallılığı ile alay ederler, hasımlarını, salt topraktan yeniden güç almasına ve yeniden korkunç bir güçle karşılarına dikilmesine meydan vermek için yere sermiş gibi görünürler, kendi amaçlarının muazzam sonsuzluğu karşısında boyuna, daima yeniden gerilerler, ta ki, koşullar her türlü geri çekilişi olanaksız kılıncaya ve bizzat bağırıncaya kadar: Hic Rhodus, Hic Salta! (İşte Rodos, Haydi Atla!)/Gül burada, burada raksetmelisin!" Marx'ın Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'inde yazdıklarını, kurşuna dizilmiş Komüncüler tabutlarından haykırıyor gibiydiler.

tılmasında aktif roller üstlenen Rus **Dimitriyeva** akla gelen ilk isimler arasındadır. İstatistikler, Komün'ün yenilgisinden sonra kovuşturmaya uğrayan yaklaşık her yirmi kişiden birinin yabancı olduğunu göstermektedir.

Komün'ün içinde mayalanıp biçim bulduğu tarihsel ortam, emeği kölece boyunduruk altında tutan kapitalist düzen ve onun siyaset temsilcilerinin işçi kitlelerin gözünde iyice teşhir olduğu bir ortamdı. Prusya'yla girdiği savaştan yenilgiyle çıkan II. İmparatorluk tam anlamıyla çöküş sürecini yaşıyordu. Hanedanlığın kaldırılması reddedilince halk Meclis binasını işgal etmiş, cumhuriyet ilan edilmişti. Ne var ki, bir kez daha, cumhuriyeti ilan edenler emekçiler, iktidarı devralanlar ise burjuvazinin temsilcileri olmuştu. Prusya kuşatması altındaki Paris'in silahlandırılmasının aslında, işçi sınıfının silahlandırılması, işgale karşı kazanılacak bir zaferin de emekçilerin "Fransız kapitalisti ile devletin asalaklarına karşı zaferi" anlamına geleceğini hızla kavrayan sözde milli savunma hükümeti kısa sürede gerçek bir milli ihanet hükümeti haline dönüşecek, devrimin dördüncü ayı dolmadan şehir **Bismarck**'a teslim edilecekti. Marx, teslim anlaşmasını iç savaşın başlangıcı olarak niteler. Ezici barış koşullarının faturası, doğal olarak yine "ulusal servetin üreticilerinin sırtına" yüklenecekti. Dış savaşı ilan etmiş olan mağlup emek sömürgenleri, "istilacının gözleri ve himayesi altında" Paris'i silahlarını teslim etmeye çağırdı: "Esir tacirleri ayaklanmış", başka bir deyişle **Engels**'in *Monsieur Bourgeoisie*'si, eğer silaha davranmaksa- yine *önce buyurmuştu.* Parisli emekçiler 18 Mart Devrimi'yle cevap verdiler: Komün!

Dövüştüğü barikatın kendi yakın ölümüne mezar olacağı bilincindeki kararlı eylem: İşte Paris Komünü'nün özeti ve bize devrettiği miras budur.

Komün'ün içinde geliştiği tarihsel çerçevenin bu kısa özeti, sınıf egemenlikleri tehdit edildiğinde dünya burjuvalarının nasıl *bölünmez bir bütün* haline gelebildiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Paris emekçilerinin bu enternasyonalist (!) karşı devrimci imha savaşına, ön saflarında Polonyalı cumhuriyetçi generaller ve komünist Macar ve Rus işçilerinin yeraldığı bir direnişle karşı koymuş olmaları bu çerçevede çok özel bir nitelik kazanmaktadır. **Marx**'ın, Komün'ü Fransa'nın gerçekten ulusal olan hükümeti şeklinde niteledikten sonra, " (o) aynı zamanda bir emekçi hükümeti ve emeğin kurtuluşunun yiğit savaşçısı olarak sözün tam anlamıyla enternasyonalist bir niteliğe sahipti" demesi anlamlıdır. (1)

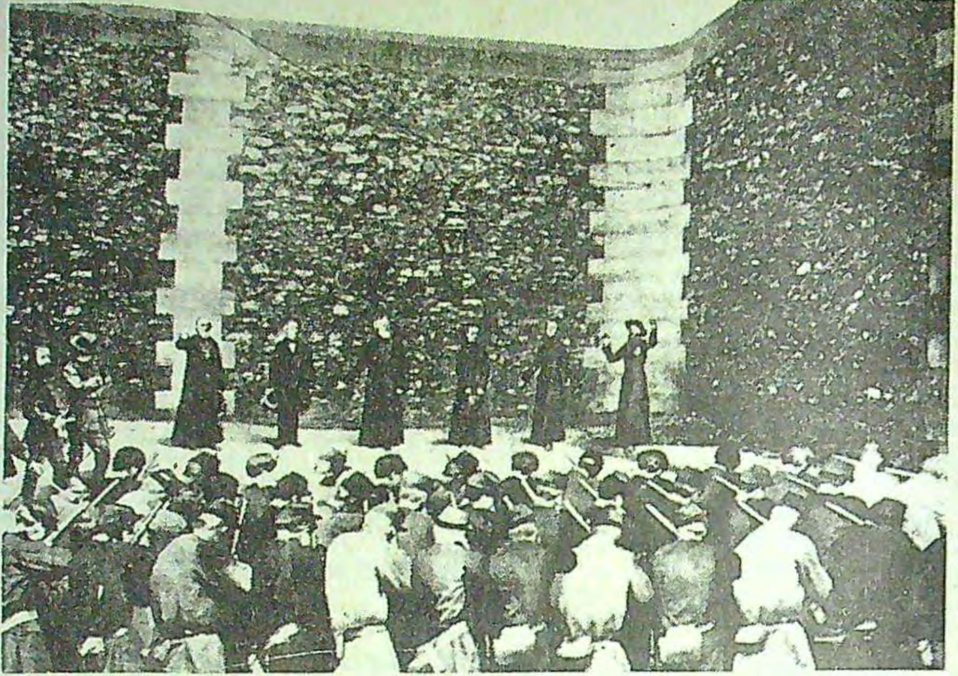
Komün'ü Avrupa burjuvazisinin korkulu rüyası haline getiren de, burjuvazinin kutsal yönetme hakkına karşı giriştiği tecavüzün yanında işte onun bu enternasyonal niteliğiydi. **Bismarck**'ın, elinde tutsak bulunan bütün Fransız askerlerini serbest bırakması ve ek Alman gücü önermesi, burjuvazilerin güçlü enternasyonalist dayanışma bilincinin (!) açık kanıtıydı. "Şimdi çalışmalarımızı kombine etmemiz gerekir" diyordu **Bismarck**, "itiraf ediniz ki şiddet kullanmakta bin kere haklıyız. Siz bir partiye karşı savaşım vermiyorsunuz, karşınızdakiler bütün medeniyetlerin dayandığı kanunları ayaklar altına alan bir haydut sürüsüdür. Kamu anıtlarının yıkılmasına, özel mülklerin tahrip edilmesine ve belki de başpiskopos hazretlerinin katline elimiz kolumuz bağlı bir halde seyirci kalabilir miyiz?" (2)

Prusya soylusunun "haydutlar sürüsü" dediği Komün emekçilerinin hareketi, gerçekten de birçok yerleşik sınıflı toplum değer ve simgesine saldırmıştı. Yeni bir toplum yaşantısının, yeni bir siyasal biçimin asgari öncülleri doğrudan eylemle ortaya konmuş, yeni bir etiğin öğeleri eskisini yıkarak filizlenmeye başlamıştı. Egemenlik, kölelik, diğer uluslara karşı kin, savaş saldırganlığı gibi burjuva toplumunun onlarsız yapamayacağı simgeler, düşünce ve eylem planında hedef alınmıştı. Ulusal Muhafız Merkez Komitesi ve bağlı ilçe komitelerinin, Kadınlar Birliği ve özgürce örgütlenen çeşitli meslekî klüplerin, Komün'ün yaşadığı yetmişiki gün boyunca yayımladıkları çeşitli bildirilerde bu hedefler açık seçik ortaya konmuş bulunuyordu. Sınıflı toplum fikri daha baştan ve köktenci biçimde reddedilirken, iktidar ve egemenlik fikrinden türeyen birçok sınıflı toplum kategorisi de yadsınmaktaydı. Ayrıcalıklar, yararcılık, çıkarcılık ahlaki açıdan eleştiriye uğratılıyor, eşitlik, kamu yararı, kendi gerçek temsilcileri aracılığıyla yönetilme, seçimle gelme ve görevden alınma gibi ilkeler yeni siyaset tarzının belli başlı çizgileri olarak beliriyordu. *Vaugirard* Komitesi'nin bir bildirisinde geleceğin sovyetler modelinin nüvelerini sunacak kadar ileri giden hareketin tarihsel doğrultusunu, yine İç Savaş üzerine hitabında **Marx**, alegorik biçimde şöyle ifade eder: "Toplumun sözcüleri, Komün bütün uygarlığın temeli olan mülkiyeti ortadan kaldırmak istiyor diye haykırırlar. Evet, beyler, Komün çoğunluğun emeğini bir azınlığın zenginliği haline getiren sınıf-mülkiyetini ortadan kaldırmak istiyordu. Amacı, mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesiydi. Genellikle emeği köleleştirme ve sömürü vasıtası olan üretim araçlarını, yani toprak ve sermayeyi sadece özgür ve birleşmiş emeğin aletleri haline getirerek, bireysel mülkiyeti bir gerçek haline getirmek istiyordu. Ama bu, Komünizmdir, "imkansız" Komünizm!" (3)

Tüm bunların Avrupa burjuvazisini birbirlerine sıkı sıkıya kenetlenmeye zorlayan bir korkuya sürüklemesinden daha doğal ne olabilirdi? Bu özel mülkiyet, aile, din ve tarih düşmanı baldırıçıplaklar sürüsüne layık olduğu dersi vermek için, burjuvazinin aşağılık şefleri komik durumlara düşmekten geri kalmadılar. Cellat **Thiers**'in **Bismarck**'a, "Siz karışırsanız tepki doğar, bırakın biz halledelim" türünden bayağı yaltaklanmalarıyla, Bismarck'ın kendi savaşçı atalarının muharebe meydanında bıraktığı toplardan dökülmüş ve yönünü Alman topraklarına çevirmiş milliyetçilik simgesi *Vendome Sütunu*'nun da aralarında bulunduğu "kamu anıtlarının" yıkılması karşısında milli kinini nedense unutabilmesi gibi...

Avrupa burjuvazisi Paris'in emekçi cumhuriyetine birleşmiş halde saldırırken Avrupalı emekçiler de birçok dayanışma eylemi gerçekleştirdiler. Ne var ki Komün'ün gücü bütün kahramanca direnişine karşın, birleşmiş burjuvazinin zaferini engelleyemedi. Kanlı hafta olarak anılan son vahşi saldırılarıyla şehri ele geçiren *Versailles*'cılar, **Thiers**'in daha önce **Bismarck**'a verdiği sözü yerine getirerek özel mülkiyetin ve düze-

nin öcünü almaya koyuldular. Çarpışmalarda ölen dört bine yakın komünarın yanısıra, yirmibin kadarı da yargılanmaksızın mitralyözlerle taranarak imha edildi; çok sayıda kadın ve çocuk da içlerinde olmak üzere kırkbin emekçi kovuşturmaya uğradı; birçok önder ve militan kurşuna dizildi, binlercesi sürgüne ve zindana gönderildi. Vahşet ve kıyımını ifrada vardıran burjuvazi, devrimci Enternasyonal'e savaş açmayı da ihmal etmeyecek, Enternasyonal İşçi Birliği'nin fikirlerini savunan ya da bu yolda örgütlenenlere ağır cezalar getiren ve sonraki onyıllarda birçok ülke burjuvazisine ilham kaynağı oluşturacak olan anti-sosyalist baskı yasalarını yürürlüğe koyacaktır.

Avrupa burjuvazisi Paris'in emekçi cumhuriyetine birleşmiş halde saldırırken Avrupalı emekçiler de birçok dayanışma eylemi gerçekleştirdiler. Ne var ki Komün'ün gücü bütün kahramanca direnişine karşın, birleşmiş burjuvazinin zaferini engelleyemedi.

Paris Komünü'nün toplumsal ve siyasal örgütlenişinin anlam ve tanımı konusunda çok çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Neyi başardığı, eksiklik ve yanlışları, olanak ve olanaksızlıkları bugün hala tüketilemeyen geniş bir tartışmanın temaları olarak durmaktadır.

Buraya kadar böyle!

Peki, yetmişiki gün yaşayan Komün'ün belleklerimize kazılı uzak anısı bir yana, tarihsel bir ironi olarak yetmişiki yıl yaşayıp tarih sahnesinden silinen Sovyetler Birliği deneyinden sonra bugün komün fikri neyi ifade ediyor? Bu silinişi tarihin sonu ilan eden günümüz *Versailles'cıları* haklı mı? Yenilen bir ütopya mıdır? Yoksa onun bir eylem'i mi?

Her eylem bir müdahale, bir etki tasarımıdır ve kendisini devindiren öznenin bünyesindeki maddi enerjiyi açığa çıkarıyor. Açığa çıkan bu enerji, yinelendikçe kendisini biriktiren bilinçtir. Eylemden eylemciye (özneye) bir ruh hali olarak kalan ütopyaya yürümek bilinci, ütopyanın kendisinden çok daha önemli olmaktadır; öznesinin yıkım ve yitimi pahasına ütopyayı yaşatmaya devam edecek olan bu bilinçtir çünkü. Dövüştüğü barikatın kendi yakın ölümüne mezar olacağı bilincindeki kararlı eylem: İşte Paris Komünü'nün özeti ve bize devrettiği asıl miras budur. *Saint Jacques* kilisesindeki toplantıda "Kölelere hiçbir şey!" (4) diyen kadın komünar biraz da bunu anlatıyordu belki. .

Marx'ın çözümleme ve öngörüsü bu noktada son kerte açıklayıcı oluyor: "İşçi sınıfı, Komün'den mucizeler beklemiyordu. Zira işçiler, halkın hükmüyle yürürlüğe sokulacak hazır ve kesin ütopyalara sahip değildir. Emekçi sınıfı, kendi kurtuluşuna ve onunla birlikte mevcut toplumun kendi iktisadi gelişimi sayesinde kaçınılmaz şekilde yöneldiği o daha ileri biçime kavuşmak için, koşulları ve insanları değiştirerek uzun mücadelelerden ve bir tarihi süreçler silsilesinden geçeceğini biliyordu. Yaşlanmış ve çökmekte olan burjuva toplumu, yeni bir toplumun unsurlarına gebedir. İşte emekçilerin bu unsurları özgür kılmaktan başka gerçekleştirecek idealleri yoktur." (5)

Yüzyirmi yıl önce komünarların ütopyaya yürüme bilinci Komün'den çok daha önemliydi ve ütopyanın gerçekleşebilir/gerçekleşmiş unsurlarından çok daha ötesini temsil ediyordu. Bugün *Versailles'cılar* bütün şiddet mekanizmalarıyla iktidardadırlar ve insanlığı ütopyasından silahsızlandırmak için her türlü gericiliği bayrak edinip saldırıyorlar. Estirilen şovenist ve milliyetçi dalgaların girdabında halkların birbirlerini kırmanın eşiğine geldiği bu ultra-gericilik çağında, bize komünarların çığlığına sarılmak kalıyor: "Kendi özgürlüğünüz ve toplumsal eşitlik için savaşıyorsunuz. Fransa'nın ve bütün dünyanın kurtuluşu için savaşıyorsunuz. Sizin zaferiniz, tüm halkların kurtuluş yolunu açacaktır. Yaşasın Dünya Cumhuriyeti! Yaşasın Komün!" (6)

Komün'ün savaş delegesi **Delescluze** bu bildiriyi yayımladığında, *Versailles'cılar Hotel de Ville*'in tepesinde dalgalanan kızıl bayrağı seyrederken öfkeden kuduruyorlardı.

Yüzyirmi yıl geçti.

Dünya cumhuriyetinin bayrağı kızıl! ❑

Dipnotlar:

(1),(3),(5): Marx. Enternasyonal Emekçi Birliği'nin Fransız İç Savaşı Üzerine Hitabı. Fransa'da İç Savaş, Köz Yayınları. 1976, İstanbul.

(2),(6):G. Bourgin. Paris Komünü. Yalçın Yay. 1987, İst.

(4):T. Cliff. Sınıf Mücadelesi ve Kadınların Özgürlüğü. Ataol Yay. 1991, İst.

Paris Komünü ve proletarya diktatörlüğü

Ertuğrul Kürkçü

121 yıl önce, yalnızca Fransa'nın bir tek kentinde gerçekleşmiş ve yalnızca 72 gün sürdükten sonra yenilmiş bir devrimin 20. yüzyıl sona ererken insanlık için taşımış olabileceği evrensel bir anlamdan sözedilebilir mi?

Paris Komünü'nün esin kaynağı olduğu Sovyetler iktidarının 72 yıl sonra siyasal sahneden silindiği, insanın özgürlük ve kardeşliğine dair tüm umutların neredeyse kararmaya yüztuttuğu bir yüzyıl dönümünde Komün bize nasıl bir umut sunabilir?

Dönemin, Komün'ü sosyalist bir gelecek açısından anlamlı bir teorik çerçeve içinde yorumlamayı başaran tek gözlemcisi Karl Marx, Eylül 1870'de, Fransa-Prusya savaşının Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlanması üzerine Fransa'da siyasal bunalım derinleşmeye başladığında ".... hükümeti yıkma girişimi, düşman neredeyse Paris kapılarına dayandığı bir sırada, umutsuzca bir çılgınlıktan başka birşey olmayacaktır..." demişti.

Ama, belki de Komün'ün bugün için asıl anlamı tam da burada, ait olduğu tarih içinde somut bir kurtuluş umudunu temsil etmemiş olmasındadır. Komün, umutsuzluğumuzdan bile, hatta, asıl ondan birşeyler umabileceğimize ilişkin bir tarihsel alıntı olarak bugün emperyalizmin karanlığına teslim olmaya direnenler için geleceğe dair bir hareket noktası oluşturma imkanını taşıyor.

Komün, umutsuzluğumuzdan bile, hatta, asıl ondan birşeyler umabileceğimize ilişkin bir tarihsel alıntı olarak, bugün emperyalizmin karanlığına teslim olmaya direnenler için geleceğe dair hareket noktasını oluşturma imkanını taşıyor.

İki nedenle. Birincisi, Paris Komünü, Fransız toplumunun temelini oluşturan emekçilerin bir kez koşullar dayatınca, ne denli umutsuz da olsa, başkaldırmadan kaçınmak olanaksız hale gelince, kendi kimlikleriyle harekete geçmeleri gerektiğinde eski devleti yıkmaksızın edemeyeceklerini gösterdiği için. İkincisi, bir kez kitlelerin tarihsel inisiyatifi siyasal sahneye egemen olduğunda, "gerçek bir halk devrimi" patlak verdiğinde siyasal rejimin biçiminin en yaygın ve çoğulcu bir işçi-emekçi demokrasisinden başka birşey olamayacağını ve işçilerin toplumu ve kendilerini yönetmek için kendilerinden başka kimseye ihtiyaçları olmadığını kanıtladığı için.

Parisli işçiler, ne Marksist okulda eğitilmişlerdi ne de eylemlerine Marksist bir parti önderlik ediyordu. Daha önce görmüş oldukları başarılı hiçbir proleter devrim de yoktu. Ama daha sonraki bütün başarılı devrimlerin örnek aldıkları bir devrimi başarmışlardı.

Oysa, mantık, böylesi bir devrime girişilmesini men ediyordu. Marx'ın sözleriyle, işçiler "Fransız köylülerinin kendilerini birinci imparatorluğun ulusal anılarıyla aldattıkları gibi, 1792'nin (Jakoben Devrim'in) ulusal anılarına kapılmamalı... kararlı bir biçimde cumhuriyetçi özgürlüklerden yararlanarak kendi sınıf örgütlerini kurmaya girişmeli"ydiler.

Paris Komünü işte bu nedenle, tarih bir kez manuğı aştığında, toplumsal çatışmanın kendi gidişi aklın egemenliğine boyun eğmediğinde bile, kollektif dehanın kendini göstermesi için sonsuz olanaklar sunabildiğini kanıtladığı için, umutsuzluğun bağrından bir gelecek umudunun tohumunu fışkırtabildiği için çok önemli.

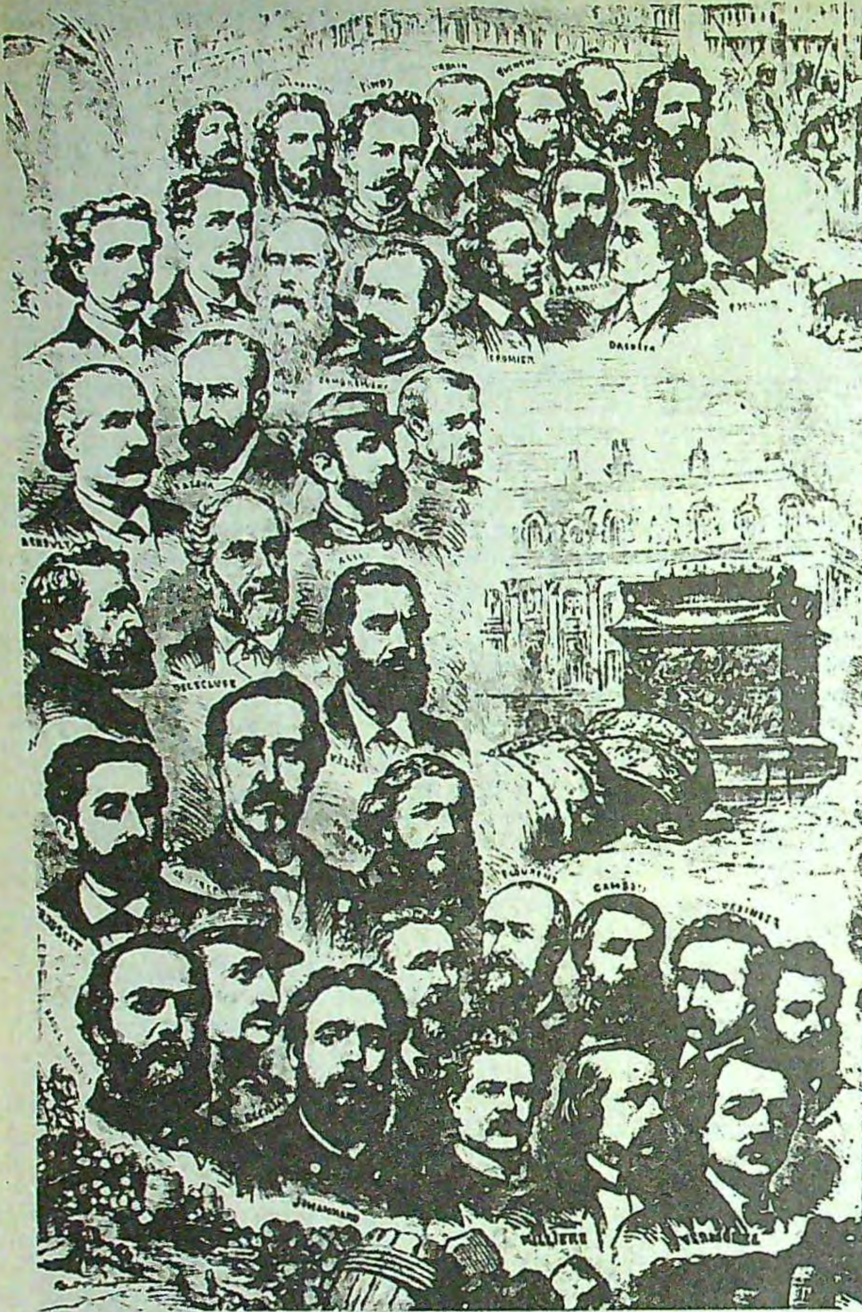
Paris Komünü, modern burjuva toplumunun bir devrimle dönüştürülebilmesinin gerçek bir olanak olduğunun ilk kanıtıydı, ama yalnızca bir **olanak.**

Komün, bu olanağın gerçeğe dönüşmesi için gerekli özgün koşullarının sürekliliğinin yalnızca işçilerin, ya da onların öncülerinin iradesine bağlı olamayacağını -umutsuzluk da burada yatıyordu- göstermekle sonraki "başarılı" devrimlerin çöküntü nedenlerini anlamamıza da yardım ediyor.

Paris Komünü, askeri zaaflar, kötü yönetim, önderlik yokluğu vb. birçok içsel manevi engelin yanısıra bir başka ve belirleyici nedenle de çökmüştü. Komün kendi devrimini, Fransa'nın başkentinde de olsa, tek bir kentinde sağladığı egemenliği, nüfusun çoğunluğunun onaylamasını sağlayamamıştı. Taşra ve köylüler Komünü değil, burjuvaların ve kilisenin dünyasını kendi dünyaları olarak görmeyi sürdürmüşler, devrimi benimsememişlerdi. Komün henüz onlar için umdukları, beklediklerı, içinde yaşamak istedikleri dünya değildi. O yüzden burjuva Fransa, komüncüleri kurşuna dizerken, çoğunluğun, köylülerin kılı kıpırdamadı.

Öte yandan Paris Komünü, yalıtıldığı Paris'te yıkıldığı güne değin Paris halkının kesin desteğiyle ayakta durabilmiş olmasıyla da tarihe "başarılı" bir devrimin neden ötürü "başarılı" sayılabileceğine ilişkin somut kanıtlar sundu.

Birincisi, Paris Komünü Bonapartist rejimin yerini alan burjuva cumhuriyetinin Parislilere sunmasına olanak olmayan birşeyi sundu: Hiçbir kayıt ve dolayım ol-

Paris Komünü'nde görev alanlar arasında Marksistler aslında azınlığı oluşturuyordu. Marksistlerden eski Jakobenlere, Federalist Proudhonculardan Blanquicilere ve Bakuninciler e kadar geniş bir siyasal yelpaze Komün'de temsil ediliyordu.

ümi ile kurtuluş mücadelesinin enerjik bir biçimde yürütülme gereklerinin toplamıdır.

Proletarya diktatörlüğü hukuksal tartışmanın değil, kendisiyle birlikte yeni bir hukuku da doğuran tarihsel eylemin ürünü olabilir. Ancak böyle bir devlet biçimi çoğunluğa, özgürlüklerinin sınırsızca genişleyebileceği bir aleme geçme vaadinde bulunabilir.

Marx'ın kahramanlıklarını övmek için sözcük bulamadığı Parisliler'i 1872'de, böylesine umutsuz bir anda ölene dek döğüşmeye razı eden yalnızca "yurtseverlik" duyguları olamazdı. Fransız köylüsünün Parisli işçilerden daha az "yurtsever" olduğunu, hatta işçilerin doğaları gereği "yurtsever" olduklarını düşünmek için çok az tarihsel kanıt sunulabilirdi.

Onları Paris Devrimi'nin çevresinde toplayan şey devrimin onlara ilk kez kendilerinin toplumun efendisi olduklarını hissetmelerini sağlayan bir eylem temeli edindirmesiydi.

1990'ların dünyasında "varolan sosyalizmler" çökerken bir tek işçinin bile parmağını kıpırdatmaması, hatta bizzat işçilerin kendilerinin bu rejimlerin çökertilmesine katılışlarında 1871 Paris'inde olan en temel şeyin, hatta biricik şeyin, işçilerin kendilerini yönettikleri bir devletin, çoktan ortadan kaldırılmış olmasının rol oynamadığı söylenebilir mi?

1871 Paris Komünü, 72 günlük ömrü içinde geleceğe ilettiği izdüşümleri, ima ettikleri ve gerçekleştirdikleriyle 72 yıl süren devrimlerden daha az anlama sahip değil. Ama 21. yüzyılın dünyasına girerken Komün, artık tekrarlanabilir somut bir model olmaktan çok kendisini tutan toplumsal, siyasal ve iktisadi bağlardan bir kez kurtulabildiğinde ücretli emeğin sermayeye rağmen toplumu yönetebilme yeteneğine işaret etmesiyle anlam kazanıyor.

maksızın her ergin Fransız'a kendilerini yönetme hakkı ve özgürlüğü. Komün devlet ve toplum arasındaki karşıtlığın siyasal düzeyde ortadan kalkmasının eşiğine yaklaştığı nispette Fransız işçilerinin tarihin öznesi haline gelmelerinin önkoşulunu yarattı.

Proletarya diktatörlüğü üzerine daha sonra Marksist yazını işgal edecek ciltlerce tartışmanın berisinde yatan son derece basit bir hakikat olarak Komünün eylemi, kendisine böyle bir ad takmış olmasa bile, bir işçi iktidarının doğasına ilişkin somut bir çerçeve sunuyordu: Proletarya diktatörlüğü, en büyük çoğunluğun özyöne-

1871 Paris Komünü bizim için, Atina Demokrasisi'nin çağdaş burjuva demokrasisi için taşıdığı anlama benzer bir anlama sahip: Uluslaraşırı bir dünyada hiçbir zaman tam olarak tekrarlanmayacak, ama gerçekliğe akli bir düzen vermek gerektiğinde başvurulmadan edilemeyecek bir alıntı: "Komün, aslen bir işçi sınıfı hükümeti, üreticiler sınıfının, mülksüzleştirenler sınıfına karşı yürüttüğü mücadelenin sonucu emeğin iktisadi kurtuluşunu gerçekleştirmekte ulaşılmış nihai siyasal biçimdi(r)." (Karl Marx) ❑

Alternatif iktidar biçimleri

Engin Günay

Politik bir iktidar biçimi olarak komün, konsey, halk komiteleri tipi örgütlenmeler daha 1789 Fransız Devrimi günlerinde ortaya çıkmıştı. Başlangıçta merkezi hükümet tarafından yerel yönetim organları olarak tasarlanan "komün"ler ve "şube"leri 1790-93 devrim sürecinde, embriyon halinde de olsa, halkın egemenliğini cisimlendiren iktidar odakları haline geldiler. Bu "Komün"ler Convention'un ve Kamu Selamet Komitesi'nin iktidarı karşısında ikinci bir iktidarı; sansculotte'ların, yani Paris halkının iktidarını temsil ediyordu.

Komün kavramı evrensel anlamına 1871 Paris Komünü ile kavuştu. Marx ve Engels, Komün'de proletarya diktatörlüğü kavramının somut biçimlenişini gördüler. Komün, Marx'ın Enternasyonal'in Fransa'da İç Savaş adıyla anılan çağrısında yazdığı gibi; "emeğin iktisadi kurtuluşunun gerçekleşmesini sağlayan ensonu bulunmuş siyasal biçim" idi.

Gerek Paris Komünü, gerekse Komün'den sonra farklı tarihsel koşullarda ortaya çıkan sovyet, konsey türü organlar önceden "tasarlanmış" biçimler değildi. Tarih sahnesine çıktıkları heryerde öncelikle kitlelerin yaratıcı girişkenliği ile özgürlük özlemlerinin doğrudan ifadesi olarak doğdular. Ortaya çıkmalarının önkoşulu devrimci bir durumun varlığı, praxis süreci idi. Devrimci pratiğin doğrudan ürünü olan organlar; devrimci teorinin kavramlarıyla bütünleştiler. Proletarya diktatörlüğü kavramının Paris Komünü'nde, Rusya'da sovyetler iktidarında somut biçimini bulduğu gibi.

Lenin'in, Gramsci ve diğerlerinin bu deneyimlerden kuramsal sonuçlara varmalarında, özellikle Lenin'in Devlet ve İhtilal'de geliştirdiği devlet kuramı ve devletin sönmesine ilişkin tezlerinde en büyük esin kaynağı 1871 Paris Komünü oldu. Komünün gerçek mirası ve evrenselliği işte buydu.

Bu tarz örgütlenmenin birincil özelliği kitlelerin iradesini doğrudan temsil etmesi ise, ikincisi bunun doğal sonucu olan ikili iktidar; merkezi iktidara karşı alternatif iktidar organları olmalarıydı. Merkezi devlet iktidarının varlığını sürdürdüğü bir toplumsal devrim sürecinde, ona alternatif olarak doğan ve gerekli koşullar oluştuğunda onun yerini alacak olan bir ikinci iktidar. Bu ikinci iktidar, burjuva demokrasisinin dolaylı temsile dayalı parlamenter demokrasi kurumundan farklılaşan, dolaysız temsile dayalı "doğrudan demokrasi"nin kurumlarıydı. Kuşkusuz, Lenin'in, Gramsci'nin ve diğerlerinin bu deneyimlerden kuramsal sonuçlara varmalarında, özellikle Lenin'in Devlet ve İhtilal'de geliştirdiği devlet kuramı ve devletin sönmesine ilişkin tezlerinde en büyük esin kaynağı 1871 Paris Komünü oldu. Komünün gerçek mirası ve evrenselliği işte buydu.

Sovyet: "Devlet Olmayan Devlet"

"Sovyet o kadar göz açıp kapayacak bir hızla ihtilalin merkezi olmuştu ki, gruplar ve hizipler sovyetin önemini anlayacak ya da kendilerini yeni duruma ayarlayacak vakit bulamamışlardı. Kasım ayında artık siyasi liderlerin hepsi Batı Avrupa'dan dönmüşlerdi; bir Rus konvansiyonuna çok benzeyen bu alana hayret ve korkuyla bakıyorlardı "(1)

1905 Devrim günlerindeki yaygın kitle grevleri sırasında Rusya'nın öncelikle sanayi kentlerinde sovyet türü örgütlenmeler ortaya çıktı. Kendiliğinden ortaya çıkan bu yeni tür örgütlenmeler Petersburg'daki bolşevik kadrolar arasında kararsızlığa ve tartışmalara yolaçtı. Bolşevikler partinin denetimi dışında gelişen bu organlara kuşkuyla bakıyorlar, parti öğretisine karşı bir tehdit olarak algılıyorlardı. Bu tartışmalar üzerine o günlerde Rusya'ya dönmekte olan Lenin "Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyetleri" başlığı ile uzun bir makale yazmıştı. Makalede "İşçi Vekilleri Sovyeti mi, Parti mi? Sanırım sorunu bu şekilde koymak yanlış, karar kesinlikle şu doğrultuda olmalı: hem İşçi Vekilleri Sovyeti hem de Parti"(2) diyordu. Lenin'e göre Sovyetler geçici devrimci hükümetin embriyonu sayılmalıydı. Menşevikler ise sovyetleri büyük bir kitle partisinin ve güçlü bir sendikal hareketin yokluğunda onların yerini dolduracak, parti ve sendikalar güçlendiğinde ise gereksiz hale gelecek geçici örgütlenmeler olarak görüyorlardı. 1905 Sovyetleri içinde doğrudan bir rol oynayan tek siyasi lider Troçki oldu. Diğerlerinin henüz sürgünde ya da yurtdışında olmasına karşın Troçki'nin Rusya'ya daha erken bir tarihte dönmesi, Petersburg Sovyeti'ne seçilmesini ve sovyet içinde etkin bir rol almasını sağladı.

1905 sovyetlerinin kökeninde, 1905 ocağından itibaren birbiri ardına patlayan grevleri yönetmek için fabrikalardaki işçilerin seçtikleri fabrika komiteleri, grev komiteleri vardı. Çarlık Rusyası'nda sendikal örgütlenmenin olmayışı kendiliğinden patlak veren grevlerin yönetimi için işçilerin kendi aralarından seçtikleri temsilcileriyle işçi komitelerinin oluşumu ve yaygınlaşması için uygun bir zemin hazırladı. Grevler yaygınlaştıkça eylemleri koordine edecek, çeşitli fabrikaların delegelerini birleştirecek bölgesel ölçekte grev komiteleri oluştu. Başlangıçta grevleri yönetmek amacıyla oluşan bu komiteler, İşçi Temsilcileri Sovyetleri'nin çekirdeğini oluşturdu. 1905 devriminin ateşi hareketin ilk evresinde grev amaçlı olan komiteleşmeleri kalıcı hale getirerek daha genel siyasi amaçlı, işçi sınıfının

Çalkantılı geçen yaz dönemi, başarısız Temmuz ayaklanmasının ardından gelen Kornilov'un darbe girişimi sonrasında Bolşeviklerin kitle desteği hızla arttı. Eylül başında Petrograd Sovyeti'nde Bolşevikler çoğunluğu sağladılar ve Troçki 25 Eylül'de Petrograd Sovyeti Başkanlığına seçildi. Ekim ayına gelindiğinde Bolşevikler Rusya genelinde sovyetlerde çoğunluktaydılar. Petrograd Sovyeti Genel Kurulu, Askeri Devrimci Komite'nin kurulmasını onayladı ve başkanlığına Troçki getirildi. Bolşevikler artık 1917 Ekim Devrimi için ayaklanmaya hazırdılar.

mücadele örgütleri, giderek iktidar organları haline gelmelerini sağladı.

Sovyetlerin 1905 Devrimi'nde oynadığı rol ister istemez bütün siyasal güçleri, ona yükledikleri işlevler ne olursa olsun, bu organların içinde yeralmaya zorlamıştı. Lenin'e göre ise Sovyetler ayaklanma örgütleri ve devrimci iktidarın organları olarak görülmeliydiler. Bu görüşleriyle Lenin 1917 Nisan Tezleri'nin ilk öncüllerini hazırlıyordu.

1917: Şubat'tan Nisan'a Sovyetler

"İçimizde kimse Çarlık rejimine karşı bu çatışmanın son ve kesin bir savaş olduğunu düşünmüyordu. Böyle bir düşünce kimsenin aklının ucundan bile geçmiyordu"(3).

Şliyapnikov'un ifade ettiği gibi Petrograd'daki devrimci kadrolar 1905'de olduğu gibi 1917 Şubat Devrimi'nde de hazırlıksız yakalanmışlardı. Bütün parti militanları gösterilere, sokak çatışmalarına katılmışlardı ama Parti merkezlerinden hiçbir yönlendirici politika gelmiyordu. Şubat Devrimi'nin ardından Petrograd Sovyeti ile Geçici Hükümet'in kuruluşu hemen hemen aynı dönemde oldu ve her ikisi de kendiliğinden gelişen harekete örgütlü bir biçim vermeye çalıştılar.

Mart 1917'de Lenin, Uzaktan Mektuplar'ın üçüncüsünde şöyle yazıyordu: "İşçiler, sınıf içgüdüleri sayesinde, devrim döneminde onlara olağan bir örgütten başka apayrı bir örgüt gerektiğini anladılar; bizim 1905 devrimimiz ve 1871 Paris Komünü deneyi tarafından gösterilen yola haklı olarak girdiler; İşçi Vekilleri Sovyeti'ni kurdular." Bu sözler Lenin'in düşüncesinde Rusya'da yaşanan sovyet deneyimlerinin, Paris Komünü'nün mirasına bağlandığının ilk göstergesiydi. Lenin, Şubat Devrimi'nin öngününde araştırmalarını 1871 Paris Komünü derslerinin incelenmesi üzerine yoğunlaştırmıştı. Nisan Tezleri bu dönemde geliştirdiği düşüncelerinin pratikte somutlanması ve sınanması oldu. Bu dönemdeki yazılarında Şubat Devrimi'nin ardından ortaya çıkan "ikili iktidar" olgusu üzerinde duruyordu. "Devrimimizin bir iktidar ikiliği yaratmış bulunmak gibi bir özgünlüğü var. Öneminin herşeyden önce kavranması gereken bir olgu bu, onu anlamadan ileri gitmek olanaksız..."(4). Bu ikili iktidar bir yanda Geçici Hükümet'in, yani burjuvazinin iktidarına, diğer yanda henüz güçsüz, tohum durumunda ama büyüyen bir varoluşu olan, halk yığınlarının aşağıdan gelen dolaysız girişkenliğine, devrimci bir zorlamaya dayanan İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri'ne dayanıyordu. İşte bu ikinci iktidar "1871 Paris Komünü ile aynı tipte bir iktidar"dı.

Lenin'in Nisan Tezleri Bolşevik kadrolar üzerinde, tıpkı 1905'deki "Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyetleri" makalesine benzer bir tepki yarattı. Nisan Tezleri, Bolşevik yayın organı Pravda'da "Lenin yoldaşın kişisel görüşü" olarak yayınlandı ve parti çoğunluğu tarafından reddedildi. Bu dönemde Nisan Tezleri üzerine yoğun tartışmalar yaşandı. Nisan Tezleri'ne karşı 1905 Devrimi öncesinde "İki Taktik"te formüle edilen görüşleri öne süren Kamenev'e karşı Lenin, Goethe'nin sözleriyle yanıt veriyordu: "Teori gridir dostum, ama yeşil yaşamın sonsuz ağacıdır".

Nisan Tezleri en özlü ifadesini "Bütün İktidar Sovyetlere!" sloganında buluyordu. Bu tezlere başlangıçta Bolşevikler karşı çıktığı gibi, sovyetlerde çoğunluğu ellerinde bulunduran menşevikler de karşı çıkıyordu. Onların temel itiraz noktası devrimin burjuva devrimi aşamasında olduğu, bu nedenle sosyalistlerin burjuva hükümetini desteklemeleri gerektiği şeklindeki temel politik tercihlerine dayanıyordu. Bu nedenle de Geçici Hükümete katılmışlardı.

Lenin, Nisan Tezleri'nin dördüncüsünde şöyle diyordu: "Bugünkü Rusya'da özgün olan şey, proletaryanın bilinç ve örgütlenme düzeyinin yetersizliğinden ötürü, iktidarı burjuvaziye vermiş olan devrimin birinci aşamasından, iktidarı proletarya ve köylülüğün yoksul katlarına devredecek olan ikinci aşamasına geçiştir." Bu geçiş, bütün iktidarın sovyetlere devredilmesiyle olacaktı ve sovyetler Paris Komünü tipinde bir devlet olacaktı. Bu tezlerle, Troçki'nin görüşleri birbirine yaklaşmış oluyordu. Troçki, Mayıs başında Rusya'ya döndükten sonra Bolşeviklere katıldı. Nisan ile Eylül arası dönemde Lenin'in ve Bolşeviklerin bütün çabası sov-

Gramsci'ye göre, fabrika konseyi, işçi sınıfının genel özgürlüğüne giden yolda bir başlangıçtır. İşçi fabrika içinde güçlüdür, fabrika dışında ise tecrit edilmiş, dağınık du56rumdadır. Bu nedenle de "komünistler... fabrika konseylerinin kararları üzerinde etkili olmak ve kapitalizmin işçi sınıfı için yarattığı koşulların ateşlendirdiği başkaldırı dürtülerini, devrimci bir bilinç ve yaratıcılığa dönüştürmek zorundadır."

yetlerde çoğunluğu elde etmeye yönelik oldu.

25 Ekim (7 Kasım) de Bütün Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri'nin İkinci Kongresi toplandığında Askeri Devrimci Komite, Geçici Hükümeti görevinden almış, Ekim Devrimi başlamıştı bile. Kongrede temsil edilen 366 sovyet örgütünden 255'i "Tüm İktidar Sovyetlere!" sloganı lehinde oy kullanmıştı.

1918-19 Alman Devrimi'nde Konseyler

"Devrim, daha 9 Kasım'da, yeni doğan bir bebeğin ilk çığlığı gibi içgüdüsel bir yönelimle, bizi sosyalizme götürecek olan, işçi ve asker konseyleri sözünü bulmuştur. Herkesi biraraya getiren söz buydu." (5)

1918 Ekimi'nde, önce Kuzey Almanya liman şehirlerinde işçilerin ve askerlerin başlattığı ayaklanma, 7 Kasım'da Batı ve Güney Almanya'ya yayıldı. Braunschweig, Frankfurt, Hannover, Bremen, Lüneburg, Essen, Münih gibi büyük şehirlerde Konseyler kuruldu. Berlin'de 9 Kasım sabahı binlerce işçi sokaklara döküldü. Emniyet Sarayı'nı basarak siyasal tutukluları serbest bıraktılar. 1918 Alman Devrimi başlamıştı. İkinci Enternasyonal'e bağlı Sosyal Demokrat Parti (SDP) son ana kadar genel greve karşı çıktığı halde, hükümetten çekildiğini açıklayarak grev hazırlıkları içinde yeraldığını ilan etti. Aynı gün SPD lideri Scheidemann, Reichstag binasından Cumhuriyet'in kuruluşunu ilan ediyordu. SPD, devrimin kontrolünü eline geçirmişti bile. İki saat sonra ise Spartakist grubu önderliğinden Karl Liebknecht sarayın balkonundan Sosyalist Cumhuriyetin kuruluşunu açıkladı.

Bu iki cumhuriyet ilanı, Alman Devrimi'ndeki ikili iktidarın çarpıcı bir göstergesiydi. Birincisi; Scheidemann'ın ağzından SPD'nin ilan ettiği burjuva cumhuriyeti, daha başlangıçta ikincisini; Karl Liebknecht'in ilan ettiği Sosyalist Konseyler Cumhuriyeti'ni boğmaya kararlıydı. Rosa Luxeburg; "9 Kasım Devrimi'nin iç zayıflığını göstermek bakımından, devrim patlak vermeden birkaç saat önce, devrim aleyhinde ajitasyon yapmayı, devrimi engellemek yolunda çaba harcamayı baş görevleri sayan, Ebert, Scheidemann ve Hasse gibi kişilerin, birden hareketin başında görünüvermelerinden daha karakteristik birşey olabilir mi?"(6) sözleriyle bu sonucu önceden görmüş gibiydi.

10 Aralık'ta toplanan Birinci Almanya İşçi ve Asker Konseyleri Kongresi'ndeki tartışmalar "parlamento mu, konsey sistemi mi?" sorunu üzerine yoğunlaştı. Ezici çoğunluğunu SPD'lilerin oluşturduğu kongre parlamenter sistemi onayladı. Kongre tüm yasama ve yürütme yetkilerini daha önce SPD'nin inisiyatifi ile tepeden inme oluşturulan Halk Temsilcileri Konseyi'ne devretti. 15 Ocak'taki yeni bir ayaklanma girişimi sırasında, Alman devriminin ezilmesi için cepheden dönen askerlerden oluşturulan Freikorps'ların (Serbest Kıtalar) saldırısında Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht dipçik darbeleriyle öldürülecekti. Artık "Berlin'de düzen hüküm sürüyor!"du.

Rosa Luxemburg, öldürülüşünün onbeş gün öncesinde Spartakist Birliği'nin Alman Komünist Partisi'ne dönüştüğü kongrede yaptığı konuşmada Alman Devrimi'nden çıkardığı dersleri şu sözlerle ifade ediyordu: "Hazırlığa tabandan başlamalıyız; işçi ve asker konseylerini öyle bir güçle donatmalıyız ki, Ebert-Scheidemann'ın ya da diğer bir hükümetin yıkılması, sadece, dramın son perdesi olsun...Kitleler iktidarı kullanmayı, ancak onu kullanarak öğrenirler. Bunu onlara öğretmenin başka yolu yok... Demek ki; 'başlangıçta eylem vardı!' Ve eylem ise, işçi ve asker konseylerinin görevlerini kavraması, tüm ülkede tek siyasal iktidar olmayı öğrenmesidir".

İtalya İşçi Konseyleri ve Gramsci

"İşyeri Komiteleri'nin gelişimi sorunu ana sorun halini aldı, .. proleter 'özgürlük'ün sorunu olarak ortaya konulan bir sorun halini aldı"(7)

İtalya'daki ilk fabrika komiteleri 1917 Ağustosu'nda Torino'daki bir işçi ayaklanması sırasında oluşmuştu. 1920 Martı'nda Torino'daki Fiat fabrikaları, fabrika konseylerini dağıtmak amacıyla lokavt ilan etti. İşçiler lokavtı genel grevle karşıladılar. Torino'da başlayan grev, bütün Piemonte bölgesine yayıldı, Milano'da yaygın fabrika işgalleri yaşandı. Fabrika işgallerini kırsal kesimde toprak işgalleri izledi. Toprak işgalleri sırasında köylü konseyleri de oluşmuştu. Hareketin iv-

mesinin düştüğü, faşist çetelerin saldırılarının yoğunlaştığı 1921 yılından sonra ise fabrika komiteleri, "işçi savunma komiteleri"ne dönüşecekti.

Devrimci bir konjonktürde ortaya çıkan bu canlı organizmalar sonradan çoğu kez içi boş kabuklara; "kadavraya" dönüştüler. Bugün "sosyalizmin" çöküşünün, SSCB'nin tarihe karışmasının altında, adını aldığı "sovyetleri" kadavraya çevirmiş olması yatmıyor mu?

Fabrika Konseyleri hareketinin yaygın olarak yaşandığı 1919-21 yıllarında Gramsci de, haftalık olarak yayınlanan L'Ordine Nuovo dergisinde yazdığı yazılarda bu hareketin politik ve kuramsal öncülüğünü üstlendi. Bu dönemdeki yazılarında Rus, Alman ve 1919 Macar devrimlerindeki konseyler hareketini karşılaştırır ve İtalya'daki Fabrika Konseyleri için bu deneyimlerden sonuçlar çıkarır. İşçi konseyleri ve sendikalar arasındaki çatışma Macar Konseyleri'nin çöküşünün nedenlerinden biridir Gramsci'ye göre. "Sendikalizm.. işçileri üreticiler olarak değil de, ücretliler olarak örgütler, yani kapitalist özel mülkiyet rejiminin yaratıkları, meta-emek satıcıları olarak örgütler". Oysa Fabrika Konseyi; işçi sınıfı özgürlüğünün içinde gerçekleşmeye başladığı biçimdir; "İşçi sınıfının içinde kendisini organik bir bütün olarak biçimlendirdiği biçim, yeni bir devletin, işçilerin devletinin hücresi, yeni bir temsili sistemin, yani konseyler sisteminin temeli olarak fabrikaya, üretimin belirli bir biçimlenişine uygun olarak doğduğu için, işçilerin devleti kendi gelişiminin, bir devlet olarak ortadan kalkışının ve bir dünya sistemine organik olarak katılımının koşullarını da yaratır" (8).

İspanya'nın Yüreği: "Hükümet-Komiteler"

"İspanya'da harikulade şeyler gördüm; ve daha önce hiç inanmadığım halde, nihayet sosyalizme inandım"(9).

İspanyol Devrimi ve İspanya İç Savaşı, çok renkli bir mozaik görünümüyle bir siyaset labaratuvarıydı. Halk Komiteleri, Savaş Komiteleri, Savunma Komiteleri, Yürütme Komiteleri, Anti-faşist komiteler, İşçi Komiteleri, Kamu Kurtuluşu Komiteleri, Fabrika Komiteleri vb. çeşitli adlarla anılan örgütlenmeler devrim sürecinde İspanya'nın hemen hemen bütün köylerinde ve kentlerinde ortaya çıkmıştı. Bu "hükümet-komiteler" yerel düzeyde bütün iktidarı eline alıp, yasama, yürütme yetkilerini üstlenmişlerdi. Belediye hizmetlerini yerine getiriyor, yerel milisleri eğitip silahlandırıyor, fiyat denetimini sağlıyor, gerekli gördüğü fabrikaları kamulaştırıyor, kilise mallarına el koyuyor, toprakları topraksız köylülere dağıtıyor, eğitimin ve sosyal yardımların düzenlenmesine karar veriyordu.

Komiteler, köylerde, fabrikalarda, şantiyelerde ilkel biçimlerde de olsa oluşturulan genel meclislerde seçiliyordu. İspanya'da solda yeralan bütün siyasi eğilimler temsil ediliyordu bu komitelerde. İspanya'da geleneksel olarak güçlü olan anarşist gruplar-sendikalar, troçkistler, sosyalistler, komünistler, bağımsız devrimci-marksist gruplardan oluşan bir mozaik bu hükümet-komitelerde birlikte yeralıyorlardı. Katalonya'da, Valencia'da, Malaga'da, Aragon'da "Halk Yürütme Komitesi", "Halk Kurtuluş Komitesi" adını alan bölgesel devrimci iktidarlar kuruldu.

Her gerçek devrim sürecinde olduğu gibi, İspanyol devriminde de bir "ikili iktidar" durumu ortaya çıktı. Bir yanda "hükümet-komiteler"in yerel ve bölgesel düzeydeki devrimci iktidarı, diğer yanda bu komitelerde yeralan siyasi partilerin de desteklediği Cumhuriyetçilerin, Halk Cephesi'nin resmi iktidarı. İç savaş başladığında birincisine galebe çalan bu ikincisi olmuştu. İtalyan ve Alman faşizminin desteğiyle Franco'ya, faşist generallere karşı yürütülen savaşta bütün güçleri birleştirmek için Halk Cephesi'nin desteklenmesi -o dönemde Komüntern'in resmi politikası da bunu gerektiriyordu- politikası, devrimi ikinci plana itti. Sonuçta, uğruna devrimin feda edildiği Cumhuriyet de yenilecekti.

Ve diğerleri...

"Marx'a göre, proletarya devrimi, devletin sona ermesini içerir ve birlikte getirir. Bu dönemin amacı,.. daha önce devletin yürüttüğü fonksiyonların, toplumun tümü tarafından ele alınması ve siyasal-olanın, toplumsal-olanda ve toplumsal-olanla eritilmesidir"(10).

Böyle bir geçişi sağlayacak komün, sovyet, konsey, komiteler tipinde alternatif iktidar organları farklı tarihlerde, farklı politik koşullarda, değişik isim ve biçimlerde; ama devrimci bir durumun yaşandığı hemen her yerde ortaya çıktılar. Çin Halk Savaşı'nda "kır komünleri", "kızıl siyasi iktidarlar" iktidarın ele geçirildiği bölgelerdeki halk iktidar organlarıydı. Nikaragua Sandinist Devrimi'nde "sivil savunma komiteleri" kurtarılmış şehirlerde oluşturulan "yeniden inşa komiteleri" halkın karşı iktidarının organlarıydı. Türkiye'de 1975-80 sürecinde faşizme karşı direniş mücadelesinde oluşan Direniş Komiteleri, Fatsa örneğinde olduğu gibi halkın iktidar organlarının nüvelerine dönüşmüştü.

Bütün bu örneklerin başarıları ya da başarısızlıklarının tartışılmasına bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç var. Devrimci bir konjonktürde ortaya çıkan bu canlı organizmalar sonradan çoğu kez içi boş kabuklara; Rosa Luxemburg'un Alman konseyleri için dediği gibi "kadavraya" dönüştüler. Bugün "sosyalizm"in çöküşünün, SSCB'nin tarihe karışmasının altında, adını aldığı "sovyetler"i kadavraya çevirmiş olduğu gerçeği yatmıyor mu? Lenin'in deyişiyle; "halkın yaratıcı gücü, bu mucizevi kendiliğinden yeteneğin göstergeleri" bugün de değişik biçimlerde kendini gösteriyor. Latin Amerika ülkelerinde; Şili'de, Bolivya'da, Peru'da ve daha başka yerlerde gelişen yeni taban inisiyatifleri, "Halkın Çıkarlarını Koruma Cepheleri", sorunların, taleplerin görüşüldüğü, mücadele biçimlerinin saptandığı, eylemlerin koordine edildiği "Halk Kongreleri" bu geleneğin yaşadığının bir kanıtı ve "Çağdaş Komünler" için bir yaşam umudu değil mi? ❑

Dipnotlar:

1) I. Deutscher, Troçki 1.cilt, Ağaoğlu Y.
2) M. Liebman, Lenin Döneminde Leninizm, Belge Y.
3) O. Anweiler, Rusya'da Sovyetler, Ayrıntı Y.
4) Lenin, İktidar İkiliği Üzerine, Nisan Tezleri, Sol Y.
5, 6) R.Luxemburg, Spartakistler Ne İstiyor? Belge Y.
7, 8) A. Gramsci, İtalya'da İşçi Konseyleri, Belge Y.
9) G.Orwell, Katalonya'ya Selam, Alan Y.
10) H.Lefebvre, Marx'ın Sosyolojisi, Öncü K.Evi Y.

Minareyi çalan ne yapar?

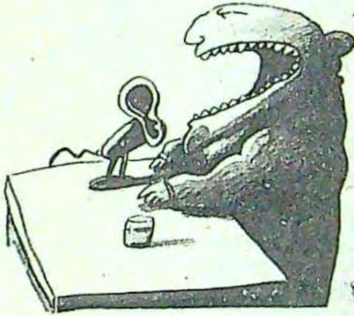
Mahmut Tali Öngören

Geçen yılki Körfez bunalımı ve savaşı, yasaklar dosyasına yeni örnekleri soktu. Aynı zamanda da düzenbazlık sergilerini... Kamuoyundan saklanan gerçeklere bir de en büyük aldatmaları içeren oyunlar eklendi. Minareyi çalanlar kılıfını da hazırlamaya çalıştılar. Ama başarıya ulaştılar mı ?

İşte ünlü Amerikan halkla ilişkiler firması Hill and Knowlton'un oyunu... Dramatik olaylar yaratarak inandırıcılık sağlamaya çalışan en çirkin Amerikan oyunlarıyla tanınmış bir şirkettir bu.

Hill and Knowlton, en çirkin Amerikan oyunlarıyla tanınmış bir şirket. Özal hükümetleri ile yapılan anlaşmayla Türkiye bu şirketin bir müşterisi şimdi.

26 Haziran 1991'de Washington'da insan hakları konulu bir basın toplantısına eski SHP milletvekili Mehmet Ali Eren'le katıldığımda, ABD'deki Büyükelçiliğimiz de bizim kendi ülkemizdeki insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak ileriye süreceğimiz sorunları gözönünde tutarak bir karşı basın bildirisi dağıtmıştı. Bu karşı basın bildirisi kağıtlarının altında Hill and Knowlton firmasının adını görünce bir hayli şaşırmıştım. Meğer Özal dönemi hükümetler işbaşındayken bu ünlü Amerikan firmasıyla işbirliği yapılarak Türkiye'nin görüntüsünü her bakımdan olumlu bir düzeyde tutmaya çalışıyormuş. Bu nedenle de bizim gibi insan hakları savunucularının önüne de bu Amerikan firması çıkarılarak söylediklerimizin "yalan" olduğunu, birtakım yalanlarla sözde kanıtlamaya çalışmış Washington Büyükelçiliğimiz. Bu gibi hizmetleri için devlet kim bilir kaç milyar lira (elbette dolar üzerinden) ödüyor ünlü Hill and Knowlton'a ?

Washington Büyükelçiliğimizin Hill and Knowlton'la beraber bizlere karşı hazırlattığı basın bildirisinde, politik suçlar ile ilgili uygulamalar şikayetinin sahte ithamlardan ibaret olduğu... sözde düşünce ve siyasal örgüt kurma hakkını sınırladığı ileri sürülen 141, 142, ve 163. maddelerin kaldırıldığı ve terörizmden dolayı vatandaşlıktan atılanların iki yıl içinde yurda dönmeleri durumunda aftan yararlanacakları... tutukluların soruşturmanın her döneminde avukatlarını yanlarında bulundurmasının olanaklı olduğu... gibi ya yalan ya da eksik bilgiler yeralıyordu. Zaten firmanın ikinci başkanı Cary Hynel, Türkiye'nin kötü insan hakları görüntüsünü yok etmek üzere yaptığı çalışmalarla tanınmaktaydı.

Hill and Knowlton'un değerli müşteri listesindeki diğer bir ülke ise Endonezya'dır. Bilindiği gibi, 1975 yılından beri en az 100.000 Doğu Timor'luyu öldürmüş olan bu ülkenin de insan hakları karnesi hiç de temiz değildir. Endonezya askerleri, en son 12 Kasım 1991 günü, bir yürüyüş sırasında göstericilere ateş açarak 100 kadar Doğu Timor'lu sivili öldürmüştü.

Türkiye ve Endonezya'nın Hill ve Knowlton'a ödediği ücretler yeterince yüksek olmalı ki, her iki ülke de Kongre İnsan Hakları Vakfı'nın, ABD'de Kongre üyelerinin kurdukları, ama devletle ilişkisi olmadığı ileri sürülen bir vakfın "gözetleme" listesine alınmamayı başarmışlar. Bu Vakıf'la Hill ve Knowlton firması arasında da ilginç ilişkiler var. Vakfın bürosu, Hill and Knowlton'un Washington merkez binası içindedir. Ayrıca, firma vakfa yılda 3000 dolar kira indirimi yapmakta ve ortaklaşa kullanılan telefon santrali için de Vakıf'tan ücret almamaktadır.

Washington'daki bir başka görüşe göre de, bir zamanlar ABD Kongre binasında açılmış bir Kürt fotoğraf sergisine destek verip, serginin açılış konuşmasını yapan ve New York Kürt Kütüphanesi'nin danışma üyeleri arasında bulunan ABD Kongresi'nin üyelerinden Tom Lantos ve John Porter Türk Hükümetinin Hill and Knowlton'a akıttığı bol para karşısında bir hayli etkilenmiş bulunuyorlar. Bu da son yıllarda ABD Kongresi'nin neden Kürt sorununu gündemine almadığının bir belirtisi olabilir. Eğer Kürt sorunu büyük ücretler karşılığında yürütülen çabalar sonucunda geri plana itilebiliyorsa, daha başka neler yapılabilir demektir. İşte gelecek yazımda Hill ve Knowlton firmasının Körfez Savaşından önce neler yaptığını; nasıl minareyi çalıp kılıf hazırladığını anlatacağım ❑

Lali Berte'ye Mektuplar

ARAMAK LALİ BERTE DEMEKTİR!

9.

Kar yağıyordu ben otobüsü kaçırıyordum sen ağzını ağzın kırmızı bir telaş içindeydi ve ürkek. İlki kazaydı, dedin, Kızılay'da akşamdı. Kızılay'da akşamdı ya da Konak'ta sabah, ne farkederdi, kazaydı veya değildi, ama olmuştu ve yazılmıştı (yazılan herşey ki tarihtir biraz,) bütün bu olanların hepsi de olmuştu ve yazılmıştı (ve yazılmamış herşey de muhtelif bir rivayet!) ben seni sözcük sözcük, satır satır, sayfa sayfa bedeninin her milimetrekaresinde kirpiklerimle parmakuçlarımla ağzımla dolaşarak sevmek istedim. Dur, dedin, olmaz, dedin, ilki kazaydı dedin. Saçlarımı parmaklarıma dolayıp ağzını geri çektin. (O zaman uzundu saçlarım. Şimdi kısa. Ben yedi ayda onbir yaş büyüdüm, ondokuz yaşında bir çocuk öldü, onu çırılçıplak içime gömdüm.) Bana şiirler yaz, bana yazdıklarını yalnızca ben bileyim, dedin, ağzın sıcaktı ve ıslaktı. Olgun bir incir tadındaydı ve azıcık ve daha çok da böğürtlen tadında. Ne incir ağaçları kalmış artık, ne böğürtlenler. Kavakları bir yıl önce kesmişler. Lağım suları karıştığı için kaynağı kapatmışlar. Trenyolunun iki tarafı da şimdi kooperatif evleri. Eski arkadaşlarım hepsi iş-güç, çoluk-çocuk sahibi. Aradığım hiçbir şeyi yerinde bulamıyorum, yok! Belki de benim aradıklarım hiçbir zaman olmadı. Ağzını ararken, otobüsün kalkmak üzere olduğu o en kısa zaman parçası içinde ağzın da yerinde yoktu. Kaçırmıştın -ilki kazaydı! Herkes birşeyleri, bir takım fırsatları kaçırmıştı ve bunu üzülerek, birilerine, biryerlere lanet ederek anlatıyordu. Ben olsa olsa aklımı kaçırmıştım orda yüzlerce kişi önünde sen ağzını. Ağzın kırmızı bir telaş içindeydi ve ürkek. Sen ağzını kaçırınca Ankara'ya kar yağdı. Birden inmek geldi içimden. Seni protesto etmek için inmek ve oturmak oraya, dört ayrı yolun kesiştiği noktaya. Korktum. Gözlerimi kapadım. (Ben korkunca gözlerimi kaparım.) Gitmekle kalmak arasında sıkıştım...

Hayır, aradığım hiçbir şey yerinde yok; evet, aradığım hiçbir şey... Ben bana hiçbir öneride bulunamıyorum. Durmadan durmadan durmadan kaçıyorum kaçarken kaçtığım için kaçmazken bile, içimde ondokuz yaşında bir ölü./ (Bir yanım buz kalıbıysa... bir yanım cehennem taşı...)

10.

DÜNYA,
KARŞILAŞTIĞIN FIRTINALARLA DA,
GEMİYİ LİMANA GETİRİP GETİRMEDİĞİNLE DE
İLGİLENMEZ!

SON.

Yokuz biz!

Açık denizlerin ötesinde bütün düşleri gittim yok öyle bir yer! Her düş bir kaçıştı ve ben her kaçıştan açık bir yara halinde kanayarak sana döndüm. Bütün karalar puslu. Yokuz biz!

Olmamıza olasılık tanımıyorlar. Döner koltuklarında oturuyor, arkalarına yaslanıp -acaba birşey mi isteyecek kuşkusunu canlı tutarak- yukardan konuşuyorlar. Öfkeleri gibi hüzünleri de yapay, "keyif"leri de. Müthiş, korkunç, çok keyif aldım, diyorlar ya da müthiş, korkunç, çok keyfim kaçtı... Keyiflerini kaçıranlarla görüşmek istemiyorlar. Bense müthiş, korkunç, çok keyif kaçırıcısı olarak elimde kırmızı bir gülle dolaşıyorum sokaklarda; göremiyorlar... Çok çabuk yıkıyorlar birşey yapmışlarsa yaptıklarını: Bayrağı taşıyan onlar değilse, "hiçbir 'inanç' uğrunda ölünecek kadar 'kutsal' değildir"... Çok çabuk yokediyorlar insanları kafalarında. Hazır çerçeveler taşıyorlar yanlarında. Ve herkes bir çerçeveye oturmalı. Tanımlanmış, belirlenmiş olmalı. Kafalarındaki çerçeveye uymayan herkes -kim olursa olsun- kötü. Çünkü korku veriyor onlara. Ve çünkü kaybedecek şeyleri olanlar korkar! Ve çünkü ve çünkü ve çünkü... her biri bulunduğu yerde iktidar! İktidar, hem en gerici, hem de en erkek egemen kurumdur: Gerici olan herşey erkek egemen, erkek egemen olan herşey gericidir!.. Gripsen ya da top oynayıp ayağını kırmışsan -grip ya da top oynayıp ayağını kırmış olabilirsin!- seninle ilgilenemezler!.. Sanki sen sanki ben... Sesi ne kadar da alaycı! Demek ki, insan, bulunduğu yerde iktidar olduğunun bilincine varınca taşıdığı misyonu böyle yozlaştırıyor... Sus! Yalnızca, öfkesinin yerine koyacak daha iyi bir duygu bulamayan birisin, adların önemi yok ki! Orda da karşı çıkınca hemen adımı sorarlardı dosyaya bir not daha düşmek için, hatırla! Demek ki burda da dosyalar var. Karşı çıkınca, kimsin sen? Sonra bir çizik... Sen hapisten Anayasa Mahkemesi kararıyla çıkmış, hala ondokuz yaşında olduğunu sanan çocuk, bizim gibileri, bir de bildiğinden şaşmamaktaki bu inat ve olduğu gibi olmaktaki bu diretme nedeniyle öldürüyorlar:OLMAMIZA OLASILIK YOK!

Olmamıza olasılık bulduğumuz tek yer, belki de salt kendimiziz. O zaman kaçmaktan başka yapılacak ne kalıyor geriye? Bu dünya, bir yaşam biçimi, büyüsünü yitirmiş her yaşam biçimi aslında, ağırlıksız, içeriksiz ilişkiler, insanlar... İnsan insanın hapishanesidir, bu dünya bir kara delik!

Ben bunu söyleyince hemen soruyorlar: Nereye?

Bankayı, süpermarketi, bilardo salonunu, videocuyu geçeceksiniz, demişti, yaşlı adam, diyorum. Ama hesaplı kitaplı dostlukları da geçeceksiniz, ben bunu söylemeyi unuttum. Sık sık unutuyorum, düş düşten geçiyor. Oysa

unutmamam, aklımda tutmam gereken ne çok şey var! Bir eczaneyi, kuru yemişçiyi, büfeyi geçercesine ikiyüzlülüğü ve yüzsüzlüğü, küstahlığı ve bilgiçliği, dalkavukluğu ve soytarılığı da geçmek gerektiğini unutmamak gibi... Ama ben unutuyorum hep. Unutuyorum ve yeniden yeniden ve yeniden kırılıp dökülüyorum, düş düşten geçiyor. Düş düşten geçince ben gittiğim her kaçıştan süreğen ve açık bir yara halinde kanayarak sana dönüyorum içimde ondokuz yaşında bir ölü, sen yoksun. İşte bir heykel gibi dörtyol ağzında durmuşum. Yaşlıyım hastayım yorulmuşum; "bekleyişin sırtı kaygan!" Neyin kimin neden niye beklediği de, neyin kimin neden niye geleceği de bilinmeden salt beklemeye, beklemenin ta kendisi olmaya işlevlendirilmiş bir bekleyiciyim ben. Günün ve gecenin her anı her çıtırtıya kulak kesilmeyle şekilleniyor. Yüzümde derin çizgiler, çatlaklar, yarıklar oluşuyor. Çizgiler, çatlaklar, yarıklar anlam kazanıyor, konuşuyor. Neyin kimin neden niye geleceğine kesin olan inancım, beklentimi taşınır kılıyor. Bir yere gideceksem, beklentimi de götürüyorum. Ama ya gelir de beni yerimde bulamazsa... Birden nasıl bir panik! Geri dönüyorum hemen, yarım kalıyor çıktığım her yolculuk. Ama zaten benim de bir yere gittiğim yoktu. Yalnızca varsayıyordum. Ben iyi bir bekleyici olmanın yanında, aynı zamanda iyi bir varsayımcıyım da.

Beklerken ve varsayarken duruşumu değiştiriyorum. Vitrinlere, afişlere bakıyorum. Bir iskeleden ötekine -Kadıköy'de iki iskele olduğunu da unutmuştum. İyi oldu. Hatırladım, -koşturuyorum. Vapur hangisine yanaşırsa ben ordayım. İnsanlar bana bakıyorlar. İnsanlar bana bakıyor ve bakmıyorlar. Ben seni arıyorum. Yoksun. Olsan gözlerinden anlardım. Gözlerin ilkyazın gelişi senin. İlkyazda çiçeklenen ağaçlar gibi çiçeklenen sokaklar, banliyö trenleri tıklım tıklım, on yıl önce Presiz senin gözlerin, İstanbul porselen, Alemdar Kimya, Malazlar Kibrit Fabrikası, Cevizli Tekel. Gözlerin mürekkebi kurumamış bir bildiri, tersaneler, işçi evleri. Açık bırakılmış bir kitap senin sözlerin, beklenen ve beklenmeyen bir mektup, fırından yeni çıkmış simit, dağılan bir ilkokul, ekmek ve peynir, bir bardak demli çay, Brahms'ın Keman Konçertosu, Ağustos'ta Senfoni... Akşamın alacakaranlığı senin gözlerin, gecenin yarısı -çıplak gözle görülebilen bütün yıldızları saydım, bulduğum sonuç aynı: Yoksun!

Ama ben hep ben hep ben hep... dedim ya, iyi bir bekleyiciyim; gündüzleri iki iskele arasında, geceleri dört yol ağzında... Göze batıyorum. Dikkat çekiyorum. Kuşkulanıyorlar... Trafik polisi geliyor, burda durmamam gerektiğini, trafiği aksattığımı söylüyor. Kıpırdamıyorum. Duymazlığa vuruyorum. Kim ne zaman istemediğim birşeyi yaptırmaya kalkışsa zorla, güleryüzle, duymazlığa vuruyorum. Bir yanım buz kalıbı; hemen çöküyorum oraya, havalandırmaya açılan kapının eşiğine, bir yanım cehennem taşı.

Orada herşey düşseldi. Gerçekleşme olasılığı sıfırdı ve hala sıfır. Çünkü yazıyla yaşam, eğer yazı düşler üzerine kuruluysa, aynı ve tek yataktan akmıyor. Düşlenen düşlendiği gibi olmuyor. Düşlerin seninle sınırlı. Sende başlayıp sende bitiyor. Sıra yaşama geldi mi yalnızsın ve başka sınır kişiler olduğunu anlıyorsun. Düşlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını biliyordun; düşlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyasın. Kimseyi, hiçbir şeyi, düşlerinde yaşattığın gibi bulamayacağını da, düşlerinde yaşattığınla karşılaştığının asla aynı olmayacağını da, düşlerinde yaşattığınla karşılaşmayacağını da biliyordun. Orda yolunu kaybetmiştin. Burda yolunu bir daha kaybettin. Daha doğrusu sen, bir ormandan çıksan başka bir ormana düşeceksin. Bulmak istediğin yol senin de bilmediğin bir yoldur... Ya herkesleşeceksin, ya düşlerin olduğu gibi kalacak, sen kaybolacaksın. Sessizce çekip gitmek bırakılmıştır çünkü sana; sessizce çekip gideceksin. Ne oturup taş merdivenlere bir masal çocuğu gibi ağlayabildin, ne de bir vapurdan iskele verilmeden atlayan ilk yolcu sen olabildin. Gül şimdi;

"gül/ey saf çelişki/nice gözkapağının altında/kimsenin uykusu olmamanın/ sevinci."

Size;

Yetmişinde de çıksam, ondokuzumda olacağım, demiştim. Otuzunda çıktım, ondokuzundaydım...

Değilim.

Yedi ayda onbir yaş birden büyüdüm./Bir çocuk bu kadar çabuk büyüyebilir mi?

Ben büyüdüm, ondokuz yaşında bir çocuk öldü, onu çırılçıplak içime gömdüm.

Şimdi ben de gidiyorum. Kalmam ve sürdürmem için bir neden yok artık... Dört yol ağzında durmuşum. Yaşlıyım. Hastayım. Yorulmuşum. İçimde bir ölü, cebinde bir çakıltaşı var. Sizin ölüleriniz mezarlıklarda, oysa benim içimde mezarlıklar var.

Ordakilere;

Çıkınca tıpkı içerdeki gibi yaşayın. Dışarda içerdeki gibi yaşanmıyor.

Lali Berte'ye;

Yoksun! Hiç olmadın. Ve/ve de hiç olmayacaksın. Ne olduğunu da tam olarak bilmiyorum. Nasıl olduğunu da. Hiç bir şey tam değil ki kafamda! Ben aradığım herşeyin -herşeyin herşeyin ve herşeyin- adına Lali Berte, diyorum. Bulduğumda yitireceğim herşeyin -herşeyin herşeyin ve herşeyin- adına Lali Berte, diyorum. Bulduğumuzda yitireceğimiz şeydir çünkü özgürlüğü arıyorsak özgürlük, aşkı arıyorsak aşk. Ölüm bile, arıyorsak, bulduğumuzda yitireceğimiz birşey değil mi?

Bulduğumda yitireceğim hiçbir şeyi aramıyorum.

Ben yalnızca arıyorum.

Aramak lali Berte demekse...

bekle...

ben seni ölümde bile arayabilirim.

ARAMAK LALİ BERTE DEMEKTİR! ❑

İnsan Hakları Günlüğü

21 Ocak 1992 Salı
"Newroz" dergisinin Genel Yayın Yönetmeni Remzi Bilget, "yasaların suç saydığı bazı eylemleri övdüğü" iddiasıyla tutuklandı.
Muş'un Bulanık ve Malazgirt ilçelerinde 100 kadar insan gözaltına alındı.
Hürriyet gazetesinin Erzurum Bürosu, Tempo dergisinde yayınlanan bir fotoğrafı protesto eden 3 bin kişilik grup tarafından taşlandı.
Tüm-Sağlık-Sen'in kuruluş yıldönümü nedeniyle İzmir'de yapılması kararlaştırılan "Dostluk ve Dayanışma Gecesi"ne izin verilmedi.
22 Ocak 1992 Çarşamba
Diyarbakır Devegeçiti Barajı yakınlarında 19 Ocak günü gözleri bağlı ve tabancayla vurulmuş olarak bulunan cesedin Muş'un Malazgirt ilçesinde yaşayan, HEP üyesi Harbi Arman'a ait olduğu belirlendi.
İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün önünde okullarda dayağa son verilmesi isteğiyle gösteri yapan lise öğrencilerini polis döverek dağıttı.
"Kürt Dosyası" adlı kitap nedeniyle haklarında dava açılan Rafet Ballı, Şerafettin Elçi ve Mehmet Ali Uğur'un yargılanmasına başlandı.
23 Ocak 1992 Perşembe
Bingöl Sanayi Sitesi'nde otomobil döşemeciliği yapan Mahmut Polat adlı kişi "Muharrem" adlı bir polis tarafından vurularak öldürüldü. Olaya Mahmut Polat'ın arabasını tamir ettiği polisten ücret talep etmesi neden oldu.
24 Ocak 1992 Cuma
Silopi yakınlarındaki Serebiye mezrasında düzenlenen bir operasyonu engellemek isteyenlere güvenlik güçlerince ateş açılması üzerine Silopi Belediye Başkanı Levent Taygun'un yeğeni Hüseyin Taygun vurularak öldü.
İhsan Doğramacı'nın yeniden YÖK Başkanlığı'na atanmasını protesto eden öğrencilerin Milli Eğitim Bakanlığı önünde yaptığı gösteri, polisce engellendi ve yaklaşık 50 kadar öğrenci dövülerek gözaltına alındı.
25 Ocak 1992 Cumartesi
Motorsiklet tamirciliği yaparak geçimini sağlayan Seyfettin Aktan adlı kişi, Mardin'in Nusaybin ilçesinde uğradığı silahlı saldırı sonucunda öldü.
Eğit-Sen'in Sivas ile Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde açtığı iki şube "yasaların memurlara sendika kurma hakkı tanımadığı" iddiasıyla kapatıldı.
27 Ocak 1992 Pazartesi
İstanbul'un Mahmutbey semtindeki bir kuyumcunun soyulmasından sonra aynı semtteki bir ev polis tarafından basıldı. Baskında İsmail Cengiz Göznek, Servet Sanin ve Hüseyin Yaşar adlı üç genç öldürüldü.
Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Sayar köyünün muhtarı Hasan Ergin ile 17 yaşındaki oğluna, sorgulandıkları komando bölüğünde işkence yapıldı.
Helsinki Watch tarafından hazırlanan raporda, Türkiye'de çeşitli nedenlerle gözaltına alınan 12 ile 17 yaş arasındaki çocuklara işkence yapıldığı belirtildi. Raporda, hükümete "çocuklara yapılan işkencelerin derhal durdurulması, sorumluların yargılanması" çağrıları yöneltildi.
Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan ve Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral'ı eleştiren bir yazı nedeniyle haklarında dava açılan Berrin Nadi, Okay Gönensin ve Avukat Ali Devecioğlu beraat etti.
29 Ocak 1992 Çarşamba
Kayseri'deki 12. Hava Üssü Komutanlığı'nda görev yapan Mehmet Uçucu adlı Astsubay 29 Ocak günü "dini çalışmalar yaptığı" iddiasıyla gözaltına alındı ve sorgulanmak üzere Ankara Etimesgut'taki hava üssüne gönderildi.
1 Şubat 1992 Cumartesi
Muş'un Korkut ilçesine bağlı Sazlıbaşı köyünde yaşayan Refik Akın adlı kişi evindeki tüfek nedeniyle gözaltına alındıktan sonra dövülerek öldürüldü.
Fransa Cumhuriyeti İnsan Hakları Ulusal Danışma Komisyonu'nun "1991 İnsan Hakları Ödülü", Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na verildi. İnsan Hakları Ödülü'nün, "işkence görenlerin rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla hazırladığı" proje nedeniyle TİHV'ye verildiği açıklandı.
4 Şubat 1992 Salı
Adıyaman ile ilçelerinde Ocak ayı içinde "PKK'ya yardım ve yataklık ettikleri" iddiasıyla gözaltına alınan 19 kişiden 10'u tutuklandı.
İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi tarafından 8 Eylül 1991 tarihinde düzenlenen mitingde yaptıkları konuşmalar nedeniyle haklarında dava açılan Eşber Yağmurdereli, Ragıp Duran ve Atilay Ayçin'in yargılanmasına başlandı.
Kendisini fesheden TKP'nin son dönem yöneticilerinden 91 yaşındaki Mehmet Bozışık"a yurt dışına çıkabilmesi için pasaport verilmedi.
6 Şubat 1992 Perşembe
Bursa'da siyasi polis tarafından "TDKP adına faaliyet gösterdikleri" öne sürülen 15 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 10'u tutuklandı.
Emeğin Bayrağı dergisinin İstanbul'daki bürosu po-

lis tarafından basıldı. Baskında aralarında Yazıişleri Müdürü Nazım Taban'ın da bulunduğu 10 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar akşam serbest bırakıldılar.

7 Şubat 1992 Cuma

Adana Çevik Kuvvet Müdürlüğü'ne yapılan silahlı saldırıda ölen Özer Özkaya adlı polis için düzenlenen cenaze töreninde çoğunluğu polis olan iki bin kişilik bir topluluk, "Polis Düşmanı İnsan Hakları", "Meclis İstifa", "Kana Kan İntikam" gibi sloganlar atarak yürüyüş yaptı. Yürüyüşte polislerce dövülen gazetecilerden Mehmet Aslan, Arap Filiz ve Tarık Akcan yaralandı.

9 Şubat 1992 Pazar

Uğradıkları silahlı saldırı sonucu ölen DGM Savcısı Yaşar Günaydın ile koruma polisi ve makam şöförünün cenaze törenlerindeki protesto gösterilerini görüntülemek isteyen gazetecilerden Musa Ağacık, Yahya Koçoğlu, Emel Hüküm ve Bahri Kayaoğlu bir saat süreyle gözaltında tutuldu. Gözaltına alınan gazetecilerin filmleri yakıldı.

10 Şubat 1992 Pazartesi

Batman Yenimahalle'de bakkallık yapan Metin Elikçi gece evine giderken kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı ve dövülerek öldürüldü.

Mediha Curabaz adlı genç kıza geçtiğimiz yılın Ağustos ayı içinde Adana Emniyet Müdürlüğü'nde "işkence yaptıkları ve tecavüz ettikleri" öne sürülen, Tarık Doğan, Sami Orhan, Ferit Çakır, Hasan Ay ve Muzaffer adlı beş polisin yargılanmalarına gerek olmadığına karar verildi.

Ankara'nın Kurtuluş semtinde 3 Ocak 1992 tarihinde arkadaşlarıyla kavga eden İsmail Metin adlı genci tabancayla vurarak öldüren Emniyet Müdürlüğü Koruma Şube Müdürü Bahar Öztürk'ün yargılanmasına başlandı.

Mustafa Sürer adlı komisyoncu ihbar üzerine götürüldüğü İstanbul Tozkoparan Karakolu'nda dövüldüğünü ve işkence gördüğünü açıkladı. Mustafa Sürer işkence sonucunda meydana gelen yaraları doktor raporuyla kanıtladı.

12 Şubat 1992 Çarşamba

İsmail Beşikçi yazdığı bir kitap nedeniyle gözaltına alındı. Polis tarafından evi aranan Beşikçi'nin 25 kitabı ile notlarına el konuldu. Geceyi gözaltında geçiren Beşikçi bir gün sonra serbest bırakıldı.

Antalya'nın Aksu ilçesinde yaşayan Durmuş Ali Şipleme adlı 45 yaşındaki kişi akrabalarının yaptığı bir şikayeti geri aldırmak üzere götürüldüğü jandarma karakolunda işkence gördüğünü açıkladı.

14 Şubat 1992 Cuma

Mardin'in Aytepe, Yardere ve Ahmetli köylerinde arama yapmak ve bazı kadınları gözaltına almak isteyen güvenlik görevlilerine engel olmak isteyen köylülere ateş açılması üzerine Seyfettin Bilen, Ali Ölmez, Abdülselam Özbek, Naciye Cıvak ve Bedriye Gümüş öldü.

İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, dernek yöneticilerinin ölüm tehditleriyle karşı karşıya kaldıklarını söyledi.

İzmir'de direnişte olan kargo işçileri için düzenlenen bir gecenin çağrı afişlerini yapıştıran 4 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

15 Şubat 1992 Cumartesi

Siirt'in Pervari ilçesindeki Mustafa Kemal İlkokulu'nda görev yapan Ahmet Bayhan adlı 26 yaşındaki öğretmen Diyarbakır'ın İzzetpaşa caddesinde yürürken kimliği belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucunda öldürüldü.

İstanbul'da direnişte olan kargo işçilerinin düzenledikleri şenlik polis tarafından engellendi, 30 kişi gözaltına alındı.

16 Şubat 1992 Pazar

Siirt'in. Eruh ilçesine bağlı Payamlı köyünde bir PKK'lı için anma toplantısı düzenleyenlere güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açılması sonucu Servet Özer ve Nezih Çınar öldü. Dört kadın da yaralandı.

17 Şubat 1992 Pazartesi

Bazı silahlı eylemler nedeniyle Erzincan DGM'de yargılanan Kasım Kahraman, Selahattin Tokmak, Ebutalip Eren ve Enver Keklik idama mahkum oldu.

Siirt Valiliği tarafından yasaklanan 13 sanatçı ya da topluluğa ait 28 kasedin satışına ve çalınmasına izin verildi.

18 Şubat 1992 Salı

2000'e Doğru Dergisinin Diyarbakır muhabiri Halit Güngen, derginin Diyarbakır'daki bürosunda başından tabancayla vurularak öldürüldü.

İstanbul Hasanpaşa'da 19 Mayıs 1991'de gerçekleştirilen ve Hatice Dilek ile İsmail Oral'ın öldürülmesiyle sonuçlanan ev baskını nedeniyle haklarında dava açılan 12 polisin yargılanmasına başlandı. Kadıköy 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki davada gazetecilerin fotoğraf çekmelerine izin verilmedi.

İstanbul'un Haznedar semtinde 19 Ekim 1991'de DYP'ye ait seçim bürosuna patlayıcı madde atılması olayından sonra olay yerine gelen polislerce vurulan ve bu nedenle ayağı kesilen Hasan Eldem adlı genç tahliye oldu.

Ankara'da siyasi polisçe "PKK üyesi oldukları ve eylem hazırlığı yaptıkları" iddiasıyla 15 gün gözaltında tutulan 18 kişiden 13'ü serbest bırakıldı.

19 Şubat 1992 Çarşamba

Uzun süredir direniş yapan kargo işçilerinin İstanbul'da kurduğu çadırlar polis tarafından yıkıldı. Çadırların yıkılmasına karşı çıkan işçilerden bazıları dövülerek gözaltına alındı.

20 Şubat 1992 Perşembe

Son bir ay içinde İsmail Beşikçi'nin yazdığı "PKK Üzerine Düşünceler- Özgürlüğün Bedeli", "Bilim Yöntemi", "UNESCO'ya Mektup", "Kürt Aydını Üzerine Düşünceler" ve "Başkaldırmanın Koşulları" adlı beş kitap toplatıldı. Aynı süre içinde 5 gazete ve dergiyle "1980-1990 Cezaevi Şiir Antolojisi" adlı kitabın da toplatılmasına karar verildi ❑

Fevzi Argun

Hasan Uysal

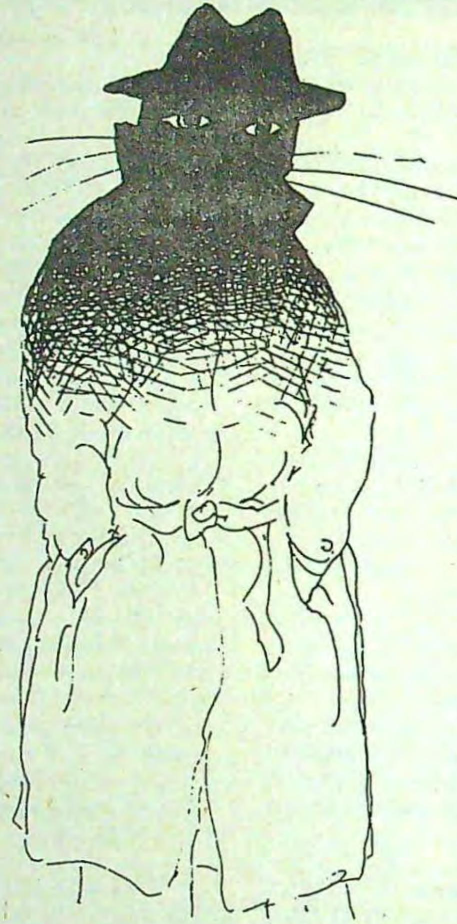
'dur O!

Ankara... Hepimiz aynı duyguyu yaşamışızdır; bir daha yaşanmasına hiç katlanamayacağımız nice olay, biraz küllendikten sonra tatlı anılar bırakır ardında. Belleklerimizde kalan kötü değil güzel bölümlerdir çünkü. Belki de bu kendi arzumuzdur.

Örneğin geçirdiğim trafik kazasında, önümde, yanımda, ötede beride kanlar içinde yatanların, cansız bedenlerin arasından, yaşadığım şokla naylon torba içinde bir saat kek aramam bir süre sonra anlatılıp gülünecek bir anı biçimine dönüştü. Hatta hatta, tekrar yaşanmasına katlanamayacağınız bir işkence olayında bile bu sözkonusudur. TZD Başkanı İbrahim Yetkin yaşamıştı bu tür olayı. Abuk sabuk bir suçlama yüzünden Özel Tim, Yetkin'i kaptığı gibi Ankara'dan Antalya'ya götürmüştü. Yıl 1984 falan olmalı. 12 Eylül darbesi geleli 4 yıl olmuş. Eşimiz dostumuz içerde. Yetkin dışarıda. O'nu gördükçe ciddi ciddi takılıyorum:

- Herkes içeride sen dışarıda, nasıl oluyor bu? Sen it misin, mit mi?

Ben takılmaya devam ederken götürdüler İbrahim Yetkin'i. Dayak, su, sopa ve son aşama elektrik. Başında dört tane it, abuk sabuk konu için habire soru soruyorlar. Onca elektrik, onca sopaya Yetkin değil gık demek, tersine katılırcasına gülüyor. İşkenceciler de bir çeşit insandır aslında. Yetkin'in onca dayağa rağmen gülmesine sinirlenmişler. İşkence dozunu artırmışlar. Yetkin gülerek bayılmış. İşkencecilerin siniri iyice tepeye çıkmış doğal olarak. Ayılınca tekrar tekrar ve merakla niye güldüğünü sormuşlar. Meğer, Yetkin'in aklına işkence sürerken ben gelirmişim: "Hasan şimdi ne diyecek bakalım?" diye. Polislere, "Bir gazeteci arkadaşım var. Aklıma o geldi de ona gülüyorum" demiş. Ardından da benim adımı vermiş. Tabii bunu anlattı ya, dilimden kurtulamadı. "Suçlamalarımdan kurtulmak için polisi ayarladın, içeriye girdin. Orada da tutup ismimi verdin. Benim gözümde itirafçısın sen!" Hala bu olayı zaman zaman anımsar, güleriz.

Her yıl ortalama 7 vatandaşının canına eliyle son veren devlet, alnına yapışan bu ayıptan nasıl temizlenecek? Üstelik bu cinayetlerin önemli bölümü askeri darbeciler döneminde işlenmişse!

Geçenlerde DİSK eski Yönetim Kurulu üyesi, şimdi DİSK Genel-İş Başkanı İsmail Hakkı Önal'la beraberdik. O anlattı başından geçen iki olayı... Garibanı almış polis; üç gün üç gece elektrik, falaka... Sonra bırakmışlar, göndermişler koğuşa. Arkadaşları etrafını sarmış. "Heç" demiş, "Heç bi şey yapmadılar!"

-Nasıl olur? Peki üç gün boyunca ne oldu? diye sorunca da yanıtlamış:

-Aha bi elektrik verdiler. Titriyon titriyon, ama bakıyon sen yine sen. Bi bok olmuyo!

-Falakaya yatırdılar mı? diye sorunca da omuzlarını silkmiş:

-Len biz mahallede taş sopayla birbirimizle dövüşüyoruz ya aha öyle. Ha devlettir yapacak o kadar!

İsmail Hakkı Önal daha sonra başka bir anısından söz etti. Cezaevinde DİSK Yürütme Kurulu üyelerinden biri fıkra anlatmış. Anadolu'nun bir kasabasına tayini çıkmış adamın. Çoluk çocuk taşınmışlar. Aradan bir süre geçmiş bahçede bir tavşan. Yakalayıp bir güzel yemişler ki kapı vurulmuş, komşuları yeni doğan sıpayı arıyor. Adam durumu anlamış, yedikleri tavşan değil eşek yavrusu. Hanımı ise kahramanca direniyor.. "Vallah görmemişizdir sıpayı!" diye. Adam karısını komşusuna renk vermeden dürtmüş:

-Hanım hanım odur o!

Ölüm cezası ile yargılanan DİSK yöneticileri uzunca bir süre sonra dışarıya çıktılar. İsmail Hakkı Önal ile fıkrayı anlatan DİSK yöneticisi sokakta kendilerine işkence yapan timin başı ile karşılaşmışlar. Arkadaşı, gözlerine bir yerden aşina gelen işkenceciyi çıkaramayınca Önal dürtmüş:

-O'dur O!

Ömür boyu hapis cezasına mahkum edilen arkadaşım Levent Taş anlatmıştı gülerek. Cezaevinde kötü koşullar ve işkenceden sonra ruh sağlığını yitiren arkadaşı yanaşıp bir köşeye çekmiş Levent'i.

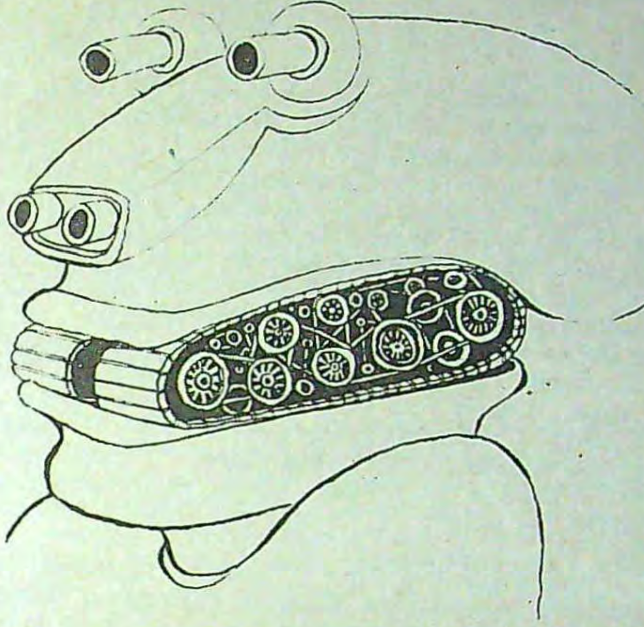
-Çok üst düzeylerde bir adam en yakın arkadaşlarını ele verirse ona ne yapılması lazım?

Levent anlamış durumu. Belli ki ele veren O! İçinde bulunduğu durumun sıkıntısını paylaşıp rahatlayacak. Ne desin Levent? Her durum kötü, orta yolu bulmuş kendince:

-Valla üzerinde hiç düşünmedim. Vicdanı ile başbaşa kalması gerek.

Doğal olarak yanıt tatmin etmemiş olmalı ki bir kaç gün aralarla yinelemiş sorusunu. Levent'ten aynı yanıt. Aradan üç beş gün daha geçmiş. Toplu halde TV seyrederken müthiş bir tokat patlamış Levent'in suratında. "Bir süre göremedim acıdan" diye anlattı Levent.. Çevreme baktım, soruyu soran arkamda. Sanki vuran o değilmiş gibi sakin sakin oturuyor. Şiddetli tokatın hırsıyla yakasını tutmuş, sarsmaya başlamış. Kısa süre sonra arkadaşının ruhsal dengesinin allak bullak olduğunu anımsayınca bırakmış. Bu kez arkadaşı başlamış bağırmaya:

-Önce seni sonra kendimi vururum. Bana sorduğum sorunun yanıtını ver!

***

Örnekleri çoğaltmanın anlamı yok. Daha binlercesini verebiliriz. Sizler de yaşadınız, işittiniz. Hiçbir kimyasal ya da biyolojik formül, onca acıyı, ıstırabı bu kadarcık bir süre içinde tatlı anıya çevirebilir mi? Yıllarca içeride yatan, işkence gören, DİSK, Dev-Yol, Dev-Sol.. yönetici ve üyeleri. Çektikleri onca acının ardından, karşılaştıklarında adeta mizah üreticileri gibi anılarını anlatmıyorlar mı? İnsanoğlu için bu normal tabi ki.

Bir anlamda savunma mekanizması. Sürekli acıyı taşıyanın sinirleri ne olur sonra? Peki ya Devlet?

Devlet denilen mekanizmanın, kendisini Devlet yapan unsurları iyice lekelenmiş, kirlenmişse; Devlet denilen mekanizmayı egemen ideolojinin maşası olarak kullanmışlarsa, devlet adına insanlar işkenceden geçirilmiş, adalet ve hukuk ayaklar altına alınmışsa, devlet adına insanlar iplerde sallandırılmışsa, insanların ırzına geçilmişse, yargısız yargılamasız infazlar yapılmışsa, terörist avlamak adı altında ormanlar yakılmışsa, dikkatleri başka yöne çekmek için düzmece operasyonlarda suçsuz insanlar sokak ortalarında, evlerinde öldürülmüşse ne olacak? Hele özellikle 12 yıl boyunca halklar arasında kin ve intikam tohumları, üstelik planlı ve programlı atılmışsa...

Aynı insanlar gibi Devlet de, geçmişte kalan acılara insanların yaptığı gibi tatlı anılar diye mi bakacak? Gülümseyip geçebilecek mi? Aynı insanlar gibi gülüp geçecek devlet, ayıplı, sicilli ceberrut devlet olmaktan nasıl kurtulacak? Darbelerle ayakta duran Muz Cumhuriyeti nitelemesinden nasıl sıyrılacak?

Hele 68 yıllık kısacık cumhuriyet dönemine sığdırdığı 423 ölümden... Her yıl ortalama 7 vatandaşının canına eliyle son veren Devlet, alnına yapışan bu ayıptan nasıl temizlenecek? Üstelik bu cinayetlerin önemli bölümü askeri darbeciler döneminde işlenmişse...

İşkence yapan polisler, polis amirleri, emniyet müdürleri, işkenceye katılan doktorlar, savcılar hatta valiler, paşalar, albaylar...

Hesap sormayıp ayıplı devlete "devam mı?" diyeceksiniz? Yoksa hiç olmazsa "Yoksul ama onurlu bir devletimiz var" diyecceksiniz? Devlet içinde devlet olan kontrgerilla'ya devam mı tamam mı? Sokaklarda ağızlarında salya akıtarak bağıran, intikamdan, kandan söz eden sözde güvenlik güçleriyle güvenliğimizi sağlamaya devam mı edeceksiniz?

Haldur huldur evleri basıp yağmalayan, ırza geçen çakallara daha ne kadar vize vereceksiniz? Rüşvetçi hakimleri, savcıları, cunta bozuntularından aldıkları talimatla çalışan adalet dağıtıcılarını terfi ettirmeye devam mı tamam mı?

Ünlü kışkırtıcı ajan Mahir Kaynak bile itiraf ediyor MİT'i tanımlarken:

-MİT'in en büyük hatası devlet yerine ideolojiyi korumaya soyunmasıdır!

Hataları onaracak mısınız? Kaynak kadar da mı olamayacaksınız? Devlet baba, babalığa soyunup ananızın koynuna mı girecek hep!

Siz bilirsiniz? İsterseniz insanlar gibi acıların üstüne bir sünger çekin. Küllenen acıların üstüne de tatlı bir tebessüm oturtun.

Biz siz geçerken birbirimizi dürtüp gülüşeceğiz:

-O'dur O! ❑

Uluslararası 11. Film Festivali

Çöle bahar geliyor

Okan Arpaç

Tüm bir yıl boyunca Amerikan sinemasının hemen her türden gerekli-gereksiz filmleri arasında boğulup kalan, arada kimi ilginç örnekler ya da dünya sinemasından "Aşk Üzerine Kısa Bir Film", "Siyah Gözler" gibi bir iki ilginç örnek gelse de susuzluğu doğal olarak dinmeyen sinemaseverler, eminiz 14-29 Mart tarihleri arasında düzenlenecek İstanbul Film Festivali'ndeki hepsi birbirinden muhteşem 130'u aşkın filmle hayli tatmin olacaklar...

Adeta bahar gibi birbirinden renkli "çiçeklerle" kapımızı tıklatan İstanbul Film Festivali bu yıl "Uluslararası Yarışma", "Sanatlar ve Sinema", "Van Gogh'un İzinde", "Sinemada Uyarlamalar", "Bir Ozanın Sineması-Pier Paolo Pasolini", "İki Dosta Elveda: Montand ve Verneuil", "Büyülü Fener: Ingmar Bergman", "Bir Genç Samuray: Akira Kurosawa", "Avustralya'dan Bir Usta: Paul Cox", "Dünya Sinemasının Genç Yıldızları", "Dünya Festivallerinden", "Gizemli Öyküler", "Erkekler ve Kadınlar", "İki Kıtanın Buluşması: 500. Yıl", "Doğanın Çağrısı", "Özgürlük ve Cennet: Beyazperdede Gençlik", "Cahiers du Cinema'nın 40 Yılı", "Bir Klasiğin Yeniden Doğuşu", "Ustaya Saygı: Muhsin Ertuğrul" ve "Türk Sineması 91-92/Ulusal Yarışma" bölümlerinden oluşuyor.

Adeta bahar gibi birbirinden renkli "çiçeklerle" kapımızı tıklatan İstanbul Film Festivali'nde 130'un üzerinde film gösterime girecek.

Yeni yönetmenlerimizden Oğuzhan Tercan'ın pek iddialı görünmesine karşın, çarpıcı bir dokümanter filmden öteye gidemeyen ilk çalışması "Uzlaşma"yla katıldığımız "Uluslararası Yarışma" bölümüne İsveç'den Hakan Alexandersson "Werther"le, Almanya'dan Ronald Graf "Tango Piyanisti"yle, ABD'den Jon Jost "New York'daki Tüm Vermeerler"le, bir Çin-İngiltere-Almanya ortak yapımı olan Chen Kaige'nin yönettiği "Telin Ucundaki Yaşam", İran'dan Abbas Kiarostami "Yakın Plan"la, Polonya'dan Woyciech Marczewski "'Özgürlük' Sinemasından Kaçış"la, Avustralya'dan Jocelyn Moorhouse "Kanıt"la, Fransa'dan Nico Papatakis "Cambazlar"la, Bulgaristan'dan Diliter Petkov "Sessizlik"le ve Yunanistan'dan Lefteris Xanthopoulos "Gölge Ustası"yla 11 ülkeden gelen 11 film "Altın Lale" ödülü için yarışacaklar.

Festival filmleri arasında Carlos Saura'nın 'Ay Carmela'sı da var. Bu yıl 11. si düzenlenen Uluslararası Film Festivali, sinemaseverler için hala en büyük ilgi odağı olma konumunu sürdürüyor. Merak edilen, geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi festival kapsamı içindeki filmlere gösterilen aşırı ilginin, aynı filmler festival dışında oynadığında pek de rağbet görmeyişinin devam edip etmeyeceği.

Kendine özgü, aykırı sinema anlayışıyla yakın dönem dünya sinemasına birbirinden önemli klasikler kazandıran, sinemayı biçimde ve içerikte yenileyen, marksizm ve Hıristiyanlığı, gerçekle mitosu, kutsal ve dinsel olanla dindışıyı birleştirmeye çalışan özgün bir İtalyan yönetmeninin, eşcinselliğiyle de bilinen Pier Paolo Pasolini'nin adına düzenlenen toplu gösteri, bizce festivalin "olayı". Ardından pek çok roman, şiir, sayısız edebiyat ve sinema eleştiri yazısı bırakan, filmlerinin pek azı sansür engelini aşabilmiş, sinema yaparken anlatım dili olarak o yapay stilistik ve te-

Kuşkusuz bu festivalin "en fazla" rağbet görecek yönetmenlerinden biri Pasolini olacak. 17 yıl önce ölen yönetmen; toplumsal eleştirileri ve farklı üslubuyla dikkatleri üzerine çekmişti. Marksizmle hıristiyanlığı birleştirme çabaları, filmlerinde erotizm, şiddet gibi öğeleri sıkça kullanışıyla, hem yönetmen, hem şair, hem roman yazarı Pasolini, ülkemizde yeniden keşfedilmeye aday.

matik devamlılıklara göz kırpmayan Pasolini, eminiz şu sıralar İtalya'da olduğu gibi ülkemizde de bir anda yeniden keşfedilecek ve "entel geçinen ağızlar"da ucuz bir moda haline gelecek.

Pasolini'nin festivalde gösterilecek 12 filmiyse şunlar: "Dilenci", "Mamma Roma", " Aziz Matyas'a Göre İncil", "Şahinler ve Serçeler", "Kral Oedipus", "Teorem", "Domuz Ahırı", "Medea", "Dekameron", "Canterbury Öyküleri", "1001 Gece Masalları", "Salo ya da Sodom'un 120 Günü".

Giderek, adeta bir zamanların "Sinematek" kurumunun işlevini gören Film Festivali bünyesinde düzenlenen toplu gösteri yalnızca Pasolini'den ibaret değil. İsveç sineması denince akla gelen ilk isim Ingmar Bergman adına da, onun bugüne dek pek görülme fırsatı bulunamamış filmlerine yer verilen, moda deyişle "süper bir izlence" düzenlenmiş. Yaklaşık 50 yıldır çağdaş toplumda yaşanan karmaşık sosyal ve felsefi olguları ve bunlardan kaynaklanan bunalımları ele aldığı filmleriyle tüm dünyada aydın çevrelerin beğeni odağını oluşturan Bergman sinemasından gelen örneklerse kesinlikle yabana atılacak cinsten değil; "Çıplak Gece", "Bir Yaz Gecesi Tebessümleri", "Yaban Çilekleri" (ki iki eliniz kanda bile olsa görülmesi şart), "Sessizlik", "Çığlıklar ve Fısıltılar" (keza öyle), "Yüzyüze" ve "Güz Sonatı"...

Son dönem yapıtlarında, ne yazık ki o gençlik dönemindeki "Samuray"lığı pek hissedilmeyen, ancak yine de kuşkusuz 81 yaşında olmasına karşın halen yaptığı çalışmalarla aktif sinema kariyerini doruğa çıkaran Akira Kurosawa, festivalin bir diğer "bomba"sı. Yönetmeni, onu Batı sinema dünyasına tanıtan, Venedik ve Berlin Film Festivallerinde ödüller alan, 1950'li yıllarda yönettiği, çoğunluğu geleneksel Japon değerlerini yansıtan "samuray" filmlerinden yapılan bir seçkiyle biraz daha tanıyacağız; "Sarhoş Melek", "Rashomon", "Yaşamak" ve "Kanlı Taht"la.

Eminiz festivalin ilgiye layık bir diğer "hit" bölümü de, "Cahier du Cinema'nın 40 Yılı". 40 yıldır sinema dünyasının en saygın dergisi olma özelliğini koruyan, 50'li yıllarda Fransa'da geçerli film anlayışını bu dergide yerden yere vuran ve aralarında Truffau, Chabrol, Godard, Rivette ve Demy'nin de bulunduğu genç eleştirmenler kuşağının ellerine kamerayı alarak "Nouvelle Vague/Yeni Dalga" akımını yaratmalarını sağlayan, bir bakıma çıkış noktası olan "Cahier du Cinema" adına gerçekleştirilen gösteride, Claude Chabrol'un "Yakışıklı Serge", François Truffaut'nun "400 Darbe", Jean-Luc Godard'ın "Serseri Aşıklar", Jean Renoir'ın "French Cancan", Max Ophüls'ün "Lola Montes", Jacques Demy'nin "Lola", Jacques Rivette'in "Paris Bizimdir", Eric Rohmer'in "Maud'daki Gece", Maurice Pialat'ın "Önce Okulunu Bitir", Andre Techine'in "Suç Mahali", Phillippe Garrel'in "Yaşam Öpücükleri" ve Jacques Doillon'un "Küçük Suçlu"su bir dönemin ustalarından başlayıp, günümüz Fransız sinemacılarına dek uzanan bir yelpaze çizerek, meraklısını hayli

memnun edecek.

Fransız sinemasından çıkagelen sürprizler bu kadarla sınırlı kalmıyor. Kısa olmasına karşın kayda değer sinema yaşamında, hepsi ardarda eklense toplam süresi 200 dakikayı geçmeyen, yalnız dört film gerçekleştirmiş anarşik ruhlu Fransız yönetmeni Jean Vigo'nun başyapıtı "L'Atalante"ı (1934) geçtiğimiz yıllarda British Film Institution'da bulunan temiz bir kopyadan yola çıkılarak, daha önce kullanılmamış özgün sahnelerin de ilavesiyle yeniden kurgulanan son biçimiyle festivalde olacak.

Festivalin "Uluslararası Yarışma"yla birlikte ana bölümlerinden biri "Ulusal Yarışma". Son bir yıl içinde Türkiye'de üretilen sinema eserlerini hem seyircisine sunabilmek hem de bir parça yabancı festival yöneticileriyle, eleştirmenler aracılığıyla yurtdışına tanıtım yapabilmek amacıyla düzenlenen bölümde Orhan Aksoy'un "Hasan Boğuldu", Engin Ayça'nın "Soğuktu ve Yağmur Çiseliyordu", Tunç Başaran'ın "Uzun İnce Bir Yol", Tomris Giritlioğlu'nun "Suyun Öte Yanı", Melih Gülgen'in "Tatar Ramazan", Ömer Kavur'un "Gizli Yüz", Yusuf Kurçenli'nin "Raziye", Işıl Özgentürk'ün "Seni Seviyorum Rosa", Yavuz Özkan'ın "Ateş Üstünde Yürümek", Ersin Pertan'ın "Kurt Kanunu" ve İrfan Tözüm'ün "Devlerin Ölümü" adlı yapıtları gösterilecek.

Filmlerinin pek azı sansür engelini aşan Pasolini, ülkemizde de yeniden keşfedilecek ve "entel geçinen ağızlar"da ucuz bir moda haline gelecek.

Bu arada Türk sinemasında pekçok "ilk"e imzasını atan büyük sanat adamı Muhsin Ertuğrul'un doğumunun 100. yılı olması sebebiyle de, sinema kariyerinin belki de en başarılı üç filmi sayılabilecek "Bir Millet Uyanıyor", "Bataklı Damın Kızı Aysel" ve "Şehvet Kurbanı" izlenecek.

Festivalde, filmleri üzerinde durulması gereken bir diğer bölüm, "Dünya Festivallerinden" adını taşıyor. Dünyanın çeşitli kentlerinde düzenlenen bellibaşlı film festivallerinde gösterilen ve çoğu ödül kazanmış yapıtlarından derlenen 16 filmlik gösteride Avrupa sineması ağırlıkta. Yunan-Fransız-İtalya-İsviçre ortak yapımı, "Kumpanya", "Puslu Manzaralar" filmleriyle sinema sanatına ilgi duyan herkesin önünde saygıyla eğildiği Theo Angelopoulos'un "Leyleğin Geciken Adımı", Franscesca Archibugi'nin "Akşam Vakti", Fransa'dan Maroun Bagdadi'nin "Yaşamın Dışında", Eric Barbier'in "Kor", Macar yönetmen Pal Erdöss'ün "Homo Novus". Yine Macar Miklos Jancso'nun "Tanrı Geri Geri Gider", Jean-Pierre Juenet ve Marc Caro'nun "Şarküteri", İran'lı Abbas Kiarostami'nin "Dostumun Evi Nerede?", Güney Kore'den Chang Kil-Seo'nun "Gümüş Kısrak", daha önce ülkemiz sinemalarında gösterilmemiş, senaristlikten yönetmenliğe adım atan David Mamet'in "House of Games"den sonraki ikinci filmi "Homicide"dan bir önceki filmi "Things Change/ İşler Değişir", Çek Irene Pavlavskova'nın "Uşakların Zamanı", Rus Eldar Rjansanow'un "Vaadedilmiş Cennet", İngiliz-Rus ortak yapımı Karen Shakhanazarov'un "Çarın Katili", Alain Tanner'in "Gölgesini Yitiren Adam", Juan Manuel Bajo Ulloa'nın "Kelebeğin Kanatları" ve sinemalarımıza sansür korkusuyla bir türlü yanaşamayan John Waters'ın "Hassas Yavru" gibi filmleri eminiz seyircinin Pasolini'den sonra en çok ilgi göstereceği bölümlerden biri olacak.

Tüm bunların haricinde, yıllardır izlediğimiz Carlos Saura'nın "Ay Carmela"sı, Amerikan sinemasının kural tanımaz yönetmenlerinden ("Cephede Eğlence"yle anımsarsınız) Robert Altman'ın "Vincent ve Theo"su, unutulmaz "Kaos" ve "San Lorenzo Gecesi" filmlerinin yönetmenleri Paolo ve Vittorio Taviani kardeşlerin "Gece Güneşi", yine ABD sinemasının "avant-garde" yönetmenlerinden Jon Jost'un "New York'daki Tüm Vermeer'ler"i, korsan video döneminde izlenen "Çiçek Adam" ve"Altın Saç Örgüsü"nden bildik Avustralyalı Paul Cox'un filmleri, "Ölü Ozanlar Derneği"yle büyülendiğimiz Peter Weir'in "Hanging Rock'da Piknik", ABD'li siyah yönetmenlerin biricik çiçeği Spike Lee'nin zenci erkek-beyaz kadın ilişkisi bağlamında ırkçılığa değindiği "Orman Ateşi", "Salıncak", "Bağdat Cafe", "Son Beş Gün" gibi filmlerden tanıyıp sevdiğimiz, ancak ne yazık ki gitgide ticarileşen Percy Adlon'un "Kutup Çilekleri", Fransız sinemasının Amerikanvari yönetmeni Luc Besson'un "Atlantis", en son "Siyah Gözler"ini gördüğümüz Nikita Mikhalkov'un "Urga"sı, yukarıda saydıklarımızla birlikte festivalin 130'u aşkın filminden yalnızca bir kısmı.

Elbette ki filmlerin tümünü izlemek mümkün değil. Ancak tüm yerli filmlerin sonradan ya TV ekranlarından ya da video-kaset olarak izlenebileceğini gözönüne alarak, daha çok bir daha görme fırsatını yakalayamayacağınız, klasikleşmiş yapıtlara yönelmekte fayda görüyoruz.

14-29 Mart tarihleri arasında "büyülü dünya"da buluşmak üzere ❑

Festival kültü üzerine

Kültürel katılım ve demokrasi

Metin Demir

Fuar, şenlik, bienal, festival... hemen hepsi toplumsal-kültürel bir etkinliğe denk düşen bu ve benzeri kavramlar belki de insanlık tarihi kadar eski bir geleneğin sürdürülmesi olarak ortaya çıktılar. Ülkemizde de zaman zaman "resmi" etkinlikler, zaman zaman da yöresel veya alt-kültürel etkinlikler olarak ortaya çıkan benzeri düzenlemeler özellikle 12 Eylül sonrasında önemli bir yaygınlık kazandı. Kitap Fuarı, İstanbul Festivali, Dikili Şenliği, Sinema Günleri vb.'leri, kültürün tüketildiği mekanlar olarak ortaya çıktılar. Bütün bu kültürel etkinliklerin aldığı biçimler sadece kültürün iç mantığı içinde çözümlenemeyecek toplumsal ve tarihsel etkilere bağlı. O nedenle "festivaller" başlığını taşıyan bir yazının sadece kültür sorunuyla sınırlı olarak ele alınması eksik bir yaklaşım olacaktır.

Festivaller her ne kadar belirli bir eğitim işlevine sahipseler de çoğunlukla izlenmeleri bir tür statü kazanmaya dönüşmüş durumdadır. Örneğin İstanbul Film Festivali'ne gitmek belirli bir statü simgesi haline gelmiştir.

Başlangıçta kültür etkinlikleriyle insanlık tarihi arasındaki koşutluktan sözettik. Gerçekten de çok eski zamanlardan beri, diğer bir deyişle insan bilincinin doğadan ayrılmasıyla birlikte ortaya çıkan kültür öğesi hep bir tür sunuluşu zorlamıştır. İlkel topluluğun doğrudan üretim süreci içinde yer almayan bir takım üyelerini besleyebilecek kadar artık-ürün elde edebileceği tarihsel konakta ortaya çıkan ilk "kafa işçileri", sözkonusu topluluğun ilk kültür taşıyıcıları olarak görülmelidir. Issız dağ koyaklarında yakılan ateşlerin etrafında toplanan ilk insanın elbette kendisini bir festival davetlisi olarak algılaması olanaksızdı. Aynı biçimde ateşin etrafında boyalı yüzü, gizemli dansları ve garip sesiyle dönüp duran kabile büyücüsünün de kendisini ilk "icra"cı olarak algılaması. Ama bizim bu ilkel başlangıcı festivallerin atası olarak görmememiz için hiç bir neden yok. İlkel büyü törenlerinde, Dionysos ayinlerinde, dinsel törenlerde, doğadaki dönüşümlerin törensel kutlamışlarında uç veren festivaller arkalarında bir tarih bırakarak geleneksel düzenlemelerden bilinçli etkinliklere dönüşerek modern biçimine kavuştu.

Tarkovski kendisiyle yapılan bir röportajda burjuva dünyasıyla kültür arasındaki ilişkiyi çözümlerken şöyle demişti: "Batı'da sanat eseri, uzun süreden beri bir tüketim maddesi olmuş; bir nesne, tüketicinin elindeki bir meta haline gelmiş. Onlar için kültür ne demek? Kültür sahip olunabilecek bir şey. Çünkü insan özgürdür. Peki özgür olmak ne demek? Sahip olmak, burada herhangi bir insanın elde ettiği bir şeyi elde edebilme özgürlüğü. Batı'da kültür var mı? Evet var. Öyleyse ben de yararlanma hakkına sahibim. Muktedir olmak ne demektir? Cevabı basit: Fiziksel ve pragmatik olarak sahip olabilmek. Bu insanlar bir an bile: 'Evet, bir hakkım var ama onu özümleme yeteneğine sahip miyim' diye sormazlar.

Sözgelimi, Gothe'yi okuduğunuzu varsayalım. Gerçekten onu okuyabilecek yetenekte misiniz? Kuşkusuz herkes, kendine bir Faust satın alabilir. Ama sinemaya gidip Spielberg'in filmini görmeyi Faust'u satın almaya tercih etmez ve kitapçıya giderse çizgi romanlar ya da satın alınması gerekli bir best-seller alır. Hepsi bu! Ne Thomas Mann, ne Hesse, ne Faulkner, ne Dostoyevski! İşte sorun! Her şeyi satın alabilirsiniz. Ama kültürü özümleyebilmek için eserini yarattığı sırada sanatçının gösterdiğine benzer bir çaba göstermek gerekmektedir. Bu düşünce tüketicinin aklının köşesinden bile geçmez."

Tarkovski'den alıntıladığımız bu uzun pasaj gerek kapitalizm-kültür gerekse de kitle kültürü-gerçek kültür ilişkileri konusunda son derece doğru düşünceler içermektedir. Kültür ürünlerinin satın alınabilir metalar haline dönüşmesi onu satın alan özneye sahiplik duygusu verir. Aslında bu bir yanılsamadır. Tarkovski'nin de belirttiği gibi Faust'u satın alabilir olmakla onu özümsemek arasında derin bir ayrım vardır. Ve yine Tarkovski'nin belirttiği gibi kitleler nitelikli kültür ürünlerinden daha çok popüler ürünleri tüketmeye eğilimlidirler. Bundan kurtulup gerçek bir sanat alıcısı olmak ancak emek ve eğitimle elde edilebilir. Festivaller her ne kadar belirli bir eğitim işlevine sahipseler de çoğunlukla izlenmeleri bir tür statü kazanmaya dönüşmektedir. Örneğin ülkemizde, İstanbul Film Festivali'ne gitmek belirli bir statü hali-

ne dönüşmüş durumdadır. Festivalde kapalı gişe oynayan bir film, ticari sinemalarda seyirci bile bulamamaktadır.

Bütün bunlara karşın yine de bir biçim olarak festival kavramına karşı çıkabilmek olanaksız. Özellikle sanat yapıtlarının bir meta haline dönüştüğü ya da belirli bir üretim tekelinin tutsağı haline geldiği günümüz koşullarında gerek üreticiyle alıcı arasında doğrudan ilişkinin kurulduğu mekanlar olmaları, gerekse de "ticari" kaygılardan uzak sanat ağırlıklı yapıtların alıcıyla buluşmasına olanak yaratmaları açısından festivallerin özel bir önemi ve işlevi var. Bu nedenle "festival" kavramına karşı çıkmak veya ondan yana tavır takınmak için düzenleniş biçiminin, içeriğinin, hitap ettiği kitlenin özelliklerinin vb. irdelenmesi gerekiyor. Her şeyden önce gerçek bir demokrasinin gerçek bir özgürlük ve kültür çeşitliliği üzerinde yükselebileceğini kabul ettiğimizde çeşitli alt-kültürlerin kendini ifade edebileceği festival tipi düzenlemelerin zorunlu olduğunu da kabul etmek gerekiyor. Ayrıca egemen ideolojinin diğer ideolojiler üzerinde hegemonya kurarken büyük oranda "kitle kültürü" normlarını kullanması festivallerin gerçek bir kültürel alternatif yaratabilme noktasında kazandıkları önemin göstergesidir. Kültürü kitlelere yayabilmenin ve bunu "kitle kültürü" kolaycılığına düşmeksizin yapabilmenin en geçerli yollarından biri festival türü etkinliklerdir.

Türkiye'de de festivaller önemli bir sanat etkinliği olarak ortaya çıktı. Giderek evrensel bir kültür olayı haline gelerek dünyanın büyük festivalleri arasına giren İstanbul Festivali, yine İstanbul Film Festivali kazandıkları yaygınlık ve kalite açısından belli bir standardın üstüne çıkmayı başardılar. Antalya Film Festivali gibi evrensel olarak önem kazanamamasına karşın ulusal olarak belli bir ağırlığı olan festivalleri de bu arada saymak gerekiyor. Ancak sözü edilen üç etkinlik de doğrudan böyle amaçlar taşımasalar da asıl olarak "resmi" bir görüntüye sahip olmanın ötesine geçemediler. Dikili Festivali gibi yerel yönetimler tarafından düzenlenen ya da birtakım üniversitelerin kültür ve sanat faaliyetleri içinde gerçekleştirilen etkinlikler ise gündeme geldikleri dönemin özelliklerine göre muhalif bir kimlik edindilerse de, bunların şimdiki haliyle gerçek bir kültürel katılım olarak görülemeyeceğini söylemek gerekiyor.

Gerçek bir demokrasinin gerçek bir özgürlük ve kültür çeşitliliği üzerinde yükselebileceğini kabul ettiğimizde çeşitli alt-kültürlerin kendini ifade edebileceği festival tipi düzenlemelerin zorunlu olduğunu da kabul etmek gerekiyor.

Bu durum ülkemizde 12 Eylül öncesinde düzenlenen etkinliklerle 12 Eylül sonrasındaki etkinliklerin karşılaştırılmasında daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Örneğin her ikisi de yerel yönetimler tarafından organize edilen Fatsa ve Dikili şenliklerinde, sunulanlar açısından "ilerici-devrimci" bir içerik bulunmasına karşın katılım ve işlev son derece farklılık göstermektedir. Dikili'de, Dikili halkı pasif bir alıcı konumundadır. Etkinliklere ilgi göstermekte fakat bu ilgi bir "seyir" ilişkisinin sınırlarını aşamamaktadır. Oysa Fatsa Şenliği açısından durum çok farklıdır. Festivalin düzenlenmesine bütün kasaba halkı katılmakta, üstelik kendilerine sunulanları sorgulama, eleştirme ve tartışma olanaklarına sahip olmaktaydılar. Hatta doğrudan kendi ürettikleriyle de şenliğe dahil olmaktaydılar. Özcesi Fatsa Şenliği halkın kendi kendini yönetme pratiğinin bir parçası ve bu anlamda da önemli bir kültürel etkinlikti. Benzer bir durum ODTÜ-ÖTK Şenliği için de geçerliydi. Düzenlendiği yıllarda İstanbul Festivali'nden sonra ikinci büyük kültür olayı olan Şenlik, kelimenin gerçek anlamıyla kültürel planda kitle inisiyatifinin yaratıcılığı üzerinde yükselerek kurumsallaşmıştı. Öğrencilerin yönetime katılma konusunda gündeme getirdikleri eylemliliğin bir parçası olarak sergilenen sokak tiyatroları, toplu çekilen halaylar, sergiler giderek bir festivale dönüştü. Binlerce insanın birlikte örgütlediği ve yine onbinlerce insan tarafından izlenen Şenlik, bu özellikleriyle gerçek bir kitle etkinliği olarak gerçekleşti. Bugün ODTÜ Şenliği bu kez ÖTK olmaksızın sürdürülüyor. Ama her iki Şenlik arasında derin farklılıklar var. Birincisi yönetime katılma biçimiyken, ikincisi öğrencileri yönetimden uzaklaştırmayı hedefliyor. Yine birincisi kültürün kitleselleşmesini sağlamaya çalışırken ikincisi elitist bir kültür tüketimini körüklüyor.

Bugün görünen o ki, nasıl bir festival sorusunu ağırlıkla iki temel sorun çerçevesinde ele almak gerekiyor. Birincisi, toplumsal yaşama giderek hakim olmaya başlayan iki uç "kültür" anlayışını kışkırtan "elitist" ve "kitch" özellikleri taşıyan mekan ve örneklerin radikal bir eleştirisi gerekmektedir. İkinci olarak da, kültür sorununu tüm toplumsal bağlarından yalıtarak ele alan anlayışlara karşı durmak ve özellikle kültür-demokrasi bağlantısı içinde sorunu ele almak kaçınılmaz olmaktadır ❑

Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği kuruldu

Ayrılık nereye?

Hülya Erdoğan

cak ayı içinde sinemacıların yaklaşık 5 yıldır tek çatı altında toplandıkları dernek çatırdadı. SODER'e (Sinema Oyuncuları Derneği) alternatif bir yapılanma var artık; Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği.

27 Ocak 1992'de SODER'den istifa eden ve aralarında Tarık Akan, Perihan Savaş, Nur Sürer, Yaman Okay ve Aytaç Arman gibi isimlerin de bulunduğu 60 kadar sinema oyuncusu Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği'nde bir araya geldi.

SODER'in işlevinin mal sahibi filmcilerin sorunlarını hükümet katına ya da kamuoyuna yansıtmakla sınırlanması, meslek onuru ile özlük hakları noktasında gösterilmesi gereken çabanın dernekler yasasının sınırları içinde dahi yerine getirilememesi böylesi bir ayrılışın ilk halkası. Ama son halkası değil bu.

Çağdaş oyunculara göre böylesi bir girişimin zorunluluğu Türk sinemasının var olan temel sorunlarına daha köklü çözümler sunmadaki farklı bakış açısından kaynaklanıyor. Sinemanın sorunlarının sadece salon yokluğu ya da devlet yardımının esirgenmesinden kaynaklanmadığını, bununla birlikte estetik, yaratıcılık ve üretim ilişkilerinin saydamlaştırılması gibi temel sorunların varlığı gerçeğinden yola çıkıyorlar.

Ayrıca sinemanın sorunlarının ülkemizin diğer sektör sorunlarından bağımsız olmadığını, sinema sanatının ölmediğini, sinemayı kapıkulu mantığı ile oradan buradan kısa erimli desteklerle yaşatmak yerine sinema sanatçılığı onuruyla bağdaşan uzun vadeli, köklü ve kalıcı çözümler üzerinde durulması gerektiğini belirtiyorlar.

Örgütlenme sorununu da sinema oyuncuları odasını kurarak çözmeye çalışan çağdaş oyuncular, bununla her oyuncu için belli bir taban fiyatı belirlemenin ve odaya üye olmayanların kısa metrajlı filmlerde bile oynamamasının hedeflendiğini söylüyorlar. Basın sözcüsü Aytaç Arman basının yol açtığı spekülatif görüşlere engel olmak için alınan ortak kararlar doğrultusunda açmasını istediğimiz bir takım sorulara cevap vermekten kaçındı. Bu arada merak ettiğimiz ve açılmasını istediğimiz bir takım soruları Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği üyesi Necmettin Çobanoğlu ile görüştük:

SODER Yönetim Kurulu, kendilerinden ayrılarak Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği'ni kuran sanatçı arkadaşlarına "mesleki birlik ve beraberliği korumak" amacıyla "geri dön" çağrısı yaptı. Buna göre geri dönmek isteyenler 29.2.1992 işgünü bitimine dek bu hakkı kullanabileceklerdi. Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği'nin bu çağrıya yanıtı ilginçti: "Onlara belirli bir işgünü bitimine kadar değil, yaşamları boyunca değişme olasılığını gözönüne alarak, kapımızı her zaman açık tutuyoruz."

Neden Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği?

İki yıl önce SODER'e üye olmak istemiştim. Ancak siyasi görüşlerimden dolayı üye edilmedim. O ara Sine-Sen'den dolayı yargılandığım için olayın üzerine düşmedim. Ayrılan arkadaşlar anlayış olarak bana yakın oldukları için ben de ayrıldım.

SODER'den ayrılmayı nasıl değerlendiriyorsunuz, çağdaş oyuncular sinema sektöründeki sorunlara ne gibi çözümler getirebilirler?

SODER'in son Genel Kurul toplantısına 60 kadar oyuncu gelmeyerek ayrılık kararı aldılar. Bence bu doğru bir ayrılış değil. Genel kurula gelip ayrılış nedenlerini açıklayabilirlerdi. Fakat güçleri olmadığı için de ayrıldılar. Ayrılma nedenlerinden biri de figürasyon olayının SODER'de yoğun olmasıydı. Doğruların ne olduğunu genel kurulda göstermeliydiler. 77 yıldır Türk sinemasında hiç bir pürüz aşılamamıştır. Sinemada tek vücut olmanın dışında başka şansımız yok. Bu noktada çağdaş oyuncuların da bu sektöre getirebileceği bir çözüm yok. Eğer sendikal mücadele ile birlikte hareket edilirse birtakım sorunlar aşılabilir.

Çağdaş oyuncular sinema oyuncuları odası ile belli bir taban ücreti belirleme ve üye olmayanların kısa metrajlı filmlerde bile oynamaması hedefine sahipler. Bu odanın işlevi ne olacak sizce?

Böyle bir sanat alanında çalışanların bir kimliği olmalı. Hududu olmayan, kimliği olmayan bir alanın odası olamaz. Odası olanın bir kimliği olmalı. Figürasyon olayı da ancak sendikal mücadele ile çözülebilir. Odaya üye olmamak figürasyon olayını engelleyemez. Mahkemeye verip üye olunabilir.

Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği'ne göre estetik, yaratıcılık ve üretim ilişkilerinin saydamlaştırılması gibi temel sorunlar sinema sanatının önünü tıkayan etmenler.

Kültür Bakanlığı tarafından yeni bir sinema yasası oluşturulacağı söyleniyor. Bu sinema yasası ile birlikte sinemanın ekonomik krizlerini çözme noktasında özel sektöre de bir kapı açılması düşünülüyor. Bu konu hakkındaki düşünceleriniz neler?

Çağdaş sinema oyuncuları olarak sinema yasası, sinema -TV iş yasası ve özel TV yasaları ile ilgili birer taslak hazırlayarak sektörde çalışanların önerilerini ilgili bakanlığa sunduk. Olay sunmakla bitmiyor tabii. Kitle desteği olmazsa, yani olay sadece Kültür Bakanlığını içine almıyor, diğer bakanlıkları da ilgilendiriyor bu durum; tek vücut olmadığımız müddetçe bu öneriler sadece sunulmuş olmakla sınırlı kalır. Evet, Kültür Bakanı iyi niyetli. Fakat bazı şeylerin hayata geçmesi için destek gerekli. Tabii ki bu sektöre özel sektörden de yardım gelecektir. Özendirme olarak konulan vergiden muaf olma belki çekici fakat sinema yasası olmayan ve gelecek vaat edemeyen bu sektöre para yatırmak sermayedarın yapacağı iş değil.

Bu yasa ile sansürün kalkması olası mı?

Sansür halen var. Hem sansürün olmayacağını söylüyorsun hem de yasaklıyorsun. Örneğin Yol filmi Ankara Film Festivalinde en iyi on film arasına giriyor. Ve gösterileceği söyleniyor. Diğer yandan sansüre uğrayıp gösterimi yasaklanıyor. Ama mutlaka gösterilmesi gereken bir film.

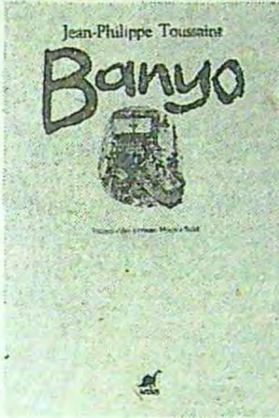
Necmettin Çobanoğlu bunları söylüyor. Gerçekten de bugün var olan sorunlar, çözümsüzlükler sadece Türk sinemasına ait değil. Edebiyat, müzik ve güzel sanatların diğer alanlarında da benzer tıkanmalar yaşanmakta. Toplumsal ve sosyal bir hareketliliğin de kendini ortaya koyamadığı bu koşullarda kültür ve sanat etkinlikleri giderek kendi "iç dünyası"nın mantığına teslim olma sürecini yaşıyor.

Sanatçıları besleyecek damarların toplumsal boyutta tıkanmasının yanısıra, son on yıldır dünyada ve ülkemizde yaşanan "entellektüel" kısırlığın etkisi de aynı oranda sanat ürünlerinin kalitesi üstünde belirleyici oluyor. Toplumun birçok alanında varolan çıkmazın aşılması ancak o alandaki üretenlerin ve ona sahip çıkanların omuzlarında yükselecekse bile böylesi bir çıkış toplumun varolan diğer sorunlarından bağımsız olmadığı ve onların da önünü açıcı olduğu oranda gerçek anlamını bulacaktır.

İnsanlığın kendi tarihini yapmaya devam edeceği süreçte her zaman var olacak olan kültür ve sanat üretimleri toplumun sorunlarını kucakladığı ve ona alternatif sunabildiği ölçüde o topluma maledilebilir ve geleceğe taşınabilir ❑

Gerçeğin Yeni Evreni

Bilimde kesinlik üstüne: ".... Bu imparatorlukta haritacılık sanatı öylesine mükemmeliğe erişmişti ki, bir tek eyaletin haritası bütün bir şehri ve imparatorluğun haritası bütün bir eyaleti kapsıyordu... Haritacılık çalışmasına daha az bağımlılık duyan sonraki kuşaklar bu aşırı büyütülmüş haritanın yararsız olduğunu düşündüler ve saygısızlık da göstererek onu güneşle kuşların acımasızlıklarına terkettiler." (1)

Baudrilliard'ın Amerika ve Avrupa dünyasını karşılaştırırken kullandığı "nostaljinin krizi" ve Borges'in metninden yola çıkarak oluşturduğu gerçek / benzeşim (simülasyon) arasındaki ilişki, yaşadığımız ve üzerinde düşünmemizi gerektiren dünyanın aktarılmasıdır. Baudrilliard gerçek olan şeylerin yokolduğundan ve yalnızca "gerçeğin genetik bir küçültmesi" olarak benzeşimin varlığından sözederken; gerçeğin varolan sistemi rasyonalize eden bir güç haline dönüştüğüne de kanıtlar sunar. Yaşadığımız dünya gerçekten çok, benzeşim, "illüzyon"un ağırlık kazandığı ve birbirleriyle yer değiştirdiği bir "gösteri" alanına dönüşmüştür. Tıpkı tüketimin öznesinin insan olması gerçeğinin nesne olma durumuyla yer değiştirmesi gibi, medyaların gerçeği kurguyla bütünleştirerek aldatıcı bir ortam yaratması sonucunda varolan yaşamın görünen eğilimleri (ideolojisiz dünya, refah devletinin krizi, günlük yaşamın otoriterliği vd.) tıpkı 1920'li yıllarda, kültür devrimcilerinin yeni yaşam biçimleri oluşturma olarak tanımladıkları alternatifleri geliştirmeyi zorunlu kılıyor. Birçok geleneksel kavramın "anlamlarının kaydığı", post-modern olarak belirtilen aklın çöküşüne karşın, eleştirel olmak, geliştirilmesi gereken toplum projesinin parçalarını oluşturuyor.

Bu yazı aslında Jean Phillip Toussant'ın "Banyo"(2) ve "Fotoğraf Makinası" (3) kitaplarının tanıtılması amacını taşıyor. Fakat hem kitapların kendilerine has özelliklerinden dolayı, hem de öncelikle yaşanılan zamanın soyut da olsa tasviri ile başlamak gerektiğinden dolayı, bunu açıcı kavramlarla işe başlamak daha avantajlı gözükmektedir. Bugünün dünyası toplumsal, ideolojik, kültürel alanda kökenlerinden çok daha farklı noktalar içeren "yeni bir dünya" ya da post-modernizm olarak tanımlanan bir zihniyet ortamını içermektedir. İdeolojinin karşıtlık yapısının günlük yaşamı fetişleştiren, onu "akılcılaştıran" bir anlamla bitiştirilmesi, siyasetin öznesi olmayı çoktan kaybetmiş insanlar açısından siyasetin sürekli benimsenmeye açık, seyredilen bir duruma getirilmesi, kültürün herhangi bir meta sıfatıyla algılanmasının ağır basması, varolan dünyanın görülebilir yönlerini oluşturuyor. Bu ortamda romanın da bu değişimden nasibini almaması olanaksızdır. Bu değişimi belirtebilmek için romanın kendi iç evrimine gözatmak gerekiyor.

Roman ve Bireyin Evrensel Gerçekliği

Aydınlanma döneminin bireyi dünyayı sorgulayan, eleştiren ve ona biçim vermeye çalışan bir kimlikle adlandırılabilir. Tanrısal önyargılar yerine bilimsellik, toplumdışılık yerine topluma ait olma hakkı doğal bir davranış olarak algılanırken, bu zihniyetin mirası roman dünyasını da etkileyerek, romanı bireyin etrafında yaşamı anlatan metinler haline getirdi. A. Robbe Gi-ret'nin (4) "Stendhal gibi yazmak için önce 1830'larda yaşamak gerektiği" sözü bu durumu açıklıyor. Stendhal, Balzac, Hugo, Dostoyevski'nin insanları birbirlerinden farklı olmakla birlikte çoğunlukla kendilerini açık bir dille anlattıkları bir dünyada yaşarlar. Stendhal'in Julien Sorel'i, Dostoyevski'nin Raskolnikov'u birey olabilmenin doğallığı çerçevesinde tarihi, siyaseti kavramaya yarayan kahramanlardır. "Kahramanlık"ın, romanın gelişimi açısından önemli bir yer tutması günümüz romanlarının "anti-kahraman"ları düşünüldüğünde nasıl bir tarihsellik taşıdığını da gösteriyor.

Gerçekliğin Yeni Evreni ve Kaybolan Birey

Kapitalist sistemin ironisi, kendi iktidarını kurumlaştırıncaya dek ilerici pozisyondayken, hegemonya sağladığı anda gericileşmesi ve savunduğu değerleri inkar etmesiyle açıklanabilir. Dünyanın bu inkarı Nietzche'nin hüzünlü eleştirileriyle karşılanırken, bireyin dünyasından çok evrensel sayılan varolan dünya, romanların asıl vurgusu olmuştur. Bireyin "değişim"ini ilk "dava" eden Kafka'dır. Kafka'nın "Değişim"i (5), bireyin trajik sonunun ve üst değerlerin savunulması olarak okunabilir. Modern yazarlar, bireyin ve dünyanın bu değişimini roman biçiminin yeni olanaklarıyla aktarırken, aynı zamanda son modern romancılar olarak da benimsenmişlerdir. Joyce, Lawrence, Eliot, Zweig bu değişim çağının romandaki temsilcileridir.

Tarihin / Zamanın Dışındaki Birey

Foucault , Derida, Barthes gibi postmodern öncü yazarlar "kişilik ya da bireysel özellik diye bir olgunun" yok olduğundan bahsederler. Yine bu dönem için ayrım noktası olan "yeni roman", roman kişilerden kurtulsun derken, varolan yaşamın insanlardan çok nesnelere, kurumlara anlam verdiğini ifade eder. Yeni roman için birey, nesneler dünyasında hareket eden bir varlıktır yalnızca. Bu varlık toplum ve tarihten uzakta ve yalnızca "özel olanın" anlatılmasına yarayan bir araçtır. Ali Akay'ın Birikim Dergisi'nde "yeni bir yeni roman" olarak bahsettiği "Banyo" ise bu ortamın değişik düzeyde yorumlanabilecek şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bugünü geçmişten alınmış kavramların dışında yorumlamak ve yapısalcı eleştirilerin

roman çözümlemesine kattığı etkenleri de gözönüne alarak "Banyo" ve daha sonra çıkan "Fotoğraf Makinası"nın anlattığı dünyanın yaşadığımız güne ne kadar uygun olduğunu bir kez daha görmekteyiz.

Yıllar önce A.Robbe Girett "Silgiler"i (1953) yazarken "şehrin apaçık çıplaklığını vermek istiyorum" der. Onun için insanlar şehrin sisleri arasında sıkışan silüetlerdir. Fakat orada bile geleneksel bir hareketlilik-tarihsellik taşıyan anlatım, Banyo'da yerini hareketsizliğe-tarihsizliğe bırakmıştır. Banyo'da kahraman daha doğrusu dış dünyaya bakan insan kendini daha rahat yaşayabileceği bir mekana kapatarak temel bir hareketsizlik dünyasını yaşar. Nesnelerin örneğin bir banyo eşyasının ya da sıradan bir öğle yemeğinin hareketi insanın davranışlarıyla eşit bir ritmde anlatılarak, yaşadığımız dünyaya göre anlamlı sayılabilecek bir felsefe geliştiriliyor. "Fotoğraf Makinası" gerçeği-nesneyi donduran, ona alışılmış hareketliliğin dışında anlam kazandıran bir simge olarak diğer kitabında kullanılmaktadır. Fotoğraf Makinası, sürücü kursuna kayıt olmaya çalışan (çalışmayı bir ritim olarak değil, bir durgunluk olarak gösterir) insanın yaşamını ve isteklerini sürdürmesi için bir banyo seçmese bile sürücü kursunun eşsiz bir yorgunluk timsali olarak belirttiği kadını seçmesi iki kitabın bütünsel yanını oluşturuyor. İki kitabın anlatılmasında seçilen mekanların, yaşam alanları olarak belirtilmesi yazarın kışkırttığı felsefeye açık kapı bırakmaktadır. Anlatımın düz yapısı; metni kolay anlaşılabilir hale getirirken dışardaki yaşama karşı aktif tavır alamayan insanın hikayesini andırır.

Gerçek olan şeylerin silikleşmesi ve fotoğraf makinasındaki gibi dondurulması roman dünyasının varolan yaşam içerisindeki konumunu gösterir. Baudrillard'ın gerçeğin yeni evrenini açıklarken kullandığı kavramların bugünün anlaşılmasında kaynak olduğu J. Phillipe Toussant'ın romanları vesilesiyle bir kez daha görülmektedir.

1) J. Lois Borges, Müze, Gergedan Sayı 4 , Aktaran Necmi Zeka, Postmodernizm, Kıyı Yayınları içerisinde sayfa 7.
2) Banyo, J. PhillipeToussant, Ayrıntı Yayınları.
3) Fotoğraf Makinası , Ayrıntı Yayınları.
4) Yeni Roman, A.Robbe Girret, Ara Yayınları.
5) Değişim, Franz Kafka, Can Yayınları.
6) Sessiz Yığınların Gölgesinde, Baudrillard, Ayrıntı Yayınları.
7) Amerika, Baudrillard, Verso Yayınları Londra 1988.

Oğuz Bilici

Yugoslavya - Milliyetçiliğin Provokasyonu

Tanıl Bora
Birikim Yayınları, 231 Sayfa, 1991

Artık bildiğimiz Yugoslavya yok! Dünyanın birçok ülkesi Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıdı. Türkiye ise, bu iki cumhuriyetle birlikte Bosna-Hersek ve Makedonya'yı tanıyarak, bir başka ülke tarafından tanınan Yugoslav cumhuriyetlerin sayısını dörde çıkardı. Belki, Sırbistan Tito'nun Yugoslavya'sından arta kalanları toplayarak yeni bir "Yugoslavya" kurmayı başarabilir. Ancak, "giden gitti, kalan kaldı, kavga da bitti" diye düşünenler yanılacaktır. Yugoslavya düğümünün en zor açılacak noktası olan Bosna- Hersek'te önümüzdeki günlerin neler getireceğinin bilinmemesi bir yana, ülkedeki aydınlar arasında, asıl kavganın "tam da her şey bitti denilen noktada" başlayacağını düşünen ve bütün bir bölge adına endişelenenlerin sayısı hiç de az değil. Bu yüzden, Tanıl Bora'nın Yugoslavya-Milliyetçiliğin Provokasyonu kitabı yalnızca Yugoslavya'da şimdiye kadar yaşananları değil, bundan böyle yaşanacak olanları kavrayabilmek açısından da önem taşıyor.

Yugoslavya bunalımı hemen burnumuzun dibinde yaşandı, yaşanıyor ve belki daha da şiddetli biçimler alarak yaşanacak. Ancak Türkiye hemen yanıbaşında olup biten ve kendisini yakından ilgilendiren bu olaya; basını, aydını, siyasisi, kısacası tüm kesimleriyle tam bir yüzeysellikle yaklaştı. Bir taraftan bölgesel bir süper güç olma hayallerinin pompalandığı Türkiye'de, üstelik de bu "süper"in sözde nüfuz alanı olmaya aday bir bölgeye yönelik ilgisizlik ve bilgisizlik oldukça anlaşılmaz bir durum.

Bu durumda, biraz da, güç bir problem karşısında duyulan korkunun payı yok değil. Hem Balkanların, hem de onun devi olan Yugoslavya'nın siyasal, ekonomik, etnik ve dini yapılarıyla karşımıza sık sık içinden çıkılmaz bir arap saçı olarak çıktığı kesin. Yugoslavya'da akredite tek Türk gazetecisi olarak çalıştığım 6 ayı aşkın süredir, ülkeye gelen her yabancı gazeteciden, "bu memleketin amma da anlaşılmaz bir yer" olduğuna ilişkin yakınmaları hep dinlemişimdir.

Tanıl Bora'nın çalışması, herşeyden önce, bir iç savaş biçimine de bürünerek yaşanan "Balkanlaşma" histerisi olarak karşımıza çıkan, zor Yugoslavya problemini anlama ve anlaşılabilir kılma çabası. Bu açıdan da oldukça anlamlı ve başarılı. Gerçi kitabın ilk sayfalarında insan tarihsel detaylar içersinde biraz kaybolur gibi oluyor ama alabildiğine çetrefil bir bölge ve alabildiğine çetrefil bir ülkede yaşananları medyadan izlemek zorunda olanlar kitabı okuyunca oldukça rahatlayacaklardır. Ülkenin ve bölgenin tarihsel arka planına yapılan odaklamalar, mevcut toz duman ortamı içerisinde Yugoslavya krizinin kim oldukları ve neyi neden yaptıkları pek belli olmayan siyasi aktörlerini de yerli yerine oturtmanızı kolaylaştırıyor. Kitap, şimdiye kadar medyanın karşımıza dağınık ve anlaşılmaz parçalar halinde çıkardığı bir tabloyu adeta bütünleştiriyor ve analaşılır kılıyor. Bölgede ve Yugoslavya'da bundan böyle yaşanacak olanları anlamaya da katkıda bulunacak bir zemin sağlıyor okuyucuya.

Bora, kitabını oluştururken, birçok kaynak taramış. Ancak, belki de, Partizan penceresinden yazılmış Yugoslav resmi tarihi onu Yugoslavya'yı Alman faşizminden yalnızca partizanların mücadelesiyle ve Kızıl Ordu'nun hiç bir katkısı olmadan kurtulan bir ülke olarak sunmaya götürüyor. Belgrad'da yaşlı partizanlardan Kızıl Ordu olmadan Almanları söküp atamayacaklarına ilişkin pek çok öykü dinlemiş olmama dayanarak, kitabın Kızıl Ordu'ya yaptığı haksızlığa da işaret etmek istiyorum. Tarihsel detay verirken ortaya çıkan bu yanılgı kitabın değerini etkilemiyor.

Yugoslavya, karmaşıklığı yalnızca kendisiyle sınırlı olamayan bir ülke. Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya, Fransa, Yunanistan ve Türkiye gibi birçok ülke o topraklarda yaşananlarla yakından ilgileniyor. Kitap, Yugoslavya düğümünü daha da çözülmez yapan bu "ilgileri" de, tarihsel boyutlarına da işaret ederek, yerli yerine oturtuyor.

L. Doğan Tılıç

YENİ ÇIKANLAR

KÜRT SORUNU; AYDINLARIMIZ NE DÜŞÜNÜYOR?
Metin Sever
Cem Yayınları. 303 sayfa.

Kürt Sorunu, toplumsal yaşamın en önemli gündem maddesi olma özelliğini koruyor. Kürtlere ilişkin birçok araştı. nanın yanında gazeteci Metin Sever'in kitabı Türk aydınlarının soruna bakış açılarını ve çözüm önerilerini sunuyor. Asaf Savaş Akat'dan Çetin Altan'a, Tomris Uyar'dan Şemsi Denizer'e kadar değişik alanlarda söz sahibi olan 30 kadar aydınımızın düşünceleri dile getiriliyor. Kürt sorununu konjonktürel değişimle birlikte ana hatlarıyla göstermeye çalışan röportajlar, Türk aydınlarının birikimlerini de gözler önüne seriyor.

CEHENNEME ÖVGÜ
(GÜNDELİK HAYATTA TOTALİTERİZM)
Gündüz Vassaf
Ayrıntı Yayınları, 244 sayfa.

Kimi kez farkına varamadan yaşadığımız birçok olayın, kavramın aslında varolan otoriter yaşamın sürdürülmesi için dayanak noktaları olduğunu hiç düşündünüz mü? Gündüz Vassaf alışılagelmiş bir yaşam biçimini sorgularken, gündüze karşı geceyi, cennete karşı cehennemi, konuşmaya karşı suskunluğu savunarak kendi ütopyasını da bizlere sunuyor. Kahramanların totaliterliği, egemen zihniyetin cinsiyete karşı takındığı ayrımcı tavır ve sistemin bize sunduğu "seçme özgürlüğü" Gündüz Vassaf'ın eleştirel ütopyasından kurtulamamış.

EYLEM GÜNLÜĞÜ
(ZONGULDAK MADEN GREVİ VE YÜRÜYÜŞÜ)
Sevkuthan N.Karakaş
Metis Yayınları, 258 sayfa.

Bir anda bütün Türkiye'yi etkisi altına alan madencilerin grevi varolduğu ortamla birlikte, yaşanan olayların içyüzünü anlatan bir belge olarak sunuluyor. Gazeteci Karakaş'ın röportajlarla desteklediği kitabı Zonguldak grevini daha iyi anlamamızı ve bugüne kalan mirasını da düşünerek işçi sınıfı hareketinin bazı sorunlarını da görmemizi sağlıyor.

KAPİTALİZMİN GELİŞİMİ ÜZERİNE İNCELEMELER
Maurice Dobb
Belge Yayınları, 466 sayfa.

Türkçe'de daha önce birçok kez yayınlanan "Feodalizmden Kapitalizme Geçiş Üzerine Tartışmalar" çoğu kez kaynağını Maurice Dobb'un "Kapitalizmin Gelişimi Üzerine" kitabından alır. Dobb, feodalizm ve kapitalizmin iktisadi gelişimi üzerine kitabıyla birlikte, kendine özgü bir üretim tarzı olan kapitalizmin kökenlerini-geçiş aşamalarını olguların yapıları ve değişimini de gözönüne alan bütünsel bir yaklaşım sunuyor. Yine İşaya Üşür'ün geçiş tartışmalarına ilişkin diğer bakış açılarını tanıtan eleştirel yazısı konunun kavranmasını kolaylaştırıyor.

MAYTA'NIN ÖYKÜSÜ
Mario Vargas Llosa
Can Yayınları, 324 sayfa.

Ülkemizde "Yeşil Ev", "Kent ve Köpekler" ve "Palomina Molera'yı Kim Öldürdü?" kitaplarıyla tanınan Vargos Llosa, yine Peru'yla ilgili yaşanan bir olaydan esinlenir. Mayta'nın Öyküsü'nde; Peru'nun yakın geçmişindeki önemli bir siyasal olayın arka planını ince bir tarihçi gözüyle ele alarak, gerçek öyküyü kendine özgü roman dünyasıyla bütünleştirir. Marquez ve Cortazar'la birlikte Latin Amerika'lının dünyasını ince bir mizahla belirten Llosa, kendisinin de paylaştığı siyasal yaşamın Mayta'nın Öyküsü'yle tanığı durumundadır.

DEKAMERON
Pier Paolo Pasolini
Nisan Yayınları, 94 sayfa.

Pasolini Hıristiyan kültürüne karşı eleştirel bir tutum takınan, Marksistliği bir reddetme ilişkisi olarak tanımlayan aykırı bir İtalyan yönetmen. Decameron öyküleri Salo ya da Sado'nun 120 günü ve Teorema'yla birlikte filmografisinin önemli aşamalarından birisi. Sinema günlerinde eserlerinin birçoğu gösterilecek olan Pasolini'nin, Boccacio'nun aynı adlı kitabından esinlenen filminin senaryoları, senaryonun metni, geçtiği mekan bile Pasolini dünyasına girmek için önemli bir kaynak.

KADINLARIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE SINIF MÜCADELESİ
Tony Cliff
Ataol Yayınları, 272 sayfa.

Daha önce Türkçede "Rosa Luxemburg Biyografisi" ile "Rusya'da Devlet Kapitalizmi" adlı kitapları yayınlanan İngiliz marksistlerinden Tony Cliff bu kitabı yazma amacını şöyle özetliyor: " Kadınlar üzerindeki baskıyla sınıf sömürüsü arasında nasıl bir ilişki bulunduğunu göstermek, bu çalışmanın asıl temalarından biridir."

DIŞARDAKİLER
Helmut Oberdiek
Belge Yayınları, 224 sayfa.

Helmut Oberdiek bize hiç de yabancı olmayan bir insan. Yalnızca Türkçeyi bilen bir Alman vatandaşı değil, Türkiye'deki insan hakları ya da haksızlıklarına ilişkin gözlemleri olan bir araştırmacı. Türkiye'nin yakın geçmişini Uluslararası Af Örgütü görevlisiyken de izleme olanağı bulan Oberdiek "Yeni Sesler"den çıkan bu denemesi ile yakından bildiğimiz olaylara bakış açısını sunuyor.

YAZIN-KÜLTÜR DERGİSİ

Avrupa'daki Türkiyelilerin kültür dergisi "Yazın" şimdi Türkiye'de de basılacak. Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan edebiyat, sanat, kültür alanındaki insanlarımızın birleştiği yazın dergisi 10. yayın yılına girdiği bu yıl Türkiye'de de basılıp dağıtılacak. Yazın'ın Şubat 1992 tarihli 48. sayısının önemli bölümü Nazım Hikmet'e ayrılmış durumda. Server Tanilli, Fakir Baykurt, Şanar Yurdatapan, Oral Çalışlar yazılarıyla Nihat Behram, Yılmaz Odabaşı, Orhan Bahçıvan şiirleriyle Yazın'da yeralıyor.

Eli sıkılacaklar, kurşunu kalmayanlar

Müstakbel müstafiler

Hasan Necip

Temelde iki tür istifa biliriz, birinde elin sıkılır onurlu adammış denir ardından, diğerinde bunun için de istifa edilir mi akılsızlık denir. Bir de, istifa, tabancandaki kurşunlara benzer, kabul edilmeyen istifayla da yücelmezsin, tabancanda bir kurşun eksilmiştir olsa olsa.

Örneğin Fenerbahçe, Romeo-Jülyet'i oynadığı Aydınspor'u yenmeseymiş, Ercan Aktuna istifa edecekmiş. Fener'in üç puanı arttı, Ercan'ın bir puanı eksildi. Fener'inki zafer, Ercan'ınki Pirüs zaferi...

Türk futbolunda istifaları birinci kategoriden kabul görecek dört isim var. Üçünün eli sıkılacak, birinin sırtı sıvazlanacak. İkisi Milli takımda, ikisi Galatasaray'da.

Bilin bakalım kim bunlar?

Tundra'ya alışkın Finlilerin karbon kopyasını Fatih'in (Terim'in, Sultan Mehmet'in değil) Adana'sının sararmış çiminde oynatıp prestij kazanma hesabına düşüp de yine kumarda kazanamayan Sepp Piontek, Fatih bey'le birlikte istifa etmeli.

Alp Yalman isterse Kongre'yi beklesin, farketmez, çünkü götürecekler galiba orada. Biri Yalman'ın icraatine bakıp da tersini uygularsa, pekala başarılı olur. Başkan'ın son iki yılda tek faydası bu. Eli de sıkılamayacak, çünkü kurşunu kalmadı. Yeni Başkan da Amerika'yı yeniden keşfetmez, zahmete girmez.

Fakat, gerçekten Amerika'yı Kristof Kolomb gibi keşfeden biri var: yine Kristof'çuğum gibi, hatta Robin Hood veya James Bond misali, cesaretinin yanısıra birçok şeyi şansına, serüvenci ruhuna borçlu olan Mustafa Denizli'nin eli sıkılacak giderken. Onun da Amerigo Vespucci'si Derwall ama ne yaparsın ki Allah, Mustafa'yı seviyordu bugüne dek. Tanrılar soğumuş bile olsa.

16. Kış Olimpiyatları çeşitli dallardaki zevkli yarışmalarla beğeni topladı. "Beyaz Oyunlar" adı verilen bölüme ev sahipliği yapmak Fransızlara kalırken, artistik patinajdaki madalyaların üstünlüğü ise eski SSCB, yeni BDT'de kaldı.

Baksanıza herşey tepetaklakken, dirilmişti birden Galatasaray. Kupa'da da vardı, Bremen'de de. Arslan, yaralıydı ama ölmemişti. Trabzon'da yere yıkıldı, Bremen'de de son darbeyi yiyecek herhalde, avcılar da yanında fotoğraf çektirecek.

Mustafa gittiğinde, yerini Piontek'e bırakmalı. Sepp, bir hayli Avrupalı olduğu için, Milne gibi "gizli", Derwall gibi "akıllı" Avrupa'lı olmamasına karşın, Batı'ya açılan pencerede yerini bulabilir. GS da, Edirne ötesi rakiplerine Piontek'i göstererek "Öcü, öcü" diye korkutur.

Ama bir yere kadar. "Entel" futbolcu Sarı Metin'i, çocuk daha futbolu bırakmadan sunucu olarak angaje eden "dinamik" Show TV'nin "test" diye şırıngaladığı İtalyan maçlarını, özellikle Milan-Torino maçı, bize Nasreddin Hoca'nın kedi ve ciğer fıkrasını çağrıştırdı. Bu ciğerse, kedi nerede? O futbolsa, bizimki ne? Yok bizimki futbolsa, bizim seyrettiğimiz neydi?

Özal da, Milan-Torino maçını çok beğenmiş, beyan etti. Özal, katiyen istifa etmemeli. Kurşunu kalmadı ama olsun.

Mesela Metin Aşık da kongre öncesi katiyen istifa etmemeli, Ali Şen, karşısında en azından bir muhalefet görmeli. Şen olmak, aşık olmaktan daha pratiktir ama ağlanacak hallere de gülünmemeli.

Almanlar...

Albertville Olimpiyatları, birleşmiş Almanların ne denli tehlikeli olabileceklerini kanıtladı. Yalta artık uzakta ama Malta'da o gemide Bush ile Gorbaçov'un neler konuştukları şimdilik tarihsel bilinçaltı. Çünkü Almanlar, Humprey Bogart için söylenmiş bir sözü hatırlatıyor: "Humprey Bogart, kendisini Humprey Bogart zannetmediği anlarda iyidir". Aman bu Almanlar da kendilerini Alman zannetmesinler. Ostpolitik'i ile vaziyeti idare eden ancak sonra ipleri elinden kaçıran Willy Brandt, Sosyalist Enternasyonal'dan falan istifa etmeli...

Amerikalılar...

Albertville'de, en "cerbezeli" dal buz pateninde Tokyo'dan 400 gazetecinin salt Midori İto için gelmesi de para etmedi. Altın, İto'dan daha güzelce, daha Amerikalı bir Japon'a, Kristi Yamaguchi'ye kaldı. Daha Amerikalısı ne, Amerika'da doğmuş Kristi'nin bilmem kaç yaşına kadar felçli olması da, olayın "patetik" boyutunu artırıyordu. Bush, böylece "binek" otolarını Amerikan pazarından bir türlü çekmeyen, Chrysler'i ve asıl, para yapmayı herkese çok şükür öğreten İacocca'yı çökerten, kendisine nerdeyse mortoyu çektiği nafile bir seyahat yaptırtan Japonlardan intikamını böylece almış oldu. Japon'u Japon'la vurdu. Öyle, atom bombası falan yok. Var mı ulan, Pearl Harbour için özür dilemenek?

Albertville Olimpiyatları, birleşmiş Almanların ne denli tehlikeli olabileceklerini kanıtladı. Yalta artık uzakta ama Malta'da o gemide Bush ile Gorbaçov'un neler konuştukları şimdilik tarihsel bilinçaltı.

Dallas...

Amerikalılar aslında, Albertville öncesi malıut propagandalarına başladılar. Eski Doğu Bloku'nun baştan aşağı "doping"li olduğu yolunda haberler birden feci ivme kazandı. Katrin Krabbe'nin dopingden 4 yıl men cezası alması da ekmeklerine yağ sürdü ama, atı alan Üsküdar'ı geçti bu arada. Bush, Fitzwater and Co., olmayan Sovyet blokuyla uğraşadursunlar, Deutschland über Alles madalyaları topluyor, dazlak üretiyor, Hırvattan fazla Hırvat kesiliyor, Yeltsin'e Honecker'i ver ben onu benzeteyim diyor, birşeyler yapıyor, birşeyler söylüyor...Millet, bir filmin "re-make"i gibi seyrediyor.

"Jön" Bush istifa etmeli... tüm kurşunlarını Körfez'de harcadı. Karakter oyuncusu Gorbaçov istifa etti çünkü. Neyse, herhalde Alp Yalman'ı Kongre'de, Bush'u konvansiyonda zaten götürürler. Orası, silme Teksas.

Baksanıza, Mike Tyson'un tecavüz davasındaki jüri üyelerinin kaldığı oteli kundaklıyorlar. Ama bu kez sıyıramadı minyon tipli şampiyonumuz. Sadece boyun çevren 50 santimetre, ne demekmiş 50 kiloluk kızın üzerine çullanmak anlarsın. Tyson da erkeklikten falan istifa etsin bari... Kurşunu kalmış zahir ama...

Fransızlar...

Bakın kızınca Albertville'den nerelere geldik. Amerikalılarla uğraştık, Almanlarla uğraştık. İtalyanlar, Tomba, ikinci altınını alamayınca zaten bozuldular. Şimdi, gelelim Fransızlara: Herifler, antipatik, küstah olabiliyorlar ama, Allah için, o dehaları, Kış Olimpiyatları açılışında, kendini bir kez daha kanıtladı. Fantezi ile büyüyü; estetikle coşkuyu; dolmen ve menhir mimarı ruh ile fütürist beyni everen görkemli açılış Albertville'den aklımda kalacak tek fotoğraf.

İtalyanlar moda defilelerini, Ruslar kitlesel cimnastik hareketlerini, Almanlar bira festivallerini, İngilizler kraliyet ailesi törenlerini, Amerikalılar bizim "pon-pon kız" dediğimiz cheer-leader eşliğinde türlü zırvalıkları yapar ama Fransızlar işte bunu yapar. Küçük kız, suspus olmuş karlı stadyumda "La Marseillaise"i söyleyerekten podyum üzerinde yükseldiğinde Mitterrand sanırım gözyaşlarını tutmak için çaba sarfediyordu.

Ve Nazım.

De Gaulle'ün başlıca karşıtlarından Sartre öldüğünde, General'e, bir devlet töreni düzenlenip düzenlenmeyeceği sorulmuş. Kızmış De Gaulle: "Bu soruyu sormanız dahi abes... Sartre, Fransa'nın bir anıtıdır." Biri diktatördü, diğeri Marksist... Biri sağda, öbürü solda. Nazım'a sahip çıkmamış olanlar, hala çıkmayanlar, hatta şimdi geç bile olsa çıkanlara kızanlar aklımıza geliyor da... Nazım'a borçlarını tam ödeyememiş bazı Türk aydınları istifa etmeli mi? Belki onlar, icat olduğunda mertliği yok eden tüfek var ya, işte o tüfekteki kurşunları harcıyorlardır... ve de inşallah son kurşunlarıdır... ❑

OKUR MEKTUPLARI

Demokrat! bu sayısından itibaren "okur mektupları"nı yayınlayacak. Okurlarımızın gereken ilgiyi göstereceklerini umuyoruz.

Demokrat! ve Ero

12 Eylül'le birlikte gündemi belirleme inisiyatifini kaybeden **sol**, bu zaafından kurtulmaya çalışmak yerine, kendi dışında belirlenen gündem konularıyla ilgili **teori** üretmeye çabalamaktadır. Böylece sözümona "sol'un her alanda söyleyecek sözü vardır" savı hayata geçirilmiş olmaktadır. Bu düpedüz istim arkadan gelsin politikasıdır.

Elbette her alanda söylenecek sözümüz vardır. Yaşam zaten bazı zorunlulukları bize dayatmaktadır ve yaşanan olaylar doğru teorik üretim için en uygun verileri bize sunmaktadır. Ama bu saptamayı yaparken yine de çok dikkatli olmak gerekiyor. Yapay olarak oluşturulmuş gündem bizi kolayca tuzağa düşürebilir. Çünkü yalpalamalara ayıracak zamanımız yok. Demokrat!'ın Şubat '92 sayısı 'Her Alanda Politika'yı kapak konusu yaptı. Konu hem günceldir hem de politikayı yaşamın kendisi olduğunu göstermesi açısından doğrudur. Ancak araya reklam almak dergi politikasıyla ne derece bağdaşmaktadır? Sol"un, "ticari boyutu" tam da çıkarılış amacına denk düşen ERO'dan öğreneceği ve tartışacağı ne olabilir, bunu anlamak hayli zordur.

"Marksizmin çalışan insanını, psikoanalizin insanı ile birlikte düşünebilmek" gibi **orjinal** açılımlarını herhalde ERO Ansiklopedisi sağlayacaktır. Çünkü nasıl olsa marksizmin "cinsellik üzerine söyleyecek bir sözü yok". Marksizmdeki yeni açılımlar böylesi kamuflaj yöntemleriyle "İstanbul'un gecekondu semtlerine ve taşraya" aktarılmış olacaktır. Sağolasın İskender Savaşır.

ERO zaten geniş bir reklam kampanyasıyla çıkmıştır. Hem de Playmen vb. dergilerin reklam kampanyalarını aratmayacak bir yöntemle. Bunu da doğal karşılamak gerekir. Ne de olsa "projenin ticari bir boyutu" vardır ve amaca varmak için her yol meşrudur(?). O halde Demokrat!'taki reklam niye? Acaba Demokrat! okurları reklam medyalarını izleyemeyecek kadar **çağ dışı** mı kalmışlardır? Yoksa Demokrat! okuru için reklam metninin mi değişik olması gerekiyordu? Bunların hiç biri değil tabii. Elbette bu, İ. Savaşır'ın hep **ciddi** işler yaptığının sergilenmesi çabasıdır. Bütün söz cambazlığına ve kafa bulandırıcı açıklamalara rağmen yazı hiç de yerine oturmamıştır. Çünkü benzer iddiaların değişik anlatımını Penthouse'un çıkış yazısında bulmak da mümkündür. Reklam amacına ulaşmamıştır ve bir yama gibi Şubat sayısının 77. sayfasında durmaktadır.

Cevahir Kaya/İstanbul

Çetin Bilgin'in kişisel resim sergisi

1955 doğumlu Çetin Bilgin, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nü 1984'de bitirdi. Aynı yıl, İstanbul Devlet Resim Heykel Müzesi'nin "Günümüz Sanatçıları 5. İstanbul Yarışmalı Sergisi"nde, özgün baskı dalında büyük ödül kazandı. Yurtiçinde çeşitli karma sergilere katılan Çetin Bilgin, 13 Mart'da Galeri Baldem'de, otuzu aşkın resim ve gravürüyle ilk kişisel sergisini açıyor.

Çetin Bilgin'in resimlerinde atelye eğitimini temel alan kişisel bir biçim oluşturma çabasını görmek mümkün. Renk ve çizginin psişik etkilerini taşıyan resimleri, dışavurumcu bir ifade tarzına sahip. Ama bu sadece bir dışavurum değil, çünkü izleyicisini de sorguluyor ve onu düşünmek için kışkırtıyor.

Çetin Bilgin'in resimlerinde insanların görünen durgunluğunun altında, iç çatışmaların, gerilimlerin hareketliliği var. Özellikle gözler; acıların, hüznün, korku ve kuşkuların eylemliliğini içeriyor. Resimlerinde kullandığı ölçülü deformasyon, bu duyguları canlı, hissedilebilir bir gerçek haline getiriyor.

Çalışmalarında pentürün yanısıra, geleneksel linolium malzemesini özgün bir teknik, bir dille gündeme getiren Çetin Bilgin, ağır bir sorumluluk yüklenmiş görünüyor.

Çetin Bilgin'in kişisel resim sergisi, 31 Mart'a kadar Galeri Baldem'de izlenebilir.

Bu dönemin özellikleri

Yavuz Alogan

1986 yılına gelindiğinde, birlik/örgütlenme tartışmalarına katılan orta yaşlı insanlar, yetmişli yılların ikinci yarısındakine benzeyen yeni bir devrimci dalganın yükselteceği sularda, geleneksel fikirlere tutunarak rahatlıkla yüzebileceklerini düşünmüş olmalılar. Söylenenlerin ve yazılanların gerisinde bazen belli belirsiz sezilen, bazen de açıkça ve yüksek sesle ifade edilen bu düşünceyi eleştirmek -o dönem için- haksızlık olur. Çünkü gerçekten de, neredeyse yüz yılı geçen bir tarihsel süreç boyunca dönem dönem baskı altında tutulan düşünceler, baskının kısmen veya tamamen ortadan kalkması ile birlikte hemen bir hayat alanı bulmuşlar ve kısa süre içinde az çok bir taraftarlar kitlesi edinmişlerdir.

Fiziksel baskıdan, ölümden ve zulümden yılmayan devrimcilerin, düşünsel tecritten, ideolojik kuşatmadan ve ayartmadan da yılmamaları gerekiyor.

Bu tarihsel gerçekliğin yarattığı politik reflcksler yüzünden, 1986'dan sonra geliştirilen projeler, nesnel (ve hatta öznel) gerçekliklere tekabül edemeyecek kadar büyük ölçekli oldu. Reformist ve/veya reformist olmayan solun tamamını biraraya getirecek büyük siyasal örgütlenmeler; bireylerin ve grupların sahip oldukları varsayılan fikri zenginlikleri katabilecekleri, farklı görüşlerin ve geçmişten gelen devrimci mücadele ekollerinin yan yana ama birlikte varolabilecekleri yapılar; toplumsal muhalefete önderlik edebilecek ve giderek muhalefete devrimci bir biçim verebilecek yayın organları veya dar ve sıkı bir merkeziyetçilik ilkesiyle örgülenmiş, geçmişten gelen öğretiyi aynen muhafaza edebilen ve her fırsatta haklı çıkaran, kendisini yaklaşan devrimci kabarışa önderlik edecek şekilde eğitmeyi ve hazırlamayı hedefleyen öncü örgütlenmeler, bu projenin veya projelerin başlıca unsurlarını oluşturdu.

1986'dan bu yana geçen süre, proje ölçeğinin gerçekliğe tekabüliyetinin yeterli olmadığını sürekli vurguladı. Birincisi ve en önemlisi, geçmiş dönemde baskı altına alınan düşüncenin, bu baskı yavaş yavaş kalkmaya yüz tutarken, beklenen ölçüde bir hayat alanı ve taraftar kitlesi bulamıyor oluşudur. İkincisi, geçmişten gelen devrimci ekollerin toparlanmaya çalıştıkça, bugünün dünyasında artık fazla anlam taşımayan eski davranış biçimlerine yeniden sahip çıkmak zorunda kalmaları, kitlelere yöneldikçe de dağılma belirtisi göstermeleridir. Öte yandan, geçmişten gelen orta yaşlı birey ve grupların, çeşitli nitelikteki istisnalar bir yana, ortak bir örgütlenmeye katılabilecekleri bir fikri zenginliğin taşıyıcısı olmadıkları, olsalar bile bu zenginliğin paylaşılabilir olmadığı açığa çıkmıştır. Dış kapıları ardına kadar açık, ama iç kapıları sımsıkı kilitli merkezi örgütlenmelerin, birey üyeleri bir tür kişilik bölünmesine uğradığı için ancak yarım kollektifler oluşturabildikleri, öğretilerini kitlelere benimsetmek bir yana, kendilerine en yakın insanlara bile anlatmakta zorlandıkları, görülmüştür.

Bütün bunlar artık "bu dönemin özellikleri" olmaktan çıkmış veya "dönem" dediğimiz şeyin, günümüz dünyasında yaşanan hayatın bizatihi kendisi olduğu, açıkça ifade edilmese de çok güçlü bir biçimde sezilmeye başlanmıştır.

* * *

Devrimci solun çeşitli gruplarının tekil olarak veya bir arada kendilerini ifade edebildikleri platformlar yavaş yavaş toplumdan ve "tarih"ten kopuk küçük adacıklar haline geliyor. Bu iç dünyalar, fizikte ısınan metallerin ısılarını iletemedikleri zaman yapısal değişimlere uğramaları türünden, daha iç bölünmelere, bireysel ilişkilere kadar bulaşan bir tür "politikleşme"ye uğruyorlar. Bu süreç içinde bireylerin bizatihi kendileri, kişisel durumları ve sorunları, yaşanan değişikliği veya hayatın kendisini algılayış tarzları, kalın politik zırhların ardında kaybolmaya yüz tutarken, kişiler daha ziyade falanca konuda düşündükleriyle, daha doğrusu savundukları veya tekrarladıkları söylemle anılıyorlar. Söylemler biraraya gelerek grupsal özellikleri oluşturuyor. Bu durumda, günlük hayatın içinde başka bir dil ve mantık kullanarak varlığını sürdürebilen bir kişi, bir toplantı salonuna veya bir dergi bürosuna girdiği zaman bir başka kişiye dönüşebiliyor. İki ayrı gerçeklik arasındaki bu kopuş, her iki gerçekliğin de yeterince algılanamamasına (bağdaştırılamamasına) yol açıyor ve çeşitli projelerin hayatın içinde neden fazla yol katedemediğini bir ölçüde açıklıyor. Dolayısıyla, tekrar tekrar açık hareket/parti/birlik kurmak isteyen geniş bir kesimin, içinde yaşadığı zihinsel durum ile çevresini kuşatan gerçeklik arasındaki çelişkiyi anlama çabası, büyük bir önem kazanıyor.

Burada, dünyada büyük değişiklikler olduğunu, bizim de bu değişikliklere uyarak kendimizi ve benimsediğimiz teorik/ideolojik çerçeveyi değiştirmek durumunda olduğumuzu söyleyecek değilim. Tam tersine, bunu söyleyenlerle kesin ve derin bir kopuş ve nereye giderlerse ve ne yaparlarsa yapsınlar peşlerini bırakmayan zorlayıcı ve nitelikli bir ideolojik mücadele, devrimci marksist düşüncenin ilerdeki daha güçlü var oluşunun ön koşullarından birini oluşturuyor.

Bugün yüzyüze gelinen sorunun kapsamı teknik ve politik olmanın ötesindedir. Sorun ideolojinin veya teorinin kendisinde olmasa da, onu yaşatabilmesinde, insanların bilincinde kişilik bölünmesine yol açmadan bir yer bulmasındadır.

Bugünün dünyasında bütün devrimci marksist akımların (ağır bir kriz yaşayan Stalinistlerin, artık uluslararası bir akım olmayan Maoistlerin ve çeşitli bölümler halinde ayrılmış Troçkistlerin vb.) süresi belirsiz uzun bir dönem boyunca marjinal güçler olarak kalacakları, kapitalizmin, milliyetçiliğin, islami faşizmin ideolojik ve fiziksel baskısı altında olacakları ve görünür bir gelecekte büyük kitlelerin çekim merkezinde yer almayacakları, en azından büyük bir ihtimal olarak görülüyor. Bu durum tarihte ilk kez olmuyor, ancak özelikle bu dönemde ideolojik kuşatma-saldırıya karşı daha güçlü bir bağışıklığı ve Marksizmin tarihinden ve ana kaynaklarından esinlenen bir direnme, varolma gücünü gerektiriyor. Fiziksel baskıdan, ölümden ve zulümden yılmayan devrimcilerin, düşünsel tecritten, ideolojik kuşatmadan ve ayartmadan da yılmamaları gerekiyor.

Marjinalleşmeyi şiddetle reddetmek ve hareket/parti/birlik yoluyla kuşatmayı kırmaya çalışmak elbette her devrimcinin hakkıdır. Ancak bu hakkı kullanırken, umutları her defasında yapay bir biçimde yükseltmek, insanları mümkün olmayan büyük ölçekli projelere, günlük hayata ve yaşanan gerçekliğe tekabül etmeyen tarihi argümanlara, hayali hedefler ve basit çağrışımlı sloganlarla ikna etmeye çalışmak, mevcut güçleri biraz daha zayıflatmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Üstelik birlik ve örgütü bir fetiş haline getirmek, bu hedefe ulaşılınca bütün yollar açılıverecekmiş gibi bir izlenim uyandırmaktır. Oysa bugün yüzyüze gelinen sorunun kapsamı teknik veya politik olmanın ötesindedir. Sorun ideolojinin veya teorinin kendisinde olmasa da, onun yaşatılabilmesinde, beslenebilmesinde, insanların bilincinde kişilik bölünmesine yol açmadan gelişebilecek bir yer bulabilmesindedir. Bu da, biraz daha derinleşmeyi, yatay ilişkilere değer vermeyi, orta yaşlıların gençlere biraz daha inisiyatif ve yanılma hakkı tanımalarını gerektiriyor. Karışmayan kafa düzelmez ve son derece düzgün kafaların da mevcut kapitalist düzeni sorgulaması düşünülemez. Bu tür kafalar, ister istemez içinde yaşadıkları geniş düzenin simetrik minyatürleri haline gelirler ve kendi ilişkilerinde, söylemleri ne kadar farklı olursa olsun, karşı oldukları ideolojiyi başka biçimlerde yeniden üretirler. Öte yandan tarih, insanların önüne diledikleri gibi doldursunlar diye sürekli boş kartlar koyan bir devr-i daim makinesi değildir; birkaç denemeden sonra başarısız olanı acımasızca eler. Ve boşluklar, doğada olduğu gibi toplumda da, şu ya da bu biçimde ama daima doldurulur ❑

